Ierodiacon Hrisostom Filipescu

Varlaam
Mitropolitul Moldovei,
ierarh de seamă şi sfânt al Bisericii

"Cu înţelepciune dumnezeiască, minunate Ierarhe Varlaam, ca un adevărat învătător, ai tâlcuit cuvintele cele pline de har ale Evangheliei lui Hristos, arătându-ne frumuseţea lor duhovnicească şi lumina dreptei credinţe, izvorând dintr-însele, căci, dând la o parte vălul literei, ai descoperit vistieria cea ascunsă a Duhului, iar cu minunatele tale nevoinţe ai ajuns la trăirea tainelor Preasfintei Treimi. Drept aceea, prin rugăciunile tale, luminează-ne şi pe noi spre înţelegerea evanghelicelor propovăduiri."

(Slujba Sfântului Ierarh Varlaam)

ediruro pim
9786061302406
«rfesicdiac&n ^WMMIMH Pj'ili/ie&cu

'l/«i/«<rm, >■Mi/ui/to/ifnf>/!(<)/</<iwi,ietat/i f/e âeamă dbflântaiffiibericii

Referenţi:

Pr. Prof. Dr. Ion Vicovan

Prof. Dr. Ioan Caproşu

Corectură:

Iustin Câmpanu

EDITURA PIM
Acreditată de CNCSIS, 66/2010

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
HRISOSTOM FILIPESCU, ierodiacon
Varlaam, Mitropolitul Moldovei, ierarh de seamă şi sfânt al bisericii / ierodiacon Hrisostom Filipescu. - Iaşi: PIM, 2011 ISBN 978-606-13-0240-6

281.95 Varlaam 929 Varlaam
//vAerluimn ^Mfatifom ^iii/w^cu

*l «i/«<uti, > l/ifU)/i<i/ift{f */(lo/ff<>r4>i,*

mUi%A de beumu m hflcvrda f

Tipărită cu binecuvântarea înaltpreasfinţitului TEOFAN Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei

Editura PIM *Iaşi 2011*

Cuprins

I. Introducere 8

II. Situaţia politico-religioasă din Moldova în sec. al XVII-lea 11

III. Sfântul Ierarh Varlaam - consideraţii generale 18

1. Familia şi copilăria 18

2. Intrarea în mănăstire şi pregătirea cărturărească 21

3. Stareţ la Mănăstirea Secu (1610) 23

3.1. Viaţa monahală din acea perioadă 23

3.2. Traducerea Leastviţei sau

Scara Sfântului Ioan Scărarul (1618) 24

3.3. Patericul ..... Sfinţilor moldoveni 27

4. Stareţ la Dragomirna 28

5. Duhovnicul lui Miron Barnovschi, domnul Moldovei 29

6. Plecarea la Kiev 30

7. întoarcerea la Mănăstirea Secu 32

IV. Sfântul Ierarh Varlaam Mitropolit al Moldovei 34

1.Sfinţirea întru arhiereu (23 septembrie 1632) 34

2.Evenimente importante din timpul păstoriei mitropolitului Varlaam ... 36

2.1. Participarea la hirotonia mitropolitului Petru Movilă (28 aprilie 1633) 36

2.2. Alegerea lui Vasile Lupu ca Domn al Moldovei (1634) 36

2.3. Sfinţirea Bisericii Sfinţii Trei Ierarhi din Iaşi (6 mai 1639) *38*

2.4. Aducerea moaştelor Sfintei Cuvioase Parascheva la Iaşi (13 iunie 1641) 41

2.5. Sinodul de la Iaşi (1642) 45

2.6. Sfinţiri de biserici (Sf. Nicolae - Cetatea Neamţului-1646; Sf. Arh. Mihail şi Gavriil-Agapia Nouă-1647) *51*

hotare în Moldova 56

*2 7 Vizitele **ierarhilor** de peste hota*

munul de Patriarh al Constantinopolului 60

*2.8.**Propunerea pentru** seu*

2.9. Relaţiile diplo^tice 61

i varlaam, ierarh sfânt apărător al Ortodoxiei 64

V. Mitropolit"' va.

VI Tipografia de la Iaşi şi activitatea cărturărească..... 67

j. „Cazania" sau „Carte românească de învăţătură" (1643)..... 67

2. „Cele Şapte Sfinte Taine" (1644)..... 77

3. „Paraclisul Născătoarei de Dumnezeu" (1645)..... 78

4. „Răspuns la catehismul calvinesc" (1645)..... 78

5. Alte tipărituri la Tipografia de la Iaşi..... 84

VII. Activitatea gospodărească a mitropolitului Varlaam 86

VIII. Retragerea la Mănăstirea Secu (1653) 88

1. Ultimii ani din viaţă, daniile făcute Mănăstirii Secu, moartea şi îngroparea sa (1657)..... 89

IX. Obiecte păstrate de-a lungul vremii de la Sfântul Ierarh Varlaam 92

X. Pomenirea mitropolitului Varlaam în anul omagial 1925 la Iaşi şi Secu 99

XI. Comemorarea a 300 de ani de la moartea marelui călugăr şi mitropolit Varlaam Moţoc 100

1 Acte din acea perioadă 100

2. Programulliturgic şi cuvântări 102

XII. Canonizarea Sfântului Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei (29 **august** 2007) 105

1. Propunerea Sinodului Mitropolitan al Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei de a trece pe Mitropolitul Varlaam în rândul sfinţilor 105

2. Pregătirea raclei şi deshumarea..... 107

3. Alte organizări pentru buna desfăşurare a Canonizării Sfântului Ierarh Varlaam..... 111

4. Simpozionul cultural de la Mănăstirea Neamţ în cinstea Sfanţului Ierarh Varlaam 113
5. Ultimul parastas de la Mănăstirea Secu 115
6. Canonizarea Sfanţului Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei... 116
XIII. Şcoala Varlaam Mitropolitul şi răspândirea cultului marelui cărturar 124
XIV. Concluzii 128
XV. Slujba şi Acatistul Sfântului Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei 132
XVI. Bibliografie 169
XVII. Anexe 177

I. Introducere

ierarhilor Bisericii noastre strămoşeşti, ce **Petrecerea prin această lume a^** cronicarilor şj în **hrisoavele** vremii, au **şi-au lăsat fapte pilduitoareju p** **isto-rici** care au scris **tomuri întregi preocupat de-a lungul** **pe studenţi teologi,** clerici şi **oameni obişnuiţi despre faptele lor** **trecutul. Unii dintre** ierarhi **s-au bucurat de o** mai **care au dorit să-şi** ce j iţi de timpuri neprielnice iar despre alţii încă nu **multă atenţie,** alfa au rost **vi & y**

Aceste **gânduri** împletite cu o datorie sfântă mi-au înflăcărat inima spre a **i la studiu. în** secolul al XVII-lea, alături de marele cărturar Dosofîtei al **Moldovei s-a** conturat şi personalitatea Mitropolitului Varlaam Moţoc, „om de cultură şi militant al ortodoxismului"[1]. Importanţa acestui ierarh se manifestă nu **numai** în Istoria Bisericii Ortodoxe Române prin lupta dusă pentru apărarea **credinţei** ortodoxe a poporului român din toate ţinuturile, ci mai ales în Istoria culturii şi literaturii vechi, prin contribuţia sa la dezvoltarea şi unificarea limbii literare şi la promovarea culturii în limba vorbită de popor.

De ce am ales această temă pentru elaborarea tezei de licenţă ? Tocmai pentru faptul că am fost fascinat de personalitatea monumentală a marelui ierarh Varlaam al Moldovei, dar o socotesc şi o datorie faţă de Mănăstirea Secu, chinovie unde s-a format ilustrul cărturar şi unde, din darul şi rânduiala lui Dumnezeu m-am format şi eu, devenind oarecum contemporan cu sfântul şi cu toţi asemenea lui ce şi-au depus îngereştile făgăduinţe sub tâmpla acestei mănăstiri. Datoria s-a transformat în bucurie deoarece Sfântul Ierarh Varlaam nu numai că a vieţuit în vatra monahală mai sus amintită, însă acum o şi binecuvintează zilnic, veghind la viaţa duhovnicească. Această bucurie sfântă s- a concretizat mai ales prin prezenţa sfintelor sale moaşte odată cu canonizarea din anul 2007, care m-au motivat şi mai mult spre studiu. Teolog desăvârşit, om de cultură, model demn de urmat prin viaţa sa în slujba lui Dumnezeu, Mitropolitul Varlaam a fost apreciat din timpul vieţii şi până astăzi. Secolul al XVII-

[1] **Chioreanu, Aurora; Rădulescu, Gheorghe, *Mic dicţionar enciclopedic,* Editura Enciclopedică Română, Bucureşti 1972, p.1690.**

lea nu ar fi avut acelaşi răsunet fără prezenţa acestei figuri luminoase a Bisericii şi a literaturii române.

Lucrarea cu titlul „ *Varlaam, Mitropolitul Moldovei, ierarh de seamă şi sfânt al Bisericii",* elaborată sub îndrumarea *Preacucernicului Părinte Profesor Dr. Ion Vicovan,* profesor la catedra de Istoria Bisericii Ortodoxe Române şi Prodecanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae" din Iaşi, este structurată în mai multe capitole în care am încercat să prezint sistematic activitatea ierahului mai sus amintit, urmărindu-i linia vieţii pe toate coordonatele (duhovniceşti, culturale, găspodăreşti etc). în aceste capitole am inclus, acolo unde se simţea nevoia, şi subcapitole în care am făcut legături cu viaţa politică de atunci, dar şi cu principalele evenimente istorice ce au marcat activitatea mitropolitului moldovean. Sunt conştient că poate unele aspecte din personalitatea gigantică a Mitropolitului Varlaam ar fi trebuit tratate mai pe larg, însă pentru a nu îngreuia conţinutul lucrării m-am limitat la informaţiile cele mai relevante, lăsând posibilitatea celor care vor dori să aprofundeze anumite aspecte să meargă la izvoare sau la studiile de specialitate menţionate, o parte din ele, şi în modesta lucrare ce se doreşte a fi o smerită contribuţie la o mai bună înţelegere a petrecerii prin această lume a Sfântului Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei, şi totodată un material compact şi succint.

Pentru elaborarea lucrării de faţă am consultat diferite lucrări - manuscrise, studii şi articole, dicţionare, volume - pe care le-am anexat la bibliografie. Lucări reprezentative pentru studiul cercetărilor au fost multe şi diverse, printre cele mai importante fiind lucrarea Arhimandritului Dionisie Udişteanu, „P*opas la 300 de ani de la moartea Mitropolitului Varlaam Moţoc ",* în care am găsit o privire de ansamblu asupra vieţii şi lucrării Sfântului Varlaam, dar şi parfumul din solemnitatea anului omagial 1957, când s-au împlinit 300 de ani de la trecerea la cele veşnice a distinsului ierarh. La fel de utilă mi-a fost şi lucrarea *Jstoria Bisericii Româneşti şi a vieţii religioase a românilor"* a lui Nicolae Iorga, precum şi volumul de *Jstoria Bisericii Ortodoxe Române"* a Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, dar şi studiile apărute în diferite periodice, atât în anii omagiali 1957, 2007, cât şi în alţi ani, studii care tratau diferite aspecte ale personalităţii precum şi activităţii culturale ale Sfântului Ierarh Varlaam. Cele mai multe dintre lucrările cercetate, le-am găsit centrate pe *Cazanie,* tratată atât la nivel teologic cât mai ales lingvistic, pe studiul la lucrarea numită *„Leatsviţa" (Scara Raiului),* sau *Răspuns împotriva catehismului calvinesc,* sau axate pe abordarea unor evenimente importante din viaţa ierarhului cum ar fi Sinodul de la Iaşi sau aducerea moaştelor Sfintei Cuvioase Parascheva.

Am încercat să adun la un loc cât mai multă informaţie din materialele de care dispunem în momentul de faţă, însă m-am convins personal, că parcurgerea integrală a tot ce s-a scris cere nu numai multă alergătură şi nu puţină cheltuială însă şi o miloasă clepsidră a timpului. Poate pe viitor, din darul lui Dumnezeu, acest studiu de faţă va cunoaşte o formă şi mai elaborată pe parcursul aprofundării sistematice a disciplinelor şi materialelor de specialitate.

Noutatea lucrării de faţă este, pe lângă faptul că reprezintă un material compact şi cronologic al întregii vieţi şi activităţi cultural-pastorale şi gospodăreşti a Sfântului Ierarh Varlaam, dispune şi de anumite informaţii şi documente asupra comemorării şi

mai ales a canonizării acestui mare sfânt, ce înscrie pagini însemnate în istoria bisericească a Moldovei. Prezentarea canonizării este la momentul de faţă o noutate pentru lucrările reprezentative ce s-au tipărit în volume.

Către o bogată bibliografie şi spre informaţii cât mai consistente şi cu greutate academică am fost îndrumat mai ales de către *Prof. Dr. Pr. Ion Vicovan,* profesor la catedra de Istoria Bisericii Ortodoxe Române şi Prodecan la **facultatea** sus **amintită, coordonatori acestei** lucrări, pe care îl cuprind cu

SSunHn material să fiu îndrumat către alte **Nu o data s a in a F manuscrisele** onginale, constatând că este **surse şi izvoare de multe** onpa ^ ^ ^ ^^ dar ş• de cunoştinţe de **nevoie nu numai** ae ump » ^ dobândite ia disciplina *Paleografie*[2] când mă aflam^emîi^ari^t pe'băncile Seminarului Teologic Sf. Vasile cel Mare" din Iaşi, dascăl fiindu-mi lec/. Z)r. /V. *Daniel Niţa Damelescu,* pe care l-am reîntâlnit mai târziu **ca profesor la Facultatea** de Teologie „Dumitru Stăniloae" din Iaşi, la catedra de *Istoria Bisericească Universală.*

Pioase recunoştinţe aduc părinţilor mei care m-au născut şi crescut în credinţa ortodoxă, smerită închinăciune şi sărutare de mână Preacuviosului Părinte *Arhimandrit Vichentie Amariei,* Stareţul Mănăstirii Secu, care mi-a înţeles dragostea faţă de studiu şi m-a încurajat mereu spre lectură şi mânuirea condeiului, binecuvântându-mă. Gând de gratitudine aşez la sufletele părinţilor şi fraţilor din mănăstirea de metanie ce mă poartă în rugăciuni şi mă înconjoară cu cugetări nobile, iar părinţilor profesori şi tuturor dascălilor mei de formare intelectuală sau din viaţa monahală le fac smerită închinăciune însufleţită de dragoste şi stimă, făgăduindu-le tuturor că îi voi purta în veşnicie, în inimă şi în rugăciuni.

II. Situaţia politico-religioasă şi culturală din Moldova în sec. al XVII-lea

în veacul al XVII-lea societatea europeană ni se înfăţişează în mod neuniform prin structurile şi politica ce o marchează. Dacă în Europa centrală şi apuseană se observă o dezvoltare, atât culturală cât şi o generalizare în procesul de centralizare, de formare a naţiunilor şi statelor naţionale, în Europa răsăriteană, pentru încă aproape un veac şi jumătate, va continua să predomine domeniul feudal, bazat pe munca silită a ţăranului subjugat şi legat de glie, precum şi anarhia feudală datorate regimurilor nobiliare conforme unor imperii multinaţionale, înrobitoare de popoare.

Cultura statelor din estul Europei continuă să rămână şi în secolul al XVII- lea integrată Bisericii, ortodoxă sau catolică. Confesiunile creştine apusene încearcă pătrunderi spre răsărit, căutând să câştige noi aderenţi, cu sprijinul regelui Sigismund al III-lea al Poloniei (1587-1632).[3]

Moldova este vasală turcilor, iar domnii sunt schimbaţi foarte des de către Poarta otomană şi supuşi unui control permanent. Peşcheşurile substanţiale îi făceau pe marii demnitari să fie foarte „largi" în maziliri şi înscăunări de domni.[4] Regimul este feudal,

---

[2] **Ştiinţă a istoriei care se ocupă cu descifrarea şi cu studiul textelor vechi**

3 Florian Dudaş, *Cazania lui Varlaam în Vestul Transilvaniei,* Editura Mitropolia Banatului, Timişoara 1979, p.14.

4 Gr. Popescu, P. Grigoriu, *Matei Basarab şi Vasile Lupu,* Editura Enciclopedică Română, Bucureşti 1970, p.7.

boierii sunt mari posesori de pământuri şi de multe ori acaparează moşii, cotropesc sate, provoacă tulburări şi răzvrătiri, contribuie la urcarea pe tron a unui domn sau la căderea lui. Alături de ei stă ierarhia bisericească, care citeşte slujba din cărţile slavone, existând pe lângă unele mănăstiri şi „şcoli de chilie" pentru pregătirea clerului. în această Moldovă, catolicii trăiesc aceeaşi viaţă împreună cu ceilalţi ţărani, iar preoţii au mereu grijă să le amintească faptul că sunt catolici, şi deci, se deosebesc de ortodocşi.[5]La începutul secolului al XVII-lea, ia fiinţă şi Episcopia Catolică de Bacău[6], existând peste 1000 de familii catolice în Moldova. în Moldova acelor timpuri trăiau neamuri diferite: greci, albanezi, sârbi, bulgari, precum şi ţigani ce erau în slujba boierilor sau a mănăstirilor.[7]

în Ţara Moldovei în intervalul de timp cuprins între 1600 şi 1634 s-au perindat pe tron nu mai puţin de 13 domni care au prilejuit 17 schimbări de domnie. Interesul turcilor era ca domnii să fie schimbaţi cât mai des deoarece aceştia trebuiau să plătească sume mari de bani în schimbul tronului. Unii dintre

• etrăin alţii P"i[n] diferite comploturi[8], **domnitori vin la domnie cu** aju or străm, ^ f^ unicu, scop de a se **Administraţia, alcătuită in majornate a** & pământeni să se răscoale de **îmbogăţi cât mai repede** i-a din scaUn. Chiar şi unii domnitori **mai multe ori pentru a-i** aiung^P ^ străduiesc să adune averi care să le **ÎsigTo t**ă[e]de **huzur** ?i după pierderea tronului, aceste fapte ducând la ^XS'S^ea perioadă, Miron Barnovski Movilă şi **Moise Movilă, a urmat** la tron Vasile Lupu (1634-1653) care a avut cea mai **lungă** domnie **în Moldova** veacului al XVII-lea. Numit de sultan, Vasile Lupu s- **a** sprijinit **pe** o parte **a** boierimii şi pe influenţe greceşti. Autoritar, întemeindu-şi puterea **pe mari** averi, el urmăreşte reaşezarea unitară a celor trei ţări româneşti **sub** sceptrul său, plan la care a renunţat în 1644, după ce s-a împăcat cu Matei Basarab (1632-1654), provocând mulţi ani tulburare între domnii. în timpul celor doi domnitori, Matei Basarab şi Vasile Lupu, vremurile vor cunoaşte o perioadă de înflorire economică şi culturală. Rămânerea lor la tron vreme de circa două decenii va asigura Ţării Româneşti şi Moldovei acea stabilitate de care aveau nevoie, chiar dacă cei doi domnitori contemporani au fost nevoiţi, de multe ori, să ofere bogăţii mari căpeteniilor otomane ca să se menţină în scaun.

Dintre domnitorii care s-au rânduit în scaunul Moldovei, unii aveau sprijinul polonilor, alţii al turcilor, unii s-au înconjurat de boieri din ţară, alţii de sfetnici greci, unii au trăit în fast, alţii au aşezat biruri grele pe umerii ţăranilor umiliţi.[9]

Tot în secolul al XVII-lea cultura se manifestă în limba română într-o formă unitară, adresându-se tuturor românilor. Folosirea limbilor slavă, latină sau greacă, au constituit un obstacol în calea răspândirii cunoştinţelor religioase, deoarece acestea nu erau cunoscute de oamenii simpli. Apar scriitori cu deplină conştiinţă naţională şi

---

5 Emil Dumea, *Istoria Bisericii Catolice din Moldova,* Editura Sapientia, Iaşi 2006, p. 79.

6 Ibidem, p. 12.

7 Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei,* Colecţia Biblioteca Şcolarului, Ediţie îngrijită de Tudor Palladi, Editura Litera, Chişinău 1998, p.178.

8 Miron Costin, *Letopiseţul Ţării Moldovei,* ediţie îngrijită şi prefaţată de Emil Boldan, Editura Tineretului, Bucureşti 1956, p.61.

9 Pr. Scarlat Porcescu, *Locul Mitropolitului Varlaam în Biserica Ortodoxă fi în viaţa culturală a poporului român,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XXXIII, 1957, Nr.10-12, p. 842

cu ideea clară a unităţii noastre, care pun baze trainice învăţământului românesc şi tipăresc cărţi în limba neamului. „Noul tip de cărturar, fie el mitropolit sau mare feudal, nu mai slujea unei instituţii universale ca Biserica sau domniei. El reprezenta în primul rând, acea realitate nouă a culturii naţionale, slujea limba poporului său şi literatura română; el reuşea să dea expresie unor idei şi sentimente a căror permanenţă poate fi urmărită în evoluţia ulterioară a culturii române".[10] Asemenea chipuri de seamă de cărturari au fost: cronicarii Grigore Ureche şi Miron Costin, învăţaţii Udrişte Năsturel, Nicolae Milescu, Stoica Ludescu, Mihai Halici, Eustratie Logofătul, Şerban şi Radu Greceanu, mitropoliţii Teofil şi Ştefan ai Ungro-Vlahiei, Simion Ştefan al

Ardealului, Anastasie Crimca, Varlaam şi Dosoftei ai Moldovei." Acum activitatea tipografică ocupă un loc foarte important, tiparul devenind un mijloc de permanentă legătură între români.

Clerul, format din ierarhi, călugări şi preoţii de mir, a jucat un rol deosebit de important în viaţa Moldovei şi în prima jumătate a secolului al XVII-lea. Dacă episcopii şi călugării aveau anumite privilegii, unii dintre preoţii de mir aveau o viaţă destul de grea. Potrivit unor menţiuni documentare, clericii de la eparhiile rurale erau „supuşi la dări grele şi aspre, fiindu-le mult mai grea preoţilor preoţia decât mirenilor mirenia".[11] Ei plăteau birurile personale, dar, uneori, li se jefuia averea pentru locuitorii care nu voiau sau nu-şi puteau achita singuri obligaţiile pe care le aveau. „Din pricina vieţii lor nevoiaşe şi lipsite, unii dintre ei renunţau la preoţie şi chiar fugeau din ţară, rămânând bisericile fără preoţi".[12] Pentru a-şi asigura traiul şi a putea achita datoriile impuse de către stat, ei se ocupau nu numai cu agricultura, creşterea animalelor, stupăritul, ci lucrau şi la cetăţi şi mori, făceau transporturi gratuite pentru bunurile domneşti sau ofereau cai pentru deplasarea călătorilor şi a corespondenţei etc.

Nicolo Barsi, prelat catolic franciscan, care a locuit în Moldova mai bine de 9 ani, la începutul secolului al XVI-lea, afirma : „Preoţii lor sunt însuraţi, după cum este obiceiul la ortodocşi, dar sunt aşa de săraci încât pentru a trăi, trebuie să iasă împreună cu soţia la arat şi la săpat şi să meargă la tăiat lemne, pe care să le vândă în piaţă, în timpul târgului şi astfel să se poată ajunge. Dacă le moare soţia dintâi, ei nu se mai pot însura a doua oară..."[13] Spre deosebire de ţărani, preoţii din acea perioadă aveau plete şi barbă.

în afara dărilor către domnie, preoţii plăteau taxe şi către chiriarhul locului, în „Descriptio Moldaviae" a lui Dimitrie Cantemir se arată ca mitropolitul primea de la fiecare preot anual 200 de aspri ca dajdie şi o piele de vulpe sau jder. în Transilvania, fiecare preot şi fiecare parohie plătea mitropolitului o taxă anuală. Cu ocazia vizitelor în parohii, chiriarhii primeau felurite daruri din partea preoţilor şi a credincioşilor - pânză, ţesături, cereale, miere, lumânări, boi, oi etc.

---

10 George Ivaşcu, *Istoria literaturii române,* vol.I, Editura Ştiinţifică, Bucureşti 1969, p. 163-164

11 N. Grigoraş, *Situaţia clerului moldovenesc în prima jumătate a secolului al XVII-lea şi reforma domnitorului Miron Barnovski,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", Anul XXXIII, 1957, nr. 1-2, p.72.

12 *Ibidem,* p.72.

13 Holban, Maria; Dresca Bulgaru, Alexandrescu, Cernovodeanu, Paul, *Călători străini în Ţările Române,* Voi. V, Editura Ştiinţifică, Bucureşti 1973. p. 24.

Ţăranii încercau să-şi vândă produsele agricole, însă preţurile foarte mici erau stabilite de către turci şi astfel sărăceau pe producători. în acest cadru cu un comerţ înrobitor întâlnim şi comportamentul abuziv al arendaşilor de impozite. Foarte mulţi locuitori fugeau de biruri şi alte primejdii, ascunzându-se în codrii cei deşi, iar alţii mai îndrăzneţi deveneau haiduci, dedându-se la multe „blăstămăţii".[14] Alteori ne întâlnim cu răscoale ţărăneşti[15], cum este cea de la
1606 din Moldova, în timpul lui **Ieremia** Movilă, înăbuşită cu sprijinul
principelui Transilvaniei.

Această situaţie a **preoţilor,** domnitorul Alexandru Iliaş (domnitor **al** Munteniei: septembrie **1616** - mai **1618;** şi al Moldovei: **10** septembrie **1620** - octombrie **1621** şi **5 decembrie 1631** - aprilie **1633)** a încercat să o remedieze, hotărând de comun acord cu sfatul domnesc, să-i scutească de toate impozitele, în afară de „darea schiptrului domniei"[16] în valoare de doi galbeni de fiecare preot, care se plăteau numai cu ocazia instalării unui nou domnitor. Nu s-a aplicat această hotărâre a domnitorului nici în timpul vieţii lui, nici după, fiind scutiţi de plata impozitelor doar preoţii din Iaşi, Suceava şi din oraşele în care erau biserici domneşti.

Mănăstirile şi satele lor erau scutite de dări şi se susţinea de către domnitor buna stare **materială** a lor, ca cei din mănăstiri să se poată ruga în condiţii optime pentru mântuirea sufletelor ctitorilor şi a domnitorului în funcţie. însă au apărut şi aici abuzuri la unii monahi din mănăstirile închinate[17], la călugării străini care şi-au uitat făgăduinţele monahale şi umblau permanent după donaţii de moşii pe la domnitori şi boieri. Uneori falsificau documente pentru a pune mâna pe moşiile altor mănăstiri iar alteori se ocupau cu strângerea dărilor.[18] Astfel că domnitorul Miron Barnovschi **(13** ianuarie **1626** - iulie **1629** şi aprilie **1633 - 2** iulie **1633)** sfătuit şi susţinut de cărturarul mitropolit Anastasie Crimca, prin aşezământul dat la 20 septembrie 1626, a hotărât ca să interzică monahilor de a mai avea averi personale (pământ, vite, stupi, etc) în afară de îmbrăcăminte. Au fost opriţi să dea bani cu camătă sau să facă orice fel de comerţ, să iasă din mănăstiri fără voia stareţului şi multe alte reguli de disciplină şi comportament moral.

Secolul al XVlI-lea păstrează instituţiile ecleziastice ale secolului precedent, cărora li se asociază altele. Biserica îndeplineşte o funcţie importantă în viaţa statului, domnii erau unşi de patriarhii de la Constantinopol în calitatea lor de capi ai ortodoxiei. Rolul Bisericii în stat era subliniat şi de prezenţa mitropoliţilor şi episcopilor la înscăunare în calitate dublă de înalţi ierarhi şi de reprezentanţi ai stării ecleziastice în Sfatul domnesc. Deşi ca instituţie Biserica Ortodoxă din Principate se afla în ecumenicitatea constantinopolitană, în realitate raporturile cu patriarhia aveau un caracter formal, ierarhii find aleşi de „ţară", alegerea fiind în mâna domnilor care reuşeau să-şi subordoneze ierarhia. Ierarhii lăsau, ca şi până atunci, acte prin care

---

[14] Gr. Popescu, P. Grigoriu, op. cit., p.9.

[15] Constantin C. Giurescu, *Istoria României în date,* Editura Enciclopedică Română, Bucureşti 1972 p.131.

[16] N. Grigoraş, op. cit., p.72.

[17] Mănăstiri scoase de sub controlul ierarhilor moldoveni şi supuse canonic la Muntele Athos Ierusalim sau Muntele Sinai.

[18] N. Grigoraş, op. cit., p.74.

bunuri sau chiar anumite mănăstiri, ctitorii sau metania lor, să nu fie închinate la străini.

Clerul era reprezentat în Marea Adunare a Ţării constituind o stare care participa, alături de boierime, în diverse alcătuiri, la viaţa politică, având un rol în deciziile domniei. Preoţii de la ţară, chiar dacă nu aveau şcoală, totuşi erau sfătuitori ai maselor de ţărani exploatate crunt de boierime şi au dus alături de oamenii simpli aceeaşi viaţă grea şi zbuciumată.

La conducerea societăţii româneşti încep să pătrundă şi oameni proveniţi din populaţia autohtonă, ce avansează în funcţii prin dezvolatarea meşteşugurilor şi a comerţului. Ei nu ştiau nici slavona şi nici greaca, ci foloseau limba română, contribuind într-o oarecare măsură la introducerea limbii în cultură şi Biserică.[19]în Biserica Ortodoxă se încearcă răspândirea calvinismului, prin influenţe de ordin mai ales dogmatic, cu preponderenţă mai ridicată în Transilvania unde Ortodoxia era doar tolerată, de privilegii bucurându-se catolicii, calvinii, luteranii şi unitarienii. Preoţilor ordodocşi, dacă acceptau anumite compromisuri de adaptare a învăţăturii ortodoxe la cea calvină, li se promiteau din partea principilor ardeleni favoruri şi înlesniri, chiar drepturi egale cu ale preoţilor calvini. Nici în îmbrăcăminte, preoţii, nu se deosebeau de ceilalţi ţărani. Umblau şi ei îmbrăcaţi în haine ţărăneşti, în cojoc, deosebindu-se de populaţia de rând numai prin potcap. Mitropolitul de la Alba Iulia era sfinţit arhiereu la Târgovişte[20], cu titulatura de „arhiepiscop şi mitropolit al scaunului Bălgradului, şi al Vadului, şi al Maramureşului şi a toată Ţara Ardealului" şi apoi trimis în Ardeal, unde deţinea o jurisdicţie teritorială fluctuantă în raport cu politica principilor şi a Bisericii calvine.

Slujbele se ţineau în limba slavonă, potrivit tradiţiei, însă nu prea înţelegeau toţi ceea ce citesc. Petru Bogdan Bakăic (1601-1674), episcop catolic, într-o călătorie prin Ţara Românească afirma: „Preoţii sunt ignoranţi. Oficiază în limba slavonă a Sfântului Chirii. Călugării şi preoţii români citesc şi slujesc în limba slavonă, cu slovele Sfanţului Chirii şi nu înţeleg nimic din ceea ce citesc. Sunt foarte puţini acei care înţeleg ce citesc."[21] De multe ori în Ardeal şi poate în toate provinciile româneşti, datorită faptului că şcolile erau puţine şi educaţia se făcea de obicei în familie, „preoţia se moştenea din tată în fiu".[22]

în Ţara Românească şi în Moldova, mitropoliţii, uneori şi episcopii, erau însărcinaţi adesea de către domni cu judecarea unor procese civile sau penale, arătând prin aceasta că aveau largi atribuţii judecătoreşti, bucurându-se de o anumită cinste şi autoritate. Mitropolitul era al doilea ca importanţă după domn, cel mai grăitor exemplu în acest sens fiind Mitropolitul Varlaam al Moldovei. Paul Beke, iezuit ungur, călătorind prin Moldova în timpul domniei lui Vasile

---

[19] P.P. Panaitescu, *începuturile şi biruin(a scrisului în limba română,* Ed. Academiei Române, Bucureşti 1965, p.190.

[20] în 1359, Patriarhia ecumenică din Constantinopol, a recunoscut oficial Mitropolia Ungrovlahiei sau a Ţării Româneşti, cu scaunul la Argeş şi pe unicul ei titular *Iachint*, până atunci mitropolit la Vicina, în nordul Dobrogei. în 1517, scaunul mitropolitan a fost mutat la Târgovişte, iar din 1668 la Bucureşti, unde a rămas până astăzi.

[21] Holban, Maria; Dresca Bulgarii, Alexandrescu, Cernovodeanu, Paul, op. cit., p.205.

[22] Ioan Lupaş, *Istoria bisericească a românilor ardeleni*, Editura Dacia, Cluj Napoca 1995, p.84.

Lupu afirma că mitropolitul Moldovei, „aproape totdeauna stă pe lângă domn, deoarece el este singurul său sfetnic de taină care îndrăzneşte să-1 cheme la îndreptare şi să-1 mustre...".

Mitropolia Moldovei era autonomă, cu reşedinţa la Suceava, încă din timpul domniei lui Alexandru cel Bun (1400 - 1432), când a fost recunoscută de **Patriarhia** de Constantinopol (la 26 iulie 1401, primul mitropolit fiind Iosif I Muşat). Ierarhul întâistătător din scaunul Moldovei, nu răspundea înaintea nici unui episcop de rang superior, însă era în comuniune harică şi dogmatică cu Biserica Ortodoxă. „Nici un mitropolit moldovean sau muntean nu trebuia să-şi capete câija de la Constantinopol, nici măcar să meargă sau să scrie acolo pentru o recunoaştere care nu se mai socotea de nevoie."[23] în secolul al XVI-lea, mitropolitul Moldovei, frate al domnitorului Ieremia Movilă, semna cu titlul de „arhimitropolit": „chir Gheorghe Moghilă, arhimitropolit de Suceava". La 3 noiembrie 1598, patriarhul Meletie Pigas al Alexandriei, în calitate de locţiitor de patriarh ecumenic, trimitea daruri mitropolitului Gheorghe Movilă, cu ocazia ridicării scaunului acestuia la rang de arhiepiscopie (superior în diptice, după legea grecească, aceluia de mitropolit): „Mantia patriarhală împodobită cu patru râuri, prescrisă în lumea răsăriteană numai pentru patriarhii scaunelor apostolice, şi câijă patriarhală".

Dimitrie Cantemir, în lucrarea *Descrierea Moldavei*, oferă câteva date foarte importante despre ierarhia din Moldova: *„Mitropolitului Moldovei i se arată în Biserica Răsăritului o cinstire cu totul deosebită, care nu se arată altora. Căci dacă nu se bucură de titlul de patriarh, nici nu este supus vreunuia dintre patriarhi. într-adevăr, cu toate că primeşte binecuvântarea de la patriarhul Constantinopolului, totuşi nici nu poate fi ales de acesta, nici scos din scaun, nici nu este obligat ca toţi ceilalţi mitropoliţi să aştepte ceea ce se numeşte aprobarea marii biserici constantinopolitane. Asupra celui ales, după ce a căpătat încuviinţarea domnului, trei episcopi ai Moldovei îşi pun mâinile şi, trimiţând scrisoare patriarhului, îi aduc la cunoştinţă că Cutare sau Cutare, om cucernic, cinstit şi învăţat, a fost ales, cu ajutorul cerut Sfântului Duh şi nu în vreun alt chip care ar depinde de voinţa omului. La fel face şi domnul printr-o scrisoare anume către patriarh, rugându-l să întărească cu binecuvântarea lui pe cel nou uns în această slujbă, lucru pe care patriarhul nu-l poate refuza în nici un fel, ci trebuie să îndeplinească întru totul dorinţa domnitorului".*

Un rol important în acele vremuri îl aveau protopopii, câte unul sau chiar mai mulţi în fiecare judeţ. Abaterile clerului de orice natură ar fi fost, erau judecate de protopop sau de către ierarhul locului şi nu de către dregătorii domneşti. Doar stareţii şi ierarhii erau judecaţi de către domnitori. în Transilvania erau aproximativ 50 de protopopi. Aceştia erau oameni de încredere ai chiriarhului, pe care îl ajutau la administrarea eparhiei, recomandau candidaţii la hirotonie, întocmeau anchete în parohii, judecau abaterile clerului din subordine, figurau ca martori în diferite acte juridice. Protopopii erau membrii de drept ai „soborului mare al Mitropoliei Transilvaniei din care făceau parte şi unii preoţi, care se întrunea o dată pe an şi care

[23] ***Ibidem*, p.198.**

avea în atribuţiuni alegerea mitropolitului, a juraţilor Mitropoliei", precum şi diferite probleme administrative. [8]

Funcţiile ierarhice şi administrative, chiar şi din cadrul Bisericii, se cumpărau uneori şi de către greci. Obiceiul se va împământeni în secolul al XVIII-lea, secolul fanarioţilor.

Potrivit mărturiilor acelor călători străini ce vizitează Ţările Române, mănăstirile sunt numeroase şi bogate; ţin vin, oi şi alte lucruri asemănătoare şi unele dintre ele sunt supuse mănăstirilor de la Sfântul Munte Athos, din Grecia, fiind obligate să trimită în fiecare an stareţului de acolo o sumă anumită. „Egumenii (stareţii greci) sau stareţii lor umblă în trăsură îmbrăcaţi în mătase şi înconjuraţi de slugi, încât par toţi atâţia boieri. Şi fiecare mănăstire are în stăpânire un număr de familii de ţigani care sunt ca şi robii: ară, sapă, muncesc şi păzesc vitele şi tot ce trebuie făcut fac ei. Chiar şi ţigăncile umblă prin mănăstire şi muncesc, fac pâine, spală vasele, mătură, mulg vacile şi fac ce trebuie făcut într-o casă, ceea ce e un lucru nemaipomenit. Ţiganii acestora sunt robii boierilor şi cine întemeiază mănăstiri le înzestrează cu un număr de familii de ţigani."[24]

însă dincolo de aspectele administrative ale mănăstirilor existau oameni cu o profundă credinţă şi trăire duhovnicească. Paul Beke, misionar ungur iezuit, în însemnările călătoriei sale relatează şi „despre pustnicii care urmează o regulă foarte aspră de trai locuind în ascunzişurile cele mai pierdute în munţi şi în peşterile râpelor şi abia arătându-se privirii omeneşti. Ei se abţin de la mâncarea cărnii, se tot hrănesc cu legume şi pâine necoaptă, se mortifică prin nemâncare şi stăruiesc numai în contemplarea lucrurilor cereşti. Ei nu ştiu nimic despre neînţelegerile dintre greci şi latini ci imitând viaţa lui Hristos şi a Sfântului Ioan Botezătorul, feriţi de orice legătură cu oamenii se îndeletnicesc cu rugăciuni, şi în timpul zilei muncesc cu mâinile. Şi călugării ortodocşi îşi au rugăciunile lor ce trebuie săvârşite în biserică, rostindu-le şi cântându-le la anumite ceasuri, fiecare îşi are chilia sa, cheltuiala este laolaltă, reflectoriul şi bunurile sunt comune, căci orice mănăstire care se întemeiază are un fond îndestulător pentru un anumit număr de inşi."[25]

Viaţa religioasă apare uşor diferenţiată, fiind uneori discrepanţe între doctrina oficială a Bisericii şi cea trăită în care superstiţiile şi miturile populare cunoşteau o largă răspândire.

III. Sfântul Ierarh Varlaam - consideraţii generale

1. Familia şi copilăria

Obârşia Mitropolitului Varlaam este la sat, ridicându-se dintr-o familie aleasă, de neam creştin, cu numele Moţoc. După studiile vechi, prin diferite deducţii, se credea că se trăgea din Baloteştii Putnei[31] sau Căpoteşti, azi sat dispărut. Istoricul Nicolae Iorga îl găseşte un „simplu fiu de ţăran de prin părţile Odobeştilor."[32] Totuşi Arhimandritul

---

[24] **Holban, Maria; Dresca Bulgara, Alexandrescu, Cernovodeanu, Paul, op. cit., p.205.**

[25] ***Ibidem*,p.205**

Dionisie Udişteanu, un iscusit mânuitor al condeiului şi atent cercetător al istoriei Mănăstirii Secu, demonstrează că locul naşterii marelui cărturar este satul vechi de răzeşi Borceşti[33], astăzi dispărut, situat între Brusturi, Răuceşti şi Oglinzi, în apropiere de Târgu Neamţ. Proprietăţile de la Putna, după care se presupunea originea ierarhului fuseseră cumpărate, iar în Borceşti, din documentele de la diferiţi domni, se poate constata că Varlaam a avut pământuri moştenite.[34]

în privinţa naşterii sale biografii, istoricii literari şi bisericeşti au propus diferite date cuprinse între 1590-1595[35], iar unii au considerat mai potrivit anul 1580[36]. Este cert faptul că ierarhul nu menţionează niciodată nicăieri vârsta sa.

Din botez se numea Vasile Moţoc[37]. Tânărul Vasile provenea dintr-o familie de răzeşi cu cinci copii. Ştefan Dinulescu, deduce după un document de vânzare a unor moşii din Sipoteni, în care apare menţionat ca martor şi nepotul de frate Andrei Moţoc, din data de 15 Aprilie 1672 şi publicat de Bogdan Petriceicu Haşdeu, informaţie preluată şi de alţi cercetători, că Varlaam se trăgea din neam de boieri, „din familia boierească Moţoc"[38] numiţi proprietari de pământ, stăpâni de moşii sau nobili. Probabil această asociere se referea la familia Moţoc, vornicul Moţoc, din timpul lui Alexandru Lăpuşneanul (domnitor al Moldovei în perioada: septembrie 1552 - 18 noiembrie 1561 şi octombrie 1564 - 9 martie 1568) şi de aici posibila rădăcină de neam de boier.[39] Totuşi acestea rămân în continuare nişte presupuneri. Primul frate se numea

[31] **Nicolae Iorga, op. cit., p.304.**

[32] **Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti,* Editura Litera, Chişinău 1998, p.83.**

[33] **Arhimandrit Dionisie Udişteanu, *Popas la 300 de ani de la moartea Mitropolitului Varlaam Motoc,* Ediţie îngrijită de Mircea Motrici, Editura Muşatinii, Suceava 2006, p.14.**

[34] ***Ibidem,* p.15.**

[35] ***Ibidem,* p.12.**

[36] **Alexandru Rosetti, *Citeva precizări asupra literaturii române*, Editura Eminescu, Bucureşti 1972,** D.ll.

[7] **Augustin Z. N. Pop, *Neamul Mitropolitului cărturar Varlaam al Moldovei,* în „Biserica Ortodoxă Română", An. LVII, 1939, Nr.5-6, p.315.**

[38] **Florea Mureşanu, op. cit., p.l; Arhimandrit Dionise Udişteanu, op. cit., p. 14.**

[39] **Şt. Dinulescu, *Notiţe despre vieaţa şi activitatea Mitropolitului Moldovei Varlaam, 1632-1653,* în „Revista Candela", An. IV, 1885, Nr. 1, p.694.**

*Gavrit*având ca fiu pe Andriaş Moţoc, diacon în Iaşi şi pe *Măricuţa* ce va fi preoteasa protopopului Ursu Cergariu din Iaşi. Al doilea frate al „preaosfinţitului şi de Dumnezeu alesului şi rugătorului nostru chir Varlaam Mitropolitul" s-a numit Ştefan[26], ce a avut trei copii: popa Ursu, Todiraşcu şi Tudora. Mitropolitul a avut şi două surori: *Caterinci* , poreclită Căzăcița, căsătorită în Neamţ cu Cazacul, care se semnează în actele Vărateculuі „cumnatul Mitropolitului Varlaam" şi Afos/os/a[27]căsătorită cu Lupu Grigore, numit şi Braşoveanul. Rudele lui Varlaam, oameni obişnuiţi, au trăit prin diferite oraşe şi sate din Moldova, fiind mereu sub purtarea de grijă a smeritului ierarh. Nu au ocupat niciodată locuri importante în viaţa politică a ţării şi nici şi-au lăsat amprenta în viaţa culturală.

[26] **Aron Densuşianu, *Familia Mitropolitului Varlaam,* în „Revista Critică Literară", An. IV, 1896, Nr. 1, Iaşi, p.25.**

[27] ***Ibidem,* p. 746.**

în privinţa copilăriei lui Vasile părerile sunt împărţite, iar informaţii exacte din această perioadă a vieţii sale nu prea există. Unii sunt de părere că a studiat la sfatul Mitropolitului Atanasie Crimca la o şcoală mănăstirească, alţii la un colegiu din Polonia, după obiceiul vremii, urmând îndrumarea cărturarilor cu care a fost contemporan. Biografii care susţin teza potrivit căreia pregătirea temeinică a lui Varlaam în cunoaşterea învăţăturii ortodoxe şi a limbilor străine, ar fi avut loc şi în Polonia, „la colegiul la care a învăţat şi cronicarul Grigore Ureche, fiul lui Nestor Ureche, ctitorul Mănăstirii Secu"[28], ar fi avut loc în timpul uceniciei lui Varlaam la Secu. Totuşi se pare că părinţii lui aveau posibilităţi ce au permis fiului a-şi însuşi o aleasă cultură potrivită timpului său.[29]

Lipsa şcolilor cu pregătire înaltă din acel timp îndreptăţea pe boierii din Moldova să-şi trimită copii în Polonia pentru desăvârşirea studiilor; alţii aduceau diferiţi dascăli de prin străinătate iar unii îşi trimiteau feciorii pe la şcolile mănăstirilor pentru a deprinde scrisul, cititul şi alte îndeletniciri, căci „învăţătura este treaba popilor".[30]

Existau totuşi *şcolile de slovenie*[31], care funcţionau pe lângă unele mănăstiri şi biserici. Ele erau un fel de şcoli elementare ai căror dascăli au fost călugării şi preoţii ştiutori de carte. în aceste şcoli erau instruiţi în tainele scrisului, cititului şi socotitului, copiii micilor boieri şi ai târgoveţilor mai înstăriţi. Cei care urmau aceste şcoli de slovenie deveneau apoi clerici sau scriitori într-o cancelarie (domnească sau boierească), cunoscuţi sub numele de dieci. Fiii marilor boieri erau instruiţi de dascăli particulari vestiţi, aduşi special din ţări străine.

Totodată exista tradiţia ca domnii şi boierii ori descendenţii lor să-şi viziteze periodic ctitoriile şi uneori să rămână aici pentru un timp mai îndelungat, mai ales vara, pe la marile sărbători creştine, la praznicele şi hramurile mănăstireşti. Adeseori aceştia erau însoţiţi de întreaga familie, copiii fiind supravegheaţi de slugile şi dascălii de casă. în acest context este posibil ca Grigore Ureche, viitorul cronicar, feciorul ctitorilor Nestor Ureche şi a soţiei sale Mitrofana, să fi venit şi el la Mănăstirea Secu şi să fi legat prietenie cu Varlaam. Ţinând cont că atât Grigore Ureche cât şi tânărul Vasile Moţoc s-au născut în jurul anului 1590, nu este exclus ca aceştia să se fi aflat împreună la şcoala mănăstirească de la Secu, unde în acele timpuri boierii îşi trimiteau la instruire copii. Ori poate Varlaam s-a îmbogăţit cumva din cunoştinţele lui Grigore sau a dascălilor acestuia ce poposeau la Secu.

2. Intrarea în mănăstire şi pregătirea cărturărească

---

[28] Arhimandrit Dionisie Udişteanu, op. cit., p.72.

[29] Conf. dr. Carmen-Maria Bolocan, *Forme de adresare în discursul oratoric al Sfinţilor Mitropoliţi Antim Ivireanul şi Varlaam,* în „Analele Ştiinţifice ale Universităţii «Al.I. Cuza» Iaşi, (serie nouă)", Teologie Ortodoxă, tom. XIII, 2008, p.106.

[30] Dimitrie Cantemir, op. cit., p.189.

[31] Gr. Popescu, P. Grigoriu, op. cit., p.73.

învăţătura de carte, Varlaam, a deprins-o la Mănăstirea Secu, mănăstire renumită în acele vremuri pentru şcoala mănăstirească[32] ce funcţiona în frumoasa ctitorie a vornicului Nestor Ureche de pe valea pârâului Secu la poalele Muntelui Vasan, dar şi pentru înalta trăire duhovnicească. Aici, în timpul egumeniei ieroschimonahului Dositei sau Dosoftei[33], dascălul de slavonie, deprinde caligrafia, limbile străine (slavona şi greaca), muzica şi gustul plin de înţelepciune al cărţilor religioase de la harnice „albine monahale". Această şcoală condusă de învăţatul călugăr Dositei, denumit în documente ca stareţ, egumen[34], năstavnic şi dascăl, adică „învăţător, profesor, îndrumător"[35], nu era singura, întâlnindu-se astfel de şcoli şi la Mănăstirile Neamţ, Bistriţa etc.

Din cântările de la strană[36], începând de la slujbele cele mai simple şi până la Liturghie, ce cuprindeau ca şi astăzi o cantitate mare de învăţături dogmatice, morale şi istorice, se puteau însuşi cunoştinţe teologice.

La această şcoală, fratele Vasile Moţoc se dovedeşte sârguitor şi destoinic la aprofundarea materialului ce se preda aici, după tradiţia şcolilor bizantine,[37]conturându-şi o adâncă gândire teologică. Dacă nu ar fi fost înzestrat cu alese însuşiri sufleteşti, el ar fi rămas în anonimatul în care s-au pierdut şi numele rudelor sale.

Fiind iubitor de o viaţă liniştită, dăruită întru totul lui Hristos, urmându-şi glasul inimii, hotărăşte să rămână în ascultarea Sfanţului Ioan Botezătorul, ocrotitotul Mănăstirii Secu[38], căruia doreşte să-i încredinţeze întreaga viaţă, îmbrăcând haina monahală. Aici, în proaspăta ctitorie a părinţilor cronicarului Grigore Ureche, Vasile depune voturile monahale, primind la călugărie numele de Varlaam, având ca îndrumător şi părinte pe Mitrofan,[39] stareţul său, pe care îl găsim în 1612 episcop al Romanului[40].

Episcopul Mitrofan, în anul 1610, a cumpărat o carte de psaltichie în care alternează textele greceşti cu cele slavoneşti pe care a dăruit-o ucenicului său Varlaam. Iată însemnarea votivă în traducere românească : *„în anul de şapte ori o mie, de zece*

---

[32] **Gheorghe Dincă, *Varlaam Mitropolitul Moldovei,* Editura Cartea Românească, Bucureşti 1939, p. 4.**

[33] **Arhimandrit Dionisie Udişteanu, op. cit. p.72.**

[34] **Arhiereu Narcis Creţulescu, *Istoria sfintei Mînăstiri Secu (Xiropotamul), de la începutul ei în anul 1560, până la 1775, scrisă după documente de sfinţia sa părintele Andronic duhovnicul din Sfânta Mănăstire Neamţu, la anul 1862, iară acum copietă, adaosă şi prelucrată de smeritul arhiereul Narcis Creţulescu, tot din acest sobor al Mănăstirii Neamţu, la anul 1888/9. Tomul II. Partea a II- a. istoria de la început pân-la 1775,* Manuscrisul Nr. 5692 din Biblioteca Academiei Române din Bucureşti, p.4.**

[35] **Alexandru I. Gonţa, *Un aşezământ de cultură de la Alexandru Lăpuşneanu pe valea Secului înainte de ctitoria lui Nistor Ureche: Schitul lui Zosin,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XXXVIII, 1962, Nr. 9-12, p.705 şi 695.**

[36] **Prof. Teodor Bodogae, *Mitropolitul Varlaam ca teolog,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XXXIII, 1957, Nr.10-12, p. 777.**

[37] **Ierom. Macarie Ciolan, *Varlaam Moţoc (f 1657- 1982),* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. LVIII, 1982, Nr.10 - 12, p.768.**

[38] ***Mănăstirea Secu* a fost ctitorită în formă de cetate medievală cu biserica mare pe mijloc, împodobită cu multe odare sfinte şi înzestrată cu sate şi moşii în anul 1602, în apropierea *Schitului lui Zosima* care este atestat încă din anul 1564 (7072) din timpul domniei lui Alexandru Lăpuşneanul. (cf. Arhimandritul Dionisie Udişteanu, *Graiul evlaviei străbune,* Ediţie îngrijită de Mircea Motrici, Editura Muşatinii, Suceava 2005, p.24.)**

[39] **Arhimandrit Dionisie Udişteanu, op. cit., p.73.**

[40] ***Ibidem,* p.81.**

ori cinci de două ori şi nouă iarăşi de două ori (7108) a cumpărat această carte de cântări chir Mitrofan, episcop de Roman şi a dat-o ucenicului său ieromonahul Varlaam, să fie lui pentru slăvirea în cântece a lui Dumnezeu cel într-o Treime slăvit, până ce el va fi în acest trup muritor. Şi cui va vrea să o dea şi iarăşi să o vândă, să-i fie cu bună voie, iar cine l-ar ameninţa sau l-ar dojeni, acesta să cadă pe capul lui şi să fie neiertat de Domnul. Anii soarelui atunci scăzându-i, numărul mai sus scris şi la a doua adunare se va cunoaşte lămurit".[41]

Proaspătul monah Varlaam îşi petrecea zilele în rugăciune, priveghere şi ascultare, dar şi în studiu şi mânuirea slovelor, împodobindu-şi viaţa şi sufletul cu frumoase daruri duhovniceşti şi cărturăreşti. Existau în acele vremuri mănăstiri în Moldova unde *„toţi călugării sunt aşa de ascultători canoanelor Sfântului Vasile cel Mare, că mai degrabă ar muri de o sută de ori, decât să mănânce o îmbucătură de carne, chiar dacă le-ar porunci un doftor. "*[42]

Fiind un vas ales şi smerit, la scurt timp este hirotonit diacon şi preot slujind cu evlavie la altarul Mănăstirii Secu, mănăstire preţuită de mitropolitul Anastasie Crimca, neîntrecutul miniaturist şi caligraf de pergamente.

3. Stareţ la Mănăstirea Secu (1610)

3.1. Viaţa monahală din acea perioadă

Mănăstirile noastre din acea perioadă erau importante centre de cultură, unde ca principale îndeletniciri se găseau cetitul, scrisul şi traducerile, dar erau totodată şi modele de gospodărie prin activităţile rodnice pe care le chiverniseau. Existau în cuprinsul mănăstirilor călugări şi fraţi de neamuri diferite.

între zidurile Mănăstirii Secu, de-a lungul timpului, au trăit nenumăraţi fraţi întru credinţă; de la simpli călugări la episcopi şi mitropoliţi. Tot aici s-au format nu numai o seamă de cărturari, dar şi mulţi părinţi duhovniceşti cu viaţă sfântă. Paşii lor au binecuvântat aleile mănăstirii, rugăciunile lor fierbinţi udate cu lacrimi în miez de noapte au sfinţit chiliile, iar faptele lor minunate au rămas ca pildă de urmat pentru generaţiile de monahi ce vor veni. Tăcuţi, smeriţi, neştiuţi de nimeni, dar uniţi cu toată lumea prin rugăciune, călugării din Mănăstirea Secu, din toate timpurile, au păstrat aprinsă candela credinţei şi a pocăinţei.

La şcoala unde s-a format Varlaam au învăţat şi alţi călugări cu metania de Secu ce au strălucit în scaunele de vlădicie cum ar fi: Mitrofan episcop la Roman şi Huşi (f 1641), Ghedeon, episcop la Huşi şi Mitropolitul Moldovei (f 1671), Sava episcop la Roman, Rădăuţi şi Huşi şi Mitropolitul Moldovei (f 1664).[43]

Ieromonahul Varlaam se bucură încă de tânăr de preţuirea întregii obşti monahale, astfel că îl găsim în anul 1610 în postul de egumen al mănăstirii (în jurul vârstei de 27 de ani)[44] şi ridicat la rangul de arhimandrit, demnitate pe care a purtat-o aproape 20 de ani, povăţuind pe vieţuitori pe cărarea mântuirii, îndemnându-i în

---

[41] **Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului,* Editată de Episcopia Romanului şi Huşilor, Roman 1984, p.180.**

[42] **Dimitrie Cantemir, op. cit., p.222.**

[43] **Ierom. Macarie Ciolan, op. cit., p.768.**

[44] **Arhimandritul Dionisie Udişteanu, *Graiul evlaviei străbune,* Ediţie îngrijită de Mircea Motrici, Editura Muşatinii, Suceava 2005, p.88.**

vieţuirea lor monahală, atât la activităţile gospodăreşti, cât şi la studiu şi rugăciune. El ajunge în această ascultare după demisia egumenului Andrei.

în tăcerea codrului de la Secu, Varlaam şi-a învăţat trupul şi sufletul cu lungi privegheri de noapte la lumina candelei, aplecat asupra învăţăturilor Sfinţilor Părinţi, împărtăşind cu alţii bucuria înţelepciunii şi a duhovniciei.

Slujbele se faceau mai mult în slavonă[45], iar din citirile şi cântările din cadrul serviciului divin, ce se oficia în limba slavonă, puţini sau chiar deloc erau cei care aveau acces la informaţii teologice. Elementarele noţiuni de credinţă se sădeau în sufletul credincioşilor prin viu grai în sânul familiei sau în tinda Bisericii.

Mănăstirea Secu, ca şi Mănăstirile Neamţu şi Agapia, a fost întemeiată în perimetrul Cetăţii Neamţu, fiind multe rânduri contestată asupra drepturilor de proprietate.[46] Alteori mutarea abuzivă a hotarului mănăstirii de către unii din călugării celor două mănăstiri a fost prilej de nemulţumire, fiind nevoie adeseori de hrisoave domneşti pentru a se restaura pacea şi buna înţelegere sau de diferite danii făcute de boieri. Mănăstirile se îngrijeau ca în schimbul acestora să-i treacă pe pomelnice pe binefăcători şi să-i pomenească în veacul veacului la slujbe.

Varlaam, ca monah şi egumen al mănăstirii a apărat alături de obşte bunurile mănăstirii şi s-a implicat activ pentru existenţa vetrei monahale în care a primit îngerescul chip şi pe care o va preţui pe viaţă.

3.2. Traducerea Leastviţei sau Scara Sfântului Ioan Scărarul (1618)

în liniştea chiliilor de la Mănăstirea Secu, Varlaam a împletit studiul cu rugăciunea, priveghind peste slovele bătrâne. Acum la începutul secolului al XVII-lea se încearcă introducerea limbii naţionale în biserică.[47] în mănăstirile în care se învăţa cititul şi scrisul se făceau multe copii la diferite cărţi bisericeşti, acestea fiind mai apoi răspândite pe la biserici, pe la alte mănăstiri, precum şi pe la rarii cărturari mireni din acele timpuri, „când ştiinţa de carte o aveau aproape numai slujitorii bisericii".[48] Această practică a copierii cărţilor tipărite şi a manuscriselor avea şi avantajul că erau mult mai ieftine şi accesibile copiile decât tipăriturile originale. Aşadar, epoca manuscriselor a constituit perioada de înflorire a limbii române. După răspândirea tiparului s-a împuţinat răbdarea celor ce se osteneau cu scrierea slovelor româneşti şi cu aceasta şi numărul manuscriselor.[49]

în 1618 traduce la Secu într-o limbă populară, expresivă şi plastică, *Scara lui Ioan Scărarul* (în greceşte *Climax,* iar în slavonă *Leastviţa*) dar şi alte texte liturgice: Evangheliarul, Liturghierul, Psaltirea,[50] setea de traduceri fiind mult simţită, deoarece „e bine să înveţe rumânii că în sfânta biserică mai bine a grăi cinci cuvinte cu înţeles

---

[45] **Prof. Teodor Bodogae, op. cit., p. 777.**

[46] **Arhimandrit Dionisie Udişteanu, *Popas la 300 de ani de la moartea...*, p.75.**

[47] **Acad. Alexandru Rosetti, Prof. Univ. Mihai Pop, *Istoria Literaturii Române,* Voi. I, Editura Academiei Române, Bucureşti 1964, p.359.**

[48] **Ierom. Gherasim Cucoşel, *Catalogarea manuscrisele româneşti din biblioteca Mănăstirea Secu*, Editura Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor, Suceava 1994, p.15.**

[49] ***Ibidem*, p.15.**

[50] **Augustin Z. N. Pop, op. cit., p.747.**

decât zece mii de cuvinte neînţelese în limbă străină".[51]Lucrarea *Scara* era un îndreptar, un manual de ascetică, adresându-se mai mult monahilor.[52]

Cele 30 de cuvântări ale lui Ioan Scărarul (f649), sihastrul de pe muntele Sinai, expuse ca un urcuş duhovnicesc ale unei scări de 30 de trepte (după numărul anilor avuţi de Mântuitorul la botez), aveau să întărească viaţa spirituală din mănăstirile noastre. însuşi Varlaam experimentase înălţarea pe aceste trepte duhovniceşti în duhul monastic de la Mănăstirea Secu. Scopul *Scării* este să-1 facă pe om cât mai curat, cât mai bun, cât mai străin de patimi şi mai plin de iubire, spre asemănarea cu Dumnezeu. Meritul lui este mare nu numai că a cunoscut şi a apreciat valoarea acestei lucrări destul de grea ca limbă şi gândire teologică, însă a tălmăcit-o în mod expresiv, în dulcele grai moldovenesc[53]. Această bogată operă circula în acea perioadă la noi în slavonă, greacă şi rusă, fiind tradusă apoi şi în latină, spaniolă şi franceză.

în versiunea românească apar explicaţii care lipsesc din textul slav alăturat. Se crede că Varlaam a tradus după versiunea lui Maximos Margunios apărută la Veneţia în 1590, care a transpus opera din greaca greoaie neînţeleasă de popor în limba greacă comună, fiind tradus şi în slavonă. Versiunea românească a lui Varlaam e scrisă „mai pre largu şi pre lungu ca să poată înţelege cine va citi", de aceea partea pe „rumânie" e mai lungă decât cea pe „slovenie", cum precizează însuşi Varlaam în „Predislovie".[54]

Uneori interpretările şi adaosurile se referă la viaţa călugărilor, în versiunea slavonă fiind vorba de orice om în general. Traducerea lui Varlaam dă impresia că este vorba de o creaţie originală, prin talentul artistic şi cursivitatea frazelor. Asta ne duce cu gândul la ideea că Varlaam avea pricepere de pedagog, dar şi că a folosit mai multe versiuni ale *Scării,* dezvoltând cuvinte şi expresii din manuscrisul grecesc[55]. Aceasta o confirmă şi Î.P.S. Nicolae, Mitropolitul Banatului, care spune că „Varlaam nu se ţine strict de textul slavon, pe care de fapt 1-a dezvoltat prin foarte multe note explicative".[56] Literatura veche creştină cunoaşte un gen aparte de comentarii sau note, numite scolii[57], aşezate la început alături sau sub textul sacru, formând până la urmă cărţi de sine stătătoare. Acestea erau practic folosite pentru o înţelegere mai bună a textului, de multe ori amestecându-se de către copişti cele două texte.

Lucrarea, în 574 de pagini, (287 file) este scrisă pe două coloane, în română şi slavonă, cu 40 de rânduri, partea în limba română fiind aşezată prima, deoarece este mai lungă. *„Aceste 30 de capete sântu scrise toate preste tot gumătate rumâneşte, gumătate slavoneşte. Insă pentru căci iaste mai largu şi pre lungu românia dereptu aceea o am şi pusu înainte şi întâiu şi mai apoi slavoniia",*[14] Cu traducerea *Scării* lui

---

[51] **Aurelian Sacerdoţeanu, *Predosloviile cărţilor româneşti 1508- 1617,* Voi. I, Editura Librăria Universitară, Bucureşti 1938, p. 16.**

[52] **Prof. Pândele Olteanu, *Metoda filologiei comparate în studierea izvoarelor şi în identificarea versiunii neogreceşti a operei „Scara" tradusă de Mitropolitul Varlaam,* în „Mitropolia Olteniei", 1970, Nr. 5-8, p.555.**

[53] **Prof. dr. Pândele Olteanu, *Izvoare, originale şi modele bizantino-slave, în operele Mitropolitului Varlaam,* în „Biserica Ortodoxă Română", An. LXXXVIII, 1970, Nr. 1-2, p.122.**

[54] **Prof. dr. Pândele Olteanu, op. cit., p.122**

[55] ***Ibidem,* p.123.**

[56] **Nicolae, Mitropolitul Banatului, *Contribuţii ale tălmacilor români la cunoaşterea „Scării" Sfântului Ioan Sinaitul,* în „Studii Teologice", An. XVI, 1964, Nr.3-4, p.150.**

[57] **Nicolae Corneanu, *Contribuţia Scoliaştilor la înţelegerea „Scării" Sfântului Ioan Klimax,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XXXIII, 1957, Nr. 8-9, p.602.**

Ioan Sinaitul sau Scărarul, cea mai importantă carte ascetică şi mistică a Răsăritului ortodox, numele lui Varlaam rămâne încrustat pentru veşnicie în papirusul vremii, deoarece este primul text patristic de mari dimensiuni transpus în limba română.[58]

Nu există nici o îndoială asupra autorului *Leatsviţei,* ea fiind „scoasă din slavoneşte pre înţelesul a toată limba românească de smeritul întru călugări Varlaam" , ce era *„preot besearicei lui Stâi Ioan Crestitel întru mănăstirea ce o cheamă Săcul"*[11], după cum mărturiseşte în prefaţă, alături de alte frământări sufleteşti ce l-au condus la acest studiu: *„că şi eu smeritul şi nedestoinicul, pentru liubovul* (dragostea) *ce-am avut către această svântă carte, însă mai vârtos pentru datoriia talantului ce am, carele mi s-au dăruit dintru mila lui Dumnedzău m-am nevoit, după puţină puteria mea, ca să mă plec osârdiei meale, ce-am avut spre acest lucru. Dreptu aceia nice pentru aceasta să nu-mi prepue neştine, căci că mai dinainte vreame au avut oamenii osârdie mare spre învăţătură ş-au fost dascăli şi ştiutori şi înţelegători scripturilor şi învăţăturelor lui Dumnezeu; şi cu acest lucru, ca cu o lumină au luminat lumea, ş-au îndireptat spre lucrure bune domnii şi împăraţii. Iară în vremea de-acmu s-au strâns şi s-au întunecat osârdiia aceaia, de nice ştim pre noi învăţa, nice pre alţii. Derept aceaia am vrut să scriu această carte larg şi pre lung, ca să poată înţelege cine va ceti. "*[59]

Lucrarea a fost de un real folos, contribuind la desăvârşirea vieţii spirituale din mănăstiri prin copiile răspândite ce au fost făcute de către călugări de la diferite mănăstiri din Moldova, ocupând un loc de cinste până astăzi. Ea nu a fost tipărită de către Varlaam în perioada cât a fost în viaţă, ci a rămas sub formă de manuscris multă vreme. De la Secu, în anul 1843, manuscrisul a trecut la Mănăstirea Neamţ, apoi îl găsim păstrat la Seminarul Veniamin Costachi de la Socola din Iaşi în anul 1852[60] unde i s-a aplicat pecetea seminarului, şi apoi la începutul secolului al XX-lea în posesia lui Gh. Ghibănescu din Iaşi. Nu se ştie cu exactitate numărul copiilor făcute după manuscrisul original, ea cunoscând o bogată circulaţie, unul din manuscrise păstrându-se astăzi la Biblioteca Academiei Române (*Manuscrisul 6024f°*.

Textul *Leastviţei* în manuscris are numele de *Scara raiului, de învăţătură românească, cu care învaţă pe fieşte carele creştin cum să cadă să vieţuiască.* Cuprinsul manuscrisului: un cuvânt înainte, apoi este prezentată viaţa Sfanţului Ioan pe scurt, urmează traducerea celor 30 de cuvântări şi în cele din urmă o încheiere.

Scara devine o hrană sufletească şi un dascăl în urcuşul spre desăvârşire, fiind tălmăcită, copiată, citită şi recitită şi păstrată de-a lungul veacurilor în diferite manuscrise. însemnările făcute pe diferite exemplare de către cei ce s-au aplecat asupra ei arată cât de mult era preţuită această lucrare. La 1783 un simplu monah recitise *Scara* de mai multe ori însemnând cu bucurie că *„eu smerit monah Teodosii ot Moldoviţa ... amu pricititu şi mai mare mângâiere sufletului amu aflatu ",*[61]

---

[58] **Florentina Gaftoi-Hotea, *Mitropolitul Varlaam şi Damaschin Studitul,* Editura Roza Vânturilor, Bucureşti 2006, p.53.**

[59] **Pr. Niculae Şerbănescu, *La trei sute de ani de la moartea Mitropolitului Varlaam al Moldovei,* în „Biserica Ortodoxă Română", An. LXXV, 1957, Nr. 10, p.1016; Florentina Gaftoi-Holtea, op. cit., pp. 86-87.**

[60] **Pr. Paul Mihai, *„Leatsvifa" (Scara Raiului) - traducerea lui Varlaam de la Secu într-o nouă redacţie,* în „Biserica Ortodoxă Română", An. LXXXII, 1964, Nr.l 1-12, p.1070.**

[61] ***Ibidem,* p. 158**

3.3.Patericul Sfinţilor moldoveni

Scrierile Sfinţilor Părinţi ai Bisericii sunt bine cunoscute şi mai mult preţuite între ortodocşii români. Spiritualitatea patristică le-a devenit de mult familiară determinându-le şi modelându-le stilul de viaţă creştină. Nu ştim să existe autor căruia să nu-i fi fost dedicată o monografie, scriere care să nu fi fost tălmăcită sau cel puţin comentată. Au fost Sfinţi Părinţi cărora li s-au acordat o atenţie deosebită datorită mai ales caracterului educativ - practic al operelor lor. Amintim dintre aceştia pe Sfinţii Ioan Hrisostom, Vasile cel Mare, Efrem şi Isaac Sirienii, Ioan Scărarul, Teodor Studitul etc., precum şi anonimii autori de *Livezi, Paterice* ori *Vieţi ale Sfinţilor.* Dacă Sfanţul Ioan, stareţul din Muntele Sinai, cu a lui operă, *Scara,* a cunoscut o circulaţie de-a dreptul uimitoare şi era foarte îndrăgit, preocupările duhovniceşti şi teologice ale lui Varlaam nu se opresc aici.

Varlaam în perioada de vieţuire la Secu preţuieşte mult timpul şi condeiul, începând să scrie vieţuirea şi faptele minunate ale sfinţilor moldoveni după informaţii culese de prin bisericile şi mănăstirile moldovene, de la persoanele vrednice de crezare din timpul său, pe care a intitulat-o *„Patericul Sfinţilor moldoveni"*[1], fară ca s-o fi terminat. Această operă a fost continuată şi terminată după moartea lui Varlaam de către ucenicii lui. Cunoscută şi sub denumirea de *Jitiile ,* textele au inspirat în acea vreme şi pictorii populari.

Totuşi această lucrare în care sunt cuprinse întregile nevoinţe ale cuvioşilor din chiliile sihăstreşti şi din peşteri a fost continuată de către ucenicii şi urmaşii săi până în 1825. Şi acest manuscris a mai fost copiat, în două exemplare, însă nu se mai găseşte în mănăstire, fiind rătăcit pe cărări străine.

Arhimandritul Dionisie Udişteanul afirmă în cercetările sale că originalul manuscrisului *„Patericul Sfinţilor moldoveni",* ce se găsea în biblioteca Mănăstirii Secu, a fost dus de către călugării moldoveni de la Mănăstirile
Neamţu şi Secu, ca binecuvântare, la schitul românesc Prodromul din Muntele Athos, acolo ei dorind să întemeieze un schit.[62]

Prezenţa acestui manuscris în conştiinţa vie a vieţii monahale, dar şi scoaterea lui la lumină ar reprezenta un lucru deosebit de important pentru istoria literaturii religioase, dar şi pentru zugrăvirea cât mai fidelă a unor vieţi de sfinţi.

4. Stareţ la Dragomirna

Autodidact, călugăr cu o aleasă trăire duhovnicească şi cu pregătire cărturărească, Arhimandritul Varlaam devine căutat şi preţuit de ierarhi, de boierii ţării şi de domnitorii moldoveni, fiind ales de către mulţi ca duhovnic.

Mitropolitul Anastasie Crimca, mulţumit de progresul duhovnicesc de la Mănăstirea Secu şi un iubitor şi îndrumător al activităţilor de acolo, a dorit să aibă la Dragomirna, ctitoria sa, un stareţ de la Secu. Acela nu putea fi decât Varlaam, ucenicul

---

[62] **Arhimandrit Dionisie Udişteanu, *Popas la 300 de ani de la moartea...*, p.20.**

său, model de monah ce îmbrăţişa cu sfinţenie rânduielile vieţii monahale, singurul în măsură să le aplice în noua ctitorie, unde viaţa duhovnicească era nesocotită, ca de altfel în mai multe mănăstiri.

Aşadar îl întâlnim în documentele vremii ca stareţ la Mănăstirea Dragomirna în anul 1620. Nu rămâne decât câteva luni, fiind trimis în anul 1621 de către mitropolitul Anastasie Crimca, la Lavra Pecerska din Kiev, pentru a cumpăra cărţi bisericeşti şi stofe pentru veşminte.[63] Aici a zăbovit o perioadă mai lungă de timp, cercetând aşezările monahale şi pe călugării cu viaţă îmbunătăţită, desăvârşindu-şi chiar pregătirea cărturărească.

La hramul Lavrei Pecerska de la Kiev, în 1622, de Adormirea Maicii Domnului, Varlaam cunoaşte pe Petru Movilă[64], fiul lui Simion Movilă, cu care leagă o prietenie strânsă şi pe mitropolitul Iov Boreţchi. Petru Movilă fusese dat în seama rudelor din Polonia pentru a se îngriji de educaţia lui, după moartea tatălui său. în 1620[65] la Tuţora şi 1621 la Hotin, Petru Movilă ia parte cu cazacii şi hatmanul Hatkewici la lupta pentru tronul Moldovei, însă nu au putut ajunge la Suceava din pricina apelor, fapt apreciat de Petru ca o minune dumnezeiască. Curând dorinţa de a fi domn se depărtează din inima lui şi se retrage la Rubiejovka, o moşie din apropierea Kievului.

Aici Varlaam îi destăinuie lui Petru Movilă despre minunea[66] cu moaştele Sfântului Ioan cel Nou, când racla s-ar fi îngreuiat şi nu s-a lăsat mutată de teama cazacilor care ameninţau cetatea, dar şi preocupările lui cărturăreşti, povestindu-i despre *Leatsviţa* Sfântului Ioan Scărarul, despre petrecerea unor sfinţi şi dorinţa lui de a alcătui o lucrare în care să fie trecute vieţuirea şi cuvintele lor de învăţătură, despre viaţa monahală de la Secu, Dragomirna şi alte mănăstiri din pământul Moldovei. Multe discuţii duhovniceşti trebuie să fi avut cei doi, Varlaam reuşind să aprindă în sufletul lui Petru Movilă preţuirea şi dorinţa faţă de vieţuirea monahală.

5. Duhovnicul lui Miron Barnovschi, domnul Moldovei

Reîntors în ţară, revine la Mănăstirea Secu, îndeletnicindu-se cu preocupări duhovniceşti, ca scrisul şi traducerile din limba slavonă şi greacă. Totodată îl întâlnim pe Varlaam ca egumen alături de „smeritul Mitrofan episcop, ieromonahul Nichifor, ieromonahul Teofan, ieromonahul Ioan, ieromonahul Silvestru, monah Aftanasie" şi „toţi ceilalţi", într-un act de la 11 aprilie 1626 ce făcea referire la hotarul despărţitor dintre Neamţu şi Secu.[67]

în anul 1626, pentru cultura sa religioasă şi viaţa curată, domnitorul Moldovei Miron Barnovschi (domnitor al Moldovei în perioadele 13 ianuarie 1626 - iulie 1629 şi

---

[63] ***Ibidem,*** **p.86**

[64] **Mitropolit Irineu Mihălcescu,** ***Petru Movilă şi Sinodul de la Iaşi,*** **în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XVIII, 1942, Nr. 12, p.483.**

[65] **Pr. Constantin Nonea,** ***Legăturile Mitropolitului Varlaam cu Bisericile Ortodoxe din Chiev şi Moscova,*** **în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XXXIII, 1957, Nr. 10-12, p.808.**

[66] **Nicolae Iorga,** ***Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţi...,*** **p.305.**

[67] **Arhiereu Narcis Creţulescu, op. cit., p.64.**

aprilie 1633 - 2 iulie 1633) îl ia pe Varlaam la Suceava ca preot la catedrala vechii mitropolii moldovene şi duhovnic al casei sale. Astfel că, din rânduiala lui Dumnezeu, Varlaam devine nu numai sfătuitorul domnitorului, ci se bucură de admiraţia şi preţuirea multor case boiereşti.

Varlaam mişcat de dorinţa de a vedea în mănăstirile moldovene cinstea şi duhul pe care au avut-o cândva, îi prezintă lui Miron Barnovschi o anumită parte a vieţii monahale care împiedicau creşterea în virtuţi şi viaţa duhovnicească din mănăstiri, mulţi neavând în comun cu mănăstirea decât haina de călugăr, „îngrijindu-se fiecare numai să strângă şi să agonisească pentru sine, iar sfintele mănăstiri ca să le lase neîngrijite, nesocotite şi părăsite". Chiar Episcopului Mitrofan de la Roman i se strigase din turnul de foc, în anul 1612, că acolo „nu este episcopie, ci chervăsărie".[68]

Miron Barnovschi, la sfatul lui Varlaam şi adunând ierarhii ţării, Anastasie arhiepiscopul Sucevei şi Mitropolitul Moldovei, Atanasie episcopul Romanului, Evloghie episcopul Rădăuţilor şi Mitrofan episcopul Huşilor, împreună cu sfatul domnesc, la 20 septembrie 1626 alcătuiesc „tocmala obştiei", amintind în ea despre trei-patru mănăstiri ce aplicau întocmai rânduiala vieţii monahale de obşte. Ea cuprindea 15 paragrafe, fiind alcătuită „după sventele soboare şi după svânta pravilă" şi îndemna la viaţa de obşte, la simplitate, la ascultare, la înfrânare, la preţuirea bunurilor mănăstirii, la stăreţie curată şi neprihănită şi mustra plecările din mănăstire fără binecuvântare şi temei, dar şi averile. Mulţi istorici sunt de părere că acest *Regulament monahal,* prin claritatea teologică, ar fi fost alcătuit chiar de Arhimandritul Varlaam de la Mănăstirea Secu sau de (împreună cu) Mitropolitul Anastasie Crimca.

6. Plecarea la Kiev

Varlaam, prin finețea personalității lui dar şi prin aleasa lui cultură, fiind cunoscător de limbi străine (greacă şi slavonă), este trimis ca delegat la curţi domneşti vecine, ori în alte locuri, de către domnul Moldovei în multe rânduri pe parcursul întregii lui vieţi.

Prima misiune, ca împuternicit al lui Miron Bamovschi pe lângă Petru Movilă, la Kiev şi la Ţarul Mihail Feodorovici, la Moscova, a avut loc în anul 1628.[69] Varlaam ducea lui Petru Movilă, un Octoih[70] în manuscris, de la Mănăstirea Neamţ, pe care Petru probabil că îl ceruse, şi care avea să apară la tiparniţa de la Kiev în 1630. Totodată transmitea veşti despre Miron Barnovschi, ruda sa şi avea să se întoarcă cu alte veşti ce interesau pe voievod. Varlaam primeşte scrisori de recomandare de la Petru Movilă către Ţarul Mihail şi către Patriarhul Moscovei ca să-i poată uşura misiunea ce o avea de îndeplinit la Moscova. Misiunea moldoveană trebuia să câştige bunăvoinţa ţarului pentru a putea comanda la pictorii moscoviţi, vestiţi în arta

---

[68] **Arhimandrit Dionisie Udişteanu, *Popas la 300 de ani de la moartea...*, p.26.**

[69] **Pr. Constantin Nonea, op. cit., p.811.**

[70] **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* Voi. II, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Ediţia a Il-a, Bucureşti 1994 p.17.**

iconografiei, câteva icoane pentru bisericile ridicate de Miron Barnovschi: Dragomirna cu hramul „Sfintei Treimi", Bârnova cu hramul „Sf. Mc. Gheorghe şi Sf. Ioan cel Nou" şi din Iaşi cu hramul,Adormirea Maicii Domnului".

Tot pentru a obţine amabilitatea ţarului şi a-i arăta preţuirea deosebită, Miron Barnovschi îi trimite în dar moaştele Sfântului Iacov din Persia şi alte obiecte de preţ.

Delegaţia din Moldova, condusă de ‚Arhimandritul nostru Varlaam"[71] se compunea din trei monahi: chelarul[72] Teodosie, călugărul Teofan, ierodiaconul Pavel; din cinci mireni, dintre care doi dregători: medelnicerul[73] Petru al lui Ştefan Ureche şi cămăraşul[74] Hristofor Larionov şi trei boieri: Teodor Ignatiev, Nicolae Eustratiev şi Paladie Polovitoi. Această solie avea cu sine şi o ceată de servitori necesară îngrijirii cailor şi trăsurilor. Din Kiev, Arhimandritul Petru
Movilă de la Lavra Pecerska, ce fusese călugărit în 1627 şi hirotonit de Mitropolitul Iov Boreţchi, le dă şi un tălmaci.

Strânsa prietenie dintre Petru Movilă şi Varlaam ne face să credem că şi cu acest prilej ei au avut multe convorbiri duhovniceşti, Varlaam dorind să adune istorisiri despre vieţile sfinţilor pentru întărirea creştinilor din Moldova. Varlaam îi istoriseşte lui Petru Movilă şi alte minuni[75] înfăptuite la Suceava de către Sf. Mc. Ioan cel Nou. Tot aici în Kiev, Varlaam cercetează colegiul şi tipografia ce se bucurau de un bun nume prin misiunea ce o făceau.

Ca scrisori de recomandare către Ţarul Mihail şi către Patriarhul Filaret al Moscovei, solia avea cu sine:

- o scrisoare către ţar de la Miron Barnovschi;
- o scrisoare către patriarh tot de la Miron Barnovschi;
- o scrisoare de la Mitropolitul Iov Boreţchi către ţar, obţinută prin intervenţia lui Petru Movilă;
- o scrisoare către patriarh de la Mitropolitul Moldovei Anastasie Crimca;
- o scrisoare către ţar şi patriarh, de la Petru Movilă, conducătorul Lavrei Pecerska;
- o scrisoare către logofătul[76] Efrim Telepnev din partea lui Miron Barnovschi;

Din mulţimea scrisorilor de recomandare, precum şi din greutatea persoanelor ce le semnau, se poate observa uşor, ce însemnătate mare se dădea soliei ca ea să-şi atingă scopul. Se pare că printre altele în scrisoarea de la Petru Movilă, se cerea îngăduinţă pentru solii moldoveni „să se închine şi să sărute sfânta haină a Domnului (o parte se păstra la Moscova) şi moaştele sfinţilor mari făcători de minuni a lui Dumnezeu şi să copieze jităiile acelor sfinţi."[77]

Delegaţia a plecat de la Suceava în ziua de 13 decembrie 1628[78] şi după ce

---

[71] **Pr. Constantin Nonea, op. cit., p.812.**

[72] **Persoană care deţinea cheile cămării sau pivniţei şi care administra proviziile unei gospodării boiereşti.**

[73] **Titlu dat în Evul Mediu, în Ţara Românească şi în Moldova, boierului care turna domnului apă pentru a se spăla pe mâni, punea sarea şi servea bucatele.**

[6] **Slujbaş care avea în grijă odăile domnului, în special cămara domnească.**

[75] **Pr. Niculae Şerbănescu, op. cit., p. 1017.**

[76] **Şeful cancelariei domneşti, mebru al sfatului domnesc.**

[77] **Pr. Niculae Şerbănescu, op. cit., p. 1017.**

[78] **Ilie Georgescu, *Ierarhi români soli diplomatici în veac. XVI-XVII,* în „Studii Teologice", An. IX, 1957, Nr.3-4, p.270.**

a trecut prin Kiev, de unde a luat scrisori şi tălmaci a ajuns la vama Putivlia, unde a trebuit să-şi spună scopul vizitei la Moscova. Cneazul[79] de la Putivlia a înştiinţat pe ţar, prin biroul ambasadorilor din Moscova, despre solia din Moldova şi despre însărcinarea ce o avea, propunând să fie primită. Procedeul acesta se aplica tuturor misiunilor străine, urmărindu-se a opri posibilitatea de spionaj.

Ţarul a acceptat să primească solia, care a ajuns la Moscova în februarie 1629. Aici a fost supusă unui nou interogatoriu la biroul ambasadorilor, fixându- se primirea la ţar pe 4 martie.

Varlaam a prezentat ţarului scrisorile de recomandare şi darurile din partea lui Miron Barnovschi. La rândul său, ţarul a oferit membrilor delegaţiei daruri, după rangul fiecăruia. I s-a permis lui Varlaam să trateze cu pictorii moscoviţi zugrăvirea icoanelor.

Deoarece Arhimandritul Varlaam dorea să se întoarcă în ţară cu icoanele comandate, iar lucru acesta cerea mai mult timp, el a trebuit să elibereze pe ceilalţi însoţitori spre casă în 21 aprilie, rămânând să aştepte în Moscova finalizarea icoanelor numai cu ierodiaconul Petru şi cu doi servitori. Se pare că Varlaam nu luase bani suficienţi pentru icoane şi alte cumpărături şi intervine la cneazul de la Putivlia să permită venirea la Moscova a unor împuterniciţi moldoveni, care îi aduceau bani pentru trebuinţele ce le avea de îndeplinit.

Indicaţiile asupra compoziţiei iconografice au fost date de Varlaam, după un model văzut şi indicat de dânsul. Patriarhul Filaret nu a fost mulţumit de execuţia celor două icoane, una cu Sf. Ioan cel Nou şi Sf. Gheorghe, iar cealaltă reprezentând pe Sf. Mc. Procopie şi Mercurie. Varlaam, deşi a plătit costul comenzii, a lăsat icoanele la Moscova şi a plecat spre casă la 29 decembrie 1629, după un an de la plecarea lui din Suceava. Datorită faptului că se întoarce fără icoane, singura lui consolare era că văzuse lucruri interesante la Moscova. Mai târziu domnitorul Vasile Lupu va revendica aceste icoane şi chiar le va avea la sfârşitul anului 1639.

în ţară, în lipsa lui, se schimbaseră multe lucruri: Miron Barnovschi nu mai era pe tronul Moldovei, fiind mazilit la începutul lunii iulie a anului 1629, şi nici Anastasie Crimca pe scaunul mitropolitan, fiind retras la Dragomirna, unde în curând avea să închidă ochii. în locul lui este ales mitropolit Atanasie episcopul Romanului, care va păstori pentru scurt timp (1629 - 13 iulie 1632)[80]Mitropolitul Anastasie Crimca demisionase de bunăvoie în vara anului 1629, simţindu-se „obosit trupeşte şi doritor de odihnă", el fiind ultimul reprezentant al cărturăriei slavone.

în inima arhimandritului Varlaam exista ideea şi dorinţa de a iniţia şi dezvolta şi în ţara sa o mişcare culturală la amploarea celei văzute la Kiev, cu şcoală şi cu tipografie.

7. întoarcerea la Mănăstirea Secu

[79] **Conducător al unei provincii din vechea Rusie.**
[80] **Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii...*, p. 304.**

După revenirea de la Moscova, la sfârşitul anului 1629, Varlaam nu se mai întoarce la Suceava, ci vine direct la Mănăstirea Secu, domn fiind atunci Alexandru Coconul (1629 - 1630).[81]

Unii cercetători sunt de părere că în perioada următoare Varlaam nu va mai fi egumen, ci va avea numai preocupări cărturăreşti. Noi credem că este posibil ca să fi împletit studiul cu treburile gospodăreşti şi administrative, deoarece îl întâlnim în actele vremii pomenit ca egumen la 3 mai 1631 când „părintele
Varlaam Igumenul, cu tot soborul M-rii Secul, au cumpărat cu nouăzeci de zloţi bătuţi, o casă cu pivniţă şi cu tot locul împrejurul ei în Cotnariu".[82]

La Secu se dedică în continuare traducerilor din slavonă, fiind amintite lucrări[83] ca **„Acatistul** Maicii Domnului", „Căutările lui Moise", „Psaltirea proorocului David cu cei 150 de psalmi", „Paraclisul Maicii Domnului" şi altele.

Din Rusia Varlaam şi-a adus cuvântările bisericeşti la duminicile de peste an, la praznicele împărăteşti şi la sfinţii mari ale Sf. Calist, adâncindu-se în citirea şi tălmăcirea lor.

IV. Sfântul Ierarh Varlaam Mitropolit al Moldovei

1. Sfinţirea întru arhiereu (23 septembrie 1632)

După înmormântarea mitropolitului Atanasie la 13 iulie 1632, scaunul Mitropoliei Moldovei avea nevoie de un nou ierarh. Calităţile duhovniceşti, preocupările cărturăreşti, îndemnurile cârmuitorilor vieţii obşteşti din Moldova, precum şi recomandarea patriarhului Filaret al Moscovei[84] şi a arhimandritului Petru Movilă de la Lavra Pecerska din Kiev, contribuie la alegerea de către domnitorul Alexandru Iliaş Vodă şi a soborului Bisericii moldovene, a arhimandritului Varlaam de la Secu, în demnitatea de mitropolit al Moldovei, la vârsta de aproximativ 47 de ani. Pregătirea sa aleasă, cunoştinţele sale de greacă şi slavonă, linia sa pilduitoare în călugărie, notorietatea sa la Kiev, Moscova şi Constantinopol, legăturile pe care le avea cu boierii din ţară, l-au ridicat direct în scaunul mitropolitan, trecându-se peste tradiţiile adânc înrădăcinate în viaţa boierească a ţării, potrivit cărora ar fi trebuit să fie ales unul dintre episcopi.

Voievodul „cu boierii mari şi mici şi cu marele sobor al bisericii, într-un singur glas au chemat pe scaunul mitropoliei" pe acest „călugăr autodidact, cu foarte mult bun simţ şi cu dragoste pentru cultură", „fără ca mai înainte să fi poposit câţiva ani, după vechea datină pe la una din episcopiile sufragane ale acestei mitropolii".[85]

Ridicarea deodată din arhimandrit la rangul de mitropolit, fără să mai fi fost episcop la vreuna din episcopiile care erau în jurisdicţia Mitropoliei din Moldova, (Roman, Rădăuţi sau Huşi), a fost un lucru neobişnuit pentru acele

---

[81] **Pr. Nicolae Şerbănescu, op. cit., p. 1017.**
[82] **Arhiereu Narcis Creţulescu, op. cit., p.67.**
[83] **Arhimandrit Dionisie Udişteanu, *Popas la 300 de ani de la moartea...*, p.33.**
[84] **Augustin Z. N. Pop, *Viaţa Mitropolitului Varlaam al Moldovei...*, p.753.**
[85] **Pr. Niculae Şerbănescu, op. cit., p.1018.**

vremuri şi am putea spune că reprezintă un fapt remarcabil, un eveniment pentru istoria Mitropoliei Moldovei. Este posibil ca această alegere să fi iscat uşoare nemulţumiri în inimile ierarhilor vremii (Mitrofan, Evloghie şi Dionisie)[86] care s-ar fi aşteptat la o ascensiune sigură.

Hirotonia întru arhiereu a lui Varlaam s-a făcut la Suceava în catedrala mitropolitană, de cei trei episcopi sufragani, în prezenţa domnitorului Alexandru Iliaş, a marilor boieri şi a unor stareţi de mănăstiri, la care se adăugau călugări, preoţi şi credincioşi. Slujba a avut loc la 23 septembrie 1632" , după cum mărturiseşte o notă în limba slavonă scrisă pe manuscrisul pravilei lui Eustratie Logofătul, care atestă ziua hirotoniei. *„1632 luna septembrie 23 de zile, Dumnică s-a sfinţit Varlaam Mitropolitul Moldovei, citindu-se Evanghelia duminicei întâia de la Luca""*[2], sau „ *Varlaam s-au făcut Mitropolit Duminică la 23 septembrie 1632 şi la hirotonia sa au făcut cuvânt de ocazie Meletie Sirigul"™,* cel mai mare filosof teologic al grecilor din acel timp, „dascăl învăţat şi protosinghel al bisericii constantinopolitane"[87]. La acest moment solemn, s-a citit „evanghelia duminicii întâia de la Luca, cap.5: Sta Iisus lângă Lacul Ghenizaretului..."[88] tâlcuită fiind de mare orator invitat care a aşezat cuvinte alese la sufletele ascultătorilor. Acesta ar fi asemănat pe noul ierarh cu un pescar de suflete: „ *O, semn vădit al tainei ce am văzut astăzi / Căci Biserica noastră a neamurilor, ostenindu-se în toată noaptea necredinţei în această mare a lumei, n-a dobândit nici un câştig, iar după ce au venit Hristos la cârmă cu preoţia şi învăţătura Lui, atunci câtă mulţime de suflete s-au prins şi au devenit mâncare la tainicul ospăţ al lui Dumnezeu. Astăzi ia cu Sine la vânatul Său un pescar, ba chiar îi încredinţează cârma şi îi porunceşte să mâne la adânc şi să arunce după cuvântul Său mrejile ca să prindă peştii săi. ""*[6] Au fost cuvinte profetice, căci noul mitropolit a împlinit cu prisosinţă aşteptările puse în el. Pe lângă oaspeţi de seamă la hirotonia ca arhiereu a lui Varlaam, se crede că a participat şi arhimandritul de la Kiev, Petru Movilă.

Activitatea de păstor al Moldovei a lui Varlaam se va înscrie cu vrednicie în hrisoavele vremii sub domnia mai multor domnitori. Astfel că după răsturnarea lui Alexandru Iliaş (5 aprilie 1633), revine la putere iarăşi Miron Barnovschi (aprilie 1633-22 iunie 1633), apoi Moise Movilă (25 iunie 1633-aprilie 1634) şi apoi lunga domnie a lui Vasile Lupu, începută în 27 aprilie 1634.

în mai puţin de doi ani întâlnim patru schimbări de domni. în alte vremuri schimbările dese de domni ar fi adus şi schimbări de mitropolit, însă Varlaam rămâne deasupra acestor mişcări politice prin blândeţea şi smerenia cugetului său. Instabilitatea politică din timpul când şi-a început activitatea, pe un alt om mai puţin capabil ar fi putut să-1 descurajeze, ceea ce nu s-a întâmplat cu Varlaam, care a ştiut să se ridice deasupra împrejurărilor nefavorabile şi să le domine, obţinând din fiecare situaţie un folos pentru Biserica sa.

De la păşirea pe treptele scaunului mitropolitan, Varlaam va fi şi mai mult înconjurat şi preţuit de nume mari cu rezonanţă în întreaga Ortodoxie. Bucurându-se de

---

[86] **Nicolae Iorga,** ***Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii religioase...,*** **p.305**

[87] **Nicolae Iorga,** ***Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii...,*** **p. 305.**

[88] **Augustin Z. N. Pop,** ***Viaţa Mitropolitului Varlaam al Moldovei...,*** **p.753.**

o păstorire cu vremuri în care şi-a putut desfăşura o bogată activitate cărturărească, duhovnicească, gospodărească, dar şi diplomatică, strălucitul ierarh se dovedeşte a fi un fin mânuitor al cuvintelor şi un împăciuitor al sufletelor rătăcite pe valurile învolburate ale acestei vieţi efemere.

2. Evenimente importante din timpul păstoriei mitropolitului Varlaam

2.1. Participarea la hirotonia Mitropolitului Petru Movilă (28 aprilie 1633)

Biserica Kievului alege în unanimitate cu 49 de voturi ca mitropolit pe Petru Movilă, confirmat în ziua încoronării noului rege Vladislav IV. In Duminica Tomii la 2 martie 1633, arhimandritul Petru Movilă, descendent al familiei domnitoare moldave a Movileştilor, născut la Suceava în 1596, este hirotonit arhiereu şi instalat în demnitatea de ‚Arhiepiscop şi Mitropolit al Kievului, Haliciului şi a toată Rusia"[89], în biserica românească din Lwow cu hramul „Adormirea Maicii Domnului", în fruntea soborului oficiind Mitropolitul Moldovei, invitat special pentru această ceremonie.[90] Aceasta dovedeşte încă o dată, dacă mai era nevoie, stima de care se bucura mitropolitul Varlaam, precum şi aleasa prietenie care lega sufletele celor doi ierarhi. Desigur, nu numai preocupările cărturăreşti îi apropiau, ci şi năzuinţele duhovniceşti la care aspirau. Nu este puţin lucru ca un ierarh din Moldova să oficieze ca „protos" într-o ţară străină, la un asemenea eveniment de mare amploare pentru lumea ortodoxă şi nu numai, la această slujbă participând şi Teofan, patriarhul Ierusalimului[91].

Cu siguranţă participarea la hirotonia şi instalarea lui Petru Movilă ca mitropolit al Kievului a fost şi o ocazie deosebită pentru ierarhul moldovean de a se face cunoscut şi remarcat în lumea ortodoxă, fiind chiar poate începutul unor relaţii rodnice cu multe Biserici surori.

2.2. Alegerea lui Vasile Lupu ca Domn al Moldovei (1634)

Primii ani de cârmuire ai ierarhului nostru s-au desfăşurat în vremuri tulburi pentru Moldova: mulţimea, sătulă de birurile grele impuse de Voevodul Alexandru Iliaş, îl sileşte pe acesta să abdice în 5 aprilie 1633. în locul său este chemat fostul domn Miron Barnovschi, care trăia acum în Polonia, dar acesta după aproape trei luni de şedere în Moldova (aprilie 1633-22 iunie 1633), plecând la Poartă să ceară şi confirmarea Sultanului, în urma unor plângeri venite din ţară, e decapitat în ziua de 2 iulie 1633. Trei zile mai târziu, 5 iulie 1633, tronul Moldovei este ocupat din nou de Moise Movilă, însă pentru scurt timp, deoarece, în urma unei nereuşite campanii, pe care Abaza Paşa din Silistra, la ordinul sultanului, a întreprins-o împotriva Poloniei, e mazilit la începutul lunii aprilie 1634. Pe scaunul de domnitor al Moldovei, tronul istoric al lui

---

[89] Pr. Mihail Bulacu, *Cartea românească de învăţătură a Marelui Varlaam Mitropolitul Moldovei*, în „Glasul Bisericii", An. XVI, 1957, Nr. 12, p.910.

[90] Augustin Z. N. Pop, *Viata Mitropolitului Varlaam al Moldovei...*, p.754.

[91] N. Cartojan, op. cit., p. 166.

Ştefan cel Mare vine vornicul Lupu, care şi-a luat numele de Vasile Lupu, având o domnie lungă, începută în 27 aprilie 1634.[92]

Fiul lui Neculai şi al Irinei, Lupu s-a născut pe meleagurile Macedoniei (1596-1597), având numele de familie Coci.[93] Tatăl său s-a stabilit cu întreaga familie în Ţara Românească pe la sfârşitul secolului al XVI-lea sau la începutul celui următor. După moartea tatălui său, Lupu pleacă în Moldova împreună cu mama, fraţii şi surorile. Aici, ajutat de rudele mamei sale, ajunge vistiernic al domnitorului Gaspar Graţiani (domnitor între februarie 1619 - septembrie 1620), care îl cunună cu Tudosca, fiica boierului Costea Bucioc, „mare vornic al Ţării de Jos".[94] Din căsătoria dintre Lupu şi Tudosca, rezultă două fiice, Maria şi Ruxandra şi un fiu, Ioan.

Sprijinit de socrul său, Lupu ocupă apoi importante dregătorii, cum au fost cele de vornic, hatman şi pârcălab al Sucevei. Din înălţimea acestor dregătorii, Lupu ţintea însă şi mai sus; dorea cu ardoare tronul Moldovei, expunându-se la mari primejdii, din care ar fi putut să-şi piardă viaţa. Se pare că printre cei care alcătuiau reclamaţii la Constantinopol se găsea şi marele vornic Lupu, viitorul domn.[95]

După însemnările cronicarilor, după ce îl vedem în fruntea mai multor răsculaţi, sprijinit de cei cărora le dăduse bani, după obiceiul vremii, Lupu este primit la Constantinopol de marele vizir, unde a stat aproape şase luni, şi numit domn al Moldovei. După un ceremonial tradiţional, obişnuit la curtea otomană, cu prilejul numirii noului domnitor, şi după primirea însemnelor domneşti, revine în ţară cu mare alai.[96] Vasile Lupu intră în Iaşi, înainte de 26 aprilie (6 mai 1634, data primului document al său păstrat), fiind uns şi încoronat la 27 aprilie/ 7 mai, după cum arăta o însemnare ulterioară de pe o Evanghelie lucrată din porunca sa.

Este înscăunat după ceremonialul care se obişnuia la asemenea ocazii, moment la care participă şi ierarhul locului, Varlaam, mitropolitul Moldovei. Domnitorul Lupu îşi adaugă şi numele de Vasile[97], care îi va aminti mereu de pretenţiile şi fastul de la curtea bizantină.[98]

După obţinerea tronului, Vasile Lupu modifică aproape în întregime componenţa Sfatului Domnesc, numind în dregătorii pe unii din foştii lui colaboratori şi numeroase rude. în vremea domniei lui Vasile Lupu numai trei boieri divaniţi erau ai locului, restul fiind greci.[99]

Cu urcarea pe tronul Moldovei a lui Vasile Lupu, fire mândră, ambiţioasă şi cu o sensibilitate artistică rar întâlnită, va trebui să conlucreze cu Varlaam, ierarh preţuit şi promovat de Movileşti, cu frumoase legături în Kiev şi Moscova. Chiar dacă uneori există impresia că personalitatea lui Varlaam trece pe locul al doilea din anumite puncte de vedere, ierarhul de fapt se pune în slujba domnitorului.[128] Este evident faptul

---

[92] **Pr. Niculae Şerbănescu, op. cit., p. 1018.**

[93] **Gr. Popescu, P. Grigoriu, op. cit., p.23.**

[94] **Nicolae Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova,* Editura Enciclopedică Română, Bucureşti 1971, p. 347.**

[95] **Gr. Popescu, P. Grigoriu, op. cit., p.15.**

[96] ***Ibidem,* p.27.**

[97] ***gr.basileus = titlu purtat de împăraţii bizantini; rege.***

[98] **Pr. Constantin Nonea, op. cit., p.814.**

[99] **Gr. Popescu, P. Grigoriu, op. cit., p.7.**

că adeseori sub aureola voievodală a lui Vasile Lupu, lucra mâna înţeleaptă a mitropolitului Varlaam. Ierarhul moldovean Varlaam, era sfetnicul şi colaboratorul domnitorului Vasile Lupu, aflându-se mereu în preajma domnului, mergând „în fiecare zi la curte, călare pe un cal negru, cu valtrap negru, cu doi servitori şi doi monahi".[129]

Domnitor al Moldovei între 1634-1653, Vasile Lupu se va remarca prin cultură, fiind un păstrător al ideii imperiale bizantine şi totodată protector al spiritualităţii ortodoxe. El a jucat rolul cel mai activ în organizarea şi conducerea vieţii religioase din Orient, iar sfera lui de influenţă a cuprins şi partea de sud a Dunării, Anatolia şi Egiptul. Existenţa patriarhiilor ortodoxe orientale depindea de el, la fel şi patriarhii care le conduceau. Titlurile destinate altădată basileilor (împăraţilor bizantini) i-au fost oferite lui Vasile Lupu de către aceştia în semn de recunoştinţă, considerându-1 a fi "înlocuitorul preasfinţilor împăraţi ortodocşi", "apărător al păcii peste tot pământul", "cel ce sprijină toate bisericile ortodoxe", "un nou Ahile fără de care n-ar mai fi dăinuit la Patriarhie piatră peste piatră".[130]

2.3. Sfinţirea Bisericii Sfinţii Trei Ierarhi din Iaşi (6 mai 1639)

Mitropolitul Varlaam aminti lui Vasile Lupu, încă de la începutul domniei sale, de icoanele comandate şi plătite, dar rămase la Moscova din vremea lui Miron Barnovschi. Domnitorul moldovean trimite în anul 1636 o delegaţie la Moscova cu o scrisoare de recomandare în care se cereau icoanele ce au rămas la zugravul Nazarie.[131]

Icoanele rămăseseră în Moscova datorită faptului că Patriarhul Filaret nu era de acord cu reprezentarea sfinţilor pe scaune, socotindu-le necuviincioase. Cu toate că modelul fusese indicat de Varlaam şi Patriarhul Moscovei nu găsea nici o vină asupra zugravilor, deoarece aşa fusese comanda, totuşi persoane influente au intervenit la ţar pentru ca aceste icoane să nu ajungă în Moldova. Probabil se gândeau că modelul acestor icoane ar fi ştirbit din reputaţia şcolii de pictură moscovite ce se dorea a fi sobră dar impunătoare.

Solia a revenit în ţară fără icoane, totuşi ţarul a răsplătit cu daruri pe mitropolitul Varlaam, care poate întrecuseră în valoare costul icoanelor, iar legăturile ierahului moldovean cu Ţarul Mihail Feodorovici nu sunt întrerupte.

Vasile Lupu, domn cult, cu ambiţii mari, dorea să ridice la Iaşi, acolo unde grădinile „pline de trandafiri, de garoafe, de iasomii şi de crini" stârneau admiraţia patriarhilor din Răsărit, lucrări de artă şi aşezăminte de cultură care să- i veşnicească numele.[100] Aduse meşteri răsăriteni şi în scurt timp construcţia va răspunde dorinţei de fast a ctitorului său.

între anii 1635-1639, pe o veche şi pitorească stradă ieşeană, nu departe de Curtea Domnească, în Uliţa Domnească (actualul Bulevard Ştefan cel Mare) a fost înălţată de Vasile Lupu biserica Mănăstirii Sfinţii Trei Ierarhi din Iaşi. Biserica zidită din piatră şi marmură sculptată, îmbrăcată parcă în dantelă ca o rochie de mireasă, împodobită cu brâuri de aur, uimea pe toţi vizitatorii care rămâneau impresionaţi de frumuseţea şi originalitatea ei. Avea o strălucire aparte pe care i-o dădeau razele de soare în zilele luminoase, strălucind ca o nestemată.

---

[100] N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Minerva, Bucureşti 1980, p. 192.

Diaconul Paul de Arep, însoţitor al patriarhului Macarie al Antiohiei în vizita pe care acesta a facut-o în Moldova şi în Rusia, spunea că e atât de frumoasă încât „apucă mintea de mirare"[101], fiind o perlă a arhitecturii feudale. La 6 Mai 1639 se sfinţea această biserică minunată, dar „lucrul odoarelor, policandre, candele, linguri, perdele, legături de cărţi, urmă şi mai departe până la 1641".[102]

Tot exteriorul bisericii este îmbrăcat în dantelărie din piatra sculptată, cu brâuri aurite ce combină elemente turceşti, arabe, georgiene, armene şi persane cu motive arhitecturale românești. Pot fi numărate peste treizeci de registre de motive decorative, care nu se repetă, şi împodobesc biserica de jur împrejur, de la temelie şi până în vârful turlelor.

Zugravii din Moscova erau maeştri renumiţi în iconografie, iar domnitorul Vasile Lupu apelează la ţarul Moscovei pentru a-i trimite la Iaşi meşterii cei mai renumiţi şi mai buni pentru pictarea bisericii Sfinţii Trei Ierarhi, care va reflecta din plin peste veacuri parfum bizantin, uimind şi pe cei mai pretenţioşi cunoscători de artă.

Finalizarea bisericii a notat-o ctitorul în placă de piatră, în limba slavonă, pe faţa sudică a bisericii, deasupra intrării: *"Cu voia Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu săvârşirea Sfântului Duh, iată eu, robul Stăpânului Domnului Dumnezeu şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos şi închinător al Treimii, Io Vasile Voievod, cu mila lui Dumnezeu Domnul Ţării Moldovei, şi cu Doamna noastră Tudosca şi cu dăruiţii de Dumnezeu copii Ioan Voievod şi Maria şi Rucsandra, am zidit aceasta sfântă rugă în numele Sfinţilor Trei Ierarhi Vasile cel Mare, Grigore*
Teologul şi Ioan Gură de Aur. Şi s-a sfinţit cu mâna Arhiepiscopului Varlaam la 7147, mai 6. "[103]

Locaşul, căruia poporul i-a zis, după slavoneşte „Trei Sfetitele", era înconjurat de un zid ca o cetate, având în turnul clopotniţă de la intrare, pe lângă clopotele impunătoare şi un ceas impunător a cărui bătaie se auzea în tot oraşul, impresionând orice vizitator. Pardosită cu marmură albă şi neagră, cu policandre mari împodobite cu ouă de struţ, cu icoane şi acoperişuri aurite, biserica va fi socotită mai târziu catedrală mitropolitană. Tot în epoca lui Vasile Lupu a fost ridicată şi clădirea în care se află Sala Gotică, fiind la începuturi trapeză, iar astăzi găzduind muzeul mănăstirii, ce adăposteşte valoroase obiecte din epoca vasiliană. Prin luxul şi măreţia bisericii, domnitorul dorea să atragă atenţia asupra bogăţiilor ţării, asupra bunului gust şi capacităţilor artistice a celor cărora li se încredinţase înălţarea monumentalei clădiri ce va rămâne peste veacuri o adevărată perlă a laşului şi de ce nu a Moldovei.

Varlaam văzuse activitatea rodnică de la colegiul şi tipografia lui Petru Movilă în urmă cu zece ani, iar domnul moldovean se arată dornic să înzestreze această nouă ctitorie cu astfel de aşezăminte culturale. în 1640,[104] la sfatul mitropolitului Varlaam şi a unora dintre boierii cărturari, domnitorul Vasile Lupu, „căruia îi plăcea strălucirea şi nu voia să fie întrecut întru nimic de vecinul său muntean"[105], se arată dispus să

---

[101] Pr. Niculae Şerbănescu, op. cit., p. 1020.
[102] Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii...*, p.307.
[103] Nicolae Iorga, *Inscripţii şi însemnări în bisericile laşului*, Editura Socec, Bucureşti 1907, p.42.
[104] Constantin C. Giurescu, op. cit., p. 137.
[105] Pr. Niculae Şerbănescu, op. cit., p. 1022.

împlinească ruga mitropolitului său. Astfel, se pun bazele Colegiului de la Trei Ierarhi, prima instituţie de învăţământ românesc din Moldova, organizată după modelul Academiei kievene. Despre cât de necesar a fost acest Colegiu, aflăm dintr-un hrisov din 2 aprilie 1656, de la domnitorul Gheorghe Ştefan (domn al Moldovei între 13 aprilie 1653 - 8 mai 1653 şi 16 iulie 1653 - 13 martie 1658) care spune că *„era mare lipsă de dascăli buni în ţară..., fără de care pământul mult pătimeşte şi se întunecă fără învăţătura cărţii"* şi *„socotind împreună cu tot sfatul ţării şi dorind a face bine întru pomenirea pământului său, a aşezat prin a sa chemare dascăli buni şi râvnitori la învăţături de la Kiev Pecerski a Sfinei Lavre, de la Prea Sfinţitul şi de Dumnezeu temătoriul Părintele Pătraşcu Moghilă, ...Arhiepiscopul Kievului, ca să fie spre învăţătura şi luminarea minţii copiilor pământului nostru. "*[I3S]

Despre locul unde a funcţionat şcoala nu se ştiu prea multe. Există mărturii conform cărora, la 15 aprilie 1641, Vasile Lupu a cumpărat de la boierul Mihail Furtună, fost Mare Comis, cu 200 de lei, casa din Uliţa Ciobotărească, lângă „hăleşteul Bahluiului". O altă părere ar fi că şcoala ar fi funcţionat chiar la Mănăstirea „Sf. Trei Ierarhi" sau „aproape de mănăstire"[106], Vasile Lupu cere ajutorul mitropolitului Petru Movilă pentru a-i trimite profesori. Şcoala de aici se dorea a fi un învăţământ superior şcolilor de slovenie.

La scurt timp, alături de alţi profesori, este trimis ieromonahul Sofronie Poceaţchi[107], fostul rector al colegiului din Kiev, cu o bogată experienţă în învăţământ, care va deveni directorul şcolii şi egumenul mănăstirii. El avea legături strânse cu lumea greacă din Constantinopol, purtând corespondenţe cu savanţi de la academia grecească. Deşi nu se păstrează prea multe documente ale vremii, se presupune că ar fi fost şi profesori moldoveni la şcoala lui Varlaam. Aici a studiat unul dintre marii cărturari ai Moldovei, Nicolae Milescu Spătarul.

Materiile studiate la Iaşi erau aceleaşi ca la Kiev sau Polonia, sau Colegiile iezuite din Apus: gramatică, retorică, dialectică, aritmetică, muzică, geometrie, astronomie şi teologie.'[108] Limba de predare era limba latină, limbă consacrată şi întrebuinţată şi la alte şcoli din Occident, pe lângă iniţieri de slavă, greacă şi română. în 1646, profesorii ruşi au fost înlocuiţi cu greci, iar limba latină a fost schimbată cu cea greacă. De aici înainte, până în secolul al XlX-lea, când şcoala este desfiinţată, orientarea profesorilor este una tradiţionalistă, înlocuind-o pe cea umanistă a profesorilor ruşi. De-a lungul vremii, la Academia lui Varlaam au predat profesori renumiţi, precum Teodor din Trapezunt sau Ieremia Cacavelas[109], renumit teolog grec poliglot.

Pentru a se putea întreţine, şcoala este înzestrată cu moşii şi i se dă veniturile „feredeului"[110], special construit aproape de şcoală.

---

[106] **N. Cartojan, op. cit., p.193.**

[107] **Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii...*, p. 308.**

[108] ***Ibidem*, p. 309.**

[109] **Narcisa Balaban, *Stâlp al Ortodoxiei şi strălucit cărturar,* în „Ziarul Lumina", Nr. 201 (1102), Anul IV, Sâmbătă, 30 August 2008, pp.8-9.**

[110] ***Băii publice***

în acest timp în mintea mitropolitului Varlaam era şi gândul fierbinte pentru înfiinţarea unei tipografii, căci văzuse la Kiev câtă misiune rodnică se poate face cu ajutorul tiparului.

2.4. Aducerea moaştelor Sfintei Cuvioase Parascheva la Iaşi (13 iunie 1641)

în timpul primilor ani de domnie, Vasile Lupu îşi îndreaptă privirile cu bunăvoinţă spre Patriarhia Ecumenică din Constantinopol, ajunsă într-o stare grea, datorită marilor datorii cu care era împovărată. La fel ca şi domnii români, patriarhii trebuiau să plătească turcilor sume mari de bani spre a fi recunoscuţi şi menţinuţi în scaun, în afară de darurile pe care tradiţia le stabilise. Cei dornici să ajungă la această înaltă vrednicie bisericească creşteau mereu sumele pe care le dădeau înaltei Porţi şi dregătorilor ei, aşa încât pe la anul 1640, Patriarhia era datoare cu mai multe milioane de aspri[111]. în asemenea împrejurări se mai ivi şi disputa pe seama Mărturisirii de credinţă atribuită patriarhului Chirii Lucaris.[112]

Perioada 1633-1654 a fost o perioadă de instabilitate, pe scaunul ecumenic şezând pe rând nouă patriarhi. Dintre aceştia, în perioada menţionată, şapte au fost nevoiţi să plece din scaun sau să revină. Cei nouă patriarhi au fost: Chirii I (1634-1635), Chirii II (1635-1636), Neofit III (1636-1637), Chirii I (1637- 1638), Chirii II (1638-1639), Partenie I (1639-1644), Partenie II (1644-1646), Ioanichie II (1646-1648), Partenie II (1648-1651), Chirii III (1651), Ioanichie II (1651-1652), Atanasie III (1652), Paisie I (1652-1653), Ioanichie II (1653- 1654), Paisie 1(1654-1655).

în 1640 situaţia financiară a Patriarhiei Ecumenice era dezastruoasă. Nici patriarhul Chirii I Lucaris nu reuşise să salveze Biserica, dimpotrivă, o împovărase cu datorii, la fel şi patriarhul Chirii al II-lea, care a părăsit scaunul ecumenic în 1639, fiind judecat şi închis de sultanul Murad al IV-lea (1622- 1640), lucru care a determinat alegerea unui nou patriarh.

La 1 iulie 1639, Partenie de Adrianopol a urcat în scaunul de Patriarh Ecumenic sub numele de Partenie I. Cu acest patriarh Vasile Lupu a întreţinut relaţii diplomatice, a corespondat în limba greacă, limbă pe care o cunoştea foarte bine şi a cerut voie să intervină în rezolvarea problemelor interne ale Patriarhiei Ecumenice, iar Patriarhia a acceptat condiţiile impuse de domnitorul moldovean. Una dintre aceste importante condiţii a fost controlul bugetului bisericii cu ajutorul unei comisii formate din patru episcopi aleşi anual de sinodul bisericii. în urma acceptării condiţiilor impuse, Vasile Lupu văzând această situaţie dificilă prin care trecea Patriarhia, se hotărăşte ca timp de şase luni să ajute la buna chivernisire a lucrurilor. Astfel că achită cele 2.000.000 de aspri din vechea datorie a Patriarhiei, 48.000 de aspri din datoria cea nouă, precum şi suma de 468.000 de aspri pentru aducerea unor moaşte[113]. Domnitorul Moldovei nu a plătit numai datoriile Patriarhiei Ecumenice, ci

---

[111] ***Monedă turcească de argint, cu circulaţie şi în Ţările Române începând cu sec. al XV-lea.***

[112] **Pr. Prof. Gheorghe I. Moisescu, Pr. Prof. Ştefan Lupşa, Pr. Prof. Alexandru Filipaşcu, *Istoria Bisericii Române,* Voi.II, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti 1957, p.20.**

[144] **Pr. Prof. Gheorghe I. Moisescu, Pr. Prof. Ştefan Lupşa, Pr. Prof. Alexandru Filipaşcu, op. cit., p.20.**

a făcut acelaşi lucru şi cu acelea ale Sf. Mormânt, a plătit de asemenea birul către Sultan al mănăstirilor din Muntele Athos.

Pe de o parte, ca o mulţumire pentru datoriile achitate, iar pe de alta, de a răspunde dorinţei Domnitorului Vasile Lupu de a avea în proaspăta sa ctitorie moaştele unui sfânt, Patriarhul Ecumenic Partenie împreună cu Sinodul din Constantinopol hotărăşte să ofere, ca binecuvântare, moaştele Sfintei Cuvioase Parascheva din Epivata. Această binecuvântare a „fost câştigată cu multe pungi de bani".[114] Unii sunt de părere că moaştele Sfintei au fost un dar, alţii că au fost cumpărate la îndemnul Mitropolitului Varlaam, separat de datoriile pe care le achitase Vasile Lupu.[115] Există totuşi un Act Sinodal semnat de patriarhul Partenie şi membrii sinodului său în care se menţionează această danie:

"Partenie cu mila lui Dumnezeu, Arhiepiscop al Constantinopolei, Romei celei Nouă şi Patriarh Ecumenic.

E lucru vădit şi dovedit în Scriptura Veche şi în cea Nouă că, întru toate, Pronia dumnezeiască totdeauna are grija tuturor creaturilor, văzute şi nevăzute, ale celor de pe pământ, adică a celor din ceruri şi cu dumnezeiasca ei putere de lucrare păstoreşte şi ţine toate şi fără dânsa nimic nu s-a făcut, iar cel ce cugetă şi plănuieşte lucruri potrivnice ei cade din harul lui Dumnezeu şi din fiinţa Celui ce le vede, precum trufaşul acela şi mândrul, Luceafărul ... Deoarece deci, pe când Marea Biserică a noastră petrecea în multă bunătate şi în paşnică stare şi fiind îndreptată apostoliceşte şi după canoane de către răposaţii patriarhii de demult, cel ce a fost pe vremuri duşmanul, urător al binelui şi rău întru toate ale adevărului, a pornit mare război şi tulburare împotriva ei aşa încât să fie lipsită şi de toate multele ei bunuri şi să cadă în datorie foarte grea şi cu neputinţă de suferit din partea potrivnicilor şi duşmanilor ei, sub care au căzut asupră-I multe lucruri grozave şi pedepse ce nu se pot îndura şi fără măsură şi ar fi ajuns ea la cea mai mare pustiire şi la pieirea desăvârşită a creştinilor drept credincioşi, căci noi nu mai puteam să ne împotrivim şi să ne apărăm de grozavele cereri care se făceau zilnic şi necontenit, împrumutării şi celelalte greutăţi fiind nemăsurate şi de nesuferit, dar Dumnezeu cel prea Bun, Acela care voieşte totdeauna mântuirea celor cucernici şi mai ales păstrarea şi trăinicia Marii Biserici, a lucrat în inima prea strălucitului şi prea creştinului domn a toată Moldovlahia, domnul Io Vasile voievod, fiul sufletesc prea dorit şi iubit al Smereniei noastre, care mistuit de iubirea lui Dumnezeu, s-a mişcat încă de acasă şi nu numai acum şi-a arătat neîndemnat de nimeni bunătatea sa către Biserica Mare şi de la dânsul am luat oarecare uşurare şi despovărare a datoriilor de nesuferit şi nenumărat, dar şi pe urmă făgăduieşte bucuros şi din toată inima să ajute după puteri Marii Biserici şi Smereniei noastre şi să fie apărător şi ajutător în toate şi să afle gata a se împotrivi şi a izgoni şi a pune pe fugă orice duşman şi potrivnic al Bisericii şi al nostru şi a respinge prin înţeleapta sa cârmuire nevoile ce ar veni şi supărările şi cu totul să ne cureţe Biserica lui Hristos şi pe noi de datoria cea nesuferită şi să nu lase pe nimeni a încălca hoţeşte Biserica, precum toate se văd scrise după felul şi numele lor în tomul sinodicesc ce s-a făcut.

---

[114] **Nicolae Iorga,** ***Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii...*****, p. 307.**
[115] **Arhimandrit Dionisie Udişteanu,** ***Popas la 300 de ani de la moartea...*****, p. 44.**

Pentru binefacerile şi făgăduinţele făcute de bunăvoia lui cu îndemnul lui Dumnezeu, ale prea strălucitului şi prea cucernicului domnului aceluia, Smerenia noastră şi împreună cu Sfântul Sinod cel desăvârşit în jurul nostru, al prea sfinţilor arhierei, întru Duhul Sfânt, iubiţi fraţi ai noştri şi conliturghisitori, al preacinstiţilor clerici, al preaevlavioşilor preoţi, al preadestoinicilor şi preanobililor fruntaşi şi al tuturor celorlalţi negăsind nimic alta vrednic şi cuviincios pentru a mulţumi celui preacucernic şi întru toate prea ortodox domnului, aceluia ca semn de mulţumire faţă de dânsul şi de sfinţirea ţării lui, decât că, din sfintele moaşte ale Marii Biserici a lui Hristos pe care o cârmuim am judecat şi am dat chibzuinţă tuturor, de obşte, care s-au învoit în această privinţă şi nu s-au împotrivit, adică: arhierei, clerici, preoţi, fruntaşi mireni şi alţi, a se da sfintele moaşte ale Cuvioasei Maicii noastre Parascheva cea Nouă, pe de o parte, cum s-a spus mai sus, pentru sfinţirea şi binecuvântarea acelui loc al Bogdaniei, iar pe de alta, pentru lauda şi mulţumită şi slava binefăcătorului aceluia al Bisericii celei Mari, acel preastrălucit şi împodobit cu toată dreptatea şi tot adevărul, domn a toată Moldovlahia, care a arătat atâta grăbire şi gust de a înlătura greutăţile Bisericii celei Mari şi ale Smereniei noastre şi care şi de acum înainte a hotărât şi a făgăduit să o sprijine şi s-o scape de primejdia ameninţătoare a datoriilor de nesuferit şi să ne păzească în pace şi netulburaţi şi pe duşmanii şi potrivnicii şi prigonitorii noştri şi ai Bisericii ce s-au pornit în orice chip ar fi ca să tulbure şi să supere Biserica şi pe noi, să-i îndepărteze cu puterea şi ajutorul lui de domn; astfel s-a judecat şi s-a hotărât de tot Sfântul Sinod a se face cu acele sfinte moaşte ale Sfintei Parascheva.

Şi pentru aceasta s-a făcut şi această scrisoare sinodicească, patriarhicească de asigurare şi s-a aşternut în această condică a Sfintei Biserici a lui Hristos cârmuită de mine pentru arătarea tuturor şi sârguinţa hotărârii şi chibzuirii obşteşti. în luna mai, indictionarul al patrulea 1641.

Partenie, cu mila lui Dumnezeu, Arhiepiscop al Constantinopolei, Romei celei Nouă şi Patriarh ecumenic. "[116]

Acest scump odor a fost transportat spre Moldova, pe vapor, cu mult alai, din care făceau parte trei mitropoliţi trimişi de Patriarhia Ecumenică (Ioanichie de Heracleia, Partenie de Adrianopol şi Teofan de Paleopatre), boieri moldoveni trimişi de Vasile Lupu, precum şi un detaşament de oaste turcească. La Galaţi sfintele moaşte au fost întâmpinate de mulţime de popor în fruntea căreia se afla Vasile Lupu, mitropolitul Varlaam, episcopii Evloghie de Roman şi Gheorghe de Huşi, precum şi boierimea ţării.[117]

De aici au fost duse la Iaşi cu o trăsură frumos împodobită, fiind întâmpinată pe drum de credincioşi ce îngenuncheau smeriţi la trecerea acestui scump odor pe uliţele lor. în ziua de 13 iunie 1641, moaştele au fost aşezate în biserica mănăstirii Sfinţii Trei Ierarhi, într-o nişă special zidită pentru adăpostirea acestui odor şi împodobită cu marmură, pietre preţioase şi mozaicuri ilustrând viaţa Sfintei Cuvioase Parascheva. Tot aici pe o placă de marmură s-a săpat în slavoneşte o inscripţie ce cuprinde

---

[116] **Pr. Scarlat Porcescu, *Sfânta Parascheva ocrotitoarea Moldovei,* Editura Casa Ortodoxă, Tesalonic 1991, pp. 61-64.**

[117] **Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii...*, p. 240.**

informaţii bogate: *„Cu voinţa Tatălui, cu ajutorul Fiului şi cu lucrarea Sfântului şi de Viaţă Făcătorului Duh, al lui Dumnezeu cel Doxologit şi Prea închinat întru Sfânta cea de o fiinţă şi nedespărţită Treime. Evlaviosul şi iubitorul de Hristos, Domnul Ioan Vasile Voievod, din mila lui Dumnezeu Domnitor al Ţării Moldovei. Fiind râvnitor şi apărător al Sfintei credinţe răsăritene, s-a sârguit cu mare osârdie şi cu un dor prea mare, după economia dumnezeiască şi a adus de la Constantinopol aceste prea cinstite moaşte ale Sfintei şi Cuvioasei Maicii noastre Parascheva Târnăveanca, ce se cheamă Piatka. Aceasta a fost a treia strămutare a ei (în realitate, a fost a patra n.n.). Iar aceste Sfinte şi Cinstite moaşte le-a trimis lui Prea Sfântul şi Prea Fericitul şi ecumenicul Patriarh Kir Partenie cu tot bunul sfat şi cu buna voinţă a toată Biserica. Şi a trimis această comoară prin trei Prea Fericiţi Mitropoliţi: Kir Ioanichie al Heracleei, Kir Partenie al Adrianopolei şi Kir Teofan al Paleopatrei, în zilele Prea Sfinţitului Arhiepiscop Kir Varlaam Mitropolitul Sucevei şi a toată Ţara Moldovei.*

Pe care (moaşte) evlaviosul şi iubitorul de Hristos Domnul nostru Ioan Vasile Voievod, cu mila lui Dumnezeu Domnitor al Ţării Moldovei, le-a primit cu toată cinstea şi cu toată dragostea mai mult decât pe un mărgăritar preţios şi cu bunănorocire le-a pus aici în nou zidita de el biserică a Sfinţilor Trei Ierarhi şi Mari dascăli ecumenici: Vasile cel Mare, Grigorie Teologul şi Ioan Hrisostom şi le-a păstrat spre cinstea şi slava unuia Dumnezeu Celui închinat în Treime pentru nesfârşitele rugi ale Cuvioasei Maicii noastre Parascheva spre iertarea păcatelor lui şi tot prea luminatului său neam. în anul de la zidirea lumii 7149 şi în al optulea an al domniei sale, iunie 13 (1641). In acelaşi an s-a născut domnitorului nostru prea doritul său fiu Ioan Ştefan Voievod căruia dă-i Doamne zile îndelungate şi ani mulţi. Amin. "[118]

Mai târziu moaştele Cuvioasei Parascheva au fost strămutate în Catedrala Mitropolitană din Iaşi după sfinţirea acesteia la 23 aprilie 1887, în locul lor rămânând o raclă cu veşmântul sfintei, precum şi o parte (mandibula) din moaştele Sf. Ier. Vasile cel Mare primite în dar de voievodul Vasile Lupu la 1650. Confiscate de autorităţile timpului în 1975, moaştele marelui ierarh au fost readuse la Iaşi pe 28 decembrie 2000, unde se păstrează până astăzi.

2.5. Sinodul de la Iaşi (1642)

în 1637 Mitropolitul Varlaam scrisese ţarului Mihail, printr-o solie condusă de Paladie Polovitoi:

„ Unde se aude între oameni de un izvor bun, pururea curgător, acolo mulţi venind se răcoresc, şi unde-şi răspândeşte soarele razele sale acolo întuneric de fel nu se arată. Prin lucrarea atotputernicului Dumnezeu şi prin bunătatea lui nespusă, Vi s-a dăruit mai aleasă decât altora înţelepciune şi în Hristos Dumnezeu cucernicie, care se aude în toată lumea, de aceea şi smerenia noastră, binecredinciosule Domn, Ţar şi Mare Cneaz Mihail Feodorovici, singur stăpânitor a toată Rusia, îmbogăţit fiind prin liberalitatea voastră nesecată, ţiind în minte neuitat până la cea din urmă răsuflare,

---

[118] **Pr. Scarlat Porcescu, *Sfânta Paraschiva cea nouă*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XXXII, 1956, Nr. 3 - 4, pp. 122 -151; Pr. Niculae Şerbănescu, op. cit., p. 1024.**

rog pe milostivul Dumnezeu pentru viaţă îndelungată, sănătate şi biruinţă asupra duşmanilor împărăţiei Voastre bineîncununate şi pentru de Dumnezeu dăruiţii şi preaiubiţii fii ai împărăţiei voastre, pentru Ţarul Alexie şi Ţareviciul Ivan, ca viaţa fără de prihană a împărăţiei lor să se învrednicească a fi sub acoperemântul atotputernicului Dumnezeu în singur stăpănia înaltului tron părintesc. Noi smeritul Varlaam, care am fost ca arhimandrit trimis de Domnul Moldovei Barnovschi la împărăţia Voastră prealuminată pentru sfintele icoane iar acum cu harul lui Dumnezeu şi cu rugăciunile şi cu binecuvântarea prea sfinţitului părinte a fericitului şi întru sfinţi adormitului patriarh al Moscovei, chir Filaret Nichitici, învrednicit a fi în scaunul mitropoliei acestei Ţări a Moldovei, nu ştiu în ce chip să aştern mulţumite Maiestăţii Voastre pentru atâtea binefaceri, care le-am primit de la liberalitatea voastră. Dar întâmplându-se să vină acolo în împărăţia voastră pravoslavnică boerul Domnului nostru, am trimis şi eu slujba şi martiriul Sfântului Ioan care a suferit martiriu în Bielgorod şi corpul lui zace întreg neputrezit, făcând minuni prin vindecare, în Mitropolia mea, a Sucevei. Am trimis şi chipul lui spre binecuvântarea şi întărirea ţării Voastre dreptmăritoare, şi spre râvna noastră, care ne-a fost pentru Sf. Biserică a răsăritului şi dorinţa de a traduce în limba românească cartea sfântului Calist, cuvântările la Sfânta Evanghelie, ca să cetească preoţii în biserică spre învăţătura Românilor credincioşi este gata şi scrisă, numai să se dea la tipar, s- o tipărească, dar fiindcă ne ţine mâna grea a Agarenilor şi nu suntem liberi de haraciul lor nici preoţii şi nici vlădicii, ci toţi suntem supuşi, de-aceea îndrăznim a cere ajutor pentru lucrul acesta şi de la liberalitatea împărăţiei Voastre, iar Domnul Dumnezeu va răsplăti cu însutită răsplată şi cu gustarea eternelor bunuri şi te va ţine mulţi ani şi cu luminată biruinţă va întări ţara ta drept măritoare până la adânci bătrâneţe. Amin.

S-a scris în Mitropolia de Dumnezeu păzităi cetăţi a Sucevei în anul de la facerea lumei 7145, iar anii Domnului 1637. "[>*\52]

Răspunsul Ţarului Mihail Feodorovici nu îl ştim, totuşi ajutorul pentru tipar va veni peste trei ani de la mitropolitul Petru Movilă al Kievului care va trimite material tipografic. Tipografia, cu caractere chirilice, era trimisă din Lvov, unde exista un puternic centru de propagandă ortodoxă. Pe lângă tipografia de la Lavra Pecerska mai existau tipografii şi la Lvov şi Vilnius, precum şi şcoli ortodoxe la Viniţa şi Luţk.[119] Conducătorul tipografiei este numit Sofronie Poceaţchi, cel care conducea şi Colegiul, sub directa supraveghere a mitropolitului Varlaam, tot aşa cum tiparniţele de la Kiev erau călăuzite de Petru Movilă.

Tipografia de la Trei Ierarhi, ctitorie a celor trei oameni luminaţi ai timpului, Domnitorul Vasile Lupu, mitropoliţii Varlaam al Moldovei şi Petru Movilă al Kievului, este prima tipografie a Moldovei,"[4] în vreme ce în Ţara Românească existenţa unei tipografii este menţionată încă de la începutul sec. al XVI-lea (1508 tipărirea Liturghierului lui Macarie). Faptul că în Moldova s-a înfiinţat aşa de târziu o tiparniţă, în comparaţie cu Ţara Românească, se poate explica prin existenţa multor centre de copiere a manuscriselor, care a împiedicat oarecum introducerea mai timpurie a tiparului (Secu, Dragomirna, Neamţ, Bistriţa, Putna etc.)

---

[119] **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, op. cit., p.37.**

In acest cadru de dezvoltare a Bisericii din Moldova, vom vedea că tipografia şi şcoala nu sunt numai centre de instruire, ci şi de misiune, căci ortodoxia se confrunta cu intense frământări dogmatice.

în martie 1633 apăruse la Geneva, în limba latină, o lucrare datată în Constantinopol în martie 1629, în care se regăseau idei ale confesiunii calvine. Opera a fost atribuită patriarhului Chirii Lukaris, care se afla în legătură cu cercurile reformate din Constantinopol. Chiar dacă Chirii Lukaris, acuzat de erezie, este depus şi iar pus în mai multe rânduri pe scaunul patriarhal, până când este ucis de turci, totuşi agitaţia continuă. Au loc la Constantinopol două sinoade, unul în 1638 şi altul în 1642, în care s-au anatematizat învăţăturile lui Chirii Lukaris, însă nu au reuşit să aducă lumii ortodoxe pacea de care avea nevoie, în condiţiile în care în centrul şi răsăritul Europei (Ardeal, Ţara Românească, Polonia, Ucraina) catolicismul câştiga teren şi noi adepţi.

La această grea cumpănă din viaţa Bisericii Ortodoxe Universale apare eruditul mitropolit Petru Movilă, cu profund simţ de responsabilitate pastorală, dornic să aducă pace şi unitate în Biserică, care se hotărăşte să contureze într-un mod clar învăţătura ortodoxă . După ce a lucrat mai mulţi ani la *Mărturisirea de credinţă ortodoxă,* a convocat un sinod local la Kiev în 8-12 septembrie 1640, la care au participat delegaţi ai episcopiilor de Lvov, Przemysl, Mstislav şi Luţk, în care s-a discutat scrierea ierarhului kievean, dar se pare că nu s-a căzut de acord asupra unor puncte şi s-a cerut părerea patriarhului din Constantinopol. Trebuia însă ca *Mărturisirea* să fie întărită într-un sinod mai mare, însă Constantinopolul, în care erau încă vii disputele dintre partizanii şi adversarii lui Chirii Lukaris, nu era prielnic pentru dezbateri. Este ales oraşul Iaşi, al cărui domnitor plătea pe atunci datoriile patriarhiilor şi se făcuse remarcat în toată lumea ortodoxă. Aici, atât domnitorul Vasile Lupu cât şi mitropolitul Varlaam erau nu numai oameni de cultură ci şi apărători ai Ortodoxiei. Scopul principal al convocării Sinodului şi al lucrărilor lui a fost necesitatea unui răspuns teologic-pastoral clar, concis şi util pentru clerul şi credincioşii ortodocşi, tulburaţi de controversele legate de *Mărturisirea de credinţă* atribuită Patriarhului Ecumenic Chirii Lukaris şi publicată în 1629 la Geneva în latină, şi în 1633 în greacă, mărturisire care se abătea grav de la credinţa ortodoxă. Chirii
Lukaris îşi făcuse studiile în Occident şi legase prietenii cu protestanţi şi calvini, purtând mereu corespondenţă cu ei.[120]

Patriarhul Ecumenic Partenie I (1639-1644) şi-a dat acordul pentru ţinerea lucrărilor sinodului, trimiţând doi reprezentanţi: pe fostul mitropolit de Niceea, Porfirie, şi pe marele predicator al patriarhiei, ieromonahul Meletie Sirigul (1586-1644), cel mai renumit teolog grec al vremii. Mitropolitul Kievului Petru Movilă nu a venit nici el personal, pentru a nu se crede că presează prin prezenţa sa asupra scrierii, ci a trimis o delegaţie de trei teologi: Isaia Trofimovici Kozloski, primul rector al colegiului movilean şi egumenul Mănăstirii Sf. Nicolae, Iosif Cononovici Gorbaţki, rectorul în funcţie şi egumenul Mănăstirii Bogoiavlenska şi Ignatie Oxenovici Staruşici, fost rector şi acum predicator al Catedralei Sfânta Sofia din Kiev. Din Ţara

---

[120] **B. Mangâru,** ***Câteva însemnări din Istoria Bisericii Române cu privire la Sinodul de la Iaşi din 1642,*** **în „Biserica Ortodoxă Română", An.XXXIX, 1915, Nr. 2, p.157.**

Românească nu a participat nimeni datorită conflictului apărut între Vasile Lupu şi Matei Basarab. Moldovenii au fost reprezentaţi prin mitropolitul Varlaam, prin episcopii Evloghie al Romanului, Anastasie al Rădăuţilor şi Gheorghe al Huşilor şi prin egumenul mănăstirii „Trei Sfetitele", Sofronie Pociaţki, unde s-au ţinut şi lucrările.

Sinodul s-a deschis în ziua de 15 septembrie 1642 în trapeza Mănăstirii Sf. Trei Ierahi (Sala Gotică), iar activităţile lui au durat până la 27 octombrie 1642. Şedinţele au fost secrete şi prezidate de Vasile Lupu, ca împăraţii bizantini de odinioară, pe care patriarhul Constantinopolului, Partenie I, îl numeşte „distrugătorul curagios al ereziei" şi „promahos" (prim luptător).[121] Este posibil ca la lucrările sinodului să fi asistat şi marii boieri din divan (Vornicul Grigore Ureche, Eustratie Logofătul etc.) şi alţi egumeni ce reprezentau la acel moment un model de viaţă duhovnicească.[122] Se crede că discuţiile sinodului s-au purtat în limba latină, pe care o cunoşteau mulţi dintre participanţi, ţinând cont că mărturisirea de credinţă întocmită de Mitropolitul Petru Movilă era întocmită în limba latină, cu titlul: *Expositio fidei Ecclesiae Russiae Minoris.* Este totuşi posibil să fi existat discuţii şi în limba slavă, pe care o cunoşteau delegaţii din Kiev şi Moldova.

Grecii, prin propunerea lui Meletie Sirigul, voiau ca Sinodul ieşean să fie de acord cu hotărârile sinoadelor din Constantinopol împotriva lui Chirii Lukaris şi anume hotărârea de anatematizare în 18 puncte a *Mărturisirii* ce se presupunea că ar fi scrisă de Chirii Lukaris. Această hotărâre de anatematizare fusese luată în sinodul patriarhal din Constantinopol în mai 1642. Se dorea de către delegaţia greacă să se adopte opera întocmită de Meletie Sirigul *(întâmpinare,* scrisă ca răspuns la învăţătura lui Lucaris).

Membrii din Ucraina şi Moldova, precum şi domnitorul Vasile Lupu, nu au fost de acord cu propunerea lui Meletie, considerând că acea *Mărturisire* nu este opera lui Chirii Lukaris, ci numele lui a fost pus în mod abuziv de cineva pe acea scriitură.[123] S-a hotărât să se analizeze cele 261 de întrebări şi răspunsuri din cartea alcătuită de Petru Movilă.

Mărturisirea, în întrebări şi răspunsuri, era împărţită în trei părţi, după numărul celor trei virtuţi teologice (credinţa, nădejdea şi dragostea). în prima parte se tâlcuia Simbolul de credinţă, în partea a doua se explica Rugăciunea Domnească Tatăl nostru şi Fericirile, iar în partea a treia existau învăţături despre dragostea faţă de Dumnezeu şi faţă de aproapele. Tot aici erau învăţături despre păcat, milă, Decalog, cultul sfinţilor, al icoanelor şi al moaştelor etc.

Pe parcursul lucrărilor, Meletie Sirigul traducea conţinutul Mărturisirii, din limba latină în care fusese scrisă în limba greacă. Discuţii mai aprinse s-au iscat asupra celor două puncte care nu fuseseră clarificate nici de membrii Sinodului de la Kiev (8-18 septembrie 1640). Petru Movilă se exprimase că pe lângă rai şi iad mai există un loc curăţitor, purgatoriul, şi că prefacerea darurilor la Sfânta Liturghie în Trupul şi Sângele Domnului ar avea loc la rostirea cuvintelor „Luaţi, mâncaţi..." şi „Beţi dintru acesta

---

[121] N. Cartojan, op. cit., p. 165.

[122] Pr. Ion Ionescu, *Sinodul de la Iaşi 1642*, în „Biserica Ortodoxă Română", An. CX, 1992, Nr.l 1-12, p.130.

[123] Prof. Ernest Christian Suttner, *Noi date şi precizări în legătură cu Sinodul de la Iaşi din anul 1642*, în „Biserica Ortodoxă Română", An. XCIII, 1975, Nr. 9-10, p.l 1 1 1 .

toţi...". Sinodalii găseau în aceste idei influenţe catolice şi prin Meletie Sirigul au accentuat din nou adevărul de credinţă, potrivit căruia nu există purgatoriu, iar prefacerea darurilor are loc în timpul rugăciunii de invocare a Sfântului Duh (epicleza) rostită de preotul slujitor. Nicolae Iorga este de părere că s-au formulat păreri şi teze şi „despre prezenţa dumnezeiască reală în împărtăşanie", iar „cel mai bun cunoscător de dogme din tot răsăritul grecesc", Meletie Sirigul, ar fi schimbat mult în învăţăturile lui Petru Movilă, încât acesta din urmă se „simţea jignit de îndreptările ce-i făcuse Sirigul".[124]

Cu ajutorul lui Dumnezeu la 27 octombrie 1642 s-au încheiat lucrările sinodului, iar la 30 octombrie, *Mărturisirea de credinţă,* îndreptată şi tradusă în limba greacă, este trimisă Sinodului patriarhal din Constantinopol. Dacă la 6 noiembrie delegaţia din Kiev se pregătea de plecare, la 20 decembrie 1642, delegaţii greci tipăreau la Iaşi o scrisoare de mulţumire cu cuvinte măreţe, în greceşte, adresată domnului moldovean pentru găzdurirea sinodului. Această scrisoare împreună cu scrisoarea patriarhului Partenie al Constantinopolului şi gramata patriarhului Nectarie al Ierusalimului în care recomandă „mărturisirea ortodoxă" s-au publicat pe larg.[125] Se crede că atunci s-a tipărit şi hotărârea sinodului de la Iaşi, fiind cea dintâi tipăritură din Moldova.[126] Unii sunt de părere că s-a tipărit, pe lângă scrisoare, hotărârea de anatematizare a Mărturisirii lui Lucaris, luată de Sinodul patriarhal, care n-a fost acceptată la Iaşi.[127]

în anul următor, pe 11 martie 1643, Sinodul Patriarhal din Constantinopol, prezidat de patriarhul Partenie I, a aprobat ca traducerea greacă a Mărturisirii lui Petru Movilă să devină *Mărturisirea Ortodoxă a Bisericii sobornicești şi apostoleşti a Răsăritului.* Această hotărâre a fost semnată în anii următori şi de ceilalţi patriarhi răsăriteni: Ioanichie al Alexandriei, Macarie al Antiohiei, Paisie al Ierusalimului, precum şi de mitropolitul Partenie de Hios.[128]

Petru Movilă a publicat catehismul său încă din timpul vieţii în mai multe versiuni: în latină în 1643 la Amsterdam sub titlul *Confessio fidei orthodoxae,* o altă ediţie în latină la Leipzig în 1659 sub titlul *Confessio orthodoxae catholicae et apostolicae Ecclesiae orientalis,* la Kiev în 1645 în polonează şi în 1646 la Lvov în slavonă. în decursul vremii *Mărturisirea* lui Petru Movilă a fost tipărită în mai multe limbe şi în numeroase ediţii, fiind cercetată şi apreciată de numeroşi teologi din toate timpurile şi de toate confesiunile. în limba română, ea a fost tradusă şi tipărită pentru prima dată la Buzău în 1691, în traducerea logofătului Radu Greceanu, sub titlu *Pravoslavnica Mărturisire.* Această lucrare este considerată una dintre cele mai preţioase contribuţii pe care am adus-o şi noi românii la tezaurul de credinţă şi de învăţătură ortodoxă.

Asupra evenimentului de la Iași, denumite de Nicolae Iorga „soboraş", de bizantinologul Alexandru Elian „conferinţă panortodoxă" iar de alţii „întâlnire sau

---

[124] **Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii...*, p.312.**
[125] **B. Mangâru, op. cit., pp.259-275.**
[126] **Constantin C. Giurescu, op. cit., p. 137.**
[161] **N. Grigoraş, op. cit., p.72.**
[127] **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, op. cit., p.42.**
[128] **Pr. Prof. Gheorghe I. Moisescu, Pr. Prof. Ştefan Lupşa, Pr. Prof. Alexandru Filipaşcu, op. cit., p.23.**

adunare a Bisericii", s-au ridicat diferite discuţii dacă ar trebui sau nu să i se atribuie denumirea de „sinod".

Mulţi profesori de teologie şi cercetători sunt de părere că această calitate de sinod nu o oferă numărul participanţilor, ci receptarea respectivelor hotărâri de către întreaga Biserică. La argumentul că nu s-au dat canoane, se poate răspunde că au mai existat sinoade ecumenice care nu au dat nici un canon (Sinodul V Ecumenic). Deci, ceea ce s-a petrecut la Iaşi a fost un sinod.

în amintirea Sinodului de la Iași, de-a lungul vremii, s-au făcut mai multe evocări fiind dedicat numeroase numere jubiliare în reviste de teologie sau în cadrul Academiei Române, simpozioane şi conferinţe. (Nr.9-10 din anul 1942 al revistei *Biserica Ortodoxă Română,* tot în anul 1942 s-a publicat în ediţie bilingvă - româno-greacă - **Mărturisirea ortodoxă,** în anul 1992 în revista *Biserica Ortodoxă Română* sau în Nr. 11-12, din anul 2002, tot din aceeaşi revistă s-au însemnat preţioase pagini de studii teologice, la fel şi în volumul omagial *"Sinodul de la Iaşi şi Sf. Petru Movilă 1642-2002",* tipărit la Editura Trinitas, Iaşi 2002, etc)

2.6. Sfinţiri de biserici (Sf Nicolae - Cetatea Neamţului - 1646; Sf Arh. Mihail şi Gavriil - Agapia Nouă-1647)

Domnitorul Vasile Lupu iubea somptuozitatea şi viaţa plină de măreţie şi strălucire, îi plăceau veşmintele scumpe şi podoabele luxoase, avea gardă numeroasă şi frumos echipată. Confortul şi ceremoniile de la curtea sa trezeau admiraţia călătorilor străini, amintind parcă de marii împăraţi bizantini.[129] La curtea moldovenească se îmbinau în mod armonios rânduielile orientale cu cele occidentale, iar festivităţile de la palat rivalizau, iar uneori depăşeau ceea ce se întâlnea la Constantinopol.[130] Curţile domneşti şi boiereşti erau în vremea respectivă adevărate cetăţi înconjurate de puternice ziduri. Tacâmurile de aur şi argint erau piese „modeste" în comparaţie cu îmbrăcămintea domnitorului, a domniţei sau boierilor din jurul lui. De exemplu, numai nasturii de diamante de la haina de ceremonii a lui Vasile Lupu ar fi costat 100.000 de galbeni, iar bijuteriile doamnei depăşeau 400.000 de galbeni.[131]

Credem că luxul exagerat de la curtea lui Vasile Lupu a făcut ca blândul şi înţeleptul mitropolit Varlaam să se sesizeze, dorind să îndrepte posibilităţile financiare şi spre lucruri ziditoare de suflet. Astfel mitropolitul, găsind la Vasile Lupu o inimă evlavioasă şi credincioasă, sfătuieşte pe Domnitorul Vasile Lupu să folosească banii şi la ctitorii bisericeşti, activităţi culturale, donaţii, opere de binefacere etc.

Ieroschimonahul Andronic în „Istoria Mănăstirii Secu" spune că *„în trecut Sf M-re Secul a stăpânit o mare parte din moşia Cetăţii Neamţu şi mai târziu tot ei i s-a dat Mănăstirea Sfântului Ierarh Nicolae din Cetate, împreună cu toate moşiile şi acaretele ei, precum şi toate odoarele Mănăstirii din Cetate, care cu timpul s-au strămutat cu totul la Secul, facându-se amândouă Mănăstirile un trup.* "[132] Astfel că după ce

---

[129] **Pr. Scarlat Porcescu, *Locul Mitropolitului Varlaam în Biserica Ortodoxă...*, p.843.**

[130] **Gr. Popescu, P. Grigoriu, op. cit., p.58.**

[131] ***Ibidem,* p.60.**

[132] **Arhiereu Narcis Creţulescu, op. cit., p.73.**

biserica cu hramul Sf. Nicolae din Cetatea Neamţului împreună cu toată mănăstirea de acolo fusese restaurată de Vasile Lupu, este sfinţită de către mitropolitul Varlaam în anul 1646.

Cetatea Neamţ, ridicată în timpul lui Petru I Muşat al Moldovei (1375- 1391), cu ziduri groase de 2-3 metri şi înalte de 12 metri, având patru tunuri de apărare în colţuri, este întărită în timpul domniei lui Ştefan cel Mare (1457- 1504) cu o nouă centură de ziduri înalte de peste 20 de metri şi corpuri noi de clădiri în curtea interioară : case domneşti, biserică, magazii pentru hrană şi muniţie, locuinţe şi ateliere pentru meşteşugari, temniţe, monetărie, pivniţe etc. Cetatea cunoaşte cea mai înfloritoare perioadă în timpul lui Ştefan cel Mare, care o include în sistemul defensiv de cetăţi ce aveau ca rol apărarea Moldovei (Neamţ, Suceava, Şcheia, Hotin, Soroca, Orhei, Tighina, Cetatea Alba, Chilia).

Acest rol şi 1-a păstrat şi în timpul domnitorilor Bogdan al IlI-lea (1504-1517), Ştefăniţă Vodă (1517-1527) şi Petru Rareş (1527-1538; 1541-1546). în timpul celei de a doua domnii a lui Alexandru Lăpuşneanul (1552 - 1561; 1564 - 1568) cetatea este distrusă parţial şi refăcută apoi de Ieremia Movilă (august 1595 - mai 1600 şi septembrie 1600- 10 iulie 1606).

în timpul domniei lui Vasile Lupu (1634-1653), cetatea a fost întărită. Deasupra aşa-zisei monetării a existat un paraclis, care în timpul lui Vasile Lupu a fost renovat, la îndemnul mitropolitului Varlaam, cetatea fiind transformată în „Mănăstirea Sf. Nicolae de la Cetatea Neamţului", pentru a înşela vigilenţa Porţii. Mănăstirea este pusă sub ascultarea Mănăstirii Secu, fără a se da un hrisov special în acest sens, de unde va primi egumeni şi călugări. Ioan, ucenic şi rudenie a mitropolitului Varlaam, călugărit în 1630 la Mănăstirea Râşca şi apoi adus la Mănăstirea Secu, unde va avea ca îndrumători spirituali pe egumenii Nechifor şi Ghedeon, va fi numit egumen al mănăstirii din cetate. Ioan a fost egumen la Mănăstirea din Cetatea Neamţului până în anul 1665. în anul 1666, mitropolitul Ghedeon, aflat pentru a doua oară în scaunul mitropolitan, 1-a aşezat, pentru un an de zile, egumen la Mănăstirea Secu. în anul 1667, Ioan este ales, hirotonit şi instalat episcop al Huşilor, Episcopie ce purta grijă de credincioşii din Ţara de Jos a Moldovei, de pe ambele maluri ale Prutului. Din anul 1674 şi până la fericita sa mutare la Domnul, în anul 1685, Ioan a păstorit Episcopia Romanului, înfiinţată de primii voievozi Muşatini ai Moldovei. Adânc impresionat de viaţa curată şi alesele nevoinţe ale episcopului Ioan, Sfântul Mitropolit Dosoftei al Moldovei (trecut în rândul sfinţilor în anul 2005), în cartea sa „Viaţa şi petrecerea sfinţilor", îl numeşte pe Ioan „arhiepiscopul cel sfânt şi minunat". Episcopul Ioan a fost trecut în rândul sfinţilor în anul 2008, alături de alţi opt sfinţi nemţeni. Sfântul Ioan de la Râşca şi Secu, a botezat-o, în 1650, pe fiica lui Joldea, armaşul cetăţii, cea care avea să fie, peste ani, marea sihastră, Sfânta Cuvioasă Teodora de la Sihla. De asemenea, i-a fost duhovnic şi îndrumător până la vârsta de 16 ani, îndemnând-o să aleagă viaţa monahală.[133]

---

[133] **Ionuţ Bursuc, *încă nouă sfinţi în calendarul Bisericii Ortodoxe Române,* în „Candela Moldovei", An. XVII, 2008, Nr. 7-8, p.18.**

De interiorul bisericii din cetate, foarte bogat şi preţios, aşa cum demonstrează iconostasul aflat azi la Mănăstirea Neamţ, se va minuna misionarul catolic Marco Bandini, care a vizitat Moldova la 1646, căci mănăstirea „arată mai degrabă a cetate decât a mănăstire". Acest locaş de cult fiind ridicat „cu mare meşteşug", care, înăuntru, adăpostea „icoanele strălucind de aur ale Domnului Hristos şi ale Maicii Sale, ale sfinţilor apostoli şi ale părinţilor greci".[134] Iconostasul poate fi admirat astăzi în muzeul Mănăstirii Neamţ.

Faptul că mănăstirea din cetate a fost sub Mănăstirea Secu, o atestă şi stema Moldovei, adusă din Cetatea Neamţului în 1718 şi aşezată pe latura exterioară sudică a Paraclisului Maicii Domnului din Mănăstirea Secu, având următoarea inscripţie: *„Cu vrerea Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu săvârşirea Sfântului Duh, eu Vasile Voievod Domn ţării Moldovei am văzut bunăstarea Cetăţii Neamţului. Văleatul 7154 (1646)"*™

Domnul a făcut amenajări în cetate, cu scopul de a crea un refugiu sigur pentru familiile şi averile sale. în 1650, când Moldova a fost prădată de tătari, domnitorul Vasile Lupu cu familia sa şi a altor boieri s-au refugiat la cetate. Miron Costin consemnează acest eveniment astfel: „Vasile-Vodă văzându-se la griji ca aceia şi spaima ..., au pornit pe doamna dimpreună cu casele boierilor prin frânturile codrilor ... spre Cetatea-Neamţului..., unde era toata inima avuţiei domnitorului."[135]

Bătrânele ziduri ale Cetăţii Neamţ, după ample restaurări efectuate în ultimii ani, impresionează şi astăzi prin măreţia lor şi prin trecutul istoric, plin de glorie şi de legende. Vechea cetate a renăscut din propria cenuşă, după doi ani de muncă grea, în care fiecare piatră a fost aleasă şi spălată cu grijă pentru a fi apoi reaşezată în zid, şi, alături de ea, a renăscut şi vechiul paraclis al cetăţii, unde ascultau Liturghia şi se spovedeau odinioară vechii domni ai Moldovei. Biserica cu hramul *Sfântul Ierarh Nicolae,* a fost resfinţită de *înaltpreasfinţitul Părinte Teofan, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei,* alături de *Preasfinţitul Ioachim Băcăuanul, Arhiereu-Vicar al Episcopiei Romanului,* la 5 iulie 2009, ce a dat citire şi mesajului transmis de către *Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,* cu prilejul acestui eveniment. „Situată la frontiera dintre Orientul ortodox bizantin, ocupat de otomani, şi Occidentul catolic şi protestant, Moldova medievală a apărat tezaurul religios şi spiritual românesc, deschizându-se, în acelaşi timp, din punct de vedere cultural, spre Europa occidentală. Monumentele istorice din acea perioadă rămân până astăzi rădăcini şi repere ale identităţii culturale, ce ne bucură sau ne judecă, potrivit cu atitudinea noastră faţă de ele, şi ne invită la comuniune peste timpul trecător al fiecărei generaţii", a arătat Preafericirea Sa în mesajul transmis. De asemenea, a vorbit despre importanţa monumentelor în general, care trebuie restaurate şi repuse în valoare. „Tradiţia creatoare nu desfigurează, ci transfigurează trecutul şi îl transmite ca spirit de comuniune. Prin urmare, considerăm că avem încă multe de făcut pentru a restaura monumentele, cărţi de identitate ale demnităţii şi creativităţii poporului român. Aceste flori ale spiritului generaţiilor trecute pot fi smulse şi strivite sau preţuite şi cultivate. Integrarea României în Uniunea Europeană trebuie să sporească grija noastră pentru

---

[134] **Vitalie Josanu,** ***Reflecţii istorice privitoare la cetatea Neamţ: pagini de istorie militară medievală,*** **Editura Crigarux, Piatra Neamţ 2009, pp. 130-131.**

[135] **I. Paşa,** ***Mărturii ale istoriei poporului nostru: Cetatea Neamţului,*** **Editura S. R. S. C., Bucureşti 1958, p. 43.**

monumentele istorice naţionale, dovezi majore ale dimensiunii europene a culturii româneşti. Astfel, apreciem proiectul de restaurare şi consolidare a Cetăţii Neamţ, precum şi organizarea Festivalului de Artă Medievală „Zilele Cetăţii Neamţ", ce readuce într-o cetate faimoasă a Sfântului Voievod Ştefan cel Mare slujba de priveghere, arta populară, tradiţiile sfinte şi obiceiurile strămoşeşti, păstrate din generaţie în generaţie", a mai transmis Preafericitul Daniel.[136] Paraclisul din cetate, priveghează de acum în smerenie aşteptând oameni cu Dumnezeu în inimă care să aşeze rugăciuni proaspete. Turiştii care vin acum la cetate pot vizita şi peste 20 de spaţii expoziţionale, care totalizează aproximativ 700 de metri pătraţi. Vizitatorii au fost introduşi în atmosfera medievală odată ce au păşit în Sala de sfat şi judecată, Sala armelor, Sala de provizii, bucătăria cetăţii, camera pârcălabului, camerele de locuit, paraclis etc.

O altă mănăstire va fi sfinţită tot în zona Neamţului, în anul 1647, cunoscută sub numele de Agapia. Denumirea de Agapia provine de la sihastrul Agapie care s-a nevoit în poiana unde se află astăzi Mănăstirea Agapia Veche, denumită şi Agapia din Deal. Deoarece mănăstirea din deal era greu accesibilă, după anul 1600 unii călugări s-au stabilit aici şi au construit o biserică de lemn, în zona cunoscută sub denumirea de Agapia Nouă.

Demersurile făcute de monahii de la Agapia la curtea domnească de la Iaşi au găsit ascultare la Hatmanul Gavriil, fratele voievodului Vasile Lupu, şi soţia sa Liliana, care s-au hotărât să ridice o nouă biserică pe cheltuiala lor şi să o înzestreze cu cele trebuincioase. Pentru aceasta ei au apelat la serviciile renumitului arhitect Enache Ctisi, născut şi crescut la Constantinopol, cel care în 1625 a refăcut din temelie Biserica Sfântul Sava din Iaşi, şi care, în cei 27 de ani petrecuţi în Moldova, a ridicat cele mai importante edificii ale vremii.[137]

Construcţia bisericii mari de la Agapia, care a păstrat hramul "Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil", a careului de chilii construite în zid şi a turnului clopotniţă, au început la 16 octombrie 1642 şi s-au încheiat la 3 septembrie 1644, aşa cum se menţionează în pisania păstrată pe faţada sudică, deasupra intrării: *„în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh. lată eu robul lui Dumnezeu, Gavriil Hatman cu Cneaghina Liliana, făcut-am şi am zidit această Mănăstire Agapia din nou zidită, în zilele blagocestivului şi de Hristos iubitorului Domnului nostru Ioan Vasile Lupu Voievod. Şi s-a început zidirea în anul 7150 (1642) octombrie 16 zile şi s-au săvârşit la anul 7152 (1644) septembrie în 3 zile şi s-au sfinţit în anul 7155 (1647) septembrie 12."* Atât ctitorii, cât şi domnitorul au înzestrat mănăstirea cu mai multe moşii, mari sume de bani, cărţi de cult, broderii şi numeroase odoare sfinte. Hrisoavele şi uricele din secolele următoare consemnează noi danii de moşii, sate, vii, iazuri, mori, prăvălii şi sălaşe de ţigani robi făcute către mănăstire.[138]

---

[136]Oana Rusu, Silviu Dascălu, *Prima Liturghie în Cetatea Neamţului, după secole lungi de tăcere,* în „Ziarul Lumina", nr. 151 (1353), Anul V, Luni, 6 iulie 2009, pp. 8-9.

[137] Mitropolia Moldovei şi Sucevei, *Monumente istorice bisericeşti din Mitropolia Moldovei şi Sucevei,* Introducere de Vasile Drăguţ şi Corina Nicolescu, Editura Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, Iaşi, 1974, p. 311-320.

***[138] Ibidem,* p. 312.**

Aşa după cum reiese dintr-un Sfânt Antimis care s-a păstrat la Mănăstirea Secu, slujba de sfinţire a avut loc la 12 septembrie 1647, fiind oficiată de mitropolitul Varlaam Moţoc, în prezenţa voievodului Vasile Lupu, a ctitorilor şi a celor mai reprezentative figuri ale cinului boieresc şi ale clerului din Moldova.

Invaziile cotropitorilor au avut urmări dezastruoase pentru mănăstire. De mai multe ori călugării au fost siliţi să se refugieze în munţi sau să treacă în Transilvania, lăsând mănăstirea pustie. Menţionăm doar atacurile turcilor şi tătarilor din 1671-1672, când mănăstirea a fost avariată; jefuirea Agapiei de către tătari în iarna anului 1674-1675; prădarea mănăstirii de către poloni în 1680, care au transformat biserica mare în grajduri de cai sau avarierea mănăstirii de către oştenii regelui Sobieski în perioada 1689-1693. La începutul secolului al XlX-lea, Agapia va deveni mănăstire de maici, prin venirea maicilor de la Mănăstirea Socola din Iaşi, în timpul Mitropolitului Veniamin Costachi, stareţă devenind chiar sora mitropolitului, Elisabeta Costachi.[139]

O altă ctitorie a domnitorului Vasile Lupu, sfinţită în vremea mitropolitului Varlaam, este Mănăstirea „Sf. Atanasie şi Chirii" din Iaşi. Biserica din piatră a fost ridicată de către Vasile Lupu pe locul unei moşii domneşti, unde exista o biserică din lemn. Legenda spune că în timpul unei invazii a tătarilor în Iaşi, doamna Teodosia, soţia domnitorului, a fugit în pădure şi s-a ascuns într-o scorbură de copac. După ce a trecut pericolul, Vasile Lupu şi-a căutat soţia pe aceste dealuri şi a găsit-o cu ajutorul cîinelui său de vînătoare, Copou. A tăiat copacul scorburos şi, în semn de mulţumire că a găsit-o pe Teodosia nevătămată, a hotărât zidirea unei mănăstiri.[140] Pisania în limba slavonă a fost tradusă de către episcopul Melchisedec Ştefănescu astfel: *„Cu voinţa Tatălui, cu conlucrarea Fiului şi cu săvârşirea Sfântului Duh, iată eu rob stăpânului meu Domnului Dumnezeu şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos şi al Treimei închinător, Io Vasile Voievod, cu mila lui Dumnezeu Domnitor al Ţării Moldovei şi prea iubita Doamna noastră Teodosia şi cu prea iubiţii copii Ioan Voievod şi Maria şi Ruxanda, voi şi zidi această sfântă rugă în numele sfântului părintelui nostru Atanasie cel mare, Arhiepiscopul Alexandriei. In anul 7146 (=1638), Aprilie 30. Şi s-a sfinţit cu mâna preasfântului Patriarh Kiril'"*[iv]'. Faptul că în pisanie apare menţionat numai Patriarhul Chirii, ce se afla în vizită în Moldova, fără numele vlădicii locului se datorează poate din politeţea sau smerenia mitropolitului Varlaam sau probabil că ierarhul moldovean nu a participat la slujba de sfinţire. Oricum avea ştiinţă despre aceasta, fiind în jurisdicţia lui canonică. După detronarea lui Vasile Lupu în anul 1653, biserica a fost arsă şi dărâmată, fiind reconstruită de mai multe ori în decursul timpului, astfel încât nu se mai recunoaşte nimic din stilul bisericii originare.

între anii 1626—1629, Domnitorul Miron Barnovschi, la stăruinţa mamei sale, începe construirea, din piatră, a bisericii cu hramul „Sfântul Ioan Botezătorul", undeva în centrul oraşului Iaşi[141] (astăzi str. I.C. Brătianu nr. 14), pe care o „continuă de la vârful ferestrelor de sus" şi o termină Voievodul Vasile Lupu.

---

[139] **N. A. Bogdan, *Oraşul Iaşi: monografie istorică şi socială, ilustrată,* retipărire a ediţiei a Il-a (din 1913), Editura Tehnopress, Iaşi 2004, p. 448.**

[140] **Nicoale Dascălu, Sorin Iftimi, *Pelerin în Iaşi,* Editura Trinitas, Iaşi, 2000, p.61.**

[141] **în apropiere de locul unde se află astăzi biserica se afla „Târgul de Sus sau al Măjilor" (al pescarilor), situat la nord-est de fostul centrul al oraşului, în apropiere de fosta Mănăstire Dancu, astăzi dispărută.**

Această ctitorie este săvârşită pe locul unde în anul 1610 Domnitorul Constantin Movilă construieşte o biserică din lemn cu hramul Sf. Parascheva sau Sf. Vineri (atestată într-un document din 21 decembrie 1610), mutată însă în Târgul Nou, după dorinţa lui Nestor Ureche[142]. Biserica din piatră, în timpul lui Vasile Lupu, la 9 noiembrie 1635 este sfinţită, după cum se menţionează şi în pisania slavonă de deasupra uşii de sud a pridvorului: *„...Io Miron Barnovschi Voievod, domn al Ţării Moldovei; şi n-a ajuns a o săvârşi, Io Vasile Voievod, domn al Ţării Moldovei, a săvârşit-o, de la vârful ferestrelor toata..., în anul 7143 (1635), luna lui noiembrie, în 9 zile".* Aşadar, zidirea a fost începută de Miron Barnovschi, continuată de la ferestre în sus de Voievodul Vasile Lupu, terminată la 9 noiembrie 1635, la numai un an de la suirea sa pe tronul Moldovei şi în al treilea an al arhipăstoriei Mitropolitului Varlaam. Este foarte probabil ca marele ierarh să fi târnosit această biserică venerabilă, mai ales că este singura biserică istorică de enorie care are hramul „Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul", aidoma Mănăstirii Secu, metania ilustrului cărturar.

2.7. Vizitele ierarhilor de peste hotare în Moldova

Influenţa lui Vasile Lupu în Orientul ortodox este covârşitoare, mulţi ierarhi fiind numiţi la recomandarea sa. La Iaşi găsesc protecţie şi sprijin reprezentanţii „Locurilor Sfinte", care primesc daruri bogate şi sfaturi utile, cărora li se plătesc datoriile şi sunt încurajaţi sau dojeniţi pentru râvna ori nepriceperea lor. In Moldova vin patriarhii ecumenici Partenie I (1639-1644; el îşi câştigă scaunul datorită relaţiilor lui Vasile Lupu) şi Atanasie Patelarie, care stă o vreme în ţară, la Galaţi şi Iaşi (în mănăstirea lui Păun Vameşul de la Bucium), cei ai Alexandriei, Nichifor I Clarontzanos (1639-1645) şi Ioanichie Didios (1645- 1647), ambii datorându-şi tronul domnului Moldovei.[143]

Aşadar, mitropolitul Varlaam s-a bucurat de vizita a numeroşi ierarhi în Mitropolia Moldovei în timpul domniei lui Vasile Lupu. Primul patriarh al Ierusalimului care a săvârşit slujba Sfântului şi Marelui Mir la Iaşi, în 1643, a fost Teofan al III-lea, „cu cheltuiala voievodului Vasile". Un semn al independenţei[144] faţă de Patriarhia Ecumenică este faptul că Bisericile din Ţara
Românească şi Moldova procurau Sfântul şi Marele Mir de la Patriarhia Alexandriei, Kiev, Rusia, Ohrida, Ipek, Halici sau din Serbia. Patriarhul Dositei al Ierusalimului îl elogia pe Vasile Lupu, „acel om iubitor de Hristos, care a făcut o faptă împărătească, pentru că de la căderea Constantinopolului nici un basileu sau domnitor nu a făcut atâta bine scaunului patriarhal de Ierusalim".[145]

---

[142] Cătălina Iliescu, *Biserica Sf. Ioan Botezătorul din Iaşi. Câteva lămuriri,* în "Monumentul. Istorie. Arheologie. Restaurare. Conservare", Editura Junimea, Iaşi, 2002, p. 65.

[143] Arhim. Lect. Dr. Varlaam Merticariu, Pr. Asist. Niţă Dan Danielescu, Pr. Conf. Dr. Ion Vicovan, op. cit., p.61.

[144] Mitropolia Moldovei, recunoscută de Patriarhia Ecumenică la 26 iulie 1401, a manifestat încă de la început independenţă administrativă faţă de orice autoritate bisericească din altă ţară. Pastoraţia înţeleaptă a ierarhilor, cu sprijinul unor domnitori vrednici, a făcut posibile o serie de acte specifice
unei Biserici autocefale, cu mult timp înainte de recunoaşterea oficială a autocefaliei, petrecută în secolul al XIX-lea. După un efort diplomatic al domnitorului Alexandru cel Bun, la 26 iulie 1401, Patriarhia Ecumenică recunoştea Mitropolia Moldovei, cu reşedinţa la Suceava. Mitropolia Moldovei, încă de la început, a dorit să se conducă prin ierarhi autohtoni, fapt ce a tergiversat recunoaşterea ei, petrecută abia la 1401; până la acel moment însă, şi această eparhie era organizată, mitropolitul Iosif I Muşat (1401-1415?), cu metania din Mănăstirea Neamţ, ocupându-şi scaunul vlădicesc cu

In februarie 1645 are loc vizita mitropolitului Kievului, Petru Movilă la Iaşi, cu ocazia căsătoriei domniţei Maria cu prinţul polonez Ianusz Radzwill. Căsătoria a fost celebrată într-un cadru atât de fastuos, încât mulţi dintre oaspeţii străini au mărturisit că bogăţia curţii domneşti din Moldova rar se mai găseşte în alte părţi. Solemnitatea şi splendoarea momentului nu a fost dată numai de petrecerea ce „a ţinut 12 zile" şi de darurile scumpe ce s-au împărţit la toţi oaspeţii, ci Curtea domnească „te fascina de la impunătoarea intrare, care era similară cu vestitul Serai din capitala Imperiului otoman."[146]

Căsătoria a fost oficiată de însuşi mitropolitul Petru Movilă, alături de mitropolitul Varlaam, ierarhii locului şi numeroşi arhimandriţi la Biserica „Treisfetite", marea bijuterie a laşului. Au participat pe lângă divanul ţării şi numeroşi boieri şi delegaţii din afara ţării. Putem aminti şi numele mitropolitului Ştefan al Ţării Româneşti, trimisul lui Matei Basarab. La această dată se pare că cei doi domnitori se împăcaseră, însă despre aceasta vom trata într-un capitol viitor.

Numeroşi istorici sunt de părere că această căsătorie nu s-a întemeiat pe nobilul sentiment al dragostei, ci pe considerente politice. Vasile Lupu îşi căuta alianţe cu vecinii din nord şi răsărit pentru a-şi întări şi mai mult puterea. Calculele politice ale lui Vasile Lupu, ale ţarului şi ale regelui polon au fost rezolvate de Petru Movilă. Această căsătorie, cu un prinţ lituan de confesiune calvină, era considerată de către boierii evlavioşi „primejdioasă pentru sufletul miresei şi jignitoare pentru rostul ortodox al ţerii"[147], chiar dacă s-a cerut prin soli îngăduinţă pentru această căsătorie la Patriarhia de Constantinopol. Mitropolitul Petru Movilă împreună cu domnitorul Vasile Lupu „stăruiau pe lângă Patriarhul de Constantinopol, ca să îngăduie căsătoria, fără a cere ca să se boteze mirele. Vasile şi Petru Movilă, urmară, de altfel, şi mai departe cu aceste stăruinţi, care se sfărmară însă de îndărătnicia grecilor."[148] Nu se ştie dacă până la urmă grecii au acordat dispensa sau s-a găsit o altă soluţie pentru a oficia această căsătorie. Se poate ca această dispensă să o fi acordat poate cei doi ierarhi, ca unii ce aveau drepturi depline asupra eparhiei lor. Este interesant faptul că cei ce combătuseră cu multă înverşunare calvinismul, în acelaşi Iaşi, sub aceleaşi bolţi şi înaintea aceluiaşi altar de la Trei Ierarhi, oficiau Taina Cununiei între un ortodox şi un calvin.

Mitropolitul Petru Movilă al Kievului, cel care a pus la cale această înrudire, a rostit cuvânt duhovnicesc către miri în două limbi. în prima parte s-a adresat lui

---

mult înainte de recunoaşterea sa. începând cu secolul al XIV-lea, în oraşul de reşedinţă din statele feudale româneşti vieţuiau deopotrivă voievodul şi ierarhul, iar capitala devine nucleul unui centru eparhial. Biserica şi-a manifestat atât dreptul de a organiza noi unităţi administrative, cât şi dreptul autocefal de a-i hirotoni pe ierarhii din fruntea eparhiilor. în Moldova, după recunoaşterea Mitropoliei de la Suceava din 1401, în scurt timp s-au înfiinţat episcopiile sufragane de la Roman şi Rădăuţi, iar în 1598, Episcopia Huşilor. Toate acestea s-au realizat prin sprijinul domnitorilor români, fără amestecul Patriarhiei Ecumenice, care ratifica doar ceea ce exista deja în bună rânduială. Argumentul de netăgăduit al lui Alexandru cel Bun pentru recunoaşterea ierarhului român şi, implicit, a mitropoliei de către Patriarhia Ecumenică a fost apartenenţa: „chir Iosif este localnic, om al locului nostru", (cf. Alexandru Briciu, *Mitropolia Moldovei, „nesupusă şi neplecată nici unei patriarhii"*, în „Ziarul Lumina", Nr. 52 (1556), Anul VI, Joi, 04 Martie 2010, pp. 8-9.)

[182] *Ibidem,* pp.8-9.

[183] Gr. Popescu, P. Grigoriu, op. cit., p.62.

[147] Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii...*, p.313.

[148] *Ibidem,* p.313.

Radzwill ca oaspete, protocolar, în limba polonă, apoi în partea a doua s-a adresat miresei, în limba română, spre plăcuta surprindere a celor prezenţi.

Cuvântările, ce poartă stema Radzwllilor (vulturul) şi a Moldovei (zimbrul) au fost tipărite în Kiev la 1645 şi Lwow în 1646.[149]

Este posibil ca în timpul vizitei lui Petru Movilă în Moldova, în discuţiile particulare cu mitropolitul Varlaam să se fi adus în discuţie şi hotărârile Sinodului de la Iaşi, precum şi alte aspecte din viaţa bisericească a vremii. Mitropolitul Varlaam va fi arătat recunoştinţă ierarhului kievean pentru ajutorul oferit cu puţini ani în urmă, în vederea înfiinţării unei tipografii la Iaşi, cu meşteri ucrainieni, prezentându-i totodată şi frumoasa activitate culturală ce se desfăşura acum la *Trei Ierarhi.*

Aproape o lună mai târziu, la 23 martie 1645, Mitropolia Moldovei este gătită din nou în haină de sărbătoare, iar Mitropolitul Varlaam este gazdă unor ierarhi străini şi înalte feţe bisericeşti pentru o lucrare sfântă.

în anul 1644, după moartea lui Teofan, patriarhul Ierusalimului, scaunul vlădicesc de la Ierusalim se eliberase. Sinodul de la Ierusalim, prin stăruinţa lui Vasile Lupu, alege pe egumenul de la Galata şi hotărăşte ca hirotonia să se facă în Moldova. Nicolae Iorga afirmă că egumenul Paisie, de origine română, ar fi avut înainte funcţia de reprezentant al Locurilor Sfinte în Moldova, „pentru care strângea venituri".[150] Aceste venituri, plus ajutorul personal al domnitorului moldovean, au susţinut o însemnată perioadă de timp existenţa Patriarhiei Ierusalimului.

în această zi în biserica mănăstirii Trei Ierarhi din Iaşi, mitropolitul Varlaam împreună cu ierarhii: Grigorie al Larisei, delegatul Patriarhiei
Ecumenice, Lavrentie al Casandrei şi Anastasie al Romanului sfinţesc întru arhiereu pe Paisie, egumenul Mănăstirii Galata. Aceasta dovedeşte încă o dată trecerea de care se bucura în faţa Patriarhiei Ecumenice şi chiar a Ortodoxiei Varlaam, ierarhul nostru şi domnitorul Vasile Lupu, precum şi Moldova, găsită vrednică a fi loc de hirotonie pentru un şezător pe scaunul patriarhal al Cetăţii Sfinte a Ierusalimului.

După mărturia lui Nicolae Iorga, un alt ierarh care a vizitat şi chiar a rămas mulţi ani pe pământul Moldovei, la Galaţi, a fost Atanasie Patelarie (1580-1654) cretan de origine, fost Patriarh al Constantinopolului în secolul al XVII-lea. Din cauza neînţelegerilor cu reprezentanţii turcilor, a fost nevoit să meargă să ceară sprijin la ţarul Rusiei. în drum spre Rusia, Sfântul Ierarh Atanasie s-a stabilit la Galaţi, între anii 1642 - 1653, la „Mănăstirea Sf. Nicolae de lângă oraş".[151] Când mergea la Iaşi pentru întâlniri cu voievodul şi cu mitropolitul Moldovei, Varlaam, se odihnea în casele bisericii „Sfânta Vineri" din Iaşi, biserică închinată Mănăstirii Sfânta Ecaterina de la poalele Muntelui Sinai. Având preocupări cărturăreşti şi fiind un om duhovnicesc, Atanasie a sprijinit şi a contribuit la activitatea misionară în ogorul Domnului alături de Varlaam ierarhul cărturar. în acea perioadă, teritoriul actual al judeţelor Galaţi şi Brăila, stăpânite de turci, intrau în jurisdicţia Mitropoliei Proilaviei, ce exista de prin anul 1580, dependentă de Patriarhia de Constantinopol. în anul 1644, Vasile Lupu propune pentru acest scaun pe Meletie Sirigul (1639-1655), ce va fi sfinţit mitropolit,

---

[149] **Augustin Z. N. Pop,** ***Viaţa Mitropolitului Varlaam al Moldovei,*** **p.766.**

[150] **N. Iorga,** ***Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii...,*** **p.316.**

[151] ***Ibidem,*** **p.315.**

după dorinţa domnitorului moldovean: „pentru acest loc propuse Vasile pe Meletie Sirigul, care şi fu sfinţit".[152] Existenţa mitropoliei se încheie la 1829, după ocuparea şi distrugerea oraşului Brăila de trupele ţariste şi după încheierea tratatului de la Adrianopol.

Patriarhul Atanasie Patelarie, într-una din vizitele lui la Iaşi, în 1645, scria Ţarului Rusiei despre Domnitorul Vasile Lupu: „El este ajutorul tuturor care cer. Visteria lui este deschisă şi mila-i se revarsă îmbelşugată asupra tuturor săracilor."[153] Patriarhul va trece din lumea aceasta la 5 aprilie 1654, în a treia zi de Paşti, fiind îngropat la Mănăstirea Schimbarea la Faţă din Lubensk (Ucraina). Opt ani mai târziu (1 februarie 1662), fiind aflate osemintele sale neputrezite a fost trecut în rândul sfinţilor cu zi de pomenire la 2 mai, fiind recunoscut şi de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în şedinţa sa de lucru din 6 martie 2008, momentul proclamării cinstirii Sfântului în Biserica Ortodoxă Română, având loc la 2 mai 2009.

La 25 ianuarie 1652, mitropolitul Varlaam împreună cu alţi clerici şi boierii ţării primesc în mod solemn pe patriarhul Macarie al IlI-lea Zaim al Antiohiei (1647-1672) împreună cu arhidiaconul său, Paul de Alep, la Iaşi. Domnitorul Vasile Lupu se pare că se afla la Suceava la restabilirea păcii între poloni şi cazaci, însă se vede până la urmă cu distinsul oaspete. Unii afirmă că această vizită ar fi avut loc în anul 1650. Din *Jurnalul de călătorie* al Arhidiaconului Paul de Alep, aflăm că patriarhul Macarie al Antiohiei vizitând Ţările Române, a poposit şi la Iaşi în Biserica Sfinţii Trei Ierarhi, dăruind domnitorului Vasile Lupu şi mitropolitului Varlaam al Moldovei, *„falca inferioară (mandibula) Sfântului Vasile cel Mare, de o culoare galbenă şi strălucind ca aurul. Mirosul ei era mai plăcut ca ambra[9]', iar dinţii şi măselele rămâneau neatinse de locul lor. Acest odor îl căpătase în Constantinopol, unde fu scos la vânzare de către rudele lui Kir Grigorie, mitropolitul vechii Cezarei, şi cumpărat cu greutatea sa în aur (...) şi împreună cu alte daruri au fost puse într-o cutie rotundă, de fabricaţie indiană, sculptată cu multă artă".* Din inscripţia gravată pe cutie aflăm că, la 1 august 1765, stareţul Mănăstirii Sfinţii Trei Ierarhi, Neofit Ieromonahul, primeşte în dar o cutie de argint (format 13/13/13 cm) pentru păstrarea moaştelor Sfântului Vasile cel Mare, care au rămas în biserică, după cum menţionează inventarul mănăstirii, până la 1975 când au fost confiscate de autorităţile de atunci.[154]

Vasile Lupu a întreţinut relaţii diplomatice şi cu reprezentanţi ai scaunului patriarhal din Alexandria. Prin abila sa diplomaţie, a reuşit să numească pe mitropolitul Ioanichie Diodios de Bereea ca patriarh al Alexandriei (1645-1657) în locul patriarhului Nichifor I Clarontzanos, trecut la cele veşnice.

2.8. Propunerea pentru scaunul de Patriarh al Constantinopolului (1639)

---

[152] ***Ibidem,* p.316.**

[153] **Pr. I. Ionescu, *Trei sute de ani de la moartea Mitropolitului Varlaam al Moldovei*, în „Mitropolia Olteniei", An. IX, 1957, Nr. 9-10, p.639.**

[154] **Protos. Timotei Aioanei, *Readucerea la Iaşi a moaştelor Sf. Vasile cel Mare şi ale Sfântului Grigorie Teologul,* în „Candela Moldovei", An. X, 2001, Nr. 1, p.13.**

Numele mitropolitului Varlaam al Moldovei se bucura de apreciere, stimă, dar şi autoritate nu numai în Moldova, ci în multe ţări de peste hotare, în toată lumea ortodoxă. Pentru acele timpuri credem că Varlaam era personalitatea cea mai cinstită, având o bogată activitate culturală şi o viaţă duhovnicească pilduitoare, deoarece numai aşa se poate explica faptul că la 1 iunie 1639, când s-a făcut alegerea pentru tronul de Patriarh Ecumenic al Constantinopolului, ierarhul moldovean era menţionat ca al treilea candidat la această înaltă demnitate. Acesta este un eveniment unic în istoria Bisericii Ortodoxe Române, deoarece niciodată nu s-a mai întâmplat ca la această funcţie să existe, măcar ca şi candidat, un ierarh român. Este binecunoscut faptul că patriarhi ai Constantinopolului au fost numai ierarhi greci şi a devenit de-a lungul vremii un privilegiu stabilit în mod exclusiv numai grecilor.

Din condica vremii[155] aflăm următoarele:

[155] **Augustin Z. N. Pop, *Viaţa Mitropolitului Varlaam al Moldovei*, p.761- 762.**

„Prea sfântul şi prea înaltul şi ecumenic scaun patriarhicesc al Constantinopolului, rămânând fără adevărat şi legal ocrotitor, după ce Chirii, fost mitropolit al Veriei, care a stat ca patriarh în mod necanonic şi samavolnic, precum se văd pe foaia din faţă în actul sinodal de caterisire nelegiuirile sale una câte una, după felul lor, şi în general toată purtarea lui de la întâia până la cea din urmă nelegiuire.

Noi, care ne-am aflat aci, întrunindu-ne în biserica patriarhicească a Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, am procedat la votul canonic, punând printre candidaţi întâi pe preasfinţitul mitropolit al preasfintei Mitropolii a Adrianopolului, pe iubitul în Hristos frate şi împreună liturghisitor *chir Partenie,* apoi pe prea sfinţitul *Mitropolit al Nicheei chir Porfirie* şi în al treilea rând pe prea sfinţitul *Mitropolit al Moldovei Chir Varlaam.*

Spre credinţa celor de mai sus s-au trecut numele lor în sfânta condică de faţă a Marei Biserici a lui Hristos.

în anul 1639, Iunie 1, indictionul 7.

f Meletie al Efesului, *f Ioanichie* al Eracliei, *f Antim* al Chizicului, *f Macarie* al Tîrnovei, *f Pahomie* al Chalchedonului, *f Iezechiil* al Amasiei,

f Grigorie al Larisei, *f Daniil* al Atenei, *f Partenie* al Patrasului-Vechi, *f Partenie* al Ianinei, *f Daniil* al Seresului, *f Ioanichie* al Veriei,

f(.....) al Campaniei, *f Hrisant* al Brusei, *f Ieremia,* fost al Smirnei,

f Meletie al Rodosului, *f Gavriil* al Filipopolei, *f Antonie* al Dristrei, *f Partenie* al Iconionului, *f Ignatie,* fost al Hiosului, *f Daniil* al Didimotihului

f Damaschin al Viziei, *f Asachie* al Mesimvriei ,*f Neofit* (?) al Mediei

f Sofronie al Selimvriei, *f Maxim* (?) al Eghinei, *f Mitrofan* al Anhialului

”

Chiar dacă după înlăturarea fostului patriarh Chirii Lucaris, este ales ca şi Patriarh Ecumenic al Constantinopolului Partenie I, fostul mitropolit al Adrianopolului, totuşi menţionarea mitropolitului Varlaam în păstratul act sinodal dovedeşte prestigiul pe care Biserica din Moldova îl avea în lumea ortodoxă. E greu de crezut totuşi că acest privilegiu al grecilor, scaunul de Constantinopol, va putea fi ocupat vreodată de un ierarh străin, iar nominalizarea ierarhului moldovean printre candidaţii pentru tronul de patriarh ecumenic, reprezintă un eveniment istoric pentru Istoria Bisericii Ortodoxe Române.

2.9. Relaţiile diplomatice

Relaţiile dintre Moldova şi Ţara Românească în timpul celor doi domnitori, Vasile Lupu şi Matei Basarab, au fost determinate nu numai de ambiţii personale, ci şi de evenimente externe.

Ca om politic cu experienţă bogată, domnitorul moldovean ştia că liniştea Ţărilor Române se poate câştiga şi prin conducerea lor de reprezentanţi ai aceleaşi familii. în mintea lui exista un plan de unire politică a Moldovei cu Ţara Românească. Corupând pe câţiva înalţi dregători turci, profitând de încurcăturile externe ale Porţii, Lupu, a urzit mereu intrigi pe seama relaţiilor diplomatice ale lui Matei Basarab. După războiul

de la Focşani (noiembrie 1637) şi la Ojogeni pe Prahova (decembrie 1639), Lupu, pierzându-l pe fiul său Ioan, căruia voia să- i lase domnia Moldovei, intenţionând ca el să o ia pe cea a Munteniei, văzând că instrumentele sale de intrigă nu mai au efect, cu părere de rău, îşi ia gândul de la Ţara Românească. Cu toate acestea, relaţiile politice dintre domnitorii Vasile Lupu şi Matei Basarab rămân încordate. Au existat încercări de reconciliere, însă fără sorţi de izbândă.

După ani şi ani, Vasile Lupu se gândeşte iarăşi la o împăcare cu domnul Ţării Româneşti. Tratativele s-au desfăşurat în anul 1644 la curtea domnească munteană în prezenţa mitropolitului Varlaam al Moldovei şi a logofătului Udrişte, cumnatul lui Matei Basarab. Pacea Domnului pe care mereu o predica din amvoanele bisericilor şi din faţa sfintelor altare şi al cărui slujitor era vlădica Varlaam 1-a determinat să fie şi un iscusit „factor de pace". Tratativele fiind încheiate, fiecare domnitor a avut linişte să-şi gospodărească chibzuit treburile interne. Ca semn de sinceră împăcare, potrivit obiceiului vremii, Matei Basarab zideşte Mănăstirea Soveja din Munţii Vrancei, fiind cunoscută şi sub denumirea de Dobromira (bună pace), iar Vasile Lupu ridică şi el din nou Biserica Stelea din Târgovişte (Biserica împăcării), unde era înmormântat tatăl său Nicolae Coci vel aga. După întemeierea acestui aşezământ, voievodul muntean a avut grijă să înzestreze mănăstirea cu toate cele necesare (veşminte, vase, cărţi, odoare, obiecte de cult şi moşii). Impresionante sunt pisaniile de pe frontispiciul ambelor lăcaşuri, care simbolizează prietenia dintre cei doi domnitori. De exemplu pisania de la Biserica Stelea, străjuită de bourul moldovean, se termină cu fraza: *„Iar acum, când mi-a dăruit Dumnezeu domnia Ţării Moldovei, am dărâmat acea dintâi sfântă biserică până la temelii şi cu ajutorul lui Dumnezeu am început s-o zidesc din nou, în zilele fratelui nostru, Io Matei Basarab Voevod, din mila lui Dumnezeu, domnul Ţării Ungro-Vlahiei şi am săvârşit-o cu voia lui Dumnezeu, în luna lui septembrie 7, anul 7154 (1645)"*. La fel şi inscripţia de la Mănăstirea Soveja aminteşte de bunăvoinţa *„prea iubitului fratelui nostru Domnul Moldovei Io Vasile Voevod*".[156] Prietenia dintre cei doi va urmări, alături de polonezi şi o coaliţie antiotomană.

Tot ca o mărturie a momentului când Varlaam, mitropolitul, a fost la Târgovişte ca sol al păcii dintre cei doi domni, a adus în Moldova şi apoi a dăruit Mănăstirii Secu un *Triod* tipărit în limba slavonă la 1642 la Lvov, cu cheltuiala lui Matei Basarab Voievodul Ţării Româneşti, în care se găseau pe filele sale însemnări din 1644[157], făcute de domnitor, ierarhul moldovean şi Udrişte Năsturel, prin care se lăuda şi se binecuvânta clipa întâlnirii, pacea încheiată, precum şi bucuria sufletească ce îi cuprindea. Din păcate, se pare că aceste însemnări preţioase, au fost decupate în 1942 de unii dintre cercetătorii istorici de atunci.[158]

Mitropolitul Varlaam, în casa vestitului logofăt Udrişte Năsturel, răsfoieşte cu interes şi uimire o cărţulie tipărită în limba română la Alba Iulia în 1642 ce părea a fi un Catehism. Despre impactul şi acţiunile ierarhului moldovean la vederea acestei lucrări vom vorbi într-un capitol viitor.

---

[156] **Gr. Popescu, P. Grigoriu, op. cit., p.64.**
[157] **Arhimandrit Dionisie Udişteanu, *Popas la 300 de ani de la moartea...*, p. 47.**
[158] ***Ibidem*, p.47.**

După evenimentele din 1650, când Moldova este atacată de tătari, Vasile Lupu după ce promisese iniţial fiica sa principelui transilvănean Gheorghe Rakoczi al II-lea, acceptă în cele din urmă căsătoria fiicei sale Ruxandra cu Timuş, fiul marelui hatman cazac Bogdan Hmelniţki, pe care din duşman l-a făcut aliat de nădejde. S-a recurs la această soluţie politică, deoarece Moldova era atacată când de tătari, când de cazaci. Un cronicar din Secu, redă ezitarea domnitorului moldovean, întâmplată într-una din şedinţele divanului: *„să povesteşte că acest mitropolit văzând că vodă nu avea grijă pentru năvălirea tătarilor au început a-l ocărî. întrucât şi o palmă i-au dat. Deci mâniindu-se acel domn l-au lovit cu buzduganul şi învrăjbindu-să amândoi au paretesit scaunul şi viind la monastirea Secul să liniştea. Deci fiind că vodă rămăsese supt legătura mitropolitului, au venit însuşi la monastirea Secul spre împăcare. Şi ertându-se amândoi întru semn de dragoste au dăruit monastirii Secul cetatea cu câte moşii mai avea.* "[159] Ca răspuns la împăcare, în anul 1652 Varlaam, deşi bolnav, merge la Raşcov în Ucraina, la Bogdan Hmielniţchi, ca diplomat, pentru a înştiinţa solemn voia domnitorului moldovean şi când doreşte să se facă nunta. Cununia a fost oficiată de către mitropolitul Varlaam al Moldovei la Iaşi la sfârşitul lui august 1652, după care tinerii au plecat în Ucraina, la 6 septembrie 1652.

V. Mitropolitul Varlaam, ierarh sfânt apărător al Ortodoxiei

Din momentul venirii la cârma Bisericii, mitropolitul Varlaam a fost preocupat de ridicarea vieţii duhovniceşti, precum şi de starea morală şi materială a clerului, îngenuncheat şi el de biruri. Unei preoţii uşurate de poveri diferitelor biruri şi ocrotite, Varlaam putea să-i pună în mână făclia culturii, prin care să lucreze la zidirea sufletească a credincioşilor. în intervalul 26 septembrie 1632 - 4 ianuarie 1633, vlădica Varlaam obţine trei acte importante prin care îmbunătăţeşte situaţia clerului: prin primul se interzice laicilor amestecul în treburile bisericeşti, prin al doilea se asigură preoţilor anumite scutiri de biruri, iar prin al treilea funcţionarii Mitropoliei sunt scutiţi de biruri, iar preoţimii i se asigură anumite libertăţi.[160]

Biserica a jucat în evul mediu un rol important în viaţa socială, politică, juridică şi culturală, mitropolitul fiind primul sfetnic al domnitorului, locţiitor al acestuia în caz de vacanţă a tronului, asista la scaunul de judecată al domnului, putea fi numit, dar şi înlăturat de către domn. *„Arhiereii îşi împlinesc fără vreo împotrivire din partea cuiva slujba în eparhiile lor, aşază în slujbă preoţii de sub ascultarea lor şi, dacă aceştia săvârşesc vreo ticăloşie, îi scot din slujbă fără să aibă milă; şi nimeni nu se împotriveşte la aceasta. Totuşi ei nu au dreptul să aşeze şi să scoată din slujbă pe stareţi şi arhimandriţi, fiindcă pe aceştia îi judecă numai divanul domnesc. Pentru greşeli mai mici, fiecare se pedepseşte de către mai marele său: diaconul de preot, preotul de protopop, ieromonahul şi călugărul de egumen sau arhimandrit, protopopul, egumenul şi arhimandritul de episcop, episcopul de mitropolit mitropolitul de domn, domnul de cugetul său şi de Dumnezeu, care foloseşte câteodată*

---

[159] **Augustin Z. N. Pop,** ***Viaţa Mitropolitului Varlaam al Moldovei,*** **p.769.**

[160] **Prof. Dr. Sofron Vlad,** ***Trei sute de ani de la moartea Mitropolitului Varlaam,*** **în „Mitropolia Ardealului", An. II, 1957, Nr.9-10, p.643.**

pe sultan drept unealtă pentru a îndrepta sau a pedepsi pe domn. ", iar alteori „ mitropolitul întăreşte sau îndreaptă înaintea divanului judecata domnului după lege"}[161]

Domnitorul Vasile Lupu şi-a înscris anii de domnie după modelul vieţii din vechiul Imperiu bizantin în care statul şi Biserica erau reprezentate de împărat şi patriarh, cei doi fiind consideraţi "stâlpi de susţinere ai lumii bizantine".[162]

Chiar dacă în timpul păstoririi mitropolitului Varlaam reşedinţa oficială era la Suceava, după mărturia a numeroase documente în care găsim menţionată cetatea Sucevei ca sediu principal a mitropolitului, totuşi ierarhul avea o reşedinţă şi la Iaşi care începea să devină o adevărată capitală, ce se dezvolta de la an la an, prin noile ctitorii şi evenimentele marcante ce se desfăşurau aici. laşul era dominat de efervescenţe politice şi culturale, atrăgând multă admiraţie din afara graniţelor.

Până acum slujbele religioase erau oficiate în limba slavă veche, la fel şi actele de cancelarie, cele oficiate între diferite persoane, cronicele, pravilele şi orice fel de text, foloseau aceeaşi limbă arhaică, cunoscută numai de un număr limitat de oameni. Datorită folosirii limbii slave, poporul nu înţelegea nici textele scrise şi nici conţinutul slujbelor religioase. Mitropolitul Varlaam, sprijinit de Vasile Lupu, îndrăzneşte să introducă în eparhia sa limba română în Biserică, atât prin cărţile de cult, ce se vor tipări la Iaşi, cât şi prin predici, fiind o necesitate a instruirii oamenilor în limba pe care o vorbea poporul nostru. *„Acest domn a rânduit ca în cinstea bisericii patriarhaliceşti în mitropolie să fie un cor alcătuit din psalţi greci şi jumătate din liturghie să se slujească în greceşte, iar cealaltă în slavoneşte. "*[2t] Cu timpul, după ce la tipografia de la Trei Ierahi se vor tipări numai cărţi bisericeşti şi pravile în limba română, cu caractere slavoneşti sau chirilice, *„se vor citi în graiul ţării, la început evangheliile şi scrierile apostolilor, după aceea şi toată liturghia. "*[163]

Vasile Lupu oriunde se cereau ajutoare şi se afirma viaţa ortodoxă era foarte darnic, iar Ţara Moldovei devenise un centru influent, astfel că Mitropolia dobândise jurisdicţii în sensul bisericesc, pe care autoritatea ei nu le-a mai păstrat după mitropolitul Varlaam. Aşa se face că pe actele Sinodului din 1642, Varlaam semnează ca *„Mitropolit al Sucevei, a toată Moldo-Vlahia şi Exarh al Plaginelor",* adică supraveghetor al ordinei bisericeşti şi peste alte provincii.[164]De aici ne putem da seama de atenta supraveghere pe care o desfăşură Varlaam asupra păstrării adevărurilor de credinţă şi a rânduielilor bisericeşti. Hirotoniile pe care le face de-a lungul vremii, atât în ţară cât şi peste hotare, dovedesc încă o dată că era preocupat de bunul mers al Bisericii.

Câţiva ani după aceasta, vlădica Varlaam, împreună cu ceilalţi ierarhi ai Moldovei hirotonisesc întru arhiereu, poate în anul 1650, pe Gavriil Miachici[165], episcopul românilor din Croaţia, ucenic învăţat de-al lui Varlaam. Acolo existau câteva mănăstiri unde numele mitropolitului Varlaam era foarte cunoscut, iar Vasile Lupu făcuse multe

---

[161] **Dimitrie Cantemir, op. cit., p.219.**

[162] **Helene Ahrweiler, *Ideologia politică a imperiului bizantin*, Editura Corint, Bucureşti 2002, p. 121.**

[163] ***Ibidem*, p.231.**

[164] **Augustin Z. N. Pop, *Viata Mitropolitului Varlaam al Moldovei*, p.768.**

[165] **Pr. Niculae Şerbănescu, op. cit., p. 1033.**

danii. (Lipovina, Opova etc.) Hirotonii făcute de Mitropolitul Varlaam amintesc cronicele vremii şi la Muncaci (Ucraina), unde este sfinţit ardeleanul Ioanichie Zăican, iar la Vad (zona Clujului) şi Maramureş sfinţeşte episcop pe părintele Mihail Molodeţ, după ce la aceeaşi Episcopie a Vadului hotărâse în 1633 pe Vasile Tarasovici.[166] Aici la Vad era o biserică din timpul lui Ştefan cel Mare, care mai târziu va sluji ca mănăstire în care a fiinţat, încă din 1523, Episcopatul Ortodox al Vadului şi Feleacului.

Aşadar mitropolitul Varlaam se dovedeşte a fi un bun apărător al Ortodoxiei, atât prin grija ce o arată faţă de cler şi credincioşi, prin refacerea sau zidirea lăcaşurilor de cult, prin misionarismul din ţară şi din afara graniţelor,
prin păzirea eparhiei de erezii şi învăţături străine, prin atenta supraveghere a vieţii monahale, precum şi printr-o bogată activitate tipografică pe care o vom vedea în capitolul următor.

VI. Tipografia de la Iaşi şi activitatea cărturărească

Din cauza condiţiilor neprielnice - greutăţile purtate prin asuprirea puterii otomane, pustiirile aduse de războaie, domniile scurte şi frământate, vremuri în care după spusa bătrânului cronicar moldovean Miron Costin „nu era răgaz de scrisoare, ci de griji şi suspinuri"[167] - activitatea tipografică în Ţările Române s- a întrerupt din ultimul deceniu al secolului al XVI-lea până în deceniul al patrulea al secolului următor. în aceşti ani a existat însă dorinţa continuă de reînviere a tiparului. Neputând avea tipar în ţară, pentru înzestrarea bisericilor cu textele necesare, unii voievozi au susţinut tipărirea de cărţi religioase slavoneşti în atelierele din ţinuturile vecine. Miron Barnovschi de pildă, a susţinut imprimarea în tipografia Frăţiei Ortodoxe din Lvov a două cărţi bisericeşti, pe ale căror foi de titlu (pe verso) sunt reproduse stema Moldovei şi numele celui ce a suportat cheltuiala editării. Aceeaşi tipografie a primit ajutoare pentru editarea de cărţi liturgice slavone şi din partea lui Moise Movilă şi Matei Basarab.

Activitatea tipografică în Ţările Româneşti a reînceput sub domniile înfloritoare din punct de vedere economic şi cultural ale lui Matei Basarab în Ţara Românească şi Vasile Lupu în Moldova. Cartea tipărită sub oblăduirea acestor doi voievozi continuă tradiţia culturii feudale din secolele precedente; ea constituie o armă ideologică pentru întărirea autorităţii domnului şi Bisericii, un mijloc de mărturisire împotriva propagandelor străine dar şi o întărire a ortodoxiei. Tiparul a rămas în toată această perioadă un monopol al Bisericii, el fiind subvenţionat de domn sau de Biserică.

1. *Cazania* sau *Carte românească de învăţătură* (1643)

---

[166] **Augustin Z. N. Pop, *Viata Mitropolitului Varlaam al Moldovei*, p.768.**

[167] **Mircea Tomescu, *Istoria cârtii româneşti de la începuturi până la 1918*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti 1968, p. 65.**

în secolul al XVI-lea cartea bisericească era foarte rară. Unele biserici nu aveau posibilitatea de a-şi procura cărţile necesare oficierii slujbei religioase, mulţi preoţi erau nevoiţi să înveţe pe de rost rugăciunile şi textele evanghelice, în această situaţie manuscrisele erau păstrate cu grijă, refăcute şi completate, muncă mai puţin costisitoare decât cumpărarea sau realizarea unui întreg
• 207
manuscris.

Chiar dacă la marile mănăstiri ale Moldovei existau, de mulţi ani, importante centre de copiere a manuscriselor, totuşi nu exista încă o tipografie, ca în Ţara Românească, unde la 1508, Macarie tipărea „Liturghierul" la
Târgovişte. Dorinţa de a înfiinţa tipografia a exprimat-o chiar din 1637 Mitropolitul Varlaam, când cerea ajutorul necesar ţarului Rusiei. Abia în 1640, mitropolitul Petru Movilă al Kievului îi trimitea primele matriţe şi meşteri tipografi. După venirea matriţelor şi a meşteşugarilor, tipografia de la Iaşi va lăsa o perioadă frumoasă în istoria culturii dar şi literaturii române prin cărţile ce se vor tipări aici. Existau la această tipografie litere atât chirilice cât şi greceşti.

După ce la 20 decembrie 1642 ieşea de sub tiparul din chiliile Mănăstirii „Sf. Trei Ierarhi" din Iaşi, *Scrisoarea de mulţumire* a delegaţilor greci la Sinodul de la Iaşi din 1642, şi tot în acelaşi an a apărut un *Catehism slavon,* o copie păstrându-se şi astăzi la Sankt Petersburg, totuşi prima lucrare tipărită în limba română la tipografia de la Iaşi a fost *Cazania* sau *Carte românească de învăţătură,* apărută în 1643, prin colaborarea rodnică dintre mitropolitul Varlaam şi domnitorul Vasile Lupu.

Titlul complet al lucrării era: *„Carte românească de învăţătură la dumenecele preste an şi la praznice împărăteşti şi la svănţi mari cu dzisa şi cu toată cheltuiala lui Vasilie, Voievodul şi Domnul Ţărâi Moldovei, din multe scripturi tălmăcită din limba sloveniască pre limba românească de Varlaam, Mitropolitul de Ţara Moldovei. In tiparul domnesc, în Mănăstirea a Trei Svatiteli, în Iaşi, de la Hristos 1643 ".*[168]

Există o uşoară divergenţă de păreri între cercetători, referitoare la data când a început tipărirea *Cazaniei,* precum şi dacă a fost o singură ediţie, sau mai multe ale acestei cărţi. Diferenţa aceasta de păreri provine din deosebirile între diferitele exemplare din *Cazanie,* în ce priveşte foile de titlu, xilogravurile, literele iniţiale, paginaţia, şi uneori chiar deosebiri de text.[169]

Având 505 file (1010 pagini) cartea se remarcă printr-un scris mare, aerisit, foarte uşor de citit şi de cei cu vederea mai slabă. Tiparul este în două culori: cu roşu sunt reprezentate titlurile, indicaţiile tipiconale, majoritatea iniţialelor şi cifra care indică numărul cazaniei, iar cu negru este redactat restul textului. Ceea ce impresionează într-un mod deosebit privirea sunt varietatea şi frumuseţea literelor iniţiale, vignetele, frontispiciile, ilustraţiile, precum şi originalitatea şi tematica gravurilor. Majoritatea gravurilor sunt opera renumitului gravor Ilie Anagnoste, ajutat şi de artişti ai locului.

• • 91 fl

---

[168] Pr. Mihail Bulacu, op. cit., p.911; Stela Toma, *Cazania lui Varlaam după 350 de ani,* în „Studii Teologice", 1993, Nr.1-2, p.52; Ierom. Macarie Ciolan, *340 de ani de la apariţia Cărfii româneşti de învăţătură a luminatului Mitropolit Varlaam Mofoc,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. LIX, 1983, Nr. 7-9, p.461.

[169] Prof. Dr. Sofron Vlad, op. cit., p.645.

Numită pe bună dreptate „CARTEA evului mediu românesc" , *Cazania* se crede de către unii cercetători că a fost tipărită în două ediţii, delimitare făcută datorită foii de titlu diferită la unele exemplare, notate de specialişti de tip A şi de tip B. Dacă cele de tip A se disting prin două coloane laterale, având în partea de sus a paginii pe Sf. Gheorghe (ocrotitorul oştirii Moldovei), Sf. Mc. Ioan cel
Nou de la Suceava (ocrotitorul Moldovei) şi un medalion în mijloc cu Sf. Trei Ierarhi (Vasile cel Mare, Grigorie Teologul şi Ioan Gură de Aur), ediţia de tip B prezintă ca imagini în foaia de titlu pe Mântuitorul (la mijloc sus), cei patru evanghelişti (în cele patru colţuri), Apostolii Petru şi Pavel (de o parte şi de alta a paginii) şi sub aceştia Sf. Mc. Ioan cel Nou de la Suceava şi Sf. Cuv. Parascheva de la Iaşi.[2]"

Totuşi Florian Dudaş consideră că s-a imprimat o singură ediţie, în două tiraje, cu plăci sau forme de tipar diferit, ultimul având aspect grafic desăvârşit, mai bogat ilustrat şi chiar o frază mai închegată. „Laolaltă, ambele serii de exemplare sau tipuri de imprimare (A, B), ieşite de sub teascul tiparniţei din Iaşi la 1643, alcătuiesc ediţia princeps a Cărţii româneşti de învăţătură a lui Varlaam".[170]

Lucrarea cuprinde, conform cuprinsului, cincizeci şi patru de Cazanii la Duminicele de peste an şi douăzeci şi două de Cazanii la praznicele împărăteşti din cursul anului bisericesc şi la sfinţii mari. Cercetătorii sunt de părere că titlurile din cuprinsul cărţii nu sunt identice cu cele din cuprinsul Cazaniilor.[171]

Litera mare a textelor evanghelice şi ilustraţiile au ajutat pe preot să le citească uşor şi să le găsească mai repede printre cele câteva sute de file, fiind un mijloc practic şi firesc de orientare a locurilor care urmează să fie folosite în cadrul slujbei. Cazania duminicală era împărţită în patru părţi: cuvânt introductiv la Evanghelie, textul pericopei evangheliei zilei, învăţătura întâia din evanghelia zilei şi învăţătura a doua din evanghelia zilei.[172] Această împărţire nu este făcută la Cazaniile sfinţilor sau ale sărbătorilor.

Cazania, socotită de unii „maica limbii române", „nemuritoare operă" „dar limbii româneşti şi odor ceresc" sau „luminos abecedar al Evangheliei", a aşezat la inima credincioşilor în frumosul grai românesc, lumină şi învăţături scumpe.[173] Despre *Cazanie,* Nicolae Iorga spune că „ea fu primită cu deosebită înţelegere şi păstrată cu iubire în toate Ţinuturile româneşti".[174]

Scriitorii timpului ne spun singuri în proloagele lor ce i-a îndemnat să scrie. Ierarhul moldovean, *„Smeritul Arhiepiscop Varlaam şi Mitropolitul de Ţara Moldovei"*[211], ne spune în *„Cuvânt către cetitoriu"* că a tipărit *„pre limba sa pentru ca să înţeleagă hiecine să vă înveaţe şi să mărturisească minunate lucrurile lui Dumnezeu. Cu mult mai vârtos limba noastră românească, ce n-are carte pre limba sa cu nevoie iaste a înţeleagere cartea alţii limbi. Şi pentru lipsa*

---

[170] Florian Dudaş, op. cit., p.29.

[171] Florea Mureşanu, *Cazania lui Varlaam 1643-1943. Prezentare în imagini,* Tipografia Naţională din Cluj, Cluj - Napoca 1944, p.102.

[172] Prof. Atanasie Popa, *Care este contribuţia lui Varlaam la Cazania sa din 1643. Stadiul actual al cercetărilor,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XLVIII, 1972, Nr. 3-4, p. 173.

[173] Pr. Mihail Bulacu, op. cit., p.909.

[174] N. Iorga, *Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii...*, p.320.

dascălilor s-a învăţăturei... "[175]fiind oferită ca un „*dar limbii româneşti", „către toată seminţia românească*

a 219

Asemenea marelui Părinte bisericesc Sfântul Ioan Hrisostom, marele Varlaam explica prin omilii populare textul Sfintei Evanghelii, după portativul tradiţional al calendarului bisericesc, la duminicile şi sărbătorile mari din timpul anului. Având ca surse Sfânta Scriptură, lucrarea *„Comoara"* aparţinând lui Damaschin Studitul, „ *Cuvântările la Sfânta Evanghelie"* ale Sf. Calist, precum şi alte lucrări ale Sfinţilor Părinţi, dar şi cărţile de cult, izvoarele fundamentale ale Ortodoxiei, Varlaam, cunoscător de slavonă, greacă şi latină, reuşeşte să convingă într-o formă uşoară, plăcută şi atractivă, de marea însemnătate şi folosul pe care îl are omul din ascultarea şi împlinirea cuvântului lui Dumnezeu. Căci *„nimică aşa de dulce sufletului creştin nu iaste în această lume ca (atunci) când aude cuvântul lui Dumnezeu. Căci cuvântul lui Dumnezeu se cheamă foc şi, dacă cade în suflet, toată răceala păcatelor scoate afară şi iubirea lui Dumnezeu ca un foc aprinde într-însul şi toate gândurile păcatele arde... Chimă-sa hrană cuvântul lui Dumnezeu, că este mai dulce decât toată dulceaţa acestii lumi, ca îndulceaşte şi trupul şi sufletul în veci şi hrăneşte sufletul cu hrană nevăzută şi este viu în veci."*[176](Duminica a opta după Rusalii din Cazanie). E drept că veşnicia cuvântului dumnezeiesc al Sfintei Scripturi este impregnat cu multă măiestrie în cuprinsul învăţăturii lui Varlaam. Deşi nu este arătat prin citate şi sublinieri de texte, cuvântul biblic este condensat peste tot cu prisosinţă.

Totodată putem remarca stilul popular al expunerii ideilor şi folosirea cuvintelor româneşti, curate. Acest „grai de miere"[177] se poate gusta de exemplu în comparaţia făcută între primăvara timpului din afară şi primăvara vieţii duhovniceşti în Duminica Ortodoxiei din *Cazanie: „Cum îs iarna viscole şi vânturi reci şi vremi geroase, de carile se îngreuiază oamenii şi sunt supăraţi în vremea iernei, iar dacă vine primăvara ei să uşurează de acelea de toate şi să veselesc, căci c-au trecut iarna cu gerul şi s-au ivit primăvara cu caldul şi cu seninul, aşa în vremea de demult au fost viscole şi vânturi de scârbe şi dosăzi pre oameni ca şi într-o vreme de iarnă. Din care vreme împăraţii cei necredincioşi, cari stricau sfintele icoane şi le lepădau din biserică, în multe chipuri dosădeau şi munceau pre creştini pentru (ce) să nu se închine sfintelor icoane. Ce iar străluci dulce primăvară şi linişte mare într-această zi de astăzi, întru carea ne-am adunat şi noi să prăznuim şi să dăm laudă lui Dumnedzău... "*[178]

învăţăturile lui Varlaam explică cuvântul Sfintei Scripturi din fiecare Duminică, începând cu Duminica Vameşului şi a Fariseului şi terminând cu Duminica a treizeci şi doua după Rusalii, intercalându-se sărbătorile împărăteşti din cursul Triodului şi al Penticostarului, se continuă cu Praznicele împărăteşti şi Sfinţi mari, cu date fixe. Se dezaprobă viziunea luterană şi calvină asupra postului, crucii, purgatoriului, icoanelor, diferitelor taine, oferind multe explicaţii şi tâlcuiri de ordin liturgic şi dorea, printr-un ton povăţuitor, să aşeze pe om în morala creştină: să fie cumpătat, cinstit, cu dragoste

---

[175] **Pr. Mihail Bulacu, op. cit., p.911.**

[176] **Pr. Mihail Bulacu, op. cit., p.912.**

[177] **Doina Alina Nicolae, *Noul Testament în traducerea Mitropolitului Varlaam*, Editura Roza Vânturilor, Bucureşti 2006, p.9.**

[178] **Pr. Mihail Bulacu, op. cit., p.917.**

de adevăr, de dreptate, cu înţelegere, iubire şi dorinţa de a-şi sprijini aproapele, să fie modest, blând şi răbdător, să fie omenos, darnic, ospitalier. Aşadar, lucrarea mitropolitului moldovean vine ca un răspuns la nevoile spirituale ale credincioşilor din acea epocă. Din faţa altarului sau din lectura de taină a credincioşilor, prin cazanii se îndruma poporul şi se propovăduia creştinismul.

Varlaam nu se mărgineşte la o singură operă patristică, ci învăţăturile lui sintetizează în stil popular din operele marilor dascăli şi Părinţi bisericeşti. Pentru aceasta găsim mărturie în „Cuvânt către cetitoriu" când spune: *„adunat- am din toţi tălcovnicii sventei evanghelii, dăscălii besearicii noastre"* sau din scrisoarea adresată de mitropolit ţarului Mihail Feodorovici, căruia îi cere sprijin pentru tipărirea omiliilor lui Calist, care la acea vreme (1637) erau gata de a fi imprimate, îi puteau servi ca model. Alţii sunt de părere că a avut ca izvoare diferite manuscrise vechi, tipărite în sec. al XVI-lea.[179] E greu de delimitat sursele bibliografice ale lui Varlaam, cert este că ierarhul susţine în opera sa rolul vital al pocăinţei în viaţa creştinului, la al cărui sfârşit de drum se întâlneşte mântuirea.[2 4] Citind Cazania, începi să simţi cum ţi se strecoară în inimă înviorătoarele raze, desprinse din lumina cea de sus.

Activitatea predicatorială este un proces îndelungat, de o viaţă întreagă, deoarece predica nu vine chiar de la sine. *Carte românească de învăţătură* a fost rezultatul unei îndelungate activităţi predicatoriale pe care Varlaam, ca preot şi apoi mitropolit, va fi desfăşurat-o. După părerea unora, Varlaam a fost un autodidact[2 5], nu un cărturar în sensul clasic al cuvântului, cu studii de filologie, teologie şi filozofie în afara ţării, aşa cum a avut, de pilda, Constantin Stolnicul Cantacuzino. Desigur că nu studiile sunt un criteriu decisiv în talentul scriitoricesc al cuiva, exemple în acest sens regăsim la Arghezi, Eminescu, Creangă şi alţii care nu absolviseră mai mult decât liceul. Totuşi, în literatură, fiecare dintre ei au scris pagini de remarcabile.

Unii cred că „Varlaam s-a comportat nu ca un traducător ci ca un autor ce a rescris pentru folosul timpului său toate textele, iar pe unele le-a rescris cu totul"[22] şi că „a cules de la alţii şi a adunat la un loc"[180], ceea ce face din cartea sa nu o simplă traducere, ci rodul unui efort în felul lui creator. Izvoarele Cazaniei sunt numeroase („din multe scripturi tălmăcită"), fiind dificil astăzi de a delimita cu exactitate ideea inspiraţiei sau a măsura matematic aportul autorului. Căci chiar dacă „obiectul" predicilor este, în general, acelaşi, în orice limbă ar fi ele transpuse, captivarea publicului căruia i se adresează, porneşte, fără îndoială, de la măiestria celui ce le relatează. Chiar să fie doar o traducere, lucrarea lui Varlaam tot rămâne la înălţime şi un unicat, căci orice traducere remarcabilă împrumută spiritul necesar infuzării în noua cultură. Este nevoie de prelucrare, de şlefuire, de amprenta şi duhul scriitorului, de patina vremii care se simte în dulcele grai. „A tălmăci" înseamnă mai mult decât „a traduce", înseamnă şi a interpreta într-o manieră personală, a comenta, a tâlcui, etc. Iar din fuga condeiului uneori nu se ştie unde a tradus sau a parafrazat. Plus că pe vremea lui Varlaam nu exista sentimentul paternităţii literare, acestea sunt ale modernilor,

---

[179] **Atanasie Popa, *Există o Cazanie moldovenească in sec. al XVI-lea ? în legătură cu izvoarele Cazaniei lui Varlaam,* în „Cercetări de lingvistică", An. X, 1965, Nr. 1, pp.73-84; Gr. Scorpan, *Locul Cazaniei lui Varlaam în vechea noastră literatură omiletică,* în „Revista Cercetări Istorice", An. XIII- XVI, 1940, pp.545-596.**

[180] **Florentina Gaftoi-Hotea, op. cit., p.19.**

numite de către unii „uşoare orgolii".[181] Tonul general al expunerilor este cel al unei naraţiuni populare, când plin de vigoare, când naiv şi sfătos sau meditativ.

Istorici şi critici literari, precum N. Cartojan, afirmă că „dacă nu putem delimita partea personală a lui Varlaam în structura predicilor, putem totuşi să urmărim aportul lui în formarea limbii literare...Scrisul lui Varlaam deşi au trecut peste el trei veacuri, se citeşte şi azi cu uşurinţă, cu plăcere chiar...cuvintele slave se întâlnesc rar şi la distanţe foarte mari..."[182], iar Nicolae Iorga apreciază opera cărţii lui Varlaam ca un eveniment de seamă în Istoria Bisericii Române şi a vieţii religioase a românilor, căci: „până astăzi însă, în depărtate locuri ardelene, oamenii dezgustaţi de-un scris modern, împestriţat cu vorbe de împrumut, pe care nu-l înţeleg, cer de la preotul mai tânăr, care vrea să predice original, a mai deschide pentru dânşii vechile foi, unele şi roase, ale Cazaniei moldoveneşti, din vremea lui Vasile Lupu".[183]

Prin modul relatării faptelor, Varlaam poate fi considerat cel dintâi povestitor al nostru, un precursor al lui Neculce şi Creangă.[184] Cuvântările lui Varlaam ne dovedesc o exprimare naturală, simplă şi firească, destinată unei experienţe comune a oamenilor simpli. Tonul aşezat al povestirii şi frecvenţa timpurilor la perfectul compus şi mai ales la imperfect îţi dau impresia unui început de basm, povestit de un moldovean sfătos, care uneori amplifică relatările despre eroul său.[185] Oricum ar fi el nu plictiseşte, e cu „putere multă" şi creează în mintea şi sufletele cititorilor săi viaţă: „de n-ai Duhul Svânt, pre Dumnedzău n-ai; şi de n-ai pre Dumnedzău, nemică n-ai."

Se vor fi bucurat românii cu bucurie mare de apariţia Cazaniei lui Varlaam, mai ales că tot în acea vreme „ *de la una din cele două străni, începe să răsune şi-n limba ţării cântarea liturghiei ce se crezuse până atunci că numai în slavoneşte şi-n greceşte poate fi auzită de Dumnezeu... Ca de-un fior de primăvară încep să se desmorţească şi iasă-n lumină puterile sufleteşti ale neamului românesc... "*[186]

Vechile *Cazanii,* a căror „limbă veche o plâng şi o cântă şi astăzi ţăranii români pe la vetrele lor", s-au citi nu numai după tipărituri, ci şi după manuscrise.[187] Prin Varlaam cititorii români cunoşteau pentru prima dată Vieţile sfinţilor, fiind considerat ca „primul alcătuitor de vieţi de sfinţi în limba românească, fiind astfel un precursor al lui Dosoftei"[188], iar limbii române nu i-a dat numai viaţă, ci şi posibilitate să strălucească mai mult, făcând „din limba română literară, una dintre cele mai expresive ale lumii".[189]

---

[181] Bartolomeu Valeriu Anania Arhiepiscopul Clujului, op. cit., p.29.

[182] N.Cartojan, op. cit., p.194.

[183] Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii...*, p.320.

[184] Gheorghe Crăciun, *Istoria didactică a literaturii române,* Editura Magister, Chişinău 1997, p.59- 60.

[185] Pândele Olteanu, *Damaschin Studitul şi Mitropolitul Varlaam al Moldovei,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An.LII, 1976, Nr. 3-4, p.239.

[186] Alexandru Vlahuţă, *Din trecutul nostru,* Colecţia Biblioteca Şcolarului, Ediţie îngrijită de Anatol Vidraşcu şi Dan Vidraşcu, Editura Litera Internaţional, Bucureşti 2001, p. 169.

[187] Prof. Dr. Pândele Olteanu, *Importanta „ Cârtii româneşti de învăţătură" denumită şi „ Cazania " Mitropolitului Varlaam al Moldovei la împlinirea a 350 de ani de la tipărire: 1643-1993,* în „Biserica Ortodoxă Română", An. CXI, 1993, Nr.1-3, p.61.

[188] Stela Toma, op. cit., p.55.

[189] Doina Alina Nicolae, op. cit., p. 19.

După cum am amintit, în *Cazanie* se tâlcuiau pericopele evanghelice duminicale şi cele de la praznicele împărăteşti, dar se povesteau şi vieţile unor sfinţi. Din acestea toate, ca un tot unitar, precum şi din fiecare în parte se puteau extrage multe învăţături dogmatice, morale, apologetice, liturgice, omiletice, cunoştinţe biblice, sociale, mulţi teologi dedicând nenumărate pagini de studii, în care au discutat diferite aspecte teologice ce le-au surprins din opera lui Varlaam.[190]Din această lucrare, de mare amploare, iese în evidenţă „cărturarul, teologul, păstorul şi artistul" [191], care a fost ierarhul moldovean Varlaam, purtând pecetea personalităţii sale uriaşe.

Interesant şi unic este faptul că în *Cazanie* întâlnim dovada vie a faptului că mitropolitului Varlaam i-a plăcut poezia şi a compus chiar versuri religioase, de o sensibilitate şi profunzime aparte. De exemplu, dacă la începutul lucrării găsim „Stihuri în stema domniei Moldovei" considerate primele versuri culte din limba română , la sfârşitul Cazaniei din „Dumeneca a treidzeci şi doaa", ce încheie seria cazaniilor duminicale, se află următoarele stihuri:

„ ...Primeşte Doamne ca de la unupăcătosu, să Ţie în ceastă lume păn' voiu hi sănătos Să hie de pururi cinstit şi lăudat numele Tău, iară eu dela inimă Te mărturisesc cu condeiul mieu. "[24]° Alte stihuri la fel de inspirate se găsesc şi la sfârşitul Cazaniei din 29 august, după învăţătura pentru Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul (hramul Mănăstirii Secu, poate nu sunt aşezate întâmplător, fiind mănăstirea sa de metanie, mult iubită la care se va raporta măcar sufleteşte întreaga viaţă). Aici întâlnim versurile:

„ Valuri multe rădică furtuna pre mare, mai
vârtos gândul omului întru lucru ce are. Nu atâta
grijea şi frica începutului, căt grijea şi primejdea
svărşitului. Hiece început de folos nevoinţa-l
arată, iară svărşitulu a totu lucrulu ia plată.
Lăudată să hie a lui Dumnedzău puteare car ea
după începu tu au dat şi svârşire. "[192]

Chiar dacă s-ar putea crede că aceste versuri sunt puse doar pentru înfrumuseţarea lucrării, deoarece se găsesc stihuri la început, la mijloc şi la sfârşit, delimitând oarecum *Cazania* în două părţi, ele totuşi sunt demne de a fi luate în calcul, pentru a observa preocupările şi afinităţile literare ale distinsului cărturar.

Dacă dorinţa Mântuitorului Iisus Hristos, exprimată cu caracter de poruncă Sfinţilor Apostoli era de „a învăţa toate neamurile" (Matei 27, 19), dorinţa lui Varlaam era de a învăţa „neamul românesc", din toate ţinuturile locuite de români. Precum Evanghelia Domnului a fost propovăduită la toate neamurile, *Cartea românească de învăţătură* a Mitropolitului Varlaam s-a putut răspândi şi retipări la românii dreptcredincioşi din toate ţinuturile româneşti sau pe unde viaţa i-a purtat. Cartea s-a bucurat de o circulaţie mare în Moldova, Crişana, Maramureş, Transilvania, Banat, Oltenia, Muntenia, ba chiar şi peste hotare în Sofia, Belgrad, Zagreb, Praga, Munchen,

---

[190] Chiţu I. Viorel, *însemnătatea Cazaniei lui Varlaam,* în „Glasul Bisericii", An. XIX, 1960, Nr. 9-10, p.771-786.
[38] Prof. Atanasie Popa, op. cit., p. 173.
[192] Florea Mureşanu, op. cit., p.97; Stela Toma, op. cit., p.56.

Paris, Londra, Kiev, Odessa etc.[193] Un mare impact a avut Cazania în Transilvania, cele mai multe exemplare care se păstrează astăzi provenind din acea zonă a ţării.[194]

Astfel, după două ediţii prime, *Cazania* a fost retipărită, cu adăugări sau omisiuni, în mai multe rânduri. O găsim retipărită la Mănăstirea Dealu (1644), la Alba-Iulia (Belgrad 1699), Bucureşti (1732), Râmnic (1784), Bucureşti (1765 şi 1768), la Râmnic (1781 şi 1792), la Buzău (1834), la Sibiu (1850), la Bucureşti (1898 şi 1911), tot la Bucureşti în ediţii şcolare (1894 şi 1903) şi la comemorarea celor trei veacuri de la prima retipărire, editată de Fundaţia pentru literatură şi artă, în anul 1943.[195]

Această carte a înregistrat o răspândire mai mare decât orice carte românească[196], fiind cazuri când acelaşi exemplar cutreieră toate cele trei ţări româneşti. însemnările de pe filele volumelor păstrate aduc, în afara informaţiilor de ordin istoric, şi mărturii despre lupta pentru credinţă, dovezi sociale, dar şi mărturii privind „drumurile" tomului respectiv: cui i-a aparţinut la un moment dat, de la cine a fost procurat şi la ce preţ, dacă a fost dăruit, lăsat ca moştenire, dat cu zestre sau de pomană unei biserici, cât a fost de dorit, de preţuit şi ce eforturi s-au făcut pentru a-1 dobândi sau a-1 păstra cu grijă, uneori având blesteme[197] sau afurisenii îndreptate asupra acelora care nu ar respecta destinaţia cuvenită. De multe ori pentru preţul acestei cărţi se asociau şi contribuiau mai mulţi solicitanţi.[198] Frecvent schimbul a avut loc în bani, însă s- a dobândit achiziţionarea cărţii şi în schimbul unor produse agricole, alimentare şi chiar animale. De exemplu, un exemplar din 1644, păstrat în biblioteca profesorului Gavril Istrate din Iaşi (1957) a fost achiziţionat cu „35 de capre"; exemplarul satului Mag, păstrat acum în Sibiu a fost cumpărat cu „4 galbeni şi un zloţ direct de la cămara domnească a lui Vasile Vodă din Ţara Moldovei"; cel de la Bedeciu (Cluj) a fost achiziţionat în 1655 de către popa Antonie din Suceava pentru „o iapă în şa"; cel de la Cojocna (Cluj) s-a vândut, la 1688, cu „18 florinţi şi un caşu" etc.[199] Pentru o protectie mai bună unele exemplare au fost legate în piele sau în coperte de lemn cu încuietori sofisticate.

Mihai Eminescu citea cu admiraţie Cazania lui Varlaam şi propunea să se cumpere un exemplar pentru Biblioteca Centrală din Iaşi.[200] Astăzi este din nou citită nu numai de filologi, istorici sau teologi, ci şi de oamenii simpli care doresc să-şi hrănească mintea şi sufletul cu o porţie de sărbătoare.

Cartea românească de învăţătură a mitropolitului Varlaam a luminat sufletul poporului român, a întărit unitatea limbii [50] şi a înfrăţit pe românii de pretutindeni în aceeaşi credinţă ortodoxă. Această carte rară, unică, luminoasă a modelat şi a

---

[193] Stela Toma, op. cit., p.69; Florian Dudaş, op. cit., p.33-47.

[194] Florian Dudaş, op. cit., p.33-47.

[195] Pr. Mihail Bulacu, Op. Cit., p.917.

[196] Octavian Şchiau, *Circulaţia Cazaniei lui Varlaam în Transilvania,* în „Mitropolia Olteniei", An. XXII, 1970, Nr. 5-6, p.524-532; Mircea Basarab, *Conştiinţa originii române şi a unităţii naţionale în opera Mitropoliţilor Varlaam şi Dosoftei,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XLIII, 1967, Nr. 9-10, p.606-607.

[197] Pr. Paul Mihail, op. cit., p.825; Florian Dudaş, op. cit., pp.33-47.

[198] I. Lupaş, *Cartea românească de învăţătură de la 1643 retipărită într-o ediţie transilvană la Alba Iulia în 1699,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei" An. XXXIII, 1957, Nr.10-12, p.793; Florian Dudaş, op. cit., pp.33-47;

[199] Florian Dudaş, op. cit., pp.62-64.

[200] Pr. Drd. Ioan Băjău, *Contribuţii mai noi cu privire la izvoarele Cazaniei Mitropolitului Varlaam al Moldovei,* în „Studii Teologice", An. XXVI, 1974, Nr.9-10, p.758.

consolidat limba literară veche, promovând-o, demonstrând că nu a fost o carte destinată pentru rafturile bibliotecilor sau a colecţionarilor de obiecte vechi, ci pentru obştea cea vie a poporului român, trecând din mână în mână ca un odor de mare preţ. Varlaam mitropolitul, spunea poetul Mihai Eminescu în „Curierul de Iaşi" din 1876, „a făcut ca Duhul Sfânt să vorbească în limba neamului românesc."[201] Pentru a întări acestea redăm mai jos textul unei cazanii ale marelui ierarh moldovean:

Cazanie la slăvită şi luminata zi a învierii Domnului nostru Iisus Hristos

„Astăzi, frajilor, să izbândi cuvântul acela ce-au grăit David pro(o)roc do aceasta zi luminată de astăzi ş-au zis: „Aceasta iaste ziua ceia ce-au făcut Dumnezâu ca să ne bucurăm şi să ne veselim într-însa." Iară în ce chip iaste nouă aceasta şi de bucurie şi de veselie, hiecine poate să ştie şi să priceapă. Că de vine pre noi scârba şi frică, vicleşugul şi nepriinţa vrăjmaşilor noştri, pentru carea piardem şi sănătatea şi agonisita şi sloboziia[202] şi cădem în robie şi în sărăcie şi în toata răutatea, dară cu cât mai vârtos să ne vie bucurie şi veselie, când vedem vrăjmaşii noştri biruiţi şi călcaţi şi pieriţi. Intr-acela ceas ne aflăm veseli şi slobozi de toată scârba şi de toată frica, aşa într-acela chip ne bucurăm şi ne veselim astăzi, căci că vrăjmaşii noştri diavolii, care ne agonisiră nouă tot răul şi pentru vicleşugul şi nepriinţa lor pierdusăm raiul şi viaţa de veci şi câzusăm în sărăcie şi în robia diavolului ş-a iadului, pentru care lucru era venită pre noi frică şi scârbă mare, iară astăzi iarăş au venit pre noi veselie şi voe bună, căci că vrăjmaşii noştri aciu sâmt călcaţi şi biruiţi astăzi de învierea Domnului nostru Iisus Hristos şi ceia ce voiia nouă rău astăzi-i vedem zdrobiţi şi periţi. Pentr-aceia în loc de scărbâ astăzi vene nouă bucurie şi în loc de frică pace şi netemere şi în loc de robie slobozie, în locul întunerecului eşim în lumină şi în locul iadului dobândim ceriul. Veseleşte-te ceriu, adecă ce sământ în ceriu şi te bucură pământ, adecă oamenii ce sământ pre pământ. Căci şi pentru ce? Pentru căci că astăzi trecu blăstămul cel de demult şi veni blagoslovenia cea nouă, peri păcatul şi veni svenţiia. Veseliţi-vă morţi şi vă bucuraţi voi strămoşi, căci pre voi vă izbăvi Hristos, vouă vă dede moşiia cea dintâiu, raiul, vouă vă dărui viiaţa cea de veci. Toate semenţiile şi toate limbile vă veseliţi astăzi, că astăzi spăsenid[203] noastră să arată, astăzi Hristos înviase şi puterea diavolului fu călcată. Astăzi Hristos înviase şi vrăjmaşul rodului[204] nostru fu biruit. Astăzi Hristos înviase şi morţii cei din veci se sculară. Astăzi Hristos stătu împărat şi diavolul stătu rob. "[205]

2. Cele Şapte Sfinte Taine (1645)

---

[201] **Dan Zamfirescu, *Mitropolitul Varlaam in lumina ultimelor cercetări,* în „Magazin bibliologic", 2006, Nr. 2-3, p.70.**

[202] **Libertatea.**

[203] **Mântuirea.**

204 -k T
Neam, omenire.

[205] ***Cazania lui Varlaam,* ediţie îngrijită de J. Byck, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1943, p. 91-92.**

Titlul complet al acestei scrieri este: *„Şapte taine a bisericei. Tipărită cu învăţătura şi cu toată cheltuiala Măriei Sale Ioan Vasile Voevoda. în tiparul cel Domnesc în târgul Iaşi. Vleat 7153 (1645) Noembre în 20. "*[206]

Florea Mureşanu afirmă că lucrarea numără 339 de pagini şi face o împărţire exactă a cărţii: paginile 1 - 5 cuprind o scurtă introducere asupra Tainelor, arătându-se însemnătatea lor „spre îndreptarea sufletelor noastre celor păcătoase", de la 6 la 32 se tratează despre Taina Botezului, de la 33 la 38 despre Taina Mirului, de la 39 la 116 despre Taina Sfintei Euharistii sau a Cuminecăturii (aici se ocupă pe larg şi de Sfânta Liturghie în cadrul căreia se săvârşeşte Sfânta Taină a împărtăşaniei), de la 117 la 164 se tratează Taina Preoţiei, de la 165 la 224 despre Taina Pocăinţei, de la 225 la 297 despre Taina Nunţii, iar de la 297 la 300 despre Taina Maslului. Paginile 301 - 303 cuprind un catalog al sărbătorilor de peste an (36), iar între 304 - 317 găsim o expunere despre posturi şi despre *„hărţi",* şi în sfârşit începând cu pagina 318 până la sfârşit se află tabla de materii a cărţii.[207]

Se pare că a lucrat la această operă împreună cu Eustratie Logofătul[208]. Alţi cercetători sunt de părere că este creaţie proprie. Tainele sunt explicate pe baza Sfintei Scripturi, a canoanelor, a Tradiţiei. Se compară Tainele cu şapte făclii, cu şapte măguri, cu şapte izvoare, cu şapte soboare, cu şapte daruri, etc.

Lucrarea este considerată ca o tălmăcire sau o prelucrare după un original neogrecesc (*Cele şapte Taine* a arhiepiscopului Gavriil Severu de Filadelfia (*f* 1616), care apăruse la Kiev în versiune slavonă în 1640).[209] Totuşi lucrarea lui Varlaam nu este scrisă în spirit scolastic şi savant, ci într-un mod practic, urmărind aspectul moral. Tratează Tainele în raport cu faptele bune şi rele, cu postul, cu pocăinţa.

Prin publicarea acestei cărţi, bazată pe hotărârile sinoadelor ecumenice şi întocmită sub formă de catehism, căreia mitropolitul îi scrie o frumoasă predoslovie, el vroia să orienteze clerul şi credincioşii asupra Sfintelor Taine ale Bisericii, al căror număr era redus de protestanţi numai la două. Indirect, şi această lucrare era îndreptată împotriva *Catehismului calvinesc,* fiind structurată ca un manual în întrebări şi răspunsuri. De exemplu: *„A şaptea taină sământ maslele. Văpros (întrebare): Ce sământ maslele ? Otveat (răspuns): sământ unt-de- lemni sfenţit cu molitve. Văpros: De unde s-au început acest obiciiu? Otveat: de la singur Iisus Hristos, Domnul nostru, când tremise dintru ucenicii săi doi câte doi. Şi ieşiră de mărturisea ca să se pocăiască şi draci din mulţi gonea şi ungea cu unt-de-lemni..."*[210]

Cartea s-a răspândit atât sub formă tipărită, însă circula şi în copii manuscrise, fiind menită să apere temeiurile credinţei ortodoxe împotriva calvinilor din Transilvania, care nu recunoşteau cele şapte Taine.

---

[206] Gheorghe Dincă, op. cit., p.21.

[207] Florea Mureşanu, op. cit., p.25.

[208] Prof. Dr. Pândele Olteanu, *Izvoare, originale şi modele bizantino-slave, în operele Mitropolitului Varlaam,* în „Biserica Ortodoxă Română", 1970, Nr. 1-2, p. 135.

[209] *Ibidem,* p.135.

[210] Ştefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi,* Ediţie îngrijită, note şi prefaţă de Dan Horia Mazilu, Editura Eminescu, Bucureşti 1989, p.180.

3. *Paraclisul Născătoarei de Dumnezeu* (1645)

Se crede că mitropolitul Varlaam a scris primul *Paraclis al Maicii Domnului* într-o frumoasă limbă românească, ce se păstrează în manuscris (48 A) la Biblioteca Academiei Române.[211] Cu siguranţă că vrednicul ierarh a avut bucuria de a asculta acest imn închinat Maicii Domnului în limba poporului. Multe bucurii sfinte vor fi avut şi credincioşii, împreună cu clericii şi cinul monahal, putându-se ruga în graiul lor.

Pe lângă aceasta, a mai compus şi versuri pe teme biblice, unele din ele inserate în lucrările lui, altele nu, precum şi proză într-o limbă expresivă moldovenească, lucrări neterminate şi nepublicate.[212]

Paraclisul, tipărit la Iaşi în 1645, având numeroase trăsături tipografice comune cu lucrarea *Şeapte Taine,* pe lângă cântarea propriu-zisă mai conţine 48 de versuri originale despre pedepsirea necredincioşilor şi două povestiri pe teme din Vechiul Testament expuse într-o formă artistică personală.[2 3]

4. *Răspuns la Catehismul calvinesc* (1645)

în secolul al XVII-lea au existat nenumărate încercări de a converti la calvinism pe românii din Ardeal. Principele Gabriel Bethlen (1613-1629) merge atât de departe în încercarea sa, încât se adresează chiar patriarhului ecumenic Chirii Lucaris, cerîndu-i să-l ajute „pentru trecerea românilor ardeleni de la ortodoxie la calvinism". Patriarhul îl refuză, deoarece socotea că ar face un mare păcat, „pe care toate chinurile de pe pământ nu l-ar putea ispăşi". Mergându-se pe această cale a încercării de a converti pe români la calvinism, în anul 1640, cu învoirea principelui Gheorghe Rakoczy (1630-1648), s-a tipărit în satul Prisaca de lângă Bălgrad (Alba Iulia) un *Catehism calvinesc,* care a fost larg răspândit în popor. Acest Catehism, precum şi condiţiile impuse de calvini la înscăunarea ierarhilor ardeleni, nu au avut rezultatul dorit de aceştia. în Ardeal, calvinismul a putut atrage doar puţini români, mai ales dintre cei ce deţineau proprietăţi sau funcţii publice, care pentru a putea să şi le menţină trebuiau să-şi schimbe credinţa.

Mitropolitul Ilie Iorest, care a păstorit în Transilvania între anii 1640-1643, apărător al ortodoxiei, a fost înlăturat din scaun în chip brutal prin uneltirile cârmuitorilor calvini de atunci, fiind acuzat de imoralitate. Motivul adevărat era că s-a opus presiunilor de a difuza printre preoţi *Catehismul calvinesc.* Este închis în temniţă pentru nouă luni, unde este supus la nenumărate chinuri şi pentru plata a „1000 de taleri către principele Rakogzy"[213] este eliberat.

---

[211] **Prof. Dr. Pândele Olteanu, op. cit., p.132.**

[212] **Pândele Olteanu, *Damaschin Studitul şi Mitropolitul Varlaam al Moldovei,* p.218.**

[213] **N. Iorga, *Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii...,* p.324; Augustin Z. N. Pop, op. cit., p.767.**

Vine în Moldova, unde la 2 iunie 1645 primeşte o scrisoare semnată de mitropolitul Varlaam, şi de Episcopii Anastasie al Romanului, Ştefan al Rădăuţilor, Ghedeon al Huşilor, întărită cu sigiliile mănăstirilor Putna, Moldoviţa, Slatina şi Bistriţa, prin care se lua apărarea ierarhului Ilie Iorest şi se cerea totodată ajutor la Ţarul Rusiei Mihail Feodorovici Romanov, pentru achitarea datoriei de 1000 de taleri.[214] întristat Varlaam scria ţarului că lui vlădica Ilie Iorest i s-a „făcut mare nedreptate... şi l-au ânchis în temniţă, nouă luni a pătimit, fiind izgonit cu el o mulţime de preoţi creştini, nu pentru altă vină decât pentru credinţa creştină, voind să-i convertească la luteranism".[215] La 28 iunie 1645 era în oraşul de graniţă Putlivia (între Ucraina şi Rusia), iar la data de 26 august 1645 la Moscova, unde se înfăţişează înaintea ţarului. Este posibil ca Ilie Iorest să fi participat şi la soborul ierarhilor moldoveni, convocat de Mitropolitul Varlaam pentru a da răspuns *Catehismului calvinesc.* Va reveni în Moldova şi va rămâne până la sfârşitul vieţii sale la Mănăstirea Putna. Ilie Iorest va fi canonizat de către Sfântul Sinod al Bisericii ortodoxe Române în anul 1955 pentru viaţa sa curată şi pentru exemplul viu de mărturisitor al credinţei ortodoxe pe care 1-a oferit în decursul vieţii. Este pomenit alături de Sfântul Sava Brancovici, un alt ierarh transilvănean, la 24 aprilie în fiecare an. Este de admirat faptul că mitropolitul Varlaam era un om inimos şi săritor, existând exemple de vlădici şi clerici care au fost ocrotiţi şi mângâiaţi de mantia arhierească a ierarhului moldovean (Atanasie Patelarie).

La toate aceste evenimente cunoscute mitropolitului Varlaam, se adaugă şi deplasarea făcută de acesta în anul 1644 la Târgovişte, când este trimis în fruntea unei solii de împăcare a domnitorului Vasile Lupu cu voievodul Ţării Româneşti Matei Basarab. în cadrul contactelor spirituale cu fruntaşii vieţii politice şi culturale munteneşti se remarcă Udrişte Năsturel. în colecţia de cărţi a cărturarului muntean, ierarhul moldovean descoperă un Catehism calvin tipărit în 1642 în Transilvania. Lectura acestei lucrări a produs o impresie puternică asupra mitropolitului moldovean, cartea fiind catalogată de el drept „plină de otravă de moarte sufletească", iar sentimentele care l-au copleşit au fost, după cum însuşi mărturiseşte, „mare grijă şi multă scârbă a cuprins sufletul şi inima mia". în secolul al XVI-lea şi al XVII-lea activitatea tipografică este influenţată de mişcările religioase ce au luat naştere în Transilvania şi în întreaga Europă, luteranismul şi calvinismul punându-şi amprenta asupra producţiei de carte.

Reacţia lui Varlaam a fost convocarea unui sobor al reprezentanţilor vieţii religioase din Moldova şi Ţara Românească în vederea unei consfătuiri, precum şi publicarea în scurt timp a unei lucrări de combatere a calvinismului. Nu se ştie exact unde s-au desfăşurat lucrările sinodului, însă se presupune că ar fi fost localitatea Suceava.[216]

Destinată în primul rând mulţimii credincioşilor ortodocşi din Transilvania, ca reacţie la propaganda calvină, mitropolitul Varlaam, apologet al ortodoxiei, scrie şi

---

[214] Augustin Z. N. Pop, op. cit., p.767.

[215] Pr. Scarlat Porcescu, *Locul Mitropolitului Varlaam în Biserica Ortodoxă...*, p.850.

[216] Arhim. Lect. Dr. Vasile Miron, *Răspuns împotriva Catehismului calvinesc, o pavăză a ortodoxiei româneşti în lupta contra protestantismului,* în „Biserica Ortodoxă Română", An. CXX, 2002, Nr.7-9, p.457.

tipăreşte lucrarea intitulată „*Cartea care să chiamă Răspunsul împotriva Catihismului calvinesc, făcută de părintele Varlaam Mitropolitul Suciavei, şi Arhiepiscopul Ţărâi Moldovei. Tipărită vleato, bătia mira 7153, spăseniaje mira 1645"*[217]*, fiind o operă polemică,[218] considerată de cercetători chiar primul text polemic redactat în limba română.[219]

Tipărit pe o hârtie mai închisă şi groasă, imprimat în grabă, cu mici greşeli de tipar, *Răspunsul* este o lucrare originală, ce cuprinde trei părţi: în partea întâia se află o predoslovie, în patru file şi o pagină. Urmează *„Otveatnicul"* care are un „cuvânt către cetitori" în următoarele trei foi şi apoi *„Răspunsul săborului a doao Ţări",* care constituie lucrarea propriu-zisă, ce cuprinde restul de 30 de foi.[220]

Cartea lui Varlaam este o pledoarie pentru unitatea spirituală ortodoxă, în care se pune în valoare talentul de polemist al autorului, ilustrat prin caracterul energic, hotărât, viguros şi puterea de a convinge pe cititori de justeţea propriilor afirmaţii: *„S-ar fi cine-ar fi şi vă va învăţa altă credinţă, macară s-are fi înger din ceriu, să nu-l creadeţi, ce să-i dziceţi „anatema!" şi să vă lepădaţi şi să vă depărtaţi de unul ca acela l Că acelea ce-am luat de la moşii şi de la strămoşii noştri sânt de Svânta Evanghelie a lui Hristos întărite, de proroci şi de apostoli temeliuite şi de Duhul Svânt cu luminatele săboară a Svinţilor Părinţi mărturisite. Aceastea, dzic, fiii miei, că să cade cu tot sufletul să le ţinem şi cu glas mare să le mărturisim şi până la sânge. "*[221]

Metoda pe care o foloseşte Varlaam în combaterea *Catehismului calvinesc,* cea mai onestă şi academică, este următoarea: mai întâi este redat integral textul scripturistic invocat de calvini în susţinerea învăţăturii lor eretice şi bineînţeles cu explicarea greşită a textului respectiv extras izolat de context, după care expune învăţătura de credinţă ortodoxă, care cuprinde atât interpretarea corectă a versetului biblic cât şi doctrina, adică poziţia şi concepţia Bisericii noastre referitoare la problema dogmatică sau morală respectivă. Din răspunsurile pe care le dă *Catehismului calvinesc,* Varlaam apare ca un bun cunoscător şi mânuitor al Sfintei Scripturi, iar cartea sa este ca un manual de Teologie ortodoxă, plin de sevă, de duh, spontan şi de o frăgezime neveştejită. S-au dedicat studii complexe asupra *Răspunsului împotriva catehismului calvinesc,* în care s-au prezentat principalele trăsături distincte ale retoricii româneşti medievale, forma de expunere, limbajul retoric, repetiţiile bine stabilite, etc.[222]Prin această lucrare, mitropolitul Varlaam face încă o dată dovada temeinicei sale pregătiri teologice.

Marele ierarh moldovean, cunoscut în Rusia, Turcia, Muntenia, Ardeal şi alte zone, pune lucrarea sa sub egida „Săborului a doua ţări", din care rezultă pe de o parte smerenia cu care era învrednicit, precum şi proclamarea principiului autorităţii în

---

[217] Prof. N. Chiţescu, *Trei sute de ani de la „Răspunsul la Catehismul Calvinesc" al lui Varlaam al Moldovei (1645 - 1945),* în „Biserica Ortodoxă Română", An. LXIII, 1945, Nr. 11 - 12, p.625.

[218] Pândele Olteanu, *Damaschin Studitul şi Mitropolitul Varlaam al Moldovei,* p.212.

[219] Mirela Teodorescu, *Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc. Studiu filologic şi lingvistic,* Editura Minerva, Bucureşti 1984, p.7.

[220] Prof. N. Chiţescu, op. cit., p.626.

[221] Mirela Teodorescu, op. cit., p. 188.

[222] Mana Cvasnii-Cătănescu, *Retorică românească medievală. Varlaam: „Răspunsul împotriva Catihismului calvinesc"* în *Limbă şi literatură,* Voi. I, Societatea de Ştiinţe Filologice din România, Bucureşti 1995, pp. 19-30.

Biserica ortodoxă, care este Sinodul, spre deosebire de principiul individualist al protestantismului. Erau de faţă, pe lângă mitropolitul Varlaam al Moldovei, episcopii Evloghie al Romanului, Anastasie al Rădăuţilor şi Ghedeon al Huşilor, precum şi mitropolitul Teofil al Ungro-Vlahiei cu episcopii Ştefan al Buzăului şi Ignatie al Râmnicului.[223] Principiul sinodal e de drept divin, autoritar şi infailibil în formularea dogmelor. Mitropolitul Varlaam a ezitat să pună numai sub numele său, de căpetenie a Bisericii unei ţări, o carte de apărare a învăţăturii ortodoxe, chiar dacă a fost compusă în întregime de către el. Putem observa tipărit deasupra fiecărei pagini: *„Răspunsul săborului a două Ţări".* „Săborul", care îi aprobase şi îi binecuvântase arma de apărare a învăţăturii, este şi va fi mereu garanţia şi pecetea adevărurilor de credinţă ortodoxă.

Răspunsul lui Varlaam se păstrează astăzi în două exemplare: unul la Biblioteca Secheny din Budapesta, iar celălat în Biblioteca Academiei Române, compactat la un loc cu „învăţătura creştinească" apărută la Râmnic în 1746. Ar mai exista copiat în întregime la 1647 în „Codicele pribeagului Gheorghe Ştefan", aflat astăzi în Biblioteca filialei Academiei din Cluj.[224]

Răspunsul are o mare importanţă nu numai pentru că este o lucrare originală, ci şi prin faptul că demonstrează cât de armonios lucrau Bisericile Ortodoxe din Ţara Românească şi Moldova pentru menţinerea unităţii naţionale şi spirituale a poporului român. Cu toţii se vor fi minunat şi vor fi dat laudă lui Dumnezeu pentru ierahul provindenţial, Varlaam, trimis spre mântuirea celor din Ardeal. Nu aş putea încheia acest subcapitol decât printr-un fragment din cuvintele miezoase, pline de pace şi nădejde ale ierarhului moldovean, ce se găsesc în Predoslovia cărţii scrisă de el. Prezentăm mai jos din predoslovia la „Răspuns împotriva Catehismului calvinesc", pentru a observa grija atentă pentru apărarea dreptei credinţei a arhipăstorului Moldovei:

„ Varlaam cu mila lui Dumnedzău mitropolitul Suceavei şi arhiepiscopul Ţării Moldovei, cătră creştinii din Ardeal: Credincioşi pravoslavnici şi adevăraţi fii svintei ai noastre beseareci apostoleşti, iubiţi creştini şi cu noi şi de un neam român, pretutindenea tuturor ce se află în părţile Ardealului ce sunteţi cu noi intr-o credinţă, cu direptatea Dumnedzăului ş-a Mântuitoriului nostru, lui Iisus Hristos, dar voao şi pace, să să înmulţească întru cunoştinţa Domnului nostru lui lisus Hristos, iară de la smereniia noastră, ca la neşte fii iubiţi întru Hristos, blagoslovenie, rugă şi iertăciune, şi de vecie de la Dumnedzău iertare de toate păcatele! Socotind eu diregâtoriia cea păstoreacă carea ni s-au dat de la Dumnezâu şi aducându-mi aminte de cuvintele vasului celui ales, fericitului Pavel, carele cu episcopii efesenilor porunceaşte noao tuturor de dzice: „Socotiţi-vâpre sine şi toată turma întru carea Duhul Svînt v-aupus episcopi ca să paşteţi Beseareca lui Dumnedzău, carea o au răscumpărat cu sângele său "; aducându-mi aminte, dzic, de datoriia cea nenumărată ce am să lupt şi să propoveduiesc, sâ întăresc svânta Evanghelie şi poruncile şi tainele Besearecei noastre... Pentr-aceaea iubiţii miei fii, tâmplându-mi-se estimp în părţile Târâi Româneşti, cu treabe domneşti şi a norodului în Târgovişte, cu cei mai de frunte şi mai

---

[223] **Prof. N. Chiţescu, op. cit., p.636.**

[224] **Prof. Teodor Bodogae, op. cit., p.783.**

de-a firea vorovind, mai vârtos cu oarecare boiarin cinstit şi slovesnic[225] şi a toata destoinicia şi înţelegerea harnic, direpţ pravoslavnic creştin, al doile logotet şi frate Doamnei a bunului Credincios şi a luminatului Domn Io Matei Voevodă, cu mila lui Dumnedzău Domnul Ţărâi Româneşti, dumnealui Udrişte Năsturel, carele ca un iubitori de învăţaturi şi socotitoriu credinţei cei direapte în mijlocul altor cărţi noao ce mi-au arătat, adusu-mi-au şi o cărţulie mică, în limba noastră românească tipărită. Şi deac-am cetit, am vădzut sămnul ei scris Catihizmus creştinesc, carea o am aflat plină de otravă de moarte sufletească de care lucru, iubiţii miei fii, mărturisesc înaintea lui Dumnedzău cu firea mea că mare grije şi multă scârbă au cuprins sufletul şi inima mea. Pentru care lucru îndată am chemat ş-am strâns săbor dintr-amăndoao părţile, şi din Tara Românească şi din Ţara Moldovei, cu („nu") atâta că doară să poată ei clăti inima voastră ce-i întărită şi rădăcinată pre temeliia cea bună şi tare a besearicei noastre pravoslavnice, cât cuget şi socotesc, căndai cu aceaste minciuni şi amăgituri, cu carele cearcă şi ispitesc în tot chipul să poată afla pre neştine prostac şi neştiutori să-l sparie cu mărturiia Svintei Scripturi, carile fară de cale le-au pus şi rău le tălcuiesc către a lor perire. Pentr-aceaea ani socotit că am o datorie mare, să fac răspuns şi să arăt strâmbătura şi tâlcul cel rău a lor, ce tâlcuiesc şi strâmbadză Scriptura Svântă.

Ş-aceasta nu că doară prepui ceva întru făpturile ceale pravoslavnice a creştinătăţii voastre, că ştiu foarte bine şi sunt adeverit cum credinţa voastră ce- aţi apucat dintăiu şi dinceput nici unul de voi cărţile ceale ereticeşti şi dăscăliia şi învăţătura lor în număr nu le socotiţi, ce numai pentru să arăt întunearecul şi neînţelegerea lor ce au întru Scriptura Svântă, carea o tâlcuesc pre voia şi pre volniciia lor cum vor... Pentr-aceaea, fiii miei întru Hristos iubiţi, scris-am asupra acestui Catihizmus nou, cu carele cei den afară de pravoslavie[226] au nedejduit să vă sparie cu mărturiile Scripturii Svinte, să vă înşeale întru eresia lor cea rătăcită, ce-am scris una: pentru să puteţi sta împotrivă când va fi vreame de nevoie; alta: pentru ca să vă aflaţi întru învăţăturile pravoslaviei întăriţi ca neşte stâlpi neplecaţi şi neclătiţi...

Pentru-aceaea, fiii mei întru Hristos iubiţi, să murim cu credinţa cea direapta întru Hristos, pentru ea să fim vii întru el, şi să ne aducem aminte de acela marele proroc Moisi, cum el a urât cinstea şi mărirea împărăţiei de la Eghipet împreuna cu bogăţia şi cu vistearele lui, socotind mai bine să pată rău cu fraţii săi ce era de un neam şi de o credinţă, decât să aibă altă cinste şi mărire. Că de vom răbda toate greutăţile şi nevoile pentru credinţa cea adevară

x 278 „

şi ne vom svârşi într-însă cu pocăinţă, vom dzice şi noi cu fericitul Pavel: Cu bună nevoinţă m-am nevoit, viaţa mi-am săvârşit, credinţa am ferit, de-aemu mi să cruţă cununa direptăţii, carea mi-o va da Domnul în dzua aceaea a direptului giudeţ.[227] Aceasta şi voi veţi dobândi pentru credinţa voastră cea pravoslavnică a moşilor şi a strămoşilor voştri, carea o aţi ţinut întru învăţăturile ceale bătrîne şi de demult, a şeapte svinte şi a toată lumea săboară, cari de la apostoli au luat şi noao le-au dat,

---

[225] **învăţat, bun vorbitor.**
[226] **Ortodoxie.**
[227] **Judecată.**

aceaea dzic, cununa cea de Dumnedzău împletită a mărirei şi a vieţii cei de vecie şi a fericiei, carea toţi credincioşii o vor dobândi pentru Iisus Hristos, Domnul nostru a căruia iaste slava şi ţinearea şi slujba şi închinăciunea, împreună cu Părintele şi cu Duhul svînt aemu şi pururea şi întru veaci de veaci, amin. "[28]

5. Alte tipărituri la Tipografia de la Iaşi

Dacă primele cărţi tipărite la Iaşi vor fi cele ale mitropolitului Varlaam, totuşi tipografia va imprima şi alte cărţi: manuale pentru Colegiu (bucoavnă- abecedare), Pravila lui Vasile Lupu etc.

Seria tipăriturilor româneşti din timpul păstoririi lui Varlaam şi a domniei lui Vasile Lupu se încheie cu o carte de legi intitulată: „ *Carte românească de învăţătură dela pravilele împărăteşti şi dela alte judeţe",* ieşită de sub tipar în anul 1646, cunoscută şi sub denumirea de Pravila lui Vasile Lupu. Această lucrare, socotită primul cod moldovenesc de legi, alcătuit în baza prelucrării normelor de drept romano-bizantine, reprezintă primatul modernizării sistemului judiciar, în Ţara Moldovei care a trecut de la dreptul nescris (oral - "obiceiul pământului" - n.n.), la cel scris.

în predoslovie se specifică faptul că voievodul „Ioan Vasilie" este conştient de neputinţa celor neînvăţaţi, nedreptăţile la care sunt supuşi şi consideră că „fiind fără învăţătură vor fi de pururia însătaţi şi lipsiţi". Văzând „nedrepăţile şi asuprealele mişeilor, care le fac cei neînvăţaţi şi neînţelegători, diregătorii şi giudeaţele de pre la toate scaunele Moldovei", a căutat cărţi elineşti şi latineşti, scrise de dascăli şi filosofi în care se găseau „toate tocmealele ceale bune şi giudeaţele celor bune creştini şi svinţi împăraţi", toate contribuind la susţinerea dreptăţii. Respectiva carte este de altfel şi unul dintre cele dintâi coduri de legi (drept penal, civil şi agrar) din Europa tipărit într-o limbă naţională.[228]

Oameni de ştiinţă au studiat *Pravila lui Vasile Lupu* şi au concluzionat că ar avea mai multe izvoare greceşti, fiind o traducere a lui Eustratie Logofătul[229] sau că domnitorul moldovean s-ar fi inspirat din juriştii italieni , ori din diferite cărţi slave.[230] Cert este faptul că a fost tipărită din propunerea „şi cu toată cheltuiala" domnului, fiind o colecţie de mai multe legi ce stabilea anumite probleme ale societăţii de atunci: injurii, furtul, omorul, bigamia etc. *Pravilele,* printre primele coduri de legi din Europa publicate în limba naţională, în prima lor parte conţin legi cu privire la agricultură, iar în a doua parte sunt expuse diferite infracţiuni, cu pedepsele pe care le atrag.

Legile lui Vasile Lupu vor fi norme juridice în Moldova pentru un timp îndelungat. Completată mai târziu cu alte legi, ea serveşte ca manual juridic pentru scaunele judecătoreşti ale Moldovei până prin sec. al XlX-lea.

Sfârşitul anului 1646 aduce mitropolitului Varlaam şi o durere sufletească prin trecerea la cele veşnice în ziua de 22 decembrie a lui Petru Movilă, mitropolitul Kievului, un ales prieten şi un vrednic îndrumător. Este îngropat în biserica mare a Mănăstirii Pecerska. Pentru deosebitele sale merite, mitropolitul Petru Movilă al

---

[228] Mircea Tomescu, op. cit., p.68.

[229] Ion Peretz, *Pravila lui Vasile Lupu şi izvoarele ei greceşti,* în „Revista Arhiva", An. XXV, 1914, Nr. 3-4, p.210-221.

[230] Ştefan Ciobanu, op. cit., p.180.

Kievului a fost canonizat de Biserica Ortodoxă din Ucraina în 6 decembrie 1996, iar în anul 1997 Sfanţul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române şi-a însuşit această canonizare şi a solicitat Arhiepiscopiei Iaşilor să se ocupe de alcătuirea Slujbei şi pictarea icoanei Sfântului Ierarh Petru Movilă. Acelaşi Sfânt Sinod, la 13 octombrie 2002, cu prilejul împlinirii a 360 de ani de când s-a ţinut Sinodul de la Iaşi (1642 - 2002), a proclamat la Iaşi, canonizarea Sfântului Ierarh Petru Movilă în faţa mulţimilor de pelerini, din România şi de peste hotare, veniţi la hramul Sfintei Cuvioase Parascheva, hotărând ca ziua de pomenire a Sfântului Ierarh Petru Movilă, în calendarul ortodox român, să fie data de 22 decembrie, ziua trecerii sale la Domnul. Cu acest prilej, din iniţiativa *înaltpreasfmţitului Părinte Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei* la vremea aceea, actualul Patriarh al României, a apărut la Editura Trinitas a Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, volumul colectiv omagial *"Sinodul de la laşi şi Sf. Petru Movilă 1642-2002",* ce cuprinde importante studii şi articole alcătuite de nume însemnate a Bisericii.

Pe lângă toate aceste tipărituri şi a rânduielilor întocmite pentru mănăstirile moldave, în duhul marelui Vasile şi a Sfinţilor Părinţi, prin care se dorea să se înlăture din mănăstiri compromisul şi amorţeala, pusă în aplicare prin actul domnesc din 17 noiembrie 1633, mitropolitul Varlaam s-a îngrijit şi pentru a reînvia în sufletele călugărilor dragostea de slova veche, începând chiar cu Mănăstirea Secu: ieromonahul Tofan grămăticul, a scris viaţa lui Alexandru Iliaş Vodă, ieromonahul Ghervasie a învăţat *Tetraevanghelul* pe un oarecare Miron Hraneţă din Ardeal, călugărul Mihalcea tot de la Secu a tălmăcit pe româneşte *Tetraevanghelul* slavon, Ieromonahul Paisie sculpta cruci pentru mănăstire şi credincioşi, etc.[231]

Mitropolitul Varlaam a fost pentru Biserica Moldovei ca un soare a lui Dumnezeu care îşi răspândeşte razele sale peste tot pământul, încălzind în Duhul Sfânt cu nădejde, credinţă şi dragoste sufletele păstoriţilor săi.

VII. Activitatea gospodărească a mitropolitului Varlaam

Mitropolitul Varlaam, „cel mai citit autor român"[232], pe lângă bogata activitate cărturărească ce a desfăşurat-o cu multă dăruire în slujba Bisericii, alăturată cu viaţa duhovnicească prin care şi-a câştigat preţuirea şi iubirea celor din jur, a avut şi o frumoasă activitate gospodărească în eparhia sa, atât prin intervenţiile făcute la domnitorii ţării pentru ajutorarea clerului moldovean, cât mai ales prin priceperea de care a dat dovadă în buna chivernisire a bunurilor Bisericii.

La vremea aceea, cel mai înalt rang în Biserica Ortodoxă era cel de mitropolit. Paul Beke, iezuit ungur, după 1652, călătorind prin Moldova, afirma că mitropolitul Moldovei „aproape totdeauna stă pe lângă domn, deoarece el este singurul său sfetnic de taină care îndrăzneşte să-1 cheme la îndreptare şi să-1 mustre...".[233] Episcopul catolic Petru Bogdan Bakăic, afirma că „ţara este plină de biserici şi mănăstiri, are trei episcopi şi un mitropolit care stă tot timpul la Iaşi pe lângă domn, cu toate că episcopia

---

[231] **Arhimandrit Dionisie Udişteanu, *Popas la 300 de ani de la moartea...*, p.97.**
[232] **Dan Zamfirescu, *Mitropolitul Varlaam în lumina ultimelor cercetări*, p.70.**
[233] **Ioan Lupaş, op. cit., p.79.**

sa nu este la Iaşi, ci la Suceava; şi merge în fiecare zi la curte, călare pe un cal negru, cu valtrap negru, cu doi servitori şi doi monahi."[234] Mitropolitul era subordonat direct domnului, care îl putea oricând demite: „când domnul vrea să scoată pe cineva din demnitatea de episcop, el nu cere încuviinţarea patriarhului, ci, din a lui putere, îl chiamă, îi ia cârja din mâini în văzul tuturor şi făcând aceasta se înţelege că episcopul este demis din demnitatea de episcop."[235]

In vremea sa multe biserici şi mănăstiri au fost refăcute, consolidate, altele au fost rezidite sau ctitorite atunci. Bisericile şi mănăstirile au primit diferite proprietăţi pentru asigurarea traiului necesar vieţuitorilor de acolo, clerul a fost uşurat de birurile împovărătoare, s-au înfiinţat şcoli, tiparniţe, s-au primit nenumărate vizite externe, întreţinându-se relaţiile diplomatice, iar ierarhul moldovean a vegheat părinteşte la buna desfăşurare atât a vieţii duhovniceşti cât şi la păstrarea diferitelor lucruri şi proprietăţi ale lăcaşurilor de cult. Redresarea morală şi materială a clerului a fost printre principalele preocupări ale lui Varlaam ca mitropolit.

Pentru a demonstra cele afirmate mai sus vom expune concis principalele acţiuni ale mitropolitului Varlaam, prin care şi-a îndeplinit cu succes şi misiunea de bun gospodar. De exemplu s-a îngrijit de sătenii care erau pe domeniile mănăstirilor, scutindu-i de dări (satele Belceşti, Plopi şi Cotigeni ale Mănăstirii Galata, la 25 august 1633); Mănăstirea Pângăraţi, tot la stăruinţa lui Varlaam a fost scutită de dări (5 aprilie 1635); îngăduie Mănăstirii Dragomirna să vândă satul Bărăneşti, pentru a-şi termina lucrările rămase nefinalizate de la mitropolitul Anastasie Crimca şi de la Miron Barnovschi (25 august 1635); a apărat averile Schitului Babele de la Panciu, ctitorie a ieroschimonahului Partenie de la Bisericani (22 septembrie 1637); pentru Mănăstirea Soveja, ctitorie tot a lui Partenie de la Bisericani, după ce a fost prădată de odoarele bisericeşti, mijloceşte la Ţarul Mihail Feodorovici al Moscovei să o ajute cu cele necesare (1641); tot la stăruinţa Ierarhului Varlaam, Mănăstirea Râşca primeşte de la Vasile Lupu satul Ustia din ţinutul Orheilor (26 martie 1642); la fel şi Mănăstirii Bârnova îi sunt întărite avuţiile: satele Ciorbeşti, Mogoşeşti şi Piciorul Lupului cu multe poieni (4 aprilie 1642); va dărui şi Mănăstirii Putna, în 1646, „moşia Sf. Onufrie cu biserica cea zidită", moşie care mai aparţinuse Putnei pe vremea „cînd era acolo biserica cea de lemn" şi va reîntări în 1647 „munţii sfintei Mănăstiri Putna", adică Braniştea; alteori a cumpărat proprietăţi sau vii pe care apoi le-a dăruit (15 octombrie 1651) etc.[236]

Mitropolia Moldovei, a cunoscut importante lucrări de renovare în timpul lui Vasile Lupu, la îndemnul mitropolitului Varlaam, cel care se ocupa îndeaproape de buna păstrare a lăcaşurilor de cult: Hlincea, biserica Sfântul Ioan Botezătorul din Iaşi, biserica „Sf. Mc. Gheorghe"din satul Şerbeşti - Neamţ sfinţită la 15 noiembrie 1637, probabil tot de vlădica Varlaam. Tot Vasile Lupu reconstruieşte biserica Mănăstirii Golia din Iaşi între anii 1650 -1653, terminată de fiul său Ştefăniţă Lupu în 24 Mai 1660. în acea perioadă funcţionau în Mitropolia Moldovei cel puţin 40 de mănăstiri şi schituri, la care se adaugă şi câteva sute de biserici.

---

[234] **Holban, Maria; Dresca Bulgara, Alexandrescu; Cernovodeanu, Paul, op. cit., p.278.**

[235] ***Ibidem*, p.278.**

[236] **Arhimandrit Dionisie Udişteanu, *Popas la 300 de ani de la moartea...*, pp.36-41.**

Alteori a fost nevoie şi de jertfă. Printr-un document din 26 martie 1651, la elaborarea căruia şi-au dat acordul mitropolitul Varlaam Moţoc al Moldovei, dimpreună cu episcopii şi membrii Sfatului Domnesc, voievodul Vasile Lupu a închinat Mănăstirea Dobrovăţ către Mănăstirea Zografu de la Muntele Athos. Domnitorul a justificat această închinare prin faptul că Mănăstirea Dobrovăţ se afla părăsită de călugări şi într-o stare de ruină.

Tot prin mijlocirea mitropolitului Varlaam, „Vasile Lupu Vodă este un mare ctitor al Mănăstirii Secul", fiind amintit în hrisoavele de la 1638 din 2 martie, 13 Ianuarie 1637, 14 Mai 1634[237], etc. Alteori, având mare încredere în Varlaam, fiindu-i un sfetnic bun, a întărit chiar hotărârile acestuia: *„Iar la anul 1649 August 9, Vasile Vodă au dat hrisov Mitropolitului Varlaam - prin care i se dă voie şi putere, casă adune oameni - locuitori şi de pe unde va găsi, să puie pe moşia Bor ceştii - ca să fie pentru trebuinţa Sfintei Mănăstiri Secului".*[238]

Aşa cum ştim, mitropolitul Varlaam a stat mai mult la Iaşi, lângă domnitor, chiar dacă reşedinţa oficială era la Suceva. Vasile Lupu ţinea divan aproape în flecare zi şi prezenţa mitropolitului era obligatorie, mitropolitul având drept de judecată asupra tuturor chestiunilor bisericeşti, dar şi asupra unor probleme juridice laice.

VIII. Retragerea la Mănăstirea Secu (1653)

Ultimii ani ai păstoriei mitropolitului Varlaam au fost destul de încărcaţi în evenimente. în 1649 Moldova este prădată de tătari, la fel şi în 1650, când odată cu ei, se năpustesc şi Cazacii zaporojeni. Totodată, către sfârşitul anului 1652 Vasile Lupu începe să „unelteasc㔠din nou împotriva lui Matei Basarab, ceea ce aduce răcirea relaţiilor cu Ţara Românească. Odată cu acestea voievodul Moldovei e nevoit să facă faţă şi unor tulburări interne, căci logofătul Gheorghe Ştefan încearcă prin diferite mijloace să-i ia tronul. înrudirea domnului moldovean cu hatmanul zaporojean a displăcut muntenilor şi ardelenilor. L-a părăsit şi regele polon Jan Kazimir (1648-1668), care, împreună cu Matei Basarab şi Gheorghe al II-lea Rakoczy (1648-1660), l-au sprijinit pe logofătul Gheorghe Ştefan care a ocupat scaunul ţării. încercările lui Vasile Lupu de a redobândi şi a-şi păstra, cu ajutor căzăcesc domnia, s-au soldat cu un eşec total.

Chiar dacă Vasile Lupu a încercat iniţial o politică de uşurare a sarcinilor fiscale, ele vor deveni grele ulterior. Suportabile în perioada de prosperitate generală a Moldovei, vor declanşa nemulţumiri în anii din urmă ai domniei. Dacă marii nobili şi mănăstirile primiseră însemnate scutiri de dări, birul către Poartă devine obligatoriu pentru toţi locuitorii ţării începând cu anul 1636. Marile dări către Poartă, cheltuielile pentru oaste şi fastul curţii domneşti l-au făcut pe Vasile Lupu să introducă treptat tot felul de dări, nu foarte mari, însă numeroase: „lipsa de ban"(1635), „ortul"(1639), „fălcuirea"(1641), „conacul"(1649), „ghiaţă" şi „tăslăritul"(1650). în timpul lui Vasile Lupu, Moldova plătea un haraci anual de cca 70000 reali (76363 de taleri), iar cerinţele otomanilor creşteau mereu. Pe lângă haraci erau plătite sume importante pentru

---

[237] **Arhiereu Narcis Creţulescu, op. cit., p.41.**

[238] ***Ibidem,* p.73.**

sărbătoarea bairamului, pentru confirmarea domniei, daruri către dregătorii otomani. La acestea se adaugă produsele agricole şi animaliere, obligaţiile în muncă precum şi sarcinile de ordin militar.

în sătămâna Floriilor 1653, oştile muntene şi cu cele din Transilvania, ale lui Rakoczy, pătrund în Moldova şi se îndreaptă spre cetatea de scaun. Vasile Lupu părăseşte laşul în Joia Floriilor la 3 Aprilie 1653. *„Acest Vasile Lupu Voevod care au fost un Domn Mare, şi au făcut mult bine Ţării Moldovei, precum şcoli, biserici, M-ri..."*"moare la 18 septembrie 1653, sub zidurile Sucevei asediate, prin uneltirile lui Gheorghe Ştefan, asigurate de oastea lui Matei Basarab şi de tânărul Gheorghe al II-lea Rakoczy, duşmani ai voievodului moldovean. Alte izvoare consemnează că domnitorul moldovean moare lângă Târgu Frumos, la 6/16 iulie 1653. Osemintele lui Vasile Lupu se păstrează în Biserica Mănăstirii Trei Ierarhi din Iaşi, necropola domnească.

Dovedit gospodar, capabil să asigure ordinea internă şi să creeze un climat de stabilitate, om de cultură, credincios, ctitor de lăcaşuri sfinte, săritor în nevoile Bisericii de pretuiutindeni, bun diplomat, Vasile Lupu îşi va înscrie domnia sa în pagini alese ale istoriei.

în Lunea Patimilor, 7 Aprilie, Gheorghe Ştefan, noul domnitor se urcă pe tron, molitva de înscăunare fiind citită de Episcopul Ghedeon al Huşilor, căci Varlaam „era la munte" (Mănăstirea Secu).

Unii sunt de părere că ierarhul se retrăsese la munte în timpul Postului Mare din motive de sănătate, fiind bolnav încă din 11 februarie 1653, alţii că s-a retras odată cu alungarea lui Vasile Lupu din scaun, refuzând să recunoască în logofătul Gheorghe Ştefan pe domnul ţării. La această teză există chiar o legendă, uşor patetică, intitulată „O noapte de zbucium din viaţa mitropolitului Varlaam"[239], în care se prezintă ultimele ceasuri ale vlădicii şi domnitorului Vasile Lupu la Iaşi. Oricare ar fi fost motivul plecării, starea de sănătate a ierarhului moldovean era instabilă încă din timpul vizitei patriarhului Macarie al Antiohiei la Iaşi. Credem că mitropolitul Varlaam s-a retras la Secu nu pentru plecarea lui Vasile Lupu, s-au pentru că nu s-ar mai fi înţeles bine cu acesta, ori pentru că nu ar fi fost pe placul noului domn, Gheorghe Ştefan Voevod, ci pentru că boala, „fulgerarea (paralizia) mâinilor sale" pe zi ce trecea tot mai mult începuse să-l stăpânească.

Totuşi, odată cu sfârşitul domniei lui Vasile Lupu, Varlaam se putea retrage din scaunul mitropolitan, la Mănăstirea Secu, acolo unde îşi avea metania, având conştiinţa împăcată şi mulţumire în suflet că talantul pe care i l-a dat Dumnezeu, nu l-a îngropat ca sluga netrebnică din Evanghelie, ci l-a înmulţit în mod ireproşabil, spre mărirea lui Dumnezeu, a Bisericii strămoşeşti şi binele obştesc al tuturor credincioşilor din toate provinciile româneşti. El putea rosti cu sufletul împăcat ca şi Apostolul Pavel : „Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvârşit, credinţa am păzit." (II Tim. 4, 7).

---

[239] **Pr. Gh. A. Năstase, *Fapte şi întâmplări din vremea Mitropolitului Varlaam,* în „Biserica Ortodoxă Română", An. XCIV, 1976, Nr. 9-12, pp. 1063-1068.**

Despre activitatea mitropolitului Varlaam, scria N. Chiţescu într-un studiu zicând că „despre înfăptuirile sale ca mitropolit, de n-ar grăi oamenii, ar grăi lemnele şi pietrele".[240]

1 .Ultimii ani din viaţă, daniile făcute Mănăstirii Secu, moartea şi îngroparea sa (1657)

Mitropolitul Varlaam, chiar dacă a trăit cea mai mare parte a vieţii sale „lângă cel mai luxos domn pe care, până la Brâncoveanu, l-au avut Ţările Româneşti, lângă Vasile Lupu, cel cu veleităţi de împărat bizantin", „totuşi până la sfârşit a murit ca un călugăr modest"[241] şi orice dobândea, dăruia Mănăstirii
Secu. Aici, în ctitoria lui Nestor Ureche, a fost înconjurat până la sfârşitul vieţii sale de dragostea vieţuitorilor din această obşte.

După retragerea la chinovia lui iubită, Varlaam mitropolitul s-a îngrijit de soarta bunurilor sale, ca nimeni dintre rudele sale să nu strice ceea ce el a rânduit. Astfel că la 18 august 1657, în vremea când egumen era ieromonahul Paisie, „Prea Sfinţitul Varlaam Moţoc proin (altădată, mai înainte) Mitropolitul Moldovei şi-a făcut diată" (testament). Tot aici se aminteşte că ar fi fost pe parcursul vieţii „trii dieţi"[242] ale mitropolitului Varlaam, aceasta din august fiind ultima.

Tot în acea perioadă „ a spus duhovnicului de călugărie Dionisie de la Probota, ca după moartea sfinţiei sale să nu mai ceară nici un nepot nimic" că dintre ei „ sunt oameni străini, că oamenii sfenţiei sale nu au fost la boala sfenţiei sale".[243] în divan, Dosoftei duhovnicul de la Neamţ, declară că „la datul sufletului", fostul chiriarh 1-a încredinţat că se socotise din timp cu nepoţii urmând ca „ce va avea svinţia sa să fie tot a svintei mănăstiri".[244]

Actul testamentar a fost scris, sub dictare, de către nepotul Gheorghe Olacariu, om de încredere, ce a stat mereu aproape lângă bătrâneţea necăjită a unchiului. Despre acestea dau mărturie Ion, episcopul de Roman, ieromonahul Gheorghe din fruntea soborului de la Secu şi Atanasie egumenul Snagovului, fost frate în chilia lui Varlaam. Deoarece mitropolitul Varlaam nu a putut iscăli în zapis, având o boală la mâini, „unde-i trebuie, punea pecetea".[245]

Unii dintre verii smeritului ierarh de la Secu, ce au mâhnit prin viaţa nesocotită sau uitare pe Varlaam, au fost excluşi de la orice drept. Astfel că aceştia se plângeau înaintea mitropolitului Dosoftei şi a divanului prezidat de Antonie Ruset că hârtiile nu ar fi autentice şi „că nu-i iscălit cu mâna părintelui Varlaam".[246]

---

[240] **Prof. N. Chiţescu, op. cit., p. 621.**
[241] **Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti,* p.83.**
[242] **Arhiereu Narcis Creţulescu, op. cit., p.92.**
[243] **Augustin Z. N. Pop, *Viaţa Mitropolitului Varlaam al Moldovei,* p.773.**
[244] ***Ibidem,* p.745**
[245] **Emil Diaconescu, *O importantă donaţie a Mitropolitului Varlaam făcută Mănăstirii Secu,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XXXIII, 1957, Nr.10-12, p.831.**
[246] **Aron Densuşianu, op. cit., p.25.**

Din acest Testament aflăm următoarele:

„în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh, Amin. Adică eu robul lui Dumnezău Varlaam, mitropolit biv Suceavschii, scriu această scrisoare cu limbi de moarte şi cu blâstăm, cum las svintei Mănăstiri Săcului prisaca[247]*" din Dealul lui Vodă (Cotnari) cu patru fălci de vie şi cu cramă cu zemnic*[248]*; şi prisaca de la Giuleşti, aşişderea o am dat Mănăstirii cu casă şi cu zemnic; prisaca de la Bistriţa den Colibiţa (sub Ceahlău), aşişderea o am dat Mănăstirei. Prisaca din Luncă cu zemnic şi cu moară şi cu pive de păsat*[249]*, aşişderea o am dat Mănăstirei. Satul Borceşti şi cu prisaca şi cu tot venitul, aşişderea l-am dat*
Mănăstirii. Satul Brătuleşti cu moară şi cu hălăşteu şi cu tot venitul aşişderea l- am dat Mănăstirei. Cociue[m] *cu postau*[250] *şi cu bubou*[251]*", cu patru telegari*[252]*negri şi cu hamuri, cu toate, aşişderea o am dat Mănăstirei. Aşişdere: căldări de beare şi de casă şi celea de rachiu şi tigăi şi tingiri*[253] *şi leaghinuri cu ibric şi blide de plumbu şi talgere şi câte vase de lemnu şi toată povijiia*[3,0] *casei, câte sânt în casă şi den afară, cu mici cu mari, toate le-am lăsat Mănăstirei. Şi cuhnea cu bobou şi buţi şi poloboace*[3]*" şi coşuri, toate le-am lăsat Mănăstirei.*

Iară cine se va amesteca şi va lua dintr-acestea câte scrie mai sus, să fie procleat şi neertat de Domnul Dumnezău şi de Preacista şi de Sfetăi Ioan Crestitel şi de noi, amin.

Leat 7165 (1657)

Pecete cu numele: *„*
Varlaam Mitropolit"[3,254]

Pe lângă aceste bunuri gospodăreşti, mitropolitul a mai dăruit şi multe obiecte de cult, veşminte arhiereşti, cărţi, şi multe alte odoare sfinte din care s-au mai păstrat doar câteva despre care vom vorbi într-un capitol viitor.

Pe cât de luminoasă i-a fost viaţa, dăruită ca o jertfă curată lui Dumnezeu şi Bisericii neamului său, tot atât de frumos i-a fost şi sfârşitul. După ce dăruieşte averea toată Mănăstirii Secu, unde s-a format în tinereţe, a trecut în anul 1657 în „casa cea de lut a moşilor săi"[255]. Trece la veşnicele lăcaşuri la o dată între 18 August şi 19 Decembrie 1657[256,4], bătrân şi bolnav, în jurul vârstei de 70 de ani. La 19 Decembrie 1657 deja domnitorul Gheorghe Ştefan, întăreşte chinovia mai sus amintită cu „stăpânirea morilor rămase de la Mitropolitul Varlaam".[257]

---

[247] **Stupină, loc unde sunt crescute albine, poiană, etc.**
[248] **Pivniţă.**
[249] **Vase de măcinat cereale mari.**
[250] **Lână.**
[251] **Suman.**
[252] **Cai.**
[253] **Vase de bucătărie.**
[254] **Emil Diaconescu, op. cit., p.832.**
[255] **Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Mitropolitul Varlaam al Moldovei canonizat după 350 de ani de la trecerea sa la Domnul,* în „Teologie şi Viaţă", An, XVII (LXXXIII), 2007, Nr. 7-12, p.129.**
[114] **Florea Mureşanu, op. cit., p.30; Melchisedec, Episcopul Romanului, op. cit., p. 21.**
[257] **Augustin Z. N. Pop, *Viaţa Mitropolitului Varlaam al Moldovei,* p.773.**

Ierarhul moldovean este îngropat în curtea Mănăstirii Secu, în cetatea isihiei, în partea dreaptă a bisericii mari, într-un mormânt pregătit chiar de dânsul, piatra de mormânt fiind făcută încă din al zecelea an al păstoriei sale ca mitropolit: *„Acestă petră mormântală a făcut-o şie Archiepiscopul Varlaam Mitropolitul... în al decelea an al archieriei sale...în anul 7150 (1642) ",*[258]

La înmormântarea acestui mare ierarh, săvârşită în toamna anului 1657, au luat parte, pe lângă obştea Mănăstirii Secu, călugării mănăstirilor vecine (Neamţ, Bistriţa, Agapia, etc), mulţime de credincioşi şi reprezentanţi din divanul ţării, precum şi toţi vlădicii Moldovei: Ghedeon, mitropolitul Sucevei, Sava, episcopul Rădăuţilor, Iorest, episcopul Huşilor şi Anastasie, episcopul Romanului, unii dintre ei fii ai mănăstirii, alţii ucenici ai marelui cărturar.

Trecerea la cele veşnice a mitropolitului Varlaam nu a însemnat şi uitarea meritelor lui de ierarh, cărturar şi misionar, fiind amintit mereu în studiile istoricilor sau filologilor, ori în manuscrisele cronicarilor, iar sufletul său se întâlnea pomenit neîncetat la rugăciunile de zi şi de noapte ale neobosiţilor monahi. Mirosul înălţător de tămâie şi smerita candelă de la mormânt, precum şi cuvenitele pomeniri de la slujbe, nu au fost singurele dovezi de cinstire, ci, în vremurile din urmă, şi „în două chilii ce a locuit se aprind din când în când două candele pentru sufletul lui".[259] Astăzi, în clipe de taină, monahii ce se pare că vieţuiesc în acele odăi aşează gânduri pioase devenind, măcar în rugăciuni, contemporani cu cel ce le-a binecuvântat acele lespezi odinioară...

IX. Obiecte păstrate de-a lungul vremii de la Sfântul Ierarh Varlaam

Influenţele Bizanţului, aduse în special de greci şi turci, se resimt în vremea domniilor lui Vasile Lupu în Moldova şi Matei Basarab în Ţara Românească, prin luxul şi fastul de la curţile domneşti. Aceast iz bizantin a pătruns uşor şi în Biserică.

Mitropolitul Varlaam a dăruit Mănăstirii Secu nu numai moşii, ci şi obiecte de cult, precum icoane, cărţi, broderii, argintărie, elemente de sculptură, veşminte (toate fiind necesare oficierii actului de cult). Unele dintre ele s-au pierdut, altele, din mila şi darul lui Dumnezeu s-au păstrat.

După izbucnirea războiului, în 1916, s-a dat ordin ca tezaurul statului cât şi avuţiile mănăstireşti să fie ţinute în bună păstrare. Atunci când au pătruns nemţii în ţară, pentru o mai mare siguranţă, s-a dispus ca toate avuţiile să fie transportate la Moscova. în acest scop, Ministerul Cultelor, a hotărât ca odoarele Mănăstirilor din Moldova să fie transportate la Moscova, concomitent cu tezaurul statului. Conform ordinului primit, toţi stareţii din mănăstiri au eliberat avutul locaşurilor sfinte (ordinul Nr. 3719/1916 a Sfintei Mitropolii a Moldovei şi Sucevei).

Ca urmare a presiunilor puternice, o parte dintre odoare, printre care *Arhieraticonul* Sfântului Ierarh Varlaam Moţoc, mitropolitul Moldovei, mitra, sacosul verde cu pietre nestemate, omoforul, stiharul şi epitrahilul aceluiaşi sfânt părinte au fost duse la Iaşi, la Mitropolie, iar de acolo purtate pe căi străine. Ceea ce părinţii bătrâni ai mănăstirii au adăpostit în acele vremuri tulburi, la ceas de mare taină, în

---

[258] **Melchisedec, Episcopul Romanului, op. cit., p. 21.**
[259] **N. Hodoroabă, *O vizită la Mănăstirile Neamţu şi Secu,* Tipografia Mănăstirii Neamţu, 1928, p.46.**

timpul când apa şi codrul dorm, există şi astăzi spre mângâiere şi spre aducere aminte în mănăstire. Ce s-a putut salva de la „drumul Moscovei" sunt doar o părticică din inima măreaţă a celor ce le-au dăruit Mănăstirii Secu în semn de recunoştinţă şi spre veşnica lor pomenire din neam în neam.

Au existat chipuri de părinţi şi monahi, ştiuţi numai de Dumnezeu, iar unii şi din paginile cronicilor bisericeşti, care şi-au apărat odoarele cu toate puterile, însă în anumite timpuri inimile au avut parcă prea mult jar pe ele...

Sacosul[3"1] Sfântului Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei, este cel mai vechi păstrat în colecţiile din România. Sacosul, veşmânt la origine imperial, apoi purtat de către patriarhii de la Constantinopol, a fost introdus în Moldova în timpul lui Alexandru cel Bun. Este croit în forma de „T" şi încheiat în părţile laterale cu clopoţei după modelul veşmântului preoţesc din Vechiul Testament. Este purtat de înalţii ierarhi ai Bisericii Răsăritene. Sacosul Sfântului Ierarh Varlaam, mitropolitul Moldovei, este confecţionat din catifea de mătase verde decorat pe margini, părţile laterale şi la mâneci cu motive vegetale şi florale inspirate din repertoriul decorativ al ţesăturilor orientale care circulau în Moldova secolului al XVII-lea. în jurul gâtului este brodată inscripţia de danie şi data. Are lungimea de 129 centimetri şi este împodobit cu multe broderii lucrate pe margine de diferite dimensiuni (partea de jos a sacosului are trei registre de broderii, late în total de 22 centimetri, pe margini sunt lucrate alte broderii late de 7 centimetri, la mâini modelele sunt altele de 8 centimetri, iar în jurul gâtului sunt cusute într-un chenar lat de 6 centimetri litere în care citim că *„Acest sacos l-au făcut Varlaam Arhiepiscop şi Mitropolit, Vleat: 7146 (1638) "[3'9]*). în mijlocul acestei cusături circulare de la gât, largă de 15 centimetri, coboară o despicătură de 10 centimetri. Mânecile sunt lungi numai de 30 centimetri, părând scurte. în acea vreme sacosurile se făceau special cu mânecile mai scurte pentru a putea pune în evidenţă toate veşmintele, inclusiv mânecuţele, chiar epitrahilul îi rămânea afară 40 de centimetri. Fiind din catifea verde şi având pe ambele laturi 22 de clopoţei de aur, această piesă rară impresionează şi astăzi prin măiestria cu care a fost lucrat.

„Sacosul este de catifea verde închisă, simplă, laturile împresurate cu unsprezece bumbi de aur pe o parte; peste tot are 22 bumbi. Are împrejur garnitură din cusutură cu fir bun de aur, în deosebite lăţimi. Cusutura e prea solidă; florile prea artistice. Tot aşa este cusată şi nebederniţa cu fir de aur şi cu sfinţi. Mitropolitul Varlaam a fost nalt, subţire şi luxos; a murit la 1657,

. n320

august.

Faptul că sacosul a aparţinut Mănăstirii Secu este dovedit prin menţiunile făcute în Inventarul Mănăstirii Secu din anul 1874 la fila 4 - verso şi în Inventarul din anul 1887, la fila 55. Aceste inventare se găsesc în original la Arhivele Naţionale - Direcţia Judeţeană Neamţ în Fondul „Mănăstirea Neamţ" - Dosarul 53/1874 şi Dosarul 27/1887. în prezent acest sacos se găseşte expus în Expoziţia de Artă Medievală a Muzeului Naţional de Artă al României, aflat în Bucureşti, pe Calea Victoriei, nr. 49-53.

Un alt odor de mare preţ este *epitrahilul*[260] *mitropolitului Varlaam.* Acesta impresionează mai ales prin dimensiunile sale. Are, împreună cu canaturile (ciucurii) de jos, o lungime de 164 centimetri, fiind compus din două părţi fiecare late de 18 centimetri. Lucrat din mătase de culoare roşie, avea în faţă cusut cu fir de aur doi serafimi, Maica Domnului şi Sfântul Ioan Botezătorul, Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel, Sfinţii Evanghelişti Matei şi Ioan, Marcu şi Luca, Sfinţii Apostoli Simon şi Andrei, Bartolomeu şi Iacov, iar canaturile de jos, albastre, acoperite cu fir de aur, erau lungi de 18 centimetri. Părţile cele două ale epitrahilului sunt unite în trei locuri prin 9 bumbi de aur împodobiţi cu pietre preţioase. Este datat printr-o inscripţie că aparţine mitropolitului Varlaam al
Sucevei: *„Acest Epitrahir l-au făcut Varlaam Mitropolitul Sucevei. 7150 (1642) "*[261]. Faptul că acest epitrahil a aparţinut Mănăstirii Secu o dovedeşte mărturia Arhiereului Narcis Creţulescu: *„La Mănăstirea Secul este epitrahilul Mitropolitului Varlaam Moţoc, făcut ca aurar pus în două, marginile încheete cu nouă bumbi de argint auriţi. Pe amândouă laturile sunt cusute cu fir bun de aur şi argint, icoane - tot câte două părechi de fiinţi...* "[262]Dimensiunea epitrahilului şi a sacosului dovedeşte că ierarhul era o persoană înaltă, impunătoare.

Bederniţa[263] arhierească este un alt obiect rămas de la mitropolitul Varlaam. Lucrată în fir de aur, argint şi mătase pe fond de catifea roşu închis pe care este brodată icoana învierii Domnului, la 1638, rămâne o adevărată operă de artă. Aureola Mântuitorului se distinge printr-un contur de perle. Având o greutate de 445 de grame, o lungime de 44 de centimetri şi o lăţime de 42 de centimetri şi fiind împodobită în trei colţuri cu canafi, ce au lungimea de 10, 12 şi 16 centimetri, această bederniţă reprezintă o preţioasă piesă de broderie pentru secolul al XVII-lea, purtând peste veacuri din fastul bizantin de odinioară ce se regăsea în Moldova. Această piesă, ce a fost adăpostită de monahii inspiraţi în momentele de cumpănă din trecutul istoriei noastre, este singurul obiect sacru rămas de la mitropolitul Varlaam, care se păstrează şi astăzi ca o mărturie în Muzeul Mănăstirii Secu. Celelalte obiecte care i-au aparţinut şi pe care le-a dăruit mănăstirii, din prea mare zel, ori din nebăgare de seamă, s-au pierdut, însă sperăm că nu pentru totdeauna.

Melchisedec Ştefănescu, episcopul Romanului, aminteşte într-una din lucrările sale, despre existenţa unui *Liturghier slavon* manuscris, de la mitropolitul Varlaam, format mic, scris pe hârtie groasă pergament, legat cu catifea vişinie şi împodobit cu flori de argint aurite, având o placă de argint aurită cu chipurile Sfinţilor Trei Ierarhi.

Cartea este frumos scrisă, cu titluri aurite şi literele principale îngrijite, lucrate cu artă şi multe culori. Are o însemnare în slavonă, care în română s-ar traduce aşa: „ *Cu voinţa Tatălui şi conlucrarea Fiului şi cu severşirea Sfântului Duhu, scrisus-au această sfântă şi dumnezeiască liturghie cu porunca şi osârdia şi darea panului Teodor loanovici, marelui logofăt şi a dăruit-o preasfinţitului său părinte duhovnicesc*

---

[260] Din gr. E7tiTpaxr|A,iov (pe grumaz), este cel mai important veşmânt liturgic, purtat de preot şi episcop în timpul slujbelor, în formă de eşarfă, ale cărui laturi atârnă pe piept până în jos.

[261] Melchisedec, episcopul Romanului, op. cit., p. 19.

[262]Arhiereu Narcis Creţulescu, *Inscripţiile Monastirei Neamţu,* p.86.

[263] Veşmânt bisericesc în formă de romb, purtat de către ierarhi, dar şi de către unii preoţi cu ranguri onorifice.

chir Varlaam Archiepiscopul şi Mitropolitul Sucevii şi a toată ţara Moldovii, în zilele evlaviosului Domnului nostru Ion Vasile Voevod; în anul 7151, (1643) luna Maiu 25".[264] La sfârşit are şi o însemnare, tot aurită, cu date despre autorul manuscrisului, scrisă tot în slavonă, tradusă în limba română aşa: *„Scrisus-au această liturghie cu mâna mult păcătosului rob a lui*
Dumnezeu, Ivancu, în Episcopia Rădăuţilor, sub Episcopul chir Anastasie de la Moldoviţa ",[265]

Arhiereul Narcis Creţulescu atestă această lucrare în patrimoniul Mănăstirii Secu, descriindu-o în cuvinte de apreciere: *„Liturghia cuprinde tustreele liturghiile cu slujba tuturor hirotoniilor. Carte veche uzată, format gros, coala în patru, hârtia groasă ca pergamentul, scrisoarea de mână, tiparnică, în limba slavonă, scrisoare frumoasă, cu literele iniţiale şi cu florile aurite. Carte legată cu catifea vişinie, pe colţuri are plăci de argint aurite. La mijloc icoana Sfinţilor Trei Ierarchi, de argint aurit. De desupt are cinci bolduri de argint aurit. In carte sunt câteva inscripţii, care puse în şir dau inscripţia copiată mai sus. Această Liturghie era un odor pentru Secani, care au păstrat-o cu sfinţenie. In zilele noastre, un domn cu numele B. de la Academie, a găsit ştiinţa şi*

diplomaţia de a o lua din Mănăstire. " [327]

Liturghierul acesta şi cu veşmintele au fost luate în 1914 de către mitropolitul Pimen şi duse la Iaşi, la Mitropolie, pentru a fi în mai mare siguranţă. în 1916 în timpul Primului Război Mondial (28 iulie 1914 - 11 noiembrie 1918), mitropolitul Pimen a trimis odoarele de valoare ale Mitropoliei în Rusia, la Moscova, pentru a fi adăpostite, unde au rămas pentru totdeauna.

A mai existat în Eclesiarhia Mănăstirii Secu şi un *Antimis™* din vremea mitropolitului Varlaam, văzut, studiat şi fotografiat de către Arhidiaconul Ioan Ivan. Inscripţia tradusă de eruditul cercetător atestă proveniența lui: *„Dumnezeiesc şi sfinţit altar, al Domnului şi Mântuitorului Iisus Hristos. Cu puterea Sfântului Duh s-a început şi s-a lucrat, şi s-a terminat acest hram Soborul Arhistratigului Mihail şi a celorlalte netrupeşti puteri cu blagoslovenia şi cu sfinţirea prin mâna Prea Sfinţitului Arhiepiscop Kir Varlaam, Mitropolitul Sucevei...* "[266] Antimisul socotit ctitoricesc, are dimensiunile de 70 x 56 centimetri, fiind din mătase naturală de culoare cărămiziu închis, căptuşit cu pânză de in de culoare albastră, având numărul de inventar 916. Este important pentru arta picturii bisericeşti din acea perioadă, deoarece este încondeiat cu vopsele în strat subţire pentru a nu se coji, ori chiar într-o tiparniţă existentă în epoca respectivă, posibil la „Sfinţii Trei Ierahi" din Iaşi.

Compoziţia iconografică este deosebită, în centru, în planul doi, tronând maiestuos o cruce mare având atârnată de braţele ei cununa de spini a Mântuitorului, iar de o parte şi de cealaltă fiind suliţa cu care a fost împuns Iisus Hristos şi buretele legat de o trestie la fel de lungă precum lancea. în partea de jos a crucii, în prim plan,

---

[264]Arhiereu Narcis Creţulescu, *Inscripţiile Monastirei Neamţu,* Nr. 1, p.41; Melchisedec, episcopul Romanului, op. cit., pp. 17-18.

[265] Melchisedec, episcopul Romanului, op. cit., p. 18.

[266] Diac. Prof. Ioan Ivan, *Sfântul Antimis. Importanta unor Sfinte Antimise de la Mănăstirile Neamţ Şi Secu,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XLIV, 1968, Nr.5-6, p.281.

este scena punerii în mormânt a Domnului, înfăptuită de către patru îngeri, fiecare prinzând în mâini câte un colţ din giulgiu pe care se află trupul Mântuitorului. în cele patru colţuri ale antimisului sunt reprezentaţi cei patru evanghelişti: Matei (stânga sus), Luca (dreapta sus), Marcu (stânga jos) şi Ioan (dreapta jos), având toţi în mână câte o evanghelie. Trupul Mântuitorului Iisus Hristos este uşor înclinat pentru a i se vedea chipul şi pieptul, mâinile sunt întinse pe lângă corp, iar picioarele sunt uşor arcuite după poziţia răstignirii pe cruce. Tot din acea fotografie publicată în studiul Părintelui Ivan, putem observa că în unele locuri pictura a căzut. Inscripţia amintită mai sus se regăseşte în fundalul antimisului, toată această scenă fiind încadrată de un chenar decorativ cu motive florale.

în anul 1968 Arhidiaconul Ioan Ivan, impresionat de modalitatea de lucru şi de culorile ce conturau Antimisul din vremea Mitropolitului Varlaam (negru, albastru, verde, galben auriu, cărămiziu şi roşu), în studiile sale, găseşte 24 de antimise[267] în Mănăstirea Secu, iar în Eclesiarhia Mănăstirii Neamţ, găseşte mai multe exemplare de antimise de la 12 mitropoliţi ai Moldovei, unul al Munteniei, de la 6 episcopi de Roman, 3 episcopi de Huşi, de la episcopul Dunării de Jos, din episcopia Râmnicului, episcopia de Voronej, din Patriarhia Antiohiei de la mitropolitul Tebaidei etc; şi adunate cu „antimisele particulare de la chiliile unor părinţi, cifra antimiselor depăşeşte 70".[268]

Dacă unele obiecte au fost confiscate de către autorităţi, altele din păcate au fost pierdute de unii monahi mai neştiutori care nu au dat importanţă comorilor de artă încredinţate spre custodie în vremea ascultărilor. Astăzi, după cercetări amănunţite, putem afirma cu durere în suflet că acest Antimis este pierdut din patrimoniul Mănăstirii Secu, posibil ţinut în taină în „condiţii mai prielnice" de unii clerici pe la chilie sau „dăruit" din greşeală la pustnicii de prin păduri pentru Sfanta Liturghie, ori la una din mănăstiri, sau cine ştie prin ce locuri rătăcit. în trecut, mai ales în perioada comunistă, fiind mulţi monahi alungaţi din mănăstiri, exista obiceiul să se săvârşească Sfanta Liturghie prin păduri pentru împărtăşirea nevoitorilor, dar şi a celor ce erau urmăriţi de Securitate, pentru întărirea lor duhovnicească. Nu există nicăieri făcută nici o însemnare dacă a fost înstrăinat sau nu în perioada de la 1968, când este văzut de cercetători, şi în anii următori când patrimoniul mobil şi imobil al Mănăstirii Secu este din nou reinventariat, iar acesta nu mai apare în registrul de bunuri al mănăstirii. Potrivit mărturiilor orale ale *Protosinghelului Daniil (Dragomir) Pop,* astăzi cel mai vechi vieţuitor al Mănăstirii Secu, acest antimis exista în anul 1985, fiind văzut de către acesta la unul din părinţii din mănăstire, într-o chilie pe perete, în primii lui ani de noviciat.

Unul dintre cele mai deosebite daruri pe care 1-a primit Mănăstirea Secu, păstrat cu sfinţenie până astăzi, este *Icoana Maicii Domnului „Cipriota"* - facătoarea de minuni din biserica mare, oferită de domnitorul Vasile Lupu în anul 1647, ca semn de preţuire deosebită faţă de Sfântul Ierarh Varlaam, marele cărturar şi credinciosul său sfătuitor. Această preţioasă comoară poartă această denumire, deoarece a fost adusă din Insula Cipru, fiind pictată în stil bizantin.

---

[267] ***Ibidem,* p.289.**
[268] ***Ibidem,* p.293.**

în perioada 1647 - 1718 ea a stat în Biserica „Sfântul Nicolae" din Cetatea Neamţului, supusă canonic din 1646, de către acelaşi domnitor, Mănăstirii Secu. Deoarece în 1718 Cetatea Neamţului a fost distrusă din ordinul turcilor în timpul domnitorului Mihail Racoviţă, obiectele importante ale Bisericii „Sfântul Nicolae" au fost aduse la Secu, printre ele aflându-se şi icoana Cipriota, ce va fi aşezată în Biserica Schitului „Sfântul Nifon" până în 1758, când este adusă în Biserica cimitirului mănăstirii. Mult mai târziu, în 1876, icoana va fi mutată în biserica mare, unde se află şi în prezent. Tot în aceeaşi perioadă, icoana va primi şi o strană în care a fost aşezată şi în care se află şi astăzi, strană confecţionată din fier şi lemn cu bogate ornamente în stil baroc. Icoana Maicii Domnului Cipriota se bucură şi astăzi de mare cinste[269], fiind reîmprospătată mereu nu numai prin amplele lucrări de restaurare din perioada 2003 - 2005 executate de meşteri de la Atelierele de Restaurare - Conservare Patrimoniu de la Mănăstirea Putna şi Suceviţa, ci şi prin cercetarea constantă a credincioşilor din toată ţara care vin şi i se închină cu o adâncă evlavie, călcând parcă pe urmele paşilor Sfântului Ierarh Varlaam ce a aşezat şi el smerite rugăciuni în faţa „Grabnic Ajutătoarei".

Aceste exponate, dincolo de a fi mărturii smerite ale actului de ctitorie sau de adâncă preţuire şi recunoştinţă, ce reflectă în primul rând recunoştinţa, dragostea şi ascultarea smerită faţă de Dumnezeu a celui ce le-a dăruit, respectul faţă de credinţa ortodoxă, precum şi dorinţa de pomenire a persoanelor şi familiilor lor, ele reprezintă „un recurs tainic la memorie şi la semnificaţia pentru care au fost create, dar şi un discurs nerostit despre frumuseţe".[270]

Operele de artă sacră, aşa cum spunea înaltpreasfinţitul Părinte Teofan, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, „hrănesc mintea, vindecă sufletul, luminează, transfigurează persoana în plenitudinea ei şi se mărturisesc singure în tăcere, rodind prezenţa Duhului Sfânt în viaţa celor ce le creează şi le admiră".[271]

X. Pomenirea Mitropolitului Varlaam în anul omagial 1925 la Iaşi şi Secu

în şedinţa solemnă din 4 februarie 1925[272] Sfanţul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, pe lângă hotărârea de înfiinţare a Patriarhatului românesc a horărât ca la Iaşi, în Catedrala Mitropolitană a Moldovei şi Sucevei, să se comemoreze 1600 de ani de la ţinerea primului sinod ecumenic (Niceea 325) şi 283 de ani de la Sinodul care s-a ţinut la Iaşi în 1642 prin purtarea de grijă a Mitropolitului Varlaam.

Mitropolitul de atunci, Pimen al Moldovei şi Sucevei, cel care a redactat în 1924 propunerea ca „Mitropolia Ungrovlahiei (sau a Munteniei) cu scaunul mitropolitan din

---

[269] **Ierodiacon Hrisostom Filipescu,** ***Maica Domnului „Cipriota" o lacrimă de mamă,*** **în lucrarea** ***Bucurii sfinte în glasuri din cetate,*** **Editura Pim, Iaşi 2010, pp.9-13.**

[270] **jpg Teofan, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei,** ***Cuvânt înainte,*** **în lucrarea** ***Mărturii de artă şi cultură ortodoxă din monumente reprezentative ale Arhiepiscopiei Iaşilor: Sfintele Mănăstiri Văratic, Bistriţa, Secu, Păngărafi şi Vorona: sec. XVI-XIX,*** **editată de Muzeul Naţional al Satului „Dimitrie Guşti" din Bucureşti, Editura Conphys, Râmnicu Vâlcea 2009, p.5.**

[271] ***Ibidem,*** **p.6-7.**

[272] **Arhimandrit Dionisie Udişteanu,** ***Popas la 300 de ani de la moartea...,*** **p.58.**

Bucureşti să fie ridicată la rangul de Patriarhie, iar mitropolitul Ungrovlahiei şi Primat al României, care de drept e şi Preşedinte al Sfântului nostru Sinod, să poarte titlul de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Naţionale Române (cu reşedinţa la Bucureşti)", document semnat, apoi şi de mitropolitul Nectarie al Bucovinei, de arhiepiscopul Gurie de la Chişinău şi de episcopii Lucian al Romanului, Roman al Oradiei, Nicolae al Clujului şi Ilarie al Constanţei, după terminarea evenimentelor omagiale ce au avut loc la Iaşi, a venit într-un pelerinaj la Mănăstirea Secu, la mormântul mitropolitului Varlaam (13 octombrie 1925). La sărbătoarea de la Iaşi din 12 octombrie 1925, pe lângă mitropolitul Pimen, probabil şi ierarhii din împrejurimi (mitropolitul Nectarie al Bucovinei, arhiepiscopul Gurie de la Chişinău, episcopul Lucian al Romanului, împreună cu stareţul Mănăstirii Neamţ, episcopul Nicodim Munteanu etc.), poate şi alţi sinodali, s-au alăturat şi oficialităţi locale şi centrale ca prim- ministrul Ionel I.C.Brătianu, istoricii Nicolae Iorga şi Ioan Lupaş, ministrul cultelor Alexandru Lapedatu, ministrul instrucţiunii publice C. Angelescu şi mulţi alţii, dar şi mulţime de credincioşi.

La Mănăstirea Secu s-a oficiat o slujbă de Panihidă la mormântul ierarhului moldovean, potrivit tradiţiei Bisericii şi s-au înălţat cuvinte de laudă şi recunoştinţă faţă de celebru cărturar, ce a rămas viu peste veacuri prin nemuritoarele sale slove româneşti.

XI. Comemorarea a 300 de ani de la moartea marelui călugăr şi Mitropolit Varlaam Moţoc

în anul 1957, împlinindu-se 300 de ani de la trecerea la cele veşnice a mitropolitului Varlaam Moţoc, s-a dorit să se marcheze această cifră rotundă printr-un moment solemn, chiar de hramul Mănăstirii Secu, „Tăierea Capului Sfanţului Ioan Botezătorul", sărbătoare prăznuită pe data de 29 august. în acest sens s-a refăcut mormântul, în lucrarea arhimandritului Dionisie Udişteanu, *„Popas la 300 de ani de la moartea Mitropolitului Varlaam Moţoc",* figurând chiar o fotografie făcută probabil în acea vreme, în care locul de veci a mitropolitului Varlaam apare proaspăt primenit şi văruit, iar în interiorul peretelui de deasupra mormântului nu apare chipul ierarhului aşa cum este astăzi, ci doar o însemnare scrisă direct pe var: *„Aici odihneşte înalt P.S.S.*

5 Î/C

Mitropolit al Moldovei şi Sucevei, Varlaam Moţoc 1657 August 20 ". Cu toate că nu se ştie cu siguranţă data morţii, totuşi în acest moment al istoriei o aflăm, ipotetic sau nu, menţionată.

Medalionul mitropolitului Varlaam, sculptură în piatră pe peretele bisericii, deasupra mormântului, datează din anii 1980-1981, potrivit unei mărturii[273]oferite de către unul din autori, fiind executat de către sculptorul Gyr Rădulescu din Bucureşti.

---

[273] ***Dosarul Canonizarea Sfântului Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei - 2007,*** **din Cancelaria Mănăstirii Secu.**

1. Acte din acea perioadă

Un important izvor care ne-a ajutat la schiţarea momentului de la acest an omagial, a fost *Dosarul Nr. 11 / 1957* din Cancelaria Mănăstirii Secu. De aici, din actele vremii, aflăm că s-a înaintat cerererea cu Nr. 316 / 4 Iunie 1957 adresată I.P.S. Iustin Moisescu, mitropolitul Moldovei şi Sucevei, prin care s-a înştiinţat aniversarea a „300 de ani de la trecerea la cele veşnice a marelui călugăr - Varlaam Moţoc". Mănăstirea Secu primeşte răspuns favorabil din partea mitropoliei cu binecuvântarea de a pregăti toate cele necesare sărbătoririi „după un program alcătuit de conducerea mănăstirii", prin înştiinţarea Nr. 8234 / 27 Iulie 1957, fiind înregistrată în cancelaria mănăstirii cu Nr. 530 / 29 Iulie 1957, cu menţiunea Stareţului Dionisie Udişteanu că „se va întocmi programul serbării în conformitate cu tradiţia locului",.

Mănăstirea trimite şi către *Departamentul pentru Arhitectură şi Urbanistică - sectorul Monumente istorice Bucureşti,* cererea Nr. 507 / 22 Iulie 1957, prin care se solicită aprobare pentru deshumarea osemintelor, mormântul fiind considerat „monument istoric", săpat în zidul bisericii mari a mănăstirii, deci fiind necesară această „îngăduinţă". Departamentul mai sus amintit aprobă această cerere prin actul Nr. 49127 / 26 Iulie 1957, recomandând conducerii mănăstirii să sesizeze Institutul Arheologic, precum şi Comisia ştiinţifică a Monumentelor Istorice, „pentru a trimite delegaţi care vor asista la deshumare şi vor face cercetările arheologice precum şi inventarul obiectelor care se vor găsi", precum şi preţioase îndrumări tehnice pentru ridicarea pietrei de pe mormânt, săpare, deshumare, cercetare şi procesul verbal care trebuie redactat. La acest act rezoluţia stareţului (10 August 1957), este următoarea: „întrucât răspunsul a sosit târziu şi sunt unele disp. complicate, deshumarea se va face după comemorare, cu respectarea normelor legale".

Comisia ştiinţifică a muzeelor, monumentelor istorice şi artistice este şi ea înştiinţată prin cererea Nr. 508 / 22 Iulie 1957, de dorinţa de „deshumare a osămintelor, care va avea loc între 1-15 August 1957", iar aceasta răspunde la data de 23 Iulie 1957, prin Nr. 21388 / 368 / 957, că „nu se opune, cu condiţia ca ceremonia să aibă loc în prezenţa unui specialist din regiune, care să încheie un proces verbal de cele constatate", deoarece comisia de la Bucureşti nu poate fi reprezentată de nici un delegat momentan. Acest răspuns intră în Mănăstirea Secu cu Nr. 569 / 10 August 1957. Răspunsul venind atât de târziu, după cum menţionează şi însemnarea Stareţului Dionisie Udişteanu, „deshumarea se va face ulterior".

Sunt trimise apoi invitaţii pentru participarea la acest eveniment IPS Iustin Moisescu, mitropolitul Moldovei şi Sucevei (Nr. 530 / 1 August 1957), precum şi unor episcopi (Teofil al Romanului şi Huşilor, Antim al Buzăului, Veniamin de la Alba Iulia, Valerian al Oradei, care spre tristeţea arhimandritului Dionisie au refuzat politicos invitaţia), stareţi, precum şi către „Preşidenţia Republicii Populare Române", către „Camera Deputaţilor", „Preşidenţia Consiliului de miniştri-Departamentul Cultelor" (Nr. 574 / 12 August 1957) şi către „Preşedintele Sfatului Popular al Raionului Târgu Neamţ (Nr. 575 / 12 August 1957), în care se amintea că „evenimentul acesta este rar" şi se cuvinte a cinsti după cuviinţă pe mitropolitul

Varlaam, care „prin sfinţenie, trăire, grai şi condei, a umplut veacurile cu personalitatea sa culturală şi religioasă." Invitaţie este trimisă şi Preafericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, (Nr. 593 /19 August 1957), căruia pe lângă invitaţia la această sărbătoare îi este adresată şi rugămintea de a „veni cineva să fotografieze manifestările religioase din acea zi."

Din mulţimea invitaţiilor şi din atmosfera pregătirilor putem observa că se dădea o mare importanţă momentului, mitropolitul Varlaam bucurându-se de multă cinste.

2. Programul liturgic şi cuvântări

La acest moment sublim, stareţul de atunci al Mănăstirii Secu, arhimandritul Dionisie Udişteanu, a slujit în mod solemn cu veşmintele (felonul şi epitrahilul) care au aparţinut Sfântului Cuvios Paisie Velicikovski, ce a fost şi el stareţ al chinoviei mai sus amintite (1775-1779). Acel moment a fost surprins într-o fotografie ce se află astăzi în Muzeul Mănăstirii Secu.

Programul pentru comemorarea a 300 ani de la moartea mitropolitului Varlaam Moţoc (1657-1957) se păstrează în Arhiva mănăstirii, fiind chiar publicat de către arhimandritul Dionisie Udişteanu[274], precum şi în presa vremii.[275]

Miercuri, 28 august 1957, în ajunul hramului, soseşte la Mănăstirea Secu înaltpreasfinţitul mitropolit Iustin Moisescu, fiind întâmpinat de părintele stareţ şi de vieţuitorii acestui sfânt lăcaş, împreună cu un sobor de preoţi şi diaconi. După ce s-au înălţat ecteniile cuvenite, polihroniu, părintele stareţ a adresat cuvânt de bun venit întâistătătorului Bisericii moldovene. Ierarhul a vorbit apoi monahilor, îndemnându-i „să fie pildă grăitoare tuturor credincioşilor şi să păzească întocmai poruncile Mântuitorului Hristos, aşezămintele Sfinţilor Părinţi şi orânduirile Sfântului Sinod"[276], binecuvântându-i părinteşte.

Tot în aceaşi zi, de la orele 10, a avut loc o conferinţă administrativă sub preşedinţia înaltpreasfinţitului Iustin, la care au luat parte: Domnul Director Mircea Neicov din partea Departamentelor Cultelor, vicarii din eparhiile în care sunt credincioşi stilişti (Părintele Al. Ionescu - Arhiepiscopia Bucureştilor, Părintele Constantin Nonea - Arhiepiscopia Iaşilor, Părintele M. Bogoiu - Episcopia Buzăului, Părintele I. Motoc - Eparhia Dunării de Jos şi Părintele D. Petrea - Episcopia Romanului), precum şi părinţii protopopi şi misionari din cuprinsul Arhiepiscopiei Iaşilor. In cadrul acestor discuţii s-a analizat munca pastoral - misionară a preoţilor dar şi a stiliştilor, şi mijloace prin care aceştia din urmă ar putea fi readuşi în biserică.

Seara de la orele 19:00 s-a săvârşit Slujba Vecerniei unită cu Litia şi Utrenia, Priveghere la care a slujit mitropolitul Moldovei, înaltpreasfinţitul Iustin, alături de preoţi şi diaconi.

A doua zi, Joi 29 august, de prăznuirea hramului, s-a slujit dimineaţă Sfântul Maslu, Acatistul Sfântului Ioan Botezătorul, Ceasurile, iar de la orele 9:30 a început

---

[274] ***Dosar Nr. 11 /1957;*** **Arhimandrit Dionisie Udişteanu, *Popas la 300 de ani de la moartea...*, p.122- 131.**

[275] **Pr. Scarlat Porcescu, *Hramul Mănăstirii Secu - comemorarea Mitropolitului Varlaam,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XXXIII, 1957, Nr.10-12, pp.928-930.**

[276] ***Ibidem,* p.928.**

Sfânta Liturghie arhierească, în curtea mănăstirii, lângă mormântul mitropolitului Varlaam, participând un număr mare de slujitori şi credincioşi, uniţi fiind în rugăciuni. La sfârşit s-a săvârşit şi Slujba Panihidei, pomenindu-se numele ierarhului de vrednică amintire. După Parastas au urmat cuvântări rostite de stareţul Mănăstirii Secu, ale reprezentanţilor de stat şi la urmă al înaltpreasfinţitului Dr. Iustin Moisescu, mitropolitul Moldovei şi Sucevei, în care a subliniat realizările culturale, misionare şi gospodăreşti ale marelui ierarh, figură aleasă în Istoria Bisericii Ortodoxe. Tot acum mitropolitul Iustin a îndrumat credincioşii ca cei ce erau rătăciţi de mişcarea stilistă şi s-au rupt de Biserică, să revină de unde au plecat, „pentru ca Biserica să fie una după cum şi învăţătura Mântuitorului este una", iar cei ce au rămas „să stea bine şi să asculte îndemnul Sfântului Sinod."[277]

S-a continuat cu o procesiune în jurul bisericii, cu oprire după rânduiala mănăstirească la altar, strana stângă, înaintea bisericii şi la mormântul Mitropolitului Varlaam, timp în care s-au rostit ectenii, rugăciunea „Dumnezeu Duhurilor şi a tot trupul..." şi cântarea „Veşnica pomenire" în sunete de clopote şi miresme de tămâie. Acestea toate s-au încheiat cu o agapă creştină (masă) la stăreţia şi trapeza mănăstirii pentru cler, invitaţii prezenţi şi credincioşi. La masa de prânz în trapeza mănăstirii au rostit cuvântări: Părintele Vicar Al. Ionescu, Domnul Avocat N. Ciuceanu din Târgu Neamţ, scriitorul Radu Boureanu şi P.C. Stareţ Dionisie Udişteanu.

Din rapoartele păstrate se poate observa buna organizare a acestui program de către arhimandritul Dionisie Udişteanu, stareţul Mănăstirii Secu, care şi-a dovedit nu numai talantul de iscusit mânuitor al condeiului, ci şi cel de priceput administrator şi gospodar. Fiecare ştia ce responsabilităţi sau îndatoriri are de îndeplinit în zilele hramului din timp, organizaţi fiind de la pregătitul mâncării, aprovizionare, cazare, servitul la mese, până la personalul delegat la săvârşirea slujbelor, scrierea acatistelor sau bătutul clopotelor !

Blândul stareţ de atunci, convocase tot soborul Mănăstirii Secu (mărturie certificată prin Procesul verbal Nr.30/15 august 1957)[278], „după o prealabilă consfătuire cu membrii Consiliului mănăstiresc", prin „sunarea clopotului celui mare", vestindu-i de „importanţa hramului din anul 1957 faţă de anii trecuţi, întrucât pentru reuşită este nevoie de înţelegere şi străduania tuturor". Atunci, cu două săptămâni înainte de hram, s-a citit programul comemorării, „pentru care s- a cerut aprobarea soborului mănăstiresc". Aceştia au fost de acord „în unanimitate şi prin aclamaţii" cu cele rânduite, mulţumind Domnului pentru toate cele la care, cu rânduiala lui Dumnezeu, vor fi părtaşi în scurt timp.

Cum afirma şi profesorul Dr. Constantin Călin în prefaţa lucrării editată în cinstea comemorării celor 300 de ani de la moartea Mitropolitului Varlaam, sărbătoarea de la Secu a fost „gândită şi pregătită la proporţii de eveniment naţional", însă cu toate acestea nu a beneficiat de prezenţa tuturor personalităţilor aşteptate, mai ales ierarhi. Semn al nesiguranţei, al timidităţii şi al suspiciunii, mulţi au refuzat politicos invitaţia, găsind diferite motive şi încheind cu „urări" şi aparente „binecuvântări arhiereşti". In ciuda unei libertăţi religioase „regimul" şi autorităţile erau foarte vigilente. Nu este

[277] ***Ibidem*, p.929.**
[278] ***Dosar Nr. 11/1957.***

greu de înţeles, suspiciunea lor, întrucât arhimandritul Dionisie Udişteanu a fost scos nu numai din stăreţie ci şi din mănăstirea pe care a iubit-o şi în care a organizat „cel mai însemnat eveniment din acel timp", de către cei care afirmau zâmbind că „viaţa religioasă se desfăşoară în libertate deplină".

XII. Canonizarea Sfântului Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei (29 august 2007)

1. Propunerea Sinodului Mitropolitan al Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei de a trece pe mitropolitul Varlaam în rândul sfinţilor

Dacă până acum ceva vreme, de-a lungul veacurilor, toţi cei care se opreau sub tâmpla Mănăstirii Secu aşezau la mormântul Mitropolitului Varlaam o floare şi un gând pios, din anul 2007, Biserica Ortodoxă, sub inspiraţia Duhului Sfânt, ne-a oferit darul de a ne închina şi la osemintele şi icoana acestui mare ierarh, trecându-1 în rândul sfinţilor, spre a fi proslăvit în veacul veacurilor.

înscriindu-se la loc de cinste prin contribuţia sa şi prin multipla şi îndelungata sa activitate, mitropolitul Varlaam rămâne nu numai o făclie a culturii româneşti, un ctitor şi făuritor de limbă, bun teolog şi bun patriot, deschizător de drumuri noi în literatura românească, pildă vie de statornicie şi dăruire totală, icoană demnă de cinstire în faţa căreia se cade să aprindem mereu flacăra recunoştinţei noastre celei vii, candelă la lumina căreia s-au scris valoroase opere din istoria culturii noastre româneşti, ci şi un mare sfanţ al Bisericii noastre.

Prin actele de canonizare, o Biserică autocefală îşi exprimă, pe de o parte, independenţa faţă de celelalte Biserici surori, iar pe de altă parte, solidaritatea cu ele, fiindcă la proclamarea sfinţilor sunt invitate să participe şi celelalte Biserici ortodoxe locale, ori sunt înştiinţate despre noile treceri în rândul sfinţilor. Prin canonizare, Biserica recunoaşte, declară şi aşează pe eroii dreptei-credinţe adormiţi întru Domnul în rândul sfinţilor, pe care ea îi venerează, pe temeiul învăţăturii sale dogmatice. In Biserica primelor veacuri, canonizarea s-a dezvoltat în strânsă legătură cu cultul martirilor, care a cunoscut o evoluţie continuă şi a dus la statornicirea unui cult al acestora.

In vederea proclamării canonizării unui sfânt există o activitate premergătoare. în fiecare eparhie a Bisericii Ortodoxe Române s-a înfiinţat o comisie liturgică, care se ocupă cu cercetarea faptelor persoanelor recunoscute că au dus o viaţă aleasă. Comisia eparhiei pe teritoriul căreia a trăit sfântul sau unde s-au găsit sfintele sale moaşte elaborează un studiu-document în care se aduc toate argumentele în favoarea proclamării canonizării. Eparhia pregăteşte textele liturgice, adică slujba Vecerniei, Utreniei, Acatistul şi icoana sfanţului respectiv, şi le supune dezbaterii într-o şedinţă a Sinodului mitropolitan din care face parte.

După ce Sinodul mitropolitan s-a pronunţat, a diortosit, a îndreptat, textele liturgice şi a făcut recomandări în privinţa icoanei, toate acestea sunt trimise la Comisia Sinodală pentru canonizarea sfinţilor români, care este compusă din ierarhi liturgişti, ierarhi cu o anumită experienţă în domeniul diortosirii cărţilor de cult şi al reprezentării

sfinţilor în iconografie. Aceştia le studiază, formulează o serie de propuneri pe care le aduc înaintea Sfântului Sinod prin Comisia Teologică Liturgică şi Educaţională. Sfântul Sinod, primind toate aceste documente, examinează, aprofundează şi, după ce ajunge la convingerea că toate argumentele prezentate sunt îndestulătoare, proclamă, hotărăşte asupra canonizării unui sfânt şi asupra scrierii lui în calendarul Bisericii Ortodoxe Române şi în sinaxarul bisericesc. Această hotărâre a Sfântului Sinod este adusă la cunoştinţă publică printr-un Tomos Sinodal care este întocmit de Comisia Sinodală pentru canonizarea sfinţilor români şi, după adoptarea hotărârii sinodale, este semnat de către toţi membrii Sfântului Sinod.

Recunoaşterea sfinţeniei unui om care a trăit alături de noi presupune o adâncă smerenie şi bogăţie duhovnicească. Dar, odată recunoscut acest dar dumnezeiesc, semenii noştrii încep să-l cinstească, să i se închine şi să-i ceară ajutorul. Aceasta este prima etapă, şi cea mai importantă, din întreaga procedură de canonizare a unui sfânt. Posibil că, uneori, credincioşii, din exces de zel, acordă o cinstire deosebită unor semeni cu o viaţă aleasă, dar care n-au primit darul sfinţeniei de la Dumnezeu. Aşadar, se urmăresc anumite condiţii de fond, care să ateste sfinţenia vieţii acestuia:

- Ortodoxia neîndoielnică a credinţei celui despre care se tratează, ortodoxie păstrată până la moarte, fie în tot timpul vieţii, fie începând cu timpul de când a îmbrăţişat credinţa ortodoxă;
- Proslăvirea lui de către Domnul, cel puţin printr-unul din următoarele daruri sau puteri: puterea de a suferi moarte martirică pentru dreapta credinţă, puterea de a înfrunta orice primejdii pentru mărturisirea dreptei credinţe până la moarte, puterea de a-şi închina viaţa celei mai desăvârşite trăiri morale şi religioase, puterea de a săvârşi minuni în viaţă sau după moarte, puterea de a apăra şi de a sluji cu devotament eroic credinţa şi Biserica Ortodoxă;
- Răspândirea miresmei de sfinţenie după moartea lui şi confirmarea acesteia, prin cultul spontan pe care i-1 acordă poporul credincios, numărându-1 în rând cu sfinţii;
- Faptele bune, manifestate prin sfinţenia vieţii;
- Darul facerii de minuni, descoperirea de oseminte frumoase la vedere şi plăcut mirositoare, etc;

Sfântul Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei, prin vieţuirea sa a îndeplinit aceste condiţii care i-au înveşmântat personalitatea în aureola de sfânt al Bisericii.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, sub preşedinţia vrednicului de pomenire Patriarh Teoctist, la propunerea *Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,* pe atunci Mitropolit al Moldovei şi Bucovinei, a aprobat trecerea în rândul sfinţilor a Mitropolitului Moldovei Varlaam Moţoc în şedinţa de lucru din 12 februarie 2007, cu zi de prăznuire la 30 august în fiecare an, a doua zi după hramul Mănăstirii Secu („Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul" - 29 august).

2. Pregătirea raclei şi deshumarea

Imediat după aprobarea canonizării mitropolitului Varlaam al Moldovei de către Sfântul Sinod, în Arhiepiscopia Iaşilor au început pregătirile pentru organizarea slujbei ceremoniei de proclamare publică a canonizării. Au fost definitivate slujbele Vecerniei, Utreniei şi Acatistului, a fost îmbunătăţită iconografia Sfântului Varlaam, s-a comandat racla pentru sfintele sale moaşte.

în cadrul acestor pregătiri, momentul cel mai important şi mai emoţionant 1- a constituit deschiderea mormântului Sfântului Ierarh Varlaam, care a fost săpat acum 350 de ani în partea de sud a temeliei bisericii mari de la Mănăstirea Secu, locul de veşnică odihnă al marelui ierarh.

Evenimentul acesta s-a petrecut în zilele de 4-6 iunie 2007[279], sub supravegherea unei delegaţii a Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei compusă din P. Cuv. Arhim. Varlaam Merticariu, vicar administrativ, P.Cuv. Arhim. Clement Haralam, exarhul mănăstirilor, P.C. Pr. Nicolae Dascălu, consilier cultural, P.C. Inspector Constantin Prodan, P.C. Diac. Nicolae Dima, şi cu sprijinul tehnic al D-nei Arheolog Dr. Stela Cheptea, cercetător la *Centrul de Istorie şi Civilizaţie Europeană Iaşi,* cu participarea efectivă a D-lui Arheolog Bogdan Apăvăloaei şi în prezenţa reprezentanţilor Direcţiei de Cultură, Culte şi Patrimoniu Naţional a Judeţului Neamţ (Dl. Prof. Dr. Adrian Alui Gheorghe, director executiv, şi D-na Elena Ciubotaru, consilier expert), a conducerii Mănăstirii Secu, precum şi a unor vieţuitori ce au ajutat la lucrările de deshumare (Protos. Andrei Ghiaţă, Ierom.Maxim Munteanu, Ierod. Macarie Bocancea, Ierod. Gherasim Cozaciuc şi Mh. Iustin Câmpanu).

Săpăturile s-au efectuat dinspre lateral spre mormânt şi nu pe deasupra, în camera mormântului ajungându-se pe data de 5 iunie 2007. Căutările au confirmat afirmaţiile istoricului Nicolae Iorga făcute la începutul secolului al XX-lea, în urma unei vizite întreprinse la mănăstirile din Moldova, potrivit cărora mormântul marelui mitropolit fusese jefuit şi abandonat într-o stare de degradare. în partea superioară a mormântului s-au găsit părţi dintr-un schelet al cărui craniu prezenta în zona basei frontale drepte un orificiu de aproximativ 2,5 centimetri în diametru.

La baza cavoului s-a găsit un al doilea schelet, mai complet, şi o serie de alte obiecte cum sunt: o candelă din sticlă, o cruce de piatră de dimensiuni mici, o oală de lut spartă, elemente de broderie şi ţesături bisericeşti, mulajul păstrat perfect în lut al unei cruciuliţe de lemn acum putrezite, precum şi elemente din fier care au aparţinut sicriului. Aici s-au găsit cea mai mare parte a osemintelor mitropolitului Varlaam, însă amestecate cu elemente de moloz şi var, partea de jos a mormântului fiind aproape inundată de apă. Umiditatea şi varul în mod normal trebuiau să distrugă toate elementele acestea umane, însă, spre surprinderea celor prezenţi, craniul şi oasele care s-au păstrat, s-au găsit întregi având o frumoasă culoare galbenă. După deshumare osemintele au fost curăţate cu multă atenţie şi aşezate în paraclisul ‚Adormirea Maicii Domnului" din Mănăstirea Secu.

---

[279] **Arhim. Varlaam Merticariu, „** ***Casa cea de lut a strămoşilor " - Deschiderea mormântului Sfântului Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei, şi pregătirea sfintelor sale moaşte pentru cinstire - Mănăstirea Secu, 4-6 iunie 2007,*** **în „Candela Moldovei", An XVI, 2007, Nr. 5-6, p.7**

Deşi obiectele descoperite indicau cu precizie că osemintele din partea inferioară a mormântului sunt moaştele mitropolitului Varlaam, pentru a exclude orice îndoială posibilă, s-a solicitat o expertiză de specialitate.

în ziua de 11 iunie 2007, a avut loc, tot la Mănăstirea Secu, expertiza antropologică efectuată de o comisie alcătuită din doi specialişti din cadrul *Secţiei de Cercetări Antropologice a Academiei Române - Filiala Iaşi,* Doamna Cercetător Ştiinţific Dr. Georgeta Miu şi Domnul Cercetător Ştiinţific Drd. Robert Daniel Simalcsik, care a stabilit vârsta celor două schelete şi momentul decesului. Astfel, potrivit *Notei de expertiză antropologică* nr. 15 din 14 iunie 2007 întocmită de cei doi experţi, rezultă că scheletul peste care s-au găsit elemente de galon şi broderie bisericească în fir de aur şi argint, candela şi crucea de călugărie aparţin unei persoane trecute la cele veşnice la o vârstă depăşind 70 de ani, ceea ce corespunde cu vârsta mitropolitului Varlaam din momentul decesului său. Vârsta la deces a fost stabilită în funcţie de „gradul de obliterare a suturilor craniene, al abraziunii dentare, al porozităţii oaselor". Un element în plus care susţine aceeaşi identitate îl oferă constatarea de către cei doi cercetători a unor afecţiuni reumatice la nivelul coloanei vertebrale, ceea ce corespunde cu starea precară de sănătate din ultimii ani de viaţă ai mitropolitului Varlaam.

Cel de-al doilea schelet, aparţinând potrivit aceleiaşi *Note,* unei persoane cu cel puţin 10 ani mai tinere şi decedate mult mai târziu, prezentând în partea frontală a craniului un orificiu produs de o puternică lovitură care ar fi putut provoca moartea, ar putea fi al unui călugăr ucis de turcii care au înnăbuşit aici la Secu revoluţia greacă eteristă din 1821, înmormântat de supravieţuitori în grabă, aproape la suprafaţă, în cavoul Sfântului Mitropolit Varlaam.

Descoperirile făcute în timpul săpăturilor la mormântul mitropolitului Varlaam, amintite în Nota *„Inventar al obiectelor găsite în mormântul Mitropolitului Varlaam"* din 5.06.2007, şi anume: fragmente de ţesătură, bucăţi mici de veşminte de culoare verde, candela care a fost aşezată în mormânt, un vas de ceramică, crucea de călugărie a mitropolitului care a putrezit, însă se păstrează perfect forma ei, în negativ, în lutul compact care a fost scos din mormânt, colţare de sicriu din fier, patru cuie din fier ruginit, o cruce de piatră de dimensiuni mici, ce urmează să fie restaurate, conservate şi aşezate într-un colţ special din muzeul mănăstirii, fiind trimise în acest scop la *Centrul de Conservare şi Restaurare a Patrimoniului de Artă Creştină „Resurrectio"* din Iaşi din cadrul Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei.

De asemenea, se stabilise tot atunci ca mormântul să fie amenajat, partea unde s-au făcut săpăturile să fie acoperită cu sticlă pentru ca pelerinii să poată vedea mormântul gol din care au fost scoase sfintele moaşte, însă s-a renunţat şi la această idee din cauza umezelii ce s-ar putea infiltra la temelia bisericii, afectând astfel rezistenţa acesteia.

Tot în mormânt s-au mai găsit fragmente din frescă de zid, ceea ce ne poate sugera faptul că înainte de înmormântarea mitropolitului aceasta biserică ar fi putut avea, cel puţin parţial, pictură în exterior, în stilul mănăstirilor Moldoviţa, Sucevita, Voroneţ etc.

Scoase după 350 de ani din „casa cea de lut a moşilor săi", osemintele au fost curăţate şi apoi aşezate în paraclisul ‚Adormirea Maicii Domnului" al mănăstirii, unde pe 25 august au fost pregătite pentru a fi aşezate definitiv într-o raclă specială.

Racla, lucrată la Monetăria Statului din Bucureşti, impresionează atât prin dimensiunile ei cât şi prin ornamentele şi scenele ce o împodobesc. Având o lungime de 150 centimetri, o lăţime de 50 centimetri şi o înălţime de 38 centimetri, racla cântăreşte 30 de kg (27 kg de argint şi 3 kg de aur). Aşa cum am amintit, racla este înfrumuseţată de jur împrejur cu diferite scene mai reprezentative din viaţa sfântului, grupate pe lungime câte trei, de o parte şi de alta (6 în total), şi câte o scenă pe cele două laturi mici (2 în total). în partea din faţă, pornind de la dreapta la stânga, de la cap spre picioare, ea cuprinde următoarele scene: „călugăria la Mănăstirea Secu", „Sfanţul Ierarh Varlaam tâlcuind Scara-1610" (în mijloc), „Sfântul Varlaam arhimandrit la Dragomirna". în partea din spate, continuând de la stânga spre dreapta, se găsesc următoarele trei scene: „aducerea moaştelor Sfintei Cuvioase Parascheva la Iaşi", „Sinodul de la Iaşi-1642" (în mijloc), „tipărirea Cazaniei-1643". Pe celelalte două laturi mai mici ale raclei se găsesc două scene, în dreapta, la capul sfântului, este reprezentată „biserica Mănăstirii Secu", iar pe latura stângă, la picioarele sfântului, găsim scena cu „sfinţirea bisericii Sfinţii Trei Ierarhi". Pe capacul raclei, atât în interior cât şi în exterior, se află în mijloc icoana Sfântului Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei având în mâna dreaptă *Cazania* (modelul de la canonizare), iar în mâna stângă ţinând toiagul de arhiereu. De o parte şi de cealaltă a icoanei se află două papirusuri, pe unul fiind însemnat *Troparul* şi *Condacul* sfântului, iar pe celălalt câteva date despre raclă şi cei ce au vegheat la realizarea ei. Deosebirea dintre interiorul şi exteriorul capacului de la raclă, constă în faptul că în interior, icoana şi cele două însemnări sunt pictate pe lemn, iar pe exteriorul capacului, apar lucrate în metal. Proiectul şi realizarea raclei a fost iniţiat şi coordonat de către *Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei* la vremea aceea.

Din darul lui Dumnezeu, cu nevrednicie am făcut şi eu parte din comisia mănăstirii ce s-a ocupat de primenirea sfintelor moaşte. La acel deosebit moment, început imediat după săvârşirea Sfintei Liturghii au participat în mod direct: protosinghelul Andrei Ghiaţă, Mare Eclesiarh la acea vreme, ieromonahul Maxim Munteanu, actualul Eclesiarh, monahii Hrisostom Filipescu şi Iustin Câmpanu.

Sfintele moaşte au fost şterse cu vin şi untdelemn, stropite cu agheazmă şi apoi înmiresmate cu diferite aromate (chihlimbar, gardenia, iasomie, nard, trandafir, şi alte esenţe), potrivit obiceiului. Osemintele au fost grupate şi legate cu fir de argint de către Domnul Vasile Vasile, cel care a confecţionat şi racla pentru adăpostirea sfintelor moaşte şi care mai avusese experienţă cu primenirea osemintelor, de la alte canonizări din Muntenia la care participase. După ce sfintele moaşte au fost legate în fir de argint şi puse în săculeţ şi acesta sigilat, *Preacuviosul Părinte Arhimandrit Vichentie Amariei, Stareţul Mănăstirii Secu,* împreună cu noi, a înveşmântat pe Sfântul Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei, cu toate odăjdiile arhiereşti, lucrate în Atelierele de broderie de la Mănăstirea Agapia. Aceste veşminte au fost donate în semn de adâncă evlavie de către *Preasfinţitul Varlaam Ploieşteanul, Episcop-Vicar Patriarhal,*

arhimandrit şi vicar administrativ al Arhiepiscopiei Iaşilor la acea dată. în cele din urmă a fost aşezat şi engolpionul ce fusese dăruit de către *Preacuviosul Părinte Arhimandrit Timotei Aioanei, Exarh Cultural al Arhiepiscopiei Bucureştilor şi Mare Eclesiarh al Catedralei Patriarhale,* atunci Exarh Cultural al Arhiepiscopiei Iaşilor.

La final s-a oficiat un parastas pentru odihna sufletului mitropolitului Varlaam, dând slavă lui Dumnezeu pentru toate. Tot în cursul acelei zile a venit şi o comisie formată din părinţi de la Centrul Eparhial din Iaşi, care au constatat aşezarea sfintelor moaşte în raclă şi s-au închinat cu deosebită evlavie.

După finalizazea lucrărilor de deshumare şi înaintea închiderii criptei Sfântului Ierarh Varlaam, s-a redactat un document şi apoi a fost introdus în mormânt, într-un recipient din sticlă, ca mărturie că s-a deschis mormântul şi s- au aflat sfintele moaşte. Acest document, numit hrisov, l-am ataşat la capitolul *Anexe* de la sfârşitul lucrării.

Rânduiala pregătirii sfintelor moaşte, aspecte din lucrările gospodăreşti, pregătirea podiumului, momente din timpul slujbelor şi tot ce ţine de această mare sărbătoare din viaţa Mănăstirii Secu s-a fotografiat, păstrându-se în Arhivele din Cancelaria Mănăstirii Secu, precum şi în Biblioteca mănăstirii mai sus amintită.

3. Alte organizări pentru buna desfăşurare a Canonizării Sfântului Ierarh Varlaam

Pentru o mai bună desfăşurare a evenimentelor care au marcat canonizarea mitropolitului Varlaam, Mănăstirea Secu a alcătuit o *Notă de fundamentare*[280]către Consiliul Judeţean al Judeţului Neamţ, Prefectura Judeţului Neamţ (Adresa Nr. 171/14.08.2007), ce a fost înaintată la Guvernul României. In această Notă se prezintă principalele motive ale acestui măreţ moment şi se evidenţiază personalitatea şi rolul ierarhului moldovean în viaţa culturală şi bisericească a Moldovei din prima parte a secolului al XVII-lea. Totodată se prezintă şi cheltuielile care se impun pentru buna organizare şi desfăşurare a acestei sărbători din viaţa bisericii. Guvernul României, horărăşte prin Hotărârea de Guvern Nr.987/2007, publicată în Monitorul Oficial Nr. 590/28 august 2008, hotărâre semnată de *Domnul Călin Popescu Tăriceanu, Prim-Ministru* la acea dată, suplimentarea bugetului *Ministerului Culturii şi Cultelor* pentru ca acesta să acorde Mănăstirii Secu ajutorul de 400 mii lei din Fondul de rezervă bugetară. Această hotărâre are şi ea o *Notă de Fundamentare,* semnată de *Ministrul Culturii şi Cultelor Adrian Iorgulescu* şi avizată de *Ministrul Economiei şi Finanţelor Varujan Vosganian.*

Mitropolia Moldovei prin purtarea de grijă a *Preafericitului Părinte Daniel Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,* la vremea aceea *Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei,* a încercat să recupereze sacosul Sfântului Ierarh Varlaam pentru a desăvârşi bucuria canonizării. Instituţia mai sus amintită a dorit, la cererea Mănăstirii Secu, să ia de la Muzeul Naţional de Artă al României din Bucureşti, cu titlu de primire în custodie pe o perioadă de o lună: 15 august-15 septembrie 2007, sacosul Sfântului Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei, însă nu am fost vrednici de acest mare dar... S-a înaintat în acest sens adresa Nr. 5043/25.05.2007, către Ministerul

[280] ***Dosarul Canonizarea Sfântului Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei - 2007,* din Cancelaria Mănăstirii Secu.**

Culturii şi Cultelor, în care se cerea sprijinul pentru a demara această acţiune. Direcţia Generală Patrimoniu Cultural Naţional, prin Direcţia Muzee, Colecţii, Garanţii Guvernamentale, prin Adresa Nr. 3651 / DGPCN / 06.06.2007, tergiversează această solicitare direcţionând Mitropolia Moldovei şi Bucovinei către direcţia Muzeului Naţional de Artă a României, „instituţie publică de cultură, cu personalitate juridică", apoi către Comisia Naţională a Muzeelor şi Colecţiilor (pentru acordarea avizelor) şi Ministerului Culturii şi Cultelor (pentru aprobare).

Pentru buna desfăşurare a evenimentelor în cinstea Canonizării Sfântului Ierarh Varlaam, Mănăstirea Secu a apelat la sprijinul diferitelor instituţii care s- au arătat foarte binevoitoare. Astfel potrivit Proceselor Verbale ce se păstrează în *Dosarul Canonizarea Sfântului Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei - 2007* din Cancelaria Mănăstirii Secu, au fost oferite următoarele:

- Din partea *Inspectoratului pentru Situaţii de Urgenţă „Petrodava" al Judeţului Neamţ,* în vederea cazării pelerinilor s-au împrumutat pentru perioada 27.08.2007-31.08.2007: 2 corturi tip comandament, 1 cort tip militar şi 50 de paturi militare albastre.

- Din partea *Unităţii Militare 02275 din Bălţăteşti* s-au împrumutat pentru perioada 24.08.2007-31.08.2007: 20 de perne, 20 de saltele relaxa, 20 de paturi, 40 de scaune, 20 de pături, 1 cuptor microunde, 1 frigider Artic de 140 1.

- Din partea *Unităţii Militare 01407 din Piatra Neamţ* s-au împrumutat pentru perioada 24.08.2007-31.08.2007: 2 corturi comandament şi 20 de saltele.

- Din partea *Centrului de Conferinţe Providenţa din Iaşi* a Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, s-au împrumutat pentru perioada 26.08.2007- 31.08.2007,40 de mese de lemn.

- Din partea *Inspectoratului de Jandarmi Neamţ* şi *Inspectoratului Judeţean de Poliţie Neamţ* s-au asigurat măsurile de ordine necesare pentru buna desfăşurare a evenimentelor legate de hramul mănăstirii şi Canonizarea Sfanţului Ierarh Varlaam în perioada 28-30 August 2007.

Ca urmare a cererii Nr. 4580 / 11. 05. 2007 a *Inaltpreasfinţitului Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei de atunci, actualul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române,* către Domnul Vlad Marcovici, Preşedintele Consiliului Judeţean Neamţ, şi ţinând cont de amploarea evenimentelor şi de circulaţia ce va avea loc pe acel traseu în perioada următoare, s-a turnat un covor de asfalt nou pe drumul dintre localitatea Leghin şi Mănăstirea Secu, drum grav afectat de revărsarea Pârâului Secu în anul 2006.

Din partea Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei s-au organizat mai multe comisii cu membri din cadrul Centrului Eparhial Iași, precum şi din zonă, în care s-au stabilit detalii de organizare şi s-au definitivat diferite activităţi ce necesitau finalizarea. în acest sens s-au întocmit mai multe Procese Verbale, din care putem observa lucrările ce s-au efectuat: construirea podiumului pentru slujbă, masa oficială, închirierea de ecrane mari de televiziune pentru urmărirea slujbei, reamenajarea sălii de mese, a bucătăriei şi a blocului alimentar, a grupurilor sanitare, renovarea băilor din reşedinţa mitropolitană, asigurarea liniei telefonice necesare transmisiei radio în zilele de 28-30 august, închirierea de pubele ecologice, a corturilor, asigurarea parcărilor pentru

serviciile de Pompieri, Jandarmi şi Asistenţă Medicală, precum şi a autocarelor şi autoturismelor, împrumutarea unui generator de tensiune electrică pentru intervenţie în cazul unor eventuale pene de curent, recondiţionarea balustradelor şi cerdacurilor, detalii de amenajare a scenei şi a serviciului liturgic, etc. Ultimul Proces Verbal din 10.08.2007, este cel mai complet şi l-am adăugat chiar la capitolul Anexe.

înaltpreasfinţitul Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei de atunci, actualul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române a înaintat invitaţii ierahilor Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, tuturor autorităţilor centrale şi locale, oamenilor de cultură şi altor personalităţi de seamă, iar conducerea
Mănăstirii Secu a trimis invitaţii protopopilor, stareţilor şi stareţelor din Mitropolie, precum şi diferitelor instituţii sau firme ce au ajutat la organizarea acestui eveniment.

Pe data de 28 august 2007, prin osteneala Preacuviosului Părinte Arhimandrit Dosoftei Şcheul, Mare Eclesiarh al Catedralei Mitropolitane din Iaşi, s-a adus de către acesta din Grecia un baldachin frumos ornamentat, din fier forjat, pe care au fost aşezate sfintele moaşte şi pe care se păstrează şi astăzi.

Momentul canonizării a fost marcat şi prin editarea unor materiale potrivite acestui prilej: confecţionarea de medalii din bronz şi platină şi insigne cu chipul Sfântului Ierarh Varlaam, tipărirea unui pliant reprezentativ, a acatistului şi a unor iconiţe pentru credincioşi, înregistrarea unui CD audio cu slujba şi Acatistul sfântului, pictarea unui număr de peste 35 de icoane cu chipul sfântului ce au fost oferite în dar ierarhilor şi oficialităţilor importante care au participat la acest eveniment.

4. Simpozionul cultural de la Mănăstirea Neamţ în cinstea Sfântului Ierarh Varlaam

în perioada 28-30 august 2007 au avut loc o serie de evenimente care au marcat proclamarea solemnă a canonizării Sfântului Ierarh Varlaam. Astfel marţi 28 august 2007, între orele 11:00-13:00, la *Centrul Social-Cultural Sfântul Paisie de la Mănăstirea Neamţ* a avut loc colocviul „Sfântul Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei - slujitor al credinţei şi culturii creştine"[281], la care am participat ca delegat din partea Mănăstirii Secu. Manifestarea culturală a avut ca scop evidenţierea principalelor merite şi realizări ale cărturarului şi ierarhului Varlaam, unul dintre cei mai mari mitropoliţi pe care i-a avut Moldova.

Simpozionul a fost prezidat de *înaltpreasfinţitul Daniel Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, Locţiitor de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române atunci, actualul Patriarh,* şi s-a bucurat de prezenţa următorilor ierarhi: înaltpreasfinţitul Serafim al Mitropoliei Ortodoxe Române a Germaniei, Europei Centrale şi de Nord, înaltpreasfinţitul Andrei, Arhiepiscopul Alba-Iuliei, Preasfinţitul Gherasim, Episcopul Râmnicului, Preasfinţitul Epifanie, Episcopul Buzăului şi Vrancei, Preasfinţitul

[281] **Ionuţ Bursuc, *Sfântul Ierarh Varlaam slujitor al credinţei şi culturii creştine. Proclamarea Canonizării Mitropolitului Varlaam al Moldovei - 28-30 august 2007,* în „Candela Moldovei", An. XVI, Nr.7-9, 2007, pp. 17-21.**

Calinic, Episcopul Argeşului şi Muscelului, Preasfinţitul Casian, Episcopul Dunării de Jos, Preasfinţitul Timotei, Episcopul Aradului, Ienopolei şi Hălmagiului, Preasfinţitul Damaschin, Episcopul Sloboziei şi Călăraşilor, Preasfinţitul Ambrozie, Episcopul Giurgiului, Preasfinţitul Marc Neamţeanul, Episcop vicar al Mitropoliei Ortodoxe Române a
Europei Occidentale şi Meridionale, Preasfinţitul Ioachim Băcăuanul, Arhiereu vicar al Episcopiei Romanului şi Preasfinţitul Corneliu Bârlădeanul, Arhiereu vicar al Episcopiei Huşilor.

La simpozion au mai participat şi alţi invitaţi, personalităţi marcante ale culturii româneşti, precum şi oficialităţi ale statului cum ar fi: *D-nul Cristian Adomniţei, Ministrul Educaţiei, Cercetării şi Tineretului, D-na Theodora Bertzi, secretar de stat la Ministerul Muncii, Familiei şi Egalităţii de şanse, D-nul Adrian Lemeni, consilier al primului-ministru Călin Popescu Tăriceanu,* profesori de teologie de la principalele instituţii de învăţământ din Arhiepiscopia Iaşilor, precum şi alte cadre universitare de la alte facultăţi din Moldova.

în cuvântul de deschidere, *înaltpreasfinţitul Daniel Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, în vremeea aceea, actualul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române,* a prezentat în câteva cuvinte personalitatea marelui mitropolit, om al evlaviei şi al ştiintei teologice, subliniind ideea că „anii în care a păstorit au fost cei mai intenşi ani de promovare atât a credinţei ortodoxe şi a unităţii panortodoxe, cât şi a culturii româneşti." Totodată a vorbit şi despre contextul în care Sfanţul Ierarh Varlaam a scris lucrarea „Scara Raiului", ce a fost publicată pentru prima dată de Editura Trinitas, cu prilejul proclamării canonizării Sfântului Ierah Varlaam cu titlul *„Leastviţa sau Scara Raiului de Ioan Scărarul. Ediţie jubiliara dedicată Sfântului Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei, autorul traducerii",* „fiind un pios omagiu de cinstire adusă autorului acestei traduceri".[282]

Această noutate editorială are studiul introductiv semnat de prof. dr. Eugen Munteanu, fiind urmat de o Notă asupra ediţiei scrisă de d-na Oana Panait, autoarea acestei ediţii ştiinţifice.

Dezbaterile au fost moderate de către *Preacuviosul Părinte Arhimandrit Timotei Aioanei, Exarh Cultural al Arhiepiscopiei Bucureştilor şi Mare Eclesiarh al Catedralei Patriarhale,* pe atunci Exarh Cultural al Arhiepiscopiei Iaşilor. Sesiunea de referate a fost deschisă de prof. dr. Eugen Munteanu de la Facultatea de Litere din cadrul Universităţii „Al. I. Cuza" Iaşi, care a vorbit despre Mitropolitul Varlaam - cărturar şi reformator al limbii române literare. Dânsul a fost urmat de Părintele prof. dr. Vasile Demciuc de la Facultatea de Istorie din cadrul Universităţii „Sfântul Ştefan cel Mare" Suceava. După încheierea sesiunii de prezentare a referatelor, au avut loc dezbateri pe marginea intervenţiilor prezentate.

Printre cei care au luat cuvântul a fost şi Preasfinţitul Părinte Casian, Episcopul Dunării de Jos, care a subliniat ajutorul pe care îl oferă sfinţii tuturor oamenilor, indiferent de ţara în care se află. Ca unul ce am participat la acest colocviu, m-am

---

[282] **Diac. Dr. Ioan Valentin Istrati, *„Leastvita sau Scara raiului de Ioan Scărarul" Ediţie jubiliara dedicata Sfanţului Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei, autorul traducerii,* în „Candela Moldovei", An. XVI, Nr.7-9, 2007, p.22.**

bucurat să aud la Preasfinţia Sa o frumoasă comparaţie a Sfinţilor Trei Ierarhi, Vasile, Grigorie şi Ioan cu a Sfinţilor Trei Ierarhi Români,
Varlaam, Dosoftei şi Grigorie Dascălu, numindu-i „troiţă sfântă a culturii româneşti sub care ar trebui să fie patronat învăţământul românesc."

5. Ultimul parastas de la Mănăstirea Secu

In aceeaşi zi de 28 august 2007, când a avut loc colocviul „Sfântul Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei - slujitor al credinţei şi culturii creştine", după amiază s-a oficiat la Mănăstirirea Secu începând cu orele 17:00 ultimul parastas al Mitropolitului Varlaam. La această slujbă au participat ca delegaţi ai *Inaltpreasfinţitului Daniel Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, Locţiitor de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, de atunci, actualul Patriarh,* înaltpreasfinţitul Serafim al Mitropoliei Ortodoxe Române a Germaniei, Europei Centrale şi de Nord, Preasfinţitul Marc Neamţeanul, Episcop vicar al Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale şi Meridionale şi Preasfinţitul Ioachim Băcăuanul, Arhiereu vicar al Episcopiei Romanului, fiind înconjuraţi de un impresionant sobor de preoţi şi diaconi.

După ce racla cu sfintele moaşte, împreună cu icoana Sfântului Varlaam Mitropolitul Moldovei s-au adus în procesiune din paraclisul **„Adormirea** Maicii Domnului" au fost aşezate pe podiumul special amenajat din curtea mănăstirii, lângă mormântul vrednicului ierarh cărturar. Procesiunea a fost impresionantă, în fruntea convoiului mergând doi monahi cu mantii pe umeri şi sfeşnice în mâini, apoi doi diaconi cu cădelniţe tămâind mereu, urmând preoţii, doi dintre ei ducând icoana sfântului, apoi ierarhii prezenţi şi în cele din urmă racla sfântului purtată pe umerii unor Preacuvioşi Părinţi Exarhi şi Stareţi. Racla a fost aşezată pe o masă pe scena impresionantă amenajată ca un Sfânt Altar şi frumos împodobită cu flori. în faţa raclei s-au adus colivă, vin şi colaci, iar clericii slujitori aveau în mână lumânări cu prosoape, potrivit obiceiului.

După ce s-a încheiat slujba Parastasului cu cântarea „Veşnica pomenire", înaltpreasfinţitul Serafim al Mitropoliei Ortodoxe Române a Germaniei, Europei Centrale şi de Nord, a ţinut un cuvânt în care s-a subliniat importanţa sfinţilor în viaţa noastră, sfinţi ce continuă să apară şi în societatea secularizată în care trăim.

Programul liturgic a continuat astfel. în jurul orelor 18:00 s-a dat binecuvântare pentru slujba de priveghere, formată din Vecernia Mare unită cu Litia, Utrenia şi Ceasul I, în cinstea Tăierii Capului Sfântului Ioan Botezătorul, hramul Mănăstirii Secu, priveghere ce a durat până în noapte.

6. Canonizarea Sfanţului Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei

A doua zi dis-de-dimineaţă Mănăstirea Secu şi-a început prăznuirea celui mai mare eveniment din istoria sa prin săvârşirea potrivit obiceiului a slujbei de sfinţire a apei, urmată de Sfântul Maslu, Ceasul III, Ceasul VI şi Sfânta Liturghie arhierească.

La slujba solemnă de proclamare a canonizării Mitropolitului Varlaam au participat numeroşi ierarhi din ţară şi străinătate, oficialităţi centrale şi locale, oameni de cultură şi alţi invitaţi de seamă.

Sfânta Liturghie a fost oficiată de un impresionant sobor de ierarhi, membri ai Sfântului Sinod ai Bisericii Ortodoxe Române, precum şi de către delegaţi ai Patriarhiei Ecumenice de Constantinopol, dar şi ai celorlalte Biserici Ortodoxe surori. Acest sobor a fost prezidat de către *Inaltpreasfinţitul Daniel Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, Locţiitor de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române,* de atunci, actualul Patriarh. Din soborul de ierarhi au făcut parte: *inaltpreasfinţitul Policarp - Mitropolit de Spania şi Portugalia ca reprezentant al Sanctităţii Sale Bartolomeu I - Patriarhul Ecumenic de Constantinopol, Inaltpreasfinţitul Laurenţiu - Mitropolitul Ardealului, Inaltpreasfinţitul Teofan - Mitropolitul Olteniei, Inaltpreasfinţitul Petru - Mitropolitul Basarabiei, Inaltpreasfinţitul Serafim - Mitropolit al Mitropoliei Ortodoxe Române a Germaniei, Europei Centrale şi de Nord, Inaltpreasfinţitul Iosif- Mitropolit al Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale şi Meridionale, Inaltpreasfinţitul Nifon - Arhiepiscopul Târgovişte, Inaltpreasfinţitul Pimen - Arhiepiscopul Sucevei şi Rădăuţilor, Inaltpreasfinţitul Andrei - Arhiepiscopul Alba Iuliei, Preasfinţitul Gherasim - Episcopul Râmnicului, Preasfinţitul Epifanie - Episcopul Buzăului şi Vrancei, Preasfinţitul Calinic - Episcopul Argeşului şi Muscelului, Preasfinţitul Casian - Episcopul Dunării de Jos, Preasfinţitul Timotei - Episcopul Aradului, Ienopolei şi Hălmagiului, Preasfinţitul Lucian - Episcopul Caransebeşului, Preasfinţitul Sofronie - Episcopul Oradei, Bihorului şi Sălajului, Preasfinţitul Iustinian - Episcopul Maramureşului şi Sătmarului, Preasfinţitul Nicodim - Episcopul Severinului şi Strehaei, Preasfinţitul Damaschin - Episcopul Sloboziei şi Călăraşilor, Preasfinţitul Ioan - Episcopul Covasnei şi Harghitei, Preasfinţitul Ambrozie - Episcopul Giurgiului, Preasfinţitul Ciprian Câmpineanul - Episcop Vicar patriarhal, Preasfinţitul Sebastian Ilfoveanul — Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureştilor, Preasfinţitul Calinic Botoşăneanul - Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Iaşilor, Preasfinţitul Marc Nemţeanul - Episcop Vicar al Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale şi Meridionale, Preasfinţitul Irineu Slătineanul - Arhiereu Vicar al Episcopiei Râmnicului, Preasfinţitul Ioachim Băcăuanul - Arhiereu Vicar al Episcopiei Romanului, Preasfinţitul Corneliu Bârlădeanul - Arhiereu Vicar al Episcopiei Huşilor şi Preasfinţitul Iustin Sigheteanul - Arhiereu Vicar al Episcopiei Maramureşului şi Sătmarului.*

în cuvântul de învăţătură rostit în cadrul Sfintei Liturghii, *înaltpreasfinţitul Daniel Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, Locţiitor de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române,* de atunci, actualul Patriarh, a evidenţiat semnificaţiile sărbătorii Tăierii Capului Sfântului Ioan Botezătorul: „Tăierea Capului Sfanţului Ioan Botezătorul este pentru noi un memento, o chemare la a gândi ce se întâmplă în viaţa noastră când raţiunea nu mai este suficient de liberă şi de luminată de harul lui Dumnezeu pentru ca să lucreze dreptatea, când inima noastră şi simţurile noastre nu se mai conduc după lumina Sfintei Scripturi, după dreptatea lui Dumnezeu. Sfanţul Ioan Botezătorul a murit ca un mucenic pentru că s-a luptat pentru dreptate şi adevăr. Sfântul Ioan Botezătorul reprezintă şi figura cea mai luminoasă, a celui care cheamă la pocăinţă.

Sărbătoarea aceasta de astăzi, a Tăierii Capului Sfântului Ioan Botezătorul, nu este numai o sărbătoare de comemorare, de aducere aminte a ceea ce s-a întâmplat în trecut, ci este o sărbătoare care ne îndeamnă pe noi ca, în timpul vieţii noastre, să luptăm cât mai mult să vieţuim curat, să luptăm pentru dreptate şi adevăr, să învăţăm să şi iertăm, dar mai ales să învăţăm să ne pocăim pentru greşelile noastre pe care le facem, ziua şi noaptea, cu voie şi fără de voie".

Momentul proclamării Canonizării Sfântului Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei a avut loc imediat după slujba Sfintei Liturghii, *Tomosul Sinodal* fiind citit de către Preasfinţitul Ciprian Câmpineanul - Episcop vicar patriarhal:

TOMOS SINODAL[283]

AL BISERICII ORTODOXE AUTOCEFALE ROMÂNE PRIVIND CANONIZAREA SFÂNTULUI IERARH VARLAAM, MITROPOLITUL MOLDOVEI

SFÂNTUL SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, Prea iubitului cler, cinului monahal şi drept-măritorilor creştini din cuprinsul Patriarhiei Române, Har, milă şi pace de la Dumnezeu, iar de la Noi, părinteşti binecuvântări!

Vrednic de toată cinstea înaintea lui Dumnezeu şi drept lucru este a prăznui, prin slujbe şi cântări duhovniceşti, pomenirea celor ce s-au nevoit prin viaţă cuvioasă, alcătuiri de scrieri sfinte pentru apărarea credinţei şi fapte bune spre folosul oamenilor şi preamărirea lui Dumnezeu. Lăudându-i şi venerându-i pe aceştia, preamărim pe Dumnezeu aşa cum glăsuieşte psalmistul: „Minunat este Dumnezeu întru Sfinţii săi Dumnezeul lui Israel" (Psalmul 67, 36).

Un astfel de plăcut şi ales al lui Dumnezeu a fost şi vrednicul de pomenire Varlaam, Mitropolitul Moldovei. Acest vlăstar binecuvântat de Dumnezeu, încă din fragedă copilărie, a ales să-şi consacre viaţa întru totul lui Dumnezeu intrând în cinul monahal. După ce s-a ostenit cu postul şi rugăciunea şi după ce a deprins taina cărţilor sfinte, a fost rânduit de Dumnezeu să fie păstor sufletesc al turmei sale celei cuvântătoare. Nenumărate i-au fost faptele sale, în această cinste arhierească, căci asemenea Bunului Păstor a fost preocupat permanent, atât de credincioşii din eparhia sa, cât şi de ortodocşii de pretutindeni. Prin cuvinte alese şi scrieri sfinte, Evlaviosul Mitropolit Varlaam a îndemnat la apărarea credinţei şi tradiţiei strămoşeşti, mai ales în sinodul ortodox de la Iaşi, când s-a statornicit mărturisirea de credinţă a Sfântului Mitropolit Petru Movilă. A fost de asemenea mare ctitor de lăcaşe de închinăciune şi cinstitor de sfinţi, participând la aducerea Sfintelor moaşte ale Sfintei Cuvioase Paraschiva şi aşezarea lor în biserica Sfinţii Trei Ierarhi.

---

[283]**Redacţia, *Proclamarea canonizării Sfântului Mitropolit Varlaam al Moldovei (28-30 august 2007),* în „Biserica Ortodoxă Română", An. CXXV, 2007, Nr. 7-8, pp. 174-177.**

Având în vedere viaţa pilduitoare a Sfântului Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei, scrierile sale duhovniceşti şi de apărare a dreptei credinţe, pentru luminarea slujitorilor sfintelor altare şi a poporului dreptcredincios, urmând obiceiului Sinodal şi chemând în ajutorul nostru puterea Duhului Sfânt,

HOTĂRÂM:

Ca de acum înainte, Părintele nostru, Mitropolitul Varlaam al Moldovei să se numere printre sfinţii pomeniţi de Biserica noastră şi preamăriţi de Dumnezeu în ceruri şi să se cinstească cu cântări de laudă în ziua a treizecea a lunii august.

Poruncim, de asemenea, în Duhul Sfânt, ca viaţa, slujba şi icoana Sfântului să fie primite cu evlavie de ierarhi, preoţi, monahi şi de toţi credincioşii ortodocşi.

Spre deplină statornicie a celor pe care le-am hotărât în chip sinodal şi canonic, întărim cu semnăturile noastre acest **TOMOS SINODAL** de canonizare a Ierarhului Varlaam, Mitropolitul Moldovei, aducându-1 la
cunoştinţă clerului şi credincioşilor creştini din cuprinsul Patriarhiei Române.

*

Acest **TOMOS SINODAL** întocmit şi aprobat de Sfântul Sinod în şedinţa sa din 20 iunie 2007 se proclamă astăzi, 30 august, anul mântuirii 2007, cu îndemnul Nostru către tot cinul preoţesc şi monahal, precum şi către binecredincioşii creştini ortodocşi români, de aici şi de pretutindeni, de a cinsti cu evlavie pe Sfântul Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei.

PREŞEDINTELE SFÂNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

f TEOCTIST

**ARHIEPISCOPUL BUCUREŞTILOR,
MITROPOLITUL MUNTENIEI ŞI DOBROGEI,
LOCŢIITOR AL CEZAREEI CAPADOCIEI ŞI
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMANE**

*t DANIEL Arhiepiscopul Iaşilor şi
Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei*

*f BARTOLOMEU Arhiepiscopul Vadului,
Felacului şi Clujului şi Mitropolitul Clujului,
Albei, Crişanei şi Maramureşului*

*f NICOLAE
Arhiepiscopul Timişoarei şi
Mitropolitul
Mitropolitul Banatului*

*f SERAFIM
Mitropolitul Mitropoliei Ortodoxe
Române Ortodoxe
a Germaniei, Europei Centrale şi
de Nord Meridionale*

*fLAURENŢIU
Arhiepiscopul Sibiului şi
Mitropolitul Ardealului*

f TEOFAN Arhiepiscopul Craiovei şi Mitropolitul Olteniei

Basarabiei şi Exarh al Plaiurilor

flOSIF Mitropolitul Mitropoliei Române a Europei Occidentale şi

f PETRU Arhiepiscopul Chişinăului,

f TEODOSIE Arhiepiscopul Tomisului

f NIFON Arhiepiscopul Tărgovişlei

fPIMEN Arhiepiscopul Sucevei şi Rădăuţilor

f ANDREI Arhiepiscopul Alba Iuliei

f NICOLAE
Arhiepiscopul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America şi Canada

f GHERASIM *f EFTIM1E* *f EPIFANIE*
Episcopul Râmnicului Episcopul Romanului Episcopul Buzăului şi Vrancei

ƒ CALINIC
Episcopul Argeşului şi Muscelului

ƒ IOACHIM
Episcopul Huşilor

ƒ CASIAN
Episcopul Dunării de Jos

ƒ TIMOTEI
Episcopul Aradului, Ienopolei şi Hălmagiului

ƒ LUCIAN
Episcopul Caransebeşului

ƒ SOFRONIE
Episcop al Episcopiei Ortodoxe Române Oradiei, Bihorului şi Sălajului

ƒ JUSTINIAN
Episcop al Episcopiei Ortodoxe a Române a Maramureşului şi Sătmarului

ƒIOAN
Episcopul Covasnei şi Harghitei

ƒ DAMASCHIN
Episcopul Sloboziei şi Călăraşilor

ƒ GALACTION Episcopul Alexandriei şi Teleormanului

ƒ NICODIM Episcopul Severinului şi Strehaiei

ƒ AMBROZIE
Episcopul Giurgiului

ƒDANUL Episcop-Locţiitor (Administrator) al Episcopiei Dacia Felix

ƒ VACANT
Episcopul Episcopiei Ortodoxe Române din Ungaria

ƒ VINCENŢIU PLOIEŞTEANUL
Episcop- Vicar Patriarhal

ƒ CIPRIAN CÂMPINEANUL
Episcop-Vicar Patriarhal

ƒ SEBASTIANILFO VEANUL
Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureştilor

ƒ VARSANUFIE PRAHOVEANUL
Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Bucureştilor

ƒ CALINIC BOTOŞĂNEANUL
Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Iaşilor
Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Sibiului

ƒ VISARION RĂŞINAREANUL

ƒ IRINEU BISTRIŢE ANUL
Episcop- Vicar al Arhiepiscopiei Vadului,Feleacului şi Clujului

ƒ VASILE SOMEŞANUL
Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului

ƒ GURIE GORJEANUL

ƒ PAISIE LUGOJANUL

Episcop- Vicar al Arhiepiscopiei Craiovei Episcop- Vicar al Arhiepiscopiei Timişoarei

f SOFIANBRAŞOVEANUL *f SILUAN MARSILIANUL*
Episcop- Vicar la Mitropolia Ortodoxă Episcop- Vicar la Mitropolia Ortodoxă
Română a Germaniei, Europei Centrale Română a Europei Occidentale şi şi de
Nord *Meridionale*

f MARC NEMŢEANUL *f IOAN CASIAN DE VICINA*
Episcop- Vicar la Mitropolia Ortodoxă Episcop- Vicar al Arhiepiscopiei
Română a Europei Occidentale şi Meridionale Ortodoxe Române în America
şi Canada

f IRINEU SLĂTINEANUL *f IOACHIM BĂCĂUANUL*
Arhiereu- Vicar al Episcopiei Râmniculuі Arhiereu- Vicar al Episcopiei
Romanului

f CORNELIU BÂRLĂDEANUL *f PETRONIU SĂLĂJANUL*
Arhiereu- Vicar al Episcopiei Huşilor Arhiereu- Vicar al Episcopiei Ortodoxe
Române a Oradiei, Bihorului şi Sălajului

f IUSTIN SIGHETEANUL Arhiereu-Vicar al
Episcopiei Române a Maramureşului şi Sătmarului

La această sărbătoare de importanţă naţională, a fost prezent şi Preşedintele României, precum şi Primul Ministru, Preşedintele Camerei Deputaţilor şi membri ai Guvernului, autorităţi centrale şi locale.

în cuvântul rostit după citirea Tomosului Sinodal şi cântarea Troparului şi Condacului Sfântului Ierarh Varlaam, *Inaltpreasfinţitul Daniel Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, Locţiitor de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române* de atunci, actualul Patriarh, a subliniat participarea la evenimentele dedicate proclamării canonizării Sfântului Ierarh Varlaam, a înaltpreasfmţitului Policarp, Mitropolit de Spania şi Portugalia, ca delegat al Sanctităţii Sale Bartolomeu I, Patriarh Ecumenic de Constantinopol. De asemenea, a mulţumit oficialităţilor prezente la Mănăstirea Secu, precum şi tututor ierarhilor care au participat la aceste evenimente: „Dorim să subliniem aici în mod deosebit faptul că este prezent alături de noi înaltpreasfinţitul Mitropolit Policarp de Spania şi Portugalia ca reprezentant sau delegat al Sanctităţii Sale Bartolomeu I, Patriarh Ecumenic al Constantinopolului, întrucât Mitropolitul Varlaam, în vremea vieţuirii sale, a fost Mitropolit al Mitropoliei Moldovei care făcea parte în mod direct din Patriarhia Ecumenică de Constantinopol şi avea ca păstor superior lui, în mod direct, pe Patriarhul Ecumenic de Constantinopol. Această sărbătoare nu este doar a Bisericii noastre, ci este o sărbătoare a poporului român. Primul care a scris „Carte către toată semînţoa românească", deşi provinciile româneşti erau despărţite, a fost Mitropolitul Varlaam al Moldovei. Deci, fiind o sărbătoare duhovnicească şi bisericească naţională, ne bucurăm că aici este prezent domnul Preşedinte al

României, domnul Prim Ministru şi domnul Preşedinte al Camerei Deputaţilor şi membri ai Guvernului, autorităţi centrale, locale altele decât cele menţionate. Dorim să exprimăm recunoştinţa noastră în primul rând faţă de Patriarhia Ecumenică, faţă de Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului pentru că a trimis un delegat, faţă de autorităţile centrale care reprezintă România şi, desigur, faţă de toţi înaltpreasfinţiţii şi Preasfinţiţii ierarhi prezenţi aici ca părinţi ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Cu multă emoţie ne gândim la Părintele nostru vrednic de pomenire Teoctist, Patriarhul României care a dorit mult să fie prezent aici, dar Domnul l-a chemat pe când nu ne aşteptam, care a restaurat şi consolidat această mănăstire în anii de păstorire la Iaşi ca Mitropolit al Moldovei şi Sucevei şi care s-a bucurat foarte mult de propunerea Sinodului Mitropolitan al Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei ca ierarhul vrednic, cărturarul şi patriotul Varlaam să fie trecut în rândul Sfinţilor din Calendarul Bisericii Ortodoxe Române"[284].

La final, *Preafericitul Părinte Daniel Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei* la vremea aceea, a oferit distinselor oficialităţi, Preşedintelui României Traian Băsescu, Primului Ministru, Călin Popescu Tăriceanu, Preşedintelui Camerei Deputaţilor, Bogdan Olteanu, Ministrului Culturii şi Cultelor, Adrian Iorgulescu, Ministrului Muncii, Familiei şi Egalităţii de Şanse, Paul Păcuraru, câte o icoană cu chipul Sfântului Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei. De asemenea, toţi ierarhii care au slujit la Sfânta Liturghie săvârşită la Mănăstirea Secu au primit câte un engolpion cu icoana Sfântului Ierarh Varlaam, precum şi o icoană a acestui sfânt.

Odată cu proclamarea canonizării Sfântului Ierarh Varlaam, Mănăstirea Secu a primit al doilea hram, sfântul devenind al doilea ocrotitor al Mănăstirii Secu, mănăstirea în care el şi-a început viaţa monahală. Astfel, Mănăstirea Secu are acum două hramuri: 29 august - Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul şi 30 august - Sfântul Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei.

După slujbă a urmat o tradiţională agapă desfăşurată în mai multe zone din cauza lipsei de spaţiu şi a mulţimii de credincioşi prezenţi. Astfel că în sala mare a trapezei mănăstirii au servit masa ierarhii prezenţi şi oficialităţile centrale şi locale, iar în sala mică părinţii exarhi, protopopi, stareţi şi stareţe; în sălile din reşedinţa mitropolitană şi din stăreţie au servit masa diferiţi slujitori, stareţi şi egumeni, precum şi reprezentanţii diferitelor firme şi instituţii ce au ajutat la organizarea acestui măreţ eveniment. Mulţimea prezentă a servit masa în corturi special amenajate în apropierea mănăstirii, precum şi pe diferite mese amplasate tot în vecinătatea mănăstirii (livada unde sunt căsuţele chilii), cu toţii mulţumind lui Dumnezeu pentru acest mare dar la care au fost părtaşi.

---

[284] Ionuţ Bursuc, op. cit., p.21.

Seara s-a continuat cu slujba de Priveghere, de data aceasta în cinstea Sfântului Ierarh Varlaam, iar a doua zi, pe 30 august 2007, s-a oficiat în cinstea noului sfânt prima Sfântă Liturghie arhierească, prezidată tot de *înaltpreasfinţitul Daniel Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, Locţiitor de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române de atunci, actualul Patriarh,* slujbă la care a participat un numeros sobor de ierarhi: *înaltpreasfinţitul Laurenţiu - Mitropolitul Ardealului, înaltpreasfinţitul Teofan - Mitropolitul Olteniei, înaltpreasfinţitul Petru - Mitropolitul Basarabiei, înaltpreasfinţitul Serafim - Mitropolit al Mitropoliei Ortodoxe Române a Germaniei, Europei Centrale şi de Nord, înaltpreasfinţitul Iosif - Mitropolit al Mitropoliei Ortodoxe Române a Europei Occidentale şi Meridionale, înaltpreasfinţitul Teodosie - Arhiepiscopul Tomisului, înaltpreasfinţitul Pimen - Arhiepiscopul Sucevei şi Rădăuţilor, Preasfinţitul Gherasim - Episcopul Râmnicului, Preasfinţitul Epifanie - Episcopul Buzăului şi Vrancei, Preasfinţitul Calinic - Episcopul Argeşului şi Muscelului, Preasfinţitul Casian - Episcopul Dunării de Jos, Preasfinţitul Timotei - Episcopul Aradului, Ienopolei şi Hălmagiului, Preasfinţitul Lucian - Episcopul Caransebeşului, Preasfinţitul Sofronie - Episcopul Oradei, Bihorului şi Sălajului, Preasfinţitul Nicodim - Episcopul Severinului şi Strehaei, Preasfinţitul Damaschin - Episcopul Sloboziei şi Călăraşilor, Preasfinţitul Ambrozie - Episcopul Giurgiului, Preasfinţitul Ciprian Câmpineanul - Episcop Vicar patriarhal, Preasfinţitul Sebastian Ilfoveanul - Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Bucureştilor, Preasfinţitul Irineu Slătineanul - Arhiereu vicar al Episcopiei Râmnicului, Preasfinţitul Ioachim Băcăuanul - Arhiereu vicar al Episcopiei Romanului şi Preasfinţitul Iustin Sigheteanul - Arhiereu vicar al Episcopiei Maramureşului şi Sătmarului.*

Trecerea Mitropolitului Varlaam în rândul sfinţilor reprezintă un eveniment istoric deosebit de important atât pentru viaţa Bisericii cât şi pentru Mănăstirea Secu, loc unde s-a format ilustrul ierarh şi de unde priveghează ca o candelă asupra vieţii duhovniceşti a monahilor din chinovia lui iubită şi de pretutindeni, fiind şi un grabnic ajutător al tuturor celor ce i se roagă cu credinţă. *înaltpreasfinţitul Daniel Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, Locţiitor de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române* de atunci, actualul Patriarh, 1-a socotit atunci la canonizare un sfânt prieten al studenţilor şi un mijlocitor la Domnul pentru luminarea minţii, al tuturor celor ce studiază, au examene şi au nevoie de ajutorul şi rugăciunile sfinţilor.

Astfel, de acum înainte, Sfântul Ierarh Varlaam devine un rugător în ceruri şi mijlocitor pentru poporul român pe care 1-a păstorit cu dragoste şi devotament până la sfârşitul vieţii. Prezenţa lui Dumnezeu în mod cât mai real în viaţa Sfântului a condus la sfinţenie, la „odihna" lui Dumnezeu în om şi „odihna" omului în Dumnezeu.

XIII. Şcoala Varlaam Mitropolitul şi răspândirea cultului marelui cărturar

Cu binecuvântarea *înaltpreasfinţitului Părinte Teofan, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei,* în semn de evlavie şi preţuire pentru vestitul cărturar şi ierarh de la Mănăstirea Secu, a luat fiinţă în anul 2010 *Şcoala „Varlaam Mitropolitul".* Aceasta este o şcoală particulară aflată sub patronajul spiritual al Mitropoliei Moldovei şi

Bucovinei care dezvoltă un program de învățământ de excelenţă pentru clasele I-IV cu metode interactive moderne, prin dezvoltarea unui parteneriat susţinut între Școală-Familie-Biserică care să stimuleze bucuria cunoaşterii, folosind metode interactive şi moderne de învăţare cu accent pe dezvoltarea creativităţii şi inteligenţei emoţionale a copilului. Ea se adresează familiilor care doresc să fie în parteneriat conştient şi activ cu Biserica şi Şcoala pentru formarea copiilor lor, oferind cadrul în care elevii îşi pot descoperi şi cultiva darurile pentru împlinirea vieţii personale, profesionale şi sociale în lumina învăţăturii creştine şi în contextul culturii şi civilizaţiei contemporane. Valorile care se cultivă în cadrul acestei şcoli sunt: credinţa (în Dumnezeu şi în sensul spiritual al vieţii omului); dobândirea de către copii a unor competenţe de viaţă (ex. conştiinţa de sine, autocontrolul, motivaţia, empatia, aptitudini sociale) deoarece „inteligenţa academică" nu poate oferi singură o pregătire pentru înfruntarea cu problemele vieţii; iubirea (dragostea de frumos, respect pentru om/diversitate, familie, adevăr); dezvoltarea capacităţilor de analiză, gândire creativă şi de găsi soluţii la probleme; educarea spiritului de lucru în echipă şi a leadership-ului; conştientizarea şi cultivarea bucuriei înnăscute a copiilor de a descoperi şi de a învăţa, chiar şi din greşeli. Scopul *Şcolii „ Varlaam Mitropolitul"* este acela de a îmbina latura cunoaşterii cu cea afectiv-atitudinală necesare formării personalităţii copilului din perspectiva valorilor creştine, într-o atmosferă de cooperare şi nu de concurenţă sau de presiune exterioară.

Programa şcolară respectă Curriculum-ul Naţional pentru clasele I-IV avizat de Ministerul Educaţiei, dar cu acele adaptări necesare astfel încât să le fie oferită elevilor o perspectivă unitară şi coerentă asupra disciplinelor de studiu, arătându-li-se constant că ştiinţa, arta şi credinţa nu se contrazic între ele, ci se completează pentru a-L sluji pe Dumnezeu.

Clădirea acestei şcoli, cunoscută sub numele de Palatul Sturdza, se află în zona Copou, Strada Lascăr Catargi, nr. 33. Palatul a fost construit în stil neoclasic în anul 1850, fiind achiziţionat în 1919, de către principesa Olga Sturdza pentru Societatea Naţională Ortodoxă a Femeilor din România, filiala Iaşi. începând cu 1940 în această clădire a fost Liceul Ortodox de Fete. După 1990, aici au funcţionat Studioul Teritorial TVR Iaşi şi Studioul Radio Iaşi. în 2004 Mitropolia Moldovei şi Bucovinei a reintrat în posesia Palatului, şi a iniţiat ample lucrări de renovare, cu scopul înfiinţării unei şcoli de excelenţă, care să funcţioneze pe principii creştine. Prin aceasta, Mitropolia doreşte să se implice mai mult în viaţa socială, să fie mai aproape de nevoile comunităţii ieşene. La 50 de ani de la desfiinţare, Şcoala din Palatul Sturdza reînvie, ca o bună mărturie a lucrării lui Dumnezeu în istorie.

între 15-16 septembrie 2010 a avut loc deschiderea oficială a primului an şcolar şi inaugurarea Şcolii Varlaam. Astfel, pe data de 15 septembrie 2010, în prima zi de şcoală, Maica Siluana Vlad, coordonatoarea Centrului de formare şi consiliere „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil" din Iaşi a vorbit copiilor despre cum pot să-şi folosească mintea şi inima pentru a învăţa meşteşugul bucuriei. Tot Maica Siluana Vlad a mărturisit despre această şcoală următoarele: „Consider că acesta este un început bun, în sensul că scopul nostru a fost acela de a oferi o alternativă de model de şcoală, care lipsea cumva din câmpul educaţional. Deci, vorbim de o şcoală

creştină care nu e limitată din punct de vedere confesional. Scopul nostru nu este să apărăm copiii de răutatea lumii, ci să invităm lumea să vadă că se poate ieşi din răutate. Nimeni din lume nu este exclus de la bucurie şi de la pace dar nu le putem obţine fără Dumnezeu". Doamna Margareta Vlad, preşedinte a Societăţii Ortodoxe a Femeilor Române (SOFR), filiala Iaşi, a amintit: „Noi am sprijinit permanent această activitate, socotind că este de datoria noastră să punem la dispoziţie Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei pe o perioadă nelimitată acest spaţiu. Dorim copiilor mult succes. Ne vom bucura de fiecare rezultat frumos". Părintele Bogdan Racu, referent în cadrul Sectorului învăţământ şi activităţi cu tineretul al Arhiepiscopiei Iaşilor, ca delegat al înaltpreasfinţitului Părinte Teofan, Arhiepiscopul Iaşilor şi Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, a mărturisit faptul că „Atât *Şcoala «Varlaam Mitropolitul»,* cât şi copiii de aici trăiesc emoţia clasei I. Emoţia aceasta vine din lucrarea lui Dumnezeu, care este precedentă lucrării noastre"[285].

Sărbătoarea deschiderii porţilor şcolii a continuat în data de 16 septembrie, prin evenimentul inaugural pentru oficialităţi şi reprezentanţi ai presei, eveniment la care au participat profesorii şi părinţii copiilor înscrişi la şcoală, care s-au bucurat de prezenţa *Ministrului Educaţiei, domnul Daniel Funeriu,* a *înaltpreasfinţitului Părinte Teofan, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei,* precum şi a numeroşi reprezentanţi ai comunităţii locale ieşene. Printre invitaţi mai putem aminti pe Dragomir Sava Tomaşeschi, prefectul judeţului Iaşi, Mihaela Popa, senator PDL, Gabriel Grigore, viceprimarul municipiului Iaşi, prof. Liliana Romaniuc, inspectorul Şcolar Judeţean Iaşi, Ioan Nani, directorul SC Antibiotice SA Iaşi, etc.

Programul a început cu o rugăciune de binecuvântare rostită de Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei. Gândul de început de drum al acestui proiect a fost rostit de *Inaltpreasfinţitul Părinte Teofan, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei,* părintele proiectului *Şcoala Varlaam*: „Dacă familia şi şcoala sunt aşezate mai mult împreună în spiritul creştin, există speranţa că actul educaţional poate fi împlinit cu mai multă tărie. Vom încerca să-i aducem pe părinţi mai aproape de dascăli. Vom avea nevoie de ajutorul celor care sunt implicaţi în sistemul educaţional şi administrativ. Dumnezeu să binecuvânteze acest început şi să fiţi alături de noi", a spus I.P.S. Teofan, care a mulţumit ministrului Daniel Funeriu şi celorlalte autorităţi şi invitaţi pentru că au venit la inaugurarea Şcolii „Varlaam Mitropolitul"[286].

A luat cuvântul apoi domnul Ministru, Daniel Funeriu, care a apreciat iniţiativa Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei de a înfiinţa *Şcoala „ Varlaam Mitropolitul".* în acelaşi timp, domnul Ministru Funeriu a vorbit şi despre câteva din experienţele sale personale pe care le-a avut în legătură cu implicarea Bisericii în Şcoală. „Unul din motivele principale pentru care am ţinut să vin astăzi este acela că am dorit să dau un semnal de alarmă care să poată reprezenta şi un nou început. în cele câteva luni de mandat am observat o încrâncenare în orice schimb de opinii pe tema relaţiei

---

[285] Constantin Ciofu, *Emoţiile primei zile de curs la Şcoala „Varlaam Mitropolitul",* în „Ziarul Lumina", Nr. 215 (1717), Anul VI, Joi, 16 Septembrie 2010, p.16.

[286] *Idem, Inaugurarea Şcolii „ Varlaam Mitropolitul",* în „Ziarul Lumina", Nr. 216 (1718), Anul VI, Vineri, 17 Septembrie 2010, pp. 8-9.

dintre şcoală şi Biserică. Sunt poziţii extrem de polarizate care ar merita mult mai mult calm decât până acum. Mă bucur să particip astăzi la inaugurarea unui proiect educaţional deosebit prin modelul de învăţământ promovat şi prin parteneriatul unic dintre Biserică, Şcoală, Familie şi Comunitate care îi stă la bază. Cred că îmbinarea ştiinţei predate la nivel înalt cu valorile creştine va oferi elevilor cursanţi ai Şcolii "Varlaam Mitropolitul" o perspectivă complexă asupra vieţii şi cunoştinţe extinse de cultură generală. Sper ca parteneriatul dintre Biserică, Familie, Şcoală şi Comunitate să continue cu alte iniţiative similare, oferind cadrul potrivit pentru ca Şcoala să devină, aşa cum îmi place mie să spun, un drum către visul fiecărui copil", a precizat Ministrul Educaţiei[287].

Cristina Gheorghe, directorul Fundaţiei „Varlaam Mitropolitul", a vorbit despre proiectele pe care şi le propune Fundaţia în următorii ani subliniind că numai printr-un parteneriat activ şi real cu părinţii, Ministerul şi comunitatea ieşeană, aceste proiecte vor reuşi şi vor avea impactul dorit. Printre cele mai importante proiecte ale Fundaţiei Varlaam se regăsesc: Şcoala Părinţilor, Dezvoltarea Grădiniţei Buna Vestire, reconsolidarea unei clădiri alăturate pentru extinderea la clasele V-VIII, amenajarea unui Teren de sport modern şi a parcului cu spaţii moderne dejoacă[288].

într-un context schimbător al educaţiei în România, în care nevoia de colaborare între Comunitate, Şcoală, Familie şi Biserică este mai importantă ca oricând pentru ca mediul şcolar să-şi poată regăsi stabilitatea şi performanţa, *Şcoala „ Varlaam Mitropolitul"* îşi propune cultivarea excelenţei printr-un model de cunoaştere şi învăţare prin metode interactive, într-un spirit creştin şi în contextul culturii şi civilizaţiei contemporane. Prin valorile promovate de această şcoală, copiii au acces la un model de învăţământ bazat pe cunoaştere şi descoperire, în care sunt încurajate cooperarea şi exprimarea liberă în defavoarea spiritului concurenţial.

Instituţia amintită mai sus nu este singura care aminteşte de Sfântul Varlaam, ocrotitorul celor ce se ostenesc cu învăţătura. Autorităţile locale din Boloteşti au decis ca Şcoala cu clasele I-VIII din satul Putna, judeţul Vrancea, să poarte numele Mitropolitului Varlaam. Bisericile cu hramul Sfanţul Ierarh Varlaam se înmulţesc considerabil, atât în ţară cât şi în diaspora, ca mărturie a răspândirii cultului marelui cărturar. *Parohia română ortodoxă Sfântul Ierarh Varlaam al Moldovei din Alessandria* (Italia), (Piazzetta Andrea Bini, 5, 15121 Alessandria), ori *Parohia Pogorârea Sfântului Duh şi Sfinţii Ierarhi Varlaam, Dosoftei şi Teodosie, Mitropoliţii Moldovei din Suedia* (Biserica Matteus Kapelle Västraberravnings-platsen, Sannaplan 3, Goteborg-Suedia), sau *Mănăstirea „Sf Vasile cel Mare şi Sf Ier. Varlaam, Mitropolitul Moldovei"* (comuna Bodeşti judeţul Neamţ-România), sunt doar câteva din locaşurile în care Sfântul Varlaam binecuvintează bisericile ca patron spiritual şi se bucură de cinstea şi evlavia credincioşilor.

---

[287] ***Ibidem*, pp. 8-9.**

[288] ***Ibidem*, pp. 8-9.**

XIV. Concluzii

în viaţa Bisericii au existat mereu oameni aleşi de Dumnezeu pentru a schimba istoria comunităţilor de credincioşi în care au trăit. Evenimentele cele mai importante din istoria Bisericii - construirea unor biserici măreţe, înfiinţarea unor instituţii de seamă, scrierea cărţilor importante pentru credinţa creştină - sunt toate marcate de personalităţi deosebite, care au avut priceperea necesară şi ajutorul haric de a realiza lucruri unice, înnoitoare, care dăinuie până în zilele noastre. Pământul moldovenesc a fost mereu ocrotit de Dumnezeu, prin aleşii Săi, care au lăsat posterităţii pilda unor oameni conştienţi de misiunea lor.

Un astfel de om, ales de Dumnezeu să păstorească sufletele credincioşilor din Moldova şi să revigoreze viaţa spirituală şi culturală de pe aceste meleaguri a fost şi Varlaam Moţoc, un mitropolit rămas în istorie ca cel care a adus cartea românească tipărită în eparhia sa. El este cel dintâi ierarh care nu ţine cont de graniţele politice, în inima sa neexistând moldovean, muntean sau ardelean, ci români de pretutindeni.

Strălucitul Mitropolit Varlaam al Moldovei este ierarhul providenţial care din pricina înaltelor sale preocupări, atât pentru Biserică, dar şi pentru „semenţia românească de pretutindeni", va rămâne pe veci o figură marcantă a Bisericii Ortodoxe Române. Este unul din iluştrii ctitori ai culturii noastre şi unul din făuritorii limbii literare româneşti, pregătind drumul marilor prozatori moldoveni de mai târziu. Este de asemenea un fin deschizător de drumuri în cultura românească, model de ierarh râvnitor, ce a inspirat prin înţelepciunea cuvântului şi a faptei pe conducătorii ţării, îmbrăţişând cu dragoste poporul român de pretutindeni. Ca scriitor, Sfântul Varlaam „se simte în largul său, turnând în texte harul pe care îl avea de la Dumnezeu şi din veacurile ce sublimaseră însemnate experienţe româneşti ale oralităţii".[289] Gândurile sale luminoase şi vieţuirea exemplară s-au încrustat în filele cronicelor, de unde nici o moarte nu i le poate răpi.

Când spui Varlaam, spui *Cazanie* şi când spui *Cazanie,* spui de fapt Varlaam. Ierarhul sfânt de pe pământul Moldovei va fi legat cu demnitate de această lucrare pe veşnicie, fiind pildă de împletire armonioasă a culturii cu sfinţenia. Varlaam va rămâne nu doar cum afirma George Ivaşcu, „cel dintâi care a emancipat limba română de originalele slavone, creând pe o bază populară, stilul cărturăresc al limbii noastre vechi"[290], ci şi un sfânt care a luptat cu tărie pentru apărarea credinţei ortodoxe şi a valorilor culturale ale poporului român. Aş îndrăzni să îl socotesc ca misionarul sau evanghelistul evului mediu.

Varlaam ne este scump şi drag nu numai prin faptul că ne reaminteşte că suntem români ci şi prin actualitatea lui, prin transmiterea valorilor culturale şi spirituale, căci limba face parte din cultură, iar cele două se împletesc armonios în credinţă. Invitaţiei pe care ne-o face ilustrul cărturar, trebuie să-i răspundem şi astăzi în societatea contemporană prin unitatea de cultură şi credinţă.

---

[289] Dan Horia Mazilu, *Recitind literatura română veche*, voi. II, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti 1998, p. 354.

[290] George Ivaşcu, op. cit., p.141.

Sfanţul Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei se bucură deja de o mare cinstire. Mulţime de pelerini vin şi i se închină, aşezând smerite rugăciuni la racla cu Sfintele Moaşte, însă evlavia credincioşilor l-au chemat pe Sfânt chiar în ţinuturile lor. Astfel că în perioada 7-10 August 2009 a avut loc prima ieşire din Mănăstirea Secu a moaştelor Sfântului Ierarh Varlaam la Biserica "Adormirea Maicii Domnului" din Fălticeni, unde au fost primite în mod solemn de către un impresionant sobor de preoţi şi mulţime de credincioşi.[291]

Sfântul Varlaam a fost şi a rămas o flacără vie în Ortodoxie, nevoitor de carte românească, cumpănitor înţelept în relaţiile ce şi le-a câştigat, zelos apărător al Ortodoxiei, împăciuitor al domnilor români învrăjmăşiţi, purtător de grijă pentru ridicarea nivelului cultural al preoţimei şi pururea străduindu-se la luminarea poporului moldovean din sânul căruia ieşise ca simplu fecior de ţăran. Prin toate aceste daruri sufleteşti se conturează armonios dorul său neîntrecut de slujire creştinească şi românească. Nici un cărturar sau ierarh român de până atunci nu a arătat atât patos în slujirea cu cuvântul şi cu fapta, atât a crezului creştin, cât şi a celui românesc.

Sfinţenia sau desăvârşirea creştină este un deziderat şi o dorinţă a fiecărui credincios. în Biserica noastră, de-a lungul existenţei ei, au fost numeroşi oameni care s-au învrednicit de darul sfinţeniei prin ortodoxia credinţei mărturisite şi trăite printr-o viaţă curată şi sfântă în cadrul Bisericii, iar, mai apoi, după mutarea la Domnul, prin descoperirea sfintelor lor moaşte şi prin minunile pe care aceştia le-au săvârşit. Prin canonizare se înţelege înscrierea sau aşezarea cuiva în canonul sau catalogul sfinţilor ca o formă de recunoaştere a sfinţeniei unei persoane de către autoritatea bisericească. Canonizarea nu este o imitare a practicii păgâne antice prin care eroii erau consideraţi zei, ci, prin ea, Dumnezeu îi răsplăteşte pe cei care au dus o viaţă sfântă, devenind modele pentru creştini şi mijlocitori către Dumnezeu, ca unii care au trăit ca şi noi în lume, dar au biruit păcatul.

Biserica recunoaşte şi este obligată să cerceteze şi să treacă în lista sfinţilor pe cei pe care Dumnezeu i-a rânduit să lase în lumea aceasta o mărturie a sfinţeniei lor. Poporul, credincioşii, împreună cu ierarhia sesizează şi păstrează cinstirea deosebită şi faptele alese ale înaintaşilor prin cinstire, prin cultul acesta pe care îl aducem chiar înainte de a fi canonizaţi. Comisia de canonizare primeşte aceste sesizări şi o listă cu personalităţile care au posibilitatea să fie trecute în rândul sfinţilor. Criteriile pe care le urmăreşte Comisia în cercetarea unui caz sunt extraordinare şi fac referire la sfinţenia vieţii. Căci, mai întâi de toate, nu poate fi trecută în rândul sfinţilor o persoană care nu a avut o viaţă sfântă. Alte condiţii sunt ortodoxia credinţei, faptele bune, sfinţenia vieţii, darul facerii de minuni, descoperirea de oseminte frumoase la vedere şi plăcut mirositoare, răspândirea miresmei de sfinţenie după moartea lui şi confirmarea acesteia, prin cultul spontan pe care i-l acordă poporul credincios, numărându-l în rând cu sfinţii etc. Prin sfinţenia vieţii au fost trecuţi în rândul sfinţilor foarte mulţi asceţi, părinţi ai noştri, duhovnici mari, oameni care, apropiindu-se de Dumnezeu, au primit darul acesta al facerii de minuni.

---

[291] Ierodiacon Hrisostom Filipescu, *Pelerin alături de sfinţi*, în lucrarea *Bucurii sfinte în glasuri din cetate*, pp.41-46.

Sfântul Ierarh Varlaam ne arată, pe lângă rugăciune şi pocăinţă, cât de mare este misiunea Bisericii în lume: apărarea dreptei credinţe şi promovarea ei prin mijloacele cuvântului scris şi vorbit. Iar faptul că Sfântul Varlaam este pentru noi un rugător recunoscut în ceruri, ne întăreşte şi mai mult în lupta noastră de păstrare a credinţei ortodoxe, în strădania noastră de a vieţui potrivit poruncii Mântuitorului nostru Iisus Hristos şi anume iubirea noastră faţă de Dumnezeu, arătată în rugăciune, şi iubirea faţă de semenii noştri, arătată în fapte bune. Sfântul Mitropolit Varlaam, plămădit din neamul românesc, a arătat că Evanghelia sfinţeşte cultura, că de fapt cultul este pentru noi rădăcina culturii noastre şi că acolo unde Evanghelia rodeşte şi sfinţeşte viaţa omului şi cultura, ca veşmânt al demnităţii unui popor, se sfinţeşte. *Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,* Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei la vremea aceea, afirma cu prilejul canonizării Sfântului Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei, în cuvântul de învăţătură că: „o cultură inspirată de Evanghelie devine un mijloc misionar deosebit, iar cultura creştină devine spaţiul creşterii noastre în demnitate. De aceea sărbătoarea Sfântului Varlaam, este nu doar sărbătoarea evlaviei noastre, ci şi o sărbătoare a demnităţii noastre româneşti pe plan cultural, naţional şi european."

Din candelabrul de monahi ce au strălucit prin vieţuirea lor plăcută înaintea lui Dumnezeu, Sinodul Bisericii Ortodoxe Române a înscris până acum în rândul sfinţilor din calendar doi vieţuitori din această mănăstire de pe Valea Pârâului Secu: Sfântul Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei (2007) şi Sfântul Ierarh Ioan de la Râşca şi Secu (2008). Aceste daruri duhovniceşti reprezintă nu numai o mare binecuvântare, ci şi o mare responsabilitate la care sfinţii prin pilda vieţii lor ne îndeamnă să le urmăm exemplul şi în acelaşi timp să fim la rândul nostru strajă neadormită în lupta duhovnicească pe calea mântuirii. Totodată ne cheamă să priveghem necontenit sub tâmpla Mănăstirii Secu, sfinţind timpul, aşa cum au făcut şi ei, veghind la păstrarea nealterată a dreptei credinţe, a rânduielilor statornicite de Sfinţii Părinţi şi la promovarea culturii şi spiritualităţii ortodoxe spre slava lui Dumnezeu şi creşterea Bisericii.

Slujba şi Acatistul Sfântului Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei

VECERNIA MARE

După Psalmul 103 si ectenia mare, cântăm: Fericit bărbatul..., starea întâi.

La Doamne, strigat-am..., stihirilepe 8, 4 ale Inaintemergătorului şi 4 ale Sfântului Ierarh Varlaam:

Stihirile inaintemergătorului, glasul al 4-lea: **Podobie: Cel ce de sus eşti chemat...**

Cel ce eşti dumnezeiesc mijlocitor al Legii Vechi şi al celei proroc şi înaintemergător, înger în trup, mustrarea nelegiuirii, odrasla pântecelui celui sterp, gura cea de foc dogorâtoare, pe Irod cel ce săvârşea fărădelegea l-ai mustrat. Iar el, certarea ta nesuferind-o, a poruncit să ţi se taie capul, şi să fie adus ca o mâncare. Dar desfătarea cea dumnezeiască a înfrânării, pe tipsie fiind, mai mult înfrunta pe cel desfrânat, (de două ori)

Fata cea fără de lege, de maica cea preadesfrânată fiind îndemnată, a cerut capul tău cel pururea fericit şi de îngeri cinstit, căci nu a suferit mustrările lui. Pentru aceasta, aducând capul tău pe tipsie şi judecând cu picioarele, a întors veselia oaspeţilor în jale, urâciunea păcatului şi mai mult mustrând-o, fericite. Roagă pe Hristos să mântuiască sufletele noastre.

Nebunindu-se Irod de beţie, s-a lăsat furat de vorbele cele prefăcute ale dănţuitoarei şi, pe lângă jurământ, a săvârşit nedreapta ucidere a ta, a dreptului, prorocule Ioane. Dar moartea ta a vestit lămurit nemurirea către morţii cei mai dinainte şi ai mers propovăduitor către cei din iad, cel dintâi vestind venirea cea mântuitoare a lui Hristos Dumnezeului nostru. Pe Acela roagă-L să mântuiască sufletele noastre.

Ale Ierarhului, glasul 1: Podobie: Prea lăudaţilor mucenici...

Adevărul cuvintelor tale, preacinstite Ierarhe Varlaam, a înfrumuseţat Biserica dreptmăritoare a Moldovei, iar înţelepciunea ta s-a făcut cunoscută în toate laturile Ortodoxiei. Pentru aceasta, noi, cei ce ne-am făcut moştenitori darurilor lăsate ţie de Dumnezeu, la prăznuirea ta cea de peste an, te lăudăm după cuviinţă şi te rugăm să mijloceşti la Hristos pentru mântuirea sufletelor noastre.

La Sinodul de la laşi te-ai arătat vrednic apărător al Ortodoxiei şi ai adeverit Mărturisirea de credinţă a Sfanţului Mitropolit Petru Movilă, cel de un neam cu tine, lerarhe Varlaam. Drept aceea, poporul cel binecredincios, te cinstim cu dragoste ca pe un mare păstor şi slujitor al Adevărului şi rugător pentru sufletele noastre.

Prieten al lui Dumnezeu şi cinstitor al Sfintei Cuvioase Parascheva, înţelepte Părinte, ai apărat Biserica Moldovei cu zidul cuvintelor tale celor insuflate de Dumnezeu, păzind-o netulburată de eresurile cele stricătoare de suflet, pe care şi acum păzeşte-o neclintită prin rugăciunile tale.

înţelepte Părinte Varlaam, întrarmându-te cu armele Duhului, ai biruit înşelăciunea vrăjmaşilor văzuţi şi nevăzuţi,- şi suindu-te pe scara virtuţilor care duce către ceruri, ai simţit întru tine puterea harului lui Dumnezeu, de care îndulcindu-te, roagă-te să se dăruiască sufletelor noastre pace şi mare milă.

Slavă..., glasul al 8-lea:

Cu înţelepciune dumnezeiască, minunate lerarhe Varlaam, ca un adevărat învăţător, ai tâlcuit cuvintele cele pline de har ale Evangheliei lui Hristos, arătându-ne frumuseţea lor duhovnicească şi lumina dreptei credinţe izvorând dintr-însele; căci, dând la o parte vălul literei, ai descoperit vistieria cea ascunsă a Duhului, iar cu minunatele tale nevoinţe ai ajuns la trăirea tainelor Prea Sfintei Treimi. Drept aceea, prin rugăciunile tale, luminează-ne şi pe noi spre înţelegerea evanghelicelor propovăduiri.

Şi acum..., a Născătoarei: (vezi DOGMATICA, glasul al 8-lea)

împăratul cerurilor, pentru iubirea de oameni, pe pământ S-a arătat şi cu oamenii a vieţuit; că din Fecioară curată trup luând şi dintr-însa ieşind cu adăugirea firii omeneşti: un Fiu este, îndoit în fire, dar nu în feţe. Pentru aceasta, propovăduindu-L pe Dânsul Dumnezeu desăvârşit şi om desăvârşit cu adevărat, mărturisim pe Hristos, Dumnezeul nostru. Pe Care roagă-L, Maică nenuntită, să miluiască sufletele noastre.

VOHOD: Lumină lină...

Prochimenul zilei
PAREMIILE

Din Pildele lui Solomon citire: (X, 8; III, 13-16)

Pomenirea dreptului cu laude şi binecuvântarea Domnului, peste capul lui. Fericit este omul care a aflat înţelepciunea şi muritorul care a cunoscut priceperea. Că mai bună este îndeletnicirea cu acestea decât vistieriile de aur şi de argint. Şi mai scumpă este decât pietrele cele de mult preţ; şi tot ce este de preţ nu este vrednic de ea. Pentru că lungimea de zile şi anii vieţii sunt în dreapta ei şi în stânga ei bogăţie şi mărire. Că din gura ei iese dreptate, legea şi mila pe limbă le poartă. Deci, ascultaţi-mă pe mine, o, fiilor, că lucruri de cinste vă voi spune; şi fericit este omul care va păzi căile mele. Că ieşirile mele sunt ieşiri de viată si vrere de la Domnul se găteşte. Pentru aceasta, vă rog pe voi şi pun glasul meu înaintea fiilor oamenilor. Că eu, înţelepciunea, am tocmit sfatul şi ştiinţa şi gândul eu l-am chemat. Al meu este sfatul şi întărirea, a mea este priceperea şi a mea este tăria. Eu iubesc pe cei ce mă iubesc pe mine; iar cei ce mă caută vor afla har. înţelegeţi, dar, cei fără de răutate chibzuiala şi cei neînvăţaţi puneţi la inimă. Ascultaţi-mă pe mine că iarăşi lucruri măreţe vă voi spune. Şi voi scoate din buzele mele cele drepte, că adevărul va învăţa gâtlejul meu, iar buzele mincinoase sunt urâte înaintea mea. Cu dreptate sunt toate graiurile gurii mele, nimic nu este într-însele strâmb, nici încâlcit. Toate sunt drepte pentru cei ce

înţeleg şi netede pentru cei ce află cunoştinţa. Că vă învăţ pe voi adevărul, ca nădejdea voastră să fie în Domnul şi să vă umpleţi de Duh.

Din înţelepciunea lui Solomon citire: (IV, 7-15)

Cel drept, chiar când apucă să moară mai devreme, dă de odihnă. Bătrâneţile cinstite nu sunt cele aduse de o viaţă lungă, nici nu le masori după numărul anilor. înţelepciunea este la om adevărata căruntețe si vârsta bătrâneţilor înseamnă o viată neîntinată. Plăcut fiind lui Dumnezeu, Domnul 1-a iubit şi, fiindcă trăia între păcătoşi, 1-a mutat de pe pământ. A fost răpit ca răutatea să nu-i schimbe mintea sa, înşelăciunea să nu-i amăgească sufletul. Căci vraja viciului întunecă cele bune şi ameţeala poftei schimbă gândul cel fără de răutate. Ajungând curând la desăvârşire, dreptul a apucat ani îndelungaţi. Sufletul lui era plăcut lui Dumnezeu, pentru aceasta Domnul S-a grăbit să-1 scoată din mijlocul răutăţii. Neamurile văd, dar nu pricep nimic şi nu-şi bat capul cu aşa ceva, că adică harul Lui Dumnezeu şi mila Lui sunt cu aleşii Săi şi că poartă grijă de sfinţii Săi.

Din Pildele lui Solomon citire: (X, 31 -XI, 12)

Gura celui drept rodeşte înţelepciune, iar limba urzitoare de rele aduce pierzare. Buzele celui drept cunosc bunăvoirea, iar gura păcătoşilor, strâmbătatea. Cântarul strâmb este urgisit de Domnul, şi cântărirea dreaptă este plăcerea Lui. Dacă vine mândria, va veni şi ocara, iar înţelepciunea este cu cei smeriţi. Neprihănirea poartă pe cei drepţi, iar strâmbătatea prăpădeşte pe cei vicleni. La nimic nu foloseşte bogăţia în ziua mâniei,- numai dreptatea izbăveşte de moarte. Dreptatea netezeşte calea celui fără prihană, iar cel fără de lege va cădea prin fărădelegea lui. Dreptatea izbăveşte pe cei drepţi, iar cei vicleni vor fi prinşi prin pofta lor. La moartea omului drept rămâne nădejdea, iar la moartea celui păcătos piere nădejdea. Dreptul scapă din strâmtorare, şi cel fără de lege îi ia locul. Făptuitorul de rele prăbuşeşte cu gura pe aproapele lui, iar prin ştiinţa celor drepţi va fi mântuit. De propăşirea celor drepţi cetatea se bucură, iar când pier cei fără de lege ea tresaltă de veselie. Prin binecuvântarea oamenilor drepţi cetatea merge înainte, iar prin gura celor nelegiuiţi ajunge ruină. Cel nepriceput urgiseşte pe aproapele lui, iar omul cu bună-chibzuială tace.

La Litie

Idiomela Ierarhului, glasul al 2-lea, însuşi glasul:

Cu bucurie prăznuim astăzi pe Ierarhul cel înţelept al Moldovei, Varlaam, cel ce a păstorit cu bună rânduială turma cea cuvântătoare a Bisericii lui Hristos, pe care a adăpat-o din izvoarele cele pururea curgătoare ale harului lui Dumnezeu. Pe cel ce cu graiul său cel de foc a ars învăţăturile cele rătăcite ale ereticilor să-1 lăudăm, iar acum se roagă lui Hristos pentru sufletele noastre.

Slavă..., a Ierarhului, glasul al 6-lea:

Pe cel ce este podoaba ierarhilor, lauda Bisericii şi apărătorul dreptei credinţe, pe Varlaam al Moldovei să-l cinstim cu cântări duhovniceşti, zicând: Bucură-te, înţelepte Părinte, cel ce ai strălucit ca o stea luminoasă în Biserica lui Hristos, pe care ai apărat-o de rătăcirile ereticilor; Bucură-te, fântână nesecată din care curge apa dumnezeieştii înţelepciuni, care adapă inimile iubitoare de Dumnezeu; Bucură-te, că sfintele tale moaşte izvorăsc tămăduiri şi ocrotesc vieţuitorii Sfintei Mănăstiri Secu, în care te-ai nevoit; Bucură-te, rugătorule neîncetat pentru sufletele noastre.

Şi acum..., a Născătoarei, glasul al 6-lea:

Făcătorul şi Izbăvitorul meu, Hristos-Domnul, din pântecele tău ieşind, Preacurată, întru mine îmbrăcându-se, din blestemul cel dintâi pe Adam 1-a slobozit. Pentru aceasta ţie, Preacurată, ca Maicii lui Dumnezeu şi Fecioarei cu adevărat, grăim neîncetat, ca şi îngerul: Bucură-te ! Bucură-te, Stăpână, folositoarea, acoperământul si mântuirea sufletelor noastre !

La Stihoavnă

Stihirile Ierarhului, glasul al 5-lea: Podobie: Bucură-te, cămara...

Bucură-te, Ierarh prealuminat al Bisericii lui Hristos, stâlpul neclintit al dreptei cinstiri de Dumnezeu, propovăduitorul adevărului şi surpătorul eresurilor; pildă de statornicie în dreapta credinţă, care ai strălucit ca o rază în întunericul necunoştinţei; povăţuitor al monahilor celor râvnitori şi ocrotitor al săracilor, pe care i-ai învăţat, prin Cazania ta, să guste din dulceaţa Evangheliei lui Hristos şi să se roage să li se trimită din cer pace şi mare milă.

Stih: ***Gura mea va vesti înţelepciune şi cugetul inimii mele pricepere.***

Bucură-te, Ierarhe preacinstite, care ţi-ai împodobit viaţa cu strălucirea virtuţilor; mintea cea văzătoare de Dumnezeu si candela veşnic aprinsă a rugăciunii; sabia adevărului care taie spinii eresurilor, ca să crească pe pământul românesc florile cele înmiresmate ale dreptei credinţe; fluierul cel păstoresc al dumnezeieştii glăsuiri şi păstorul care scrie cuvintele cele dătătoare de înţelepciune; temeiul teologiei, străjerul dogmelor celor înalte şi râul învăţăturilor celor de miere curgătoare; pe Hristos, Dumnezeu, roagă-L să dea sufletelor noastre mare milă.

Stih: ***Gura dreptului va deprinde înţelepciune şi limba lui va grăi judecată.***

Bucură-te, prietenul lui Hristos şi cinstitorul sfinţilor plăcuţi lui Dumnezeu; sfetnic înţelept al lui Vasile Voievod şi sârguincios diriguitor al Sinodului de la laşi; traducător al scrierilor sfinţilor părinţi şi tâlcuitor iscusit al Evangheliei lui Hristos; om al rugăciunii şi lucrător al virtuţilor; păstor luminat şi cărturar înţelept. Roagă-te, Părinte, să se dăruiască sufletelor noastre mare milă.

Slavă..., vezi idiomela de la Litie, glasul al 2-lea:

Cu bucurie prăznuim astăzi pe Ierarhul cel înţelept al Moldovei, Varlaam, cel ce a păstorit cu bună rânduială turma cea cuvântătoare a Bisericii lui Hristos, pe care a adăpat-o din izvoarele cele pururea curgătoare ale harului lui Dumnezeu. Pe cel ce cu graiul său cel de foc a ars învăţăturile cele rătăcite ale ereticilor să-1 lăudăm, căci se roagă lui Hristos pentru sufletele noastre.

Şi acum..., a Născătoarei:

O, minune mai nouă decât toate minunile cele de demult! Că cine a cunoscut maică să nască fără bărbat, şi să poarte în braţe pe Cel ce cuprinde toată făptura? A lui Dumnezeu este voia, Cel ce S-a născut,- pe Care ca pe un prunc, Preacurată, în braţele tale purtându-L, şi îndrăzneală de maică spre Dânsul câştigând, nu înceta rugându-L pentru cei ce te cinstesc, ca să miluiască şi să mântuiască sufletele noastre.

La binecuvântarea pâinilor:

Troparul Sfântului Ierarh: Vrednic slujitor al lui Hristos... (de două ori), şi

Născătoare de Dumnezeu, Fecioară... (o dată).

UTRENIA

La Dumnezeu este Domnul... se cântă troparul Prorocului de două ori, Slavă..., al

Ierarhului, Şi acum..., al Născătoarei, pe glasul 1.

Dupa întâia catismă, Sedealna înaintemergătorului, glasul al 5-lea: Podobie: Pe Cuvântul cel împreună...

Pe mijlocitorul Legii şi al darului, credincioşii adunându-ne cu un glas să-1 lăudăm. Că propovăduindu-ne pocăinţa şi pe Irod în faţă mustrându-1 cu îndrăzneală, capul i s-a tăiat. Şi acum cu îngerii vieţuind, se roagă lui Hristos să ne mântuiască pe noi.

Slavă..., glasul întâi: Podobie: Mormântul Tău, Mântuitorule...

Cu lumina mântuitoarelor învăţături ai risipit întunericul necunoştinţei, lerarhe al Moldovei, Varlaam. Pentru aceasta, te rugăm să ne ajuţi prin rugăciunile tale ca să ne izbăvim de duhul răutăţii, al ispitelor şi al rătăcirilor şi să ne învrednicim de lumina mântuirii.

Şi acum..., însăşi podobia:

Mormântul Tău, Mântuitorule, ostaşii străjuindu-l, morţi s-au făcut de strălucirea îngerului ce s-a arătat, care a vestit femeilor învierea. Pe Tine Te slăvim, pierzătorul stricăciunii; la Tine cădem, Cel ce ai înviat din mormânt; la Unul Dumnezeul nostru.

După catisma a doua, Sedealna Inaintemergătorului, glasul al 5-lea: **Podobie: Pe Cuvântul cel împreună...**

Pe cel ce s-a arătat nouă din pântece proroc şi din cea stearpă luminat a ieşit lumii luminător, cu cântări să-l lăudăm, pe Botezătorul lui Hristos şi pătimitorul, cel de biruinţă purtător, pe înaintemergătorul Ioan, că se roagă Domnului ca să mântuiască sufletele noastre.

Slavă..., glasul al 4-lea: Podobie: Spăimântatu-s-a Iosif...

Ca o albină ai adunat nectarul duhovnicesc al învăţăturilor sfinte şi după dumnezeiască rânduială ai fost ales păstor al Bisericii Moldovei, Vrednicule slujitor şi trăitor al credinţei celei drepte; iar mai apoi ca ierarh n-ai încetat să înmulţeşti talanţii dăruiţi de Dumnezeu, ostenindu-te pentru slava Bisericii, rânduind aşezăminte învăţătoreşti şi tălmăcind în limba poporului cuvintele mântuitoare ale părinţilor îmbunătăţiţi, vrednicule de laudă, Sfinte Părinte Varlaam.

Şi acum..., a Născătoarei, însăşi podobia:

Spăimântatu-s-a Iosif, lucru mai presus de fire văzând şi în minte strălucind roua cea de pe lână, întru zămislirea ta cea fără sământă, de Dumnezeu Născătoare, rugul cel nears, toiagul lui Aaron cel ce a odrăslit, şi mărturisind, logodnicul şi ocrotitorul tău preoţilor a grăit: Fecioara naşte şi după naştere iarăşi rămâne Fecioară.

Polieleul **Mărimurile:**

Mărimu-te pe tine, Sfinte Ierarhe Varlaam, şi cinstim ostenelile tale în tâlcuirea Evangheliei lui Hristos.

Veniţi, toţi fiii neamului românesc, să lăudăm cu un glas pe înţeleptul Ierarh Varlaam, zicând: pe apărătorul dreptei credinţe şi podoaba Ortodoxiei.

Stih 1: Auzi(i acestea toate popoarele. Ascultaţi toţi cei ce locuifi in lume.

Stih 2: Gura mea va grăi înţelepciune şi cugetul inimii mele pricepere.

Stih 3: Doamne, iubit-am bunăcuviinţa casei Tale şi locul sălăşluiai slavei Tale.

Stih 4: Gura dreptului grăieşte înţelepciune şi limba lui rosteşte dreptate.

Stih 5: Intru pomenire veşnică va fi dreptul, de auzul rău nu se va teme.

Stih 6: Fericiţi sunt cei ce locuiesc în casa Ta, în vecii vecilor Te vor lăuda.

Apoi: Slavă..., Slavă Ţie, Treime Sfântă... şi celelalte. După Polieleu, Sedealna, glasul 1: Podobie: La Sinodul cel dintâi te-ai arătat...

La Sinodul de la laşi te-ai arătat apărător al dreptei credinţe, lămurind împreună cu alţi ierarhi învăţătura Mărturisirii de credinţă a sfanţului păstor Petru Movilă al Kievului. Pentru aceasta te cinstim ca pe un învăţător preaînţelept şi drept slăvitor al Dumnezeului nostru Cel în Treime lăudat.

Slavă..., aceeaşi. Şi acum... a Născătoarei de Dumnezeu, însăşi podobia:

Ceea ce eşti bucuria cetelor cereşti şi pe pământ oamenilor tare ocrotitoare, Preacurată Fecioară, miluieşte-ne pe noi, cei ce scăpăm la tine; că nădejdile, după Dumnezeu, întru tine, Născătoare, ne-am pus.

Antifonul I, glasul al 4-lea Prochimen,

glasul al 4-lea: Gura mea va grăi înţelepciune şi cugetul inimii

mele pricepere.

Stih: Auziţi acestea toate neamurile, ascultaţi toţi cei ce locuiţi în lume. Toată suflarea să laude pe Domnul...

Toată suflarea să laude pe Domnul...

Evanghelia de la Ioan (X, **1**-9):

(Evanghelia de la Sfânta Liturghie din ziua de 21 mai)

Zis-a Domnul către iudeii care veniseră la Dânsul: Adevărat, adevărat zic vouă: Cel care nu intră pe uşă în staulul oilor, ci sare pe aiurea, acela este fur şi tâlhar. Iar cel ce intră prin uşă este păstorul oilor. Acestuia portarul îi deschide şi oile ascultă de glasul lui, şi oile sale le cheamă pe nume şi le mână afară. Şi când le scoate afară pe toate ale sale, merge înaintea lor, şi oile merg după el, căci cunosc glasul lui. Iar după un străin ele nu vor merge, ci vor fugi de el, pentru că nu cunosc glasul străinilor. Această pildă le-a spus-o Iisus, dar ei n-au înţeles ce însemnă cuvintele Lui. A zis deci iarăşi Iisus: Adevărat, adevărat zic vouă: Eu sunt uşa oilor. Toţi câţi au venit mai înainte de Mine sunt furi şi tâlhari, iar oile nu i-au ascultat. Eu sunt uşa: De va intra cineva prin Mine, se va mântui,- şi va intra şi va ieşi şi păşune va afla.

Psalmul 50 **Slavă..., glasul al 2-lea:**

Pentru rugăciunile Ierarhului Tău, Varlaam, Milostive, curăţeşte mulţimea păcatelor noastre.

Şi acum..., a Născătoarei:

Pentru rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu, Milostive, curăţeşte mulţimea păcatelor noastre.

Stih: Miluieşte-ne, Dumnezeule, după mare mila Ta...

Stihira idiomelă, glasul al 6-lea:

Ierarhe, de trei ori fericite, Sfinte Varlaame, păstorule cel bun şi vrednic slujitor al lui Hristos, tu, cel ce ţi-ai pus sufletul pentru oile cuvântătoare ale Bisericii Moldovei, prealăudate, de Dumnezeu cuvântătorule, roagă-te să se dăruiască sufletelor noastre pace şi mare milă.

CANOANELE

Al înaintemergătorului, cu irmosul pe 6, şi al Ierarhului Varlaam, pe 8.

Cântarea 1

Al înaintemergătorului, glasul al 8-lea: Irmosul:

Deschide-voi gura mea şi se va umplea de Duh şi cuvânt răspunde-voi împărătesei Maici; şi mă voi arăta luminat prăznuind şi voi cânta minunile ei, bucurându-mă.

Pe sfeşnicul cel prealuminat, pe propovăduitorul lumii, pe dumnezeiescul Apostol şi slujitorul lui Hristos, pe cel mărturisit de Dumnezeu, pe înaintemergătorul Domnului, cine va putea să-l laude după vrednicie?

Dumnezeiescul începător al cetelor puterilor celor fără de trup a venit către dumnezeiască sfinţită Biserica lui Dumnezeu, aducând bunele vestiri bătrânului: Vei naşte, o, preabătrânule, pe înaintemergătorul Domnului.

Pe preaalesul proroc şi înaintemergător, pântecele cel sterp şi bătrân l-a avut; acela, din pântecele maicii, o, minune străină, s-a închinat lui Hristos, Celui ce era purtat în pântecele Maicii lui Dumnezeu.

A Născătoarei:

Zis-a dumnezeiescul înger către Fecioara care purta prunc în pântece: Mireasa lui Dumnezeu, mergi degrab la casa Elisabetei, ca să o afli pe dânsa însărcinată şi să cunoşti naşterea cea de negrăit pe care o vestesc ţie.

Al Ierarhului, glasul al 8-lea: Irmos:

Să cântăm Domnului...

Stih: Sfinte Ierarhe Varlaam, roagă-te lui Dumnezeu pentru noi.

Din tinereţe ai fost cinstitor de Dumnezeu, Sfinte Ierarhe, căci părinţii tăi din ţinuturile Neamţului ţi-au sădit în suflet credinţa dreaptă şi împlinirea virtuţilor;

acestea nu te-au lăsat să rătăceşti pe căile deşertăciunii, ci ai mers neabătut pe calea către Hristos.

Numele marelui ierarh Vasile al Cezareei Capadociei ai primit la Botez, iar acesta, din tinereţe, pildă de statornicie şi călăuzitor înţelept ţi-a fost ca să nu cazi în rătăcirile deşarte ale acestei lumi şi să păzeşti neatinsă pecetea darului Sfântului Duh.

Slavă...

Din viţă nobilă ai ieşit, atunci când Dumnezeu a rânduit, dar bunăstarea şi cinstea lumească nicicum nu te-au oprit a lua crucea şi a urma lui Hristos. De aceea, când Preamilostivul Dumnezeu te-a chemat, pe aceasta pe umeri ai luat-o şi ai plecat pe calea sfintelor nevoinţe.

Şi acum..., a Născătoarei:

Să cântăm Domnului, Celui ce a binevoit fără de sămânţă a Se întrupa din Fecioară, spre mântuirea şi izbăvirea noastră.

Catavasie: Cruce însemnând Moise...

Al Inaintemergătorului Irmosul:

Cântarea a 3-a:

Pe ai tăi cântăreţi, Născătoare de Dumnezeu, izvorul cel viu şi îndestulat, care s-au împreunat ceată duhovnicească, întăreşte-i întru dumnezeiască mărirea ta, cununilor măririi învrednicindu-i.

Născându-se Ioan din cea stearpă după cuviinţă, a dezlegat limba părintelui său, căci fiind ca un glas al Cuvântului, bine glăsuitor, binecuvântându-L a grăit: Tu singur eşti sfânt şi Domn.

Neiubind nici una din cele de aici, fugind, ai locuit în pustietate ca într-o cetate, şi întărindu-te cu Duhul cel dumnezeiesc, preamărite, fără de materie ai vieţuit ca şi dumnezeiescul Ilie.

Tulburarea vieţii nesuferind-o, înţelepte, ca o pasăre te-ai depărtat în pustietăţi, petrecând, şi ai aflat pe Domnul mângâindu-te si mântuindu-te de vifor si de nevoi.

A Născătoarei:

Mers-a Fecioara la casa Elisabetei, purtând în pântece pe Dumnezeu- Cuvântul, Cel fără de început; şi amândouă îmbrăţişându-se, cunoscând îndată Inaintemergătorul, s-a închinat Lui din pântece.

Al Ierarhului Irmos: Tu eşti întărirea...

Urmând prorocului Ilie, care s-a îndepărtat în pustie lângă pârâul Cherit, aşa şi tu, Sfinte, din fragedă copilărie ţi-ai îndreptat paşii spre Schitul Zosim, unde ai început a deprinde tainele vieţii celei plăcute lui Dumnezeu.

După ce te-ai deprins cu ascultarea, cu munca şi cu rugăciunea, ai început a învăţa taina desluşirii limbilor în care s-au scris cuvintele sfinte ale părinţilor celor de demult, pe care, apoi, le-ai adus la cunoştinţa tuturor, ca unul care n-ai ţinut ascuns talantul cunoaşterii de Dumnezeu.

Slavă...

Sfinte Ierarhe Varlaam, primind chipul cel îngeresc, ca pe o chemare dumnezeiască l-ai socotit nevoindu-te şi mai mult cu ascultarea, curăţia şi sărăcia de bunăvoie, care ţi-au fost împlinirea vieţii, sfinţite Părinte.

Şi acum...

Roagă totdeauna, Născătoare de Dumnezeu, pe Cel ce S-a întrupat din tine mai presus de cuvânt, să ne mântuiască pe noi de toată ispita ce ne vine de la trup, de la lume şi de la diavol.

Catavasie: Toiagul spre închipuirea tainei...

Condacul Prorocului, glasul al 5-lea:

Tăierea capului înaintemergătorului, rânduială dumnezeiască a fost, ca şi celor din iad să propovăduiască venirea Mântuitorului. Să se tânguiască Irodiada, care a cerut ucidere cu fărădelege, că nu Legea lui Dumnezeu, nici viaţa cea fericită a iubit, ci pe cea amăgitoare şi vremelnică.

Sedealna Prorocului, glasul 1: Podobie: Mormântul Tău...

Pe înaintemergătorul lui Hristos, pe Botezătorul şi prorocul, să-1 cinstim credincioşii cu curată conştiinţă, ca pe un mărit propovăduitor şi al pocăinţei învăţător, şi ca pe un mucenic cu totul adevărat al Mântuitorului; că nebunia lui Irod mustrând, capul i s-a tăiat.

Slavă..., Sedealna Ierarhului, glasul al 8-lea: Podobie: Pe înţelepciunea...

Mintea înţeleaptă şi cuvintele tale duhovniceşti au bucurat inimile credincioşilor, devenind ca un tezaur nepreţuit, Sfinte Ierarhe Varlaam; dogmele părinţilor le-ai întărit la Sinodul de laşi, arătându-te apărător al Ortodoxiei. Pentru aceasta, Hristos te-a preamărit în ceruri şi ţi-a dat cununa cea neveştejită a împărăţiei Sale. De Dumnezeu purtătorule, Părinte, roagă-te lui Hristos să ne dăruiască iertare de greşeli, celor ce cu dragoste prăznuiesc sfântă pomenirea ta.

Şi acum.... a Născătoarei:

Când va veni Stăpânul tuturor să judece tot pământul, cu oile de-a dreapta să mă socoteşti pe mine şi din întunericul cel mai din afară şi de toată pedeapsa, pe mine, netrebnicul robul tău, să mă izbăveşti, Preacurată; ca să slăvesc cu mulţumire bogăţia bunătăţii tale, Născătoare de Dumnezeu prealăudată; şi să strigăm ţie, bucurându-ne: Roagă-te Fiului tău şi Dumnezeului nostru să ne dăruiască iertare de păcate; că pe tine te avem nădejde noi, nevrednicii robii tăi.

Al înaintemergătorului Irmosul:

Cântarea a 4-a.

Sfatul cel neurmat şi dumnezeiesc al întrupării Tale celei de sus, celei din Fecioară, Prorocul Avacum avandu-l în minte, a grăit: Slavă puterii Tale, Doamne.

Rădăcini şi miere sălbatică, şi lăstari ai mâncat, ca o mâncare aleasă, fericite înaintemergătorule, şi te-ai îmbrăcat cu haină din păr de cămilă, mai aleasă decât porfira cea împărătească.

Pe Cel ce prin cuvânt a zidit toate, L-ai propovăduit tuturor, fericite; că Acesta este Cel ce ţine lopata în mână şi ca un drept alege aria sa.

Ca un vieţuitor fără de trup, mărite, n-ai dat somn ochilor tăi, înţelepte, nici tâmplelor tale odihnă, fericite, până ce nu te-ai zidit casă dumnezeiescului Duh.

A Născătoarei:

Graiul lui Avacum s-a împlinit întru tine, Fecioară preacântată, căci, din tine munte umbros, a venit Dumnezeu, întrupându-Se şi mântuind pe oameni din înşelăciune.

Al Ierarhului: Irmosul: Auzit-am, Doamne...

Văzându-te împlinind cu râvnă toată rânduiala părintească, obştea Mănăstirii Secu te-a ales egumen, pentru a-i fi povăţuitor şi chivernisitor. în această sfântă ascultare, te-ai arătat vrednic urmaş al marilor trăitori ai poruncilor lui Hristos, minunate Părinte Varlaam.

Nici ispitele, nici greutăţile vieţii, nici lipsurile nu te-au despărţit de dragostea Stăpânului Hristos. Drept aceea, numele tău s-a făcut cunoscut în toate ţările româneşti şi toţi veneau să asculte cuvintele tale cele purtătoare de lumină.

Slavă...

Sfetnic de încredere şi statornic în dreptate ai fost pentru domnitorii timpului tău, iar în călătoriile tale peste hotarele Moldovei nu ai pregetat să vorbeşti tuturor despre frumuseţile plaiurilor tării tale şi să te arăţi păstrător al sfintelor predanii apostoleşti.

Şi acum..., a Născătoarei:

Tu eşti lauda credincioşilor, ceea ce nu ştii de mire; tu, folositoarea şi scăparea noastră, zid şi liman credincioşilor, că tu duci rugăciunile noastre la Fiul tău, ceea ce eşti cu totul fără de prihană; izbăveşte-ne de primejdii pe noi cei ce cu credinţă şi cu dragoste te mărturisim pe tine Născătoare de Dumnezeu, Preacurată.

Catavasie: Auzit-am, Doamne, taina iconomiei Tale...

Cântarea a 5-a:

Al înaintemergătorului Irmosul:

Spăimântatu-s-au toate de dumnezeiască mărirea ta; că tu, Fecioară, neispitită de nuntă, ai avut în pântece pe Dumnezeu cel peste toate, şi ai născut pe Fiul cel fără de ani, Cel ce dăruieşte pace tuturor celor ce te laudă pe tine.

Cu tăria dumnezeiescului Duh fiind îmbrăcat, mărite, tuturor ai strigat, pocăiţi-vă; iată securea stă acum lângă rădăcina pomilor, tăind pe cei fără de roadă, iar pe cei buni curăţindu-i.

Limba ca o trâmbiţă având, înaintemergătorule al Domnului, cu bună cuviinţă glăsuiai celor de faţă: eu vă botez acum cu apă, dar va veni în urma mea Altul tare, botezând cu foc şi cu apă.

Dumnezeieştii proroci mai înainte au prorocit că va veni Domnul; iar tu ai venit vestitor înaintea feţei Lui, mai înainte gătind cărările Lui, Care va mântui pe poporul cel credincios, şi-1 va alcătui într-o ceată sfântă a lui Dumnezeu.

A Născătoarei:

înaintemergătorul fiind purtat în pântecele maicii sale, după ce a cunoscut pe Ziditorul său că este purtat în chip tainic în pântece fecioresc, luminându-se de dumnezeiescul Duh, a săltat înlăuntru şi s-a închinat Lui.

Al Ierarhului: Irmosul: O, de trei ori fericite lemn...

Nu de la oameni chemare ai avut, ci, prin oameni, de la Dumnezeu ţi-a fost rânduit să ieşi din liniştea mănăstirii, pentru a primi înalta slujire a arhieriei şi a ţi se încredinţa toiagul vlădicesc al marilor ierarhi ai Moldovei, Sfinte Varlaam, plăcutule al lui Hristos. Vrednicul domnitor Vasile al Moldovei ţi-a fost sprijin în tot ceea ce Bunul Dumnezeu ţi-a încredinţat să împlineşti pentru poporul care slăveşte numele Preasfintei Treimi; căci, tu, Ierarhe Prealăudate, te-ai ostenit să rânduieşti cele de trebuinţă în ogorul Domnului, făcându-te plăcut lui Dumnezeu, oamenilor timpului tău şi nouă, celor ce prăznuim sfântă pomenirea ta.

Slavă...

îndreptător şi povăţuitor al credincioşilor ai fost, mărite Varlaam, Ierarhe al lui Hristos, căci prin cuvintele tale ai risipit eresurile celor rău credincioşi. Toate le-ai biruit cu puterea Duhului Sfânt, pentru acestea te lăudăm.

Şi acum..., a Născătoarei:

Ca o Maică, îndrăzneală către Fiul tău câştigând, Preacurată, înmulţeşte purtarea ta de grijă pentru noi şi nu ne trece cu vederea, căci îndeosebi pe tine te avem către Stăpânul, Milostivă îmblânzitoare, noi, creştinii dreptmăritori.

Catavasia: O, de trei ori fericite lemn...

Cântarea a 6-a:

Al înaintemergătorului Irmosul:

înţelepţii de Dumnezeu, care faceţi acest praznic dumnezeiesc şi cu totul cinstit al Maicii lui Dumnezeu, veniţi să batem din palme, slăvind pe Dumnezeu, Cel ce S-a născut dintr-însa.

Către tine poporul cel prea viclean a venit, ispitindu-te şi grăindu-ţi: Tu eşti Domnul? Iar tu le-ai zis: Nu sunt eu, ci altul este, Care va veni în urma mea, Mai-marele meu.

Eu sunt din fire stricăcioasă, iar Cel ce vine în urma mea este nestricăcios şi mai presus de ani, şi Făcător a toată zidirea, Căruia nu pot să-l dezleg nici încălţămintele.

Văzându-te toţi desfrânaţii si vameşii si nesăţioşii, alergau împreună şi se botezau de la tine, Mărite Proorocule, învăţându-se călătoria cea către Hristos.

A Născătoarei:

Scoate din tot felul de răutăţi pe robii tăi, Fecioară Mireasă dumnezeiască, pe cei ce scapă sub nebiruitul tău acoperământ, şi de înfricoşătoarele chinuri ce au să fie îi izbăveşte.

Al Ierarhului: Irmosul:în pântecele fiarei celei din apă...

Ca să hrăneşti pe credincioşi din cuvintele Evangheliei Mântuitorului Hristos, le-ai tâlcuit pe înţelesul tuturor, în Cazania ta. Cu aceasta, Sfinte Ierarhe, ai stat pururea la căpătâiul păstoriţilor tăi, învăţând cuvântul adevărului.

Răspânditu-s-a ca o bună-mireasmă învăţătura cărţilor tale în toată Biserica dreptmăritoare a neamului românesc, făcându-te cunoscut ca un ierarh preaînţelept şi harnic propovăduitor al lui Hristos.

Slavă..

Următor al sfinţilor Părinţi si cinstitor al sfintelor moaşte te-ai arătat, Părinte Varlaam,- căci împreună cu Vasile Voievod ai adus la laşi moaştele Sfintei Cuvioase Parascheva, mult folositoarea, aşezându-le în biserica Sfinţilor Trei Ierarhi, bucurând pe păstoriţii tăi, iar acum împreună cu Sfânta roagă-te să ne mântuim noi toţi.

Şi acum...

De Dumnezeu Născătoare Fecioară, izbăveşte-ne de cumplitele greşeli, cu rugăciunile tale, ca să dobândim, Preacurată, strălucirea Fiului lui Dumnezeu, Cel ce S-a întrupat din tine în chip negrăit.

Catavasie: în pântecele fiarei celei din apă... Condacul ierarhului, glasul al 8-lea:

Cu dumnezeieştile învăţături strălucind, Părinte Sfinte, ai păstorit Biserica neamului tău şi ai tâlcuit Evanghelia lui Hristos. Pentru aceasta, te-ai arătat, Sfinte Ierarhe Varlaam, ca un mare apărător al dreptei credinţe.

Icos:

Arând ogorul inimilor credincioşilor, Sfinte Ierarhe, sămânţa cuvintelor Domnului ai sădit în pământ bun, rodind însutit fructele dreptei credinţe. Pentru aceasta, primeşte, Părinte, laudele noastre, cel ce eşti vas dumnezeiesc, ochi priveghetor, părinte al păstorilor şi rugător neîncetat pentru sufletele noastre.

Sinaxar

In luna august, în a 30-a zi, se face pomenirea Sfântului Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei.

Sfântul Mitropolit Varlaam a păstorit Mitropolia Moldovei între anii 1632-1653, în timpul domnitorilor Alexandru Iliaş, Miron Barnovschi, Moise Movilă şi Vasile Lupu. Provenind dintr-o familie de răzeşi, care se numea Moţoc, din Borceşti, sat dispărut situat lângă Târgu-Neamţ, Mitropolitul Varlaam s-a născut în jurul anului 1590. Numele său de botez a fost Vasile. Din tinereţe şi-a îndreptat paşii spre Schitul Zosim de pe valea pârâului Secu, unde a învăţat carte şi limbile slavonă şi greacă. Pe aceeaşi vatră, Vornicul Nestor Ureche si soţia sa Mitrofana au ctitorit în 1602 Mănăstirea Secu în care a început să funcţioneze şi o şcoală. Tânărul Vasile Motoc a intrat în obştea noii mănăstiri, unde a fost călugărit cu numele de Varlaam. Fiind bun povăţuitor, a fost numit egumen al mănăstirii. Cu multă osârdie, cuviosul Varlaam s-a adâncit în tainele cărţilor, traducând Scara (Leastviţa) Sfanţului Ioan Scărarul (1618). Apoi, pentru strădaniile şi virtuţile sale el a fost cinstit cu rangul de arhimandrit.

Ajungând sfetnic de încredere al domnitorului Miron Barnovschi, în anul 1628, arhimandritul Varlaam este trimis la Kiev şi Moscova în vederea cumpărării de icoane pentru mănăstirile Dragomirna şi Bârnova şi pentru biserica ctitorită de domnitor în Iaşi. Săvârşind aceasta, Varlaam s-a întors în tară, dar primind vestea morţii Mitropolitului Anastasie Crimca (1629) şi pe cea a înlăturării domnului Miron Barnovschi, s-a retras la Mănăstirea Secu.

în anul 1632, în timpul domniei voievodului Alexandru Iliaş, prin lucrarea lui Dumnezeu, arhimandritul Varlaam a fost chemat să păstorească Mitropolia Moldovei

în locul Mitropolitului Atanasie (1629-1632), care s-a mutat la cele veşnice şi a fost înmormântat la Mănăstirea Bistriţa, Neamţ.

Noul Mitropolit unea învăţătura cu rugăciunea şi cuvântul înţelept cu fapta cea bună. în timpul păstoririi învăţatului Mitropolit Varlaam, Mitropolia Moldovei s-a bucurat de mult ajutor din partea binecredinciosului domnitor Vasile Lupu. Sprijinit şi de Sfântul Mitropolit Petru Movilă al Kievului, Mitropolitul Varlaam a înfiinţat prima tipografie românească din Moldova, în anul 1640, pe care a instalat-o la Mănăstirea „Sfinţii Trei Ierarhi" din Iaşi. înţelept apărător al dreptei credinţe şi al unităţii Bisericii Ortodoxe în vremuri tulburi, Mitropolitul Varlaam s-a ocupat îndeaproape de organizarea Sinodului de la Iaşi din anul 1642, care a îndreptat şi aprobat Mărturisirea de credinţă alcătuită de Mitropolitul Petru Movilă al Kievului în 1638, pentru a da clerului şi credincioşilor ortodocşi o călăuză în lupta lor împotriva rătăcirilor de la Sfânta Tradiţie a Bisericii.

Vrednicul Mitropolit Varlaam al Moldovei era preţuit atât în ţară, cât şi în afara ei. Astfel, pentru evlavia şi înţelepciunea sa, Mitropolitul Varlaam s-a numărat, în anul 1639, între cei trei candidaţi propuşi pentru ocuparea scaunului de Patriarh ecumenic al Con-stantinopolului. Ca un păstor bun şi harnic, Mitropolitul a tipărit la Iaşi mai multe cărţi de slujbă şi de apărare a credinţei ortodoxe, şi anume: *Cazania, Cele şapte taine, Răspunsul împotriva catehismului calvinesc, Pravila, Paraclisul Născătoarei de Dumnezeu* şi altele.

Lucrarea sa intitulată Cazania sau Carte românească de învăţătură la duminicile de peste an, la praznice împărăteşti şi la sfinţi mari (1643) a fost prima carte românească tipărită în Moldova, numărându-se până astăzi între cele mai de seamă scrieri din istoria vechii culturi româneşti. Ea s-a răspândit în toate provinciile româneşti, dar mai ales în Transilvania, unind în cuget şi credinţă pe românii locuind de o parte şi de alta a munţilor Carpaţi. în timpul păstoririi Mitropolitului Varlaam al Moldovei a fost zidită frumoasa biserică a Mănăstirii „Sfinţii Trei Ierarhi" din laşi, ctitoria cea mai de seamă a domnitorului Vasile Lupu. în această biserică, sfinţită în anul 1639, Mitropolitul Varlaam slujea adeseori şi binevestea Evanghelia lui Hristos cu râvnă şi înţelepciune. în anul 1641, în această biserică, evlaviosul Mitropolit Varlaam a aşezat moaştele Cuvioasei Parascheva, dăruite domnitorului Vasile Lupu de Patriarhia Ecumenică de Constantinopol, în semn de recunoştinţă pentru ajutorul oferit de el acesteia, în vremea Patriarhului ecumenic Partenie. Prin evlavia sa, Mitropolitul Varlaam a sporit mult în rândurile credincioşilor cinstirea Sfintei Cuvioase Parascheva. Pentru a întări credinţa ortodoxă şi a-i lumina pe tineri, Mitropolitul Varlaam 1-a îndemnat pe domnitorul Vasile Lupu să întemeieze la laşi, în anul 1640, prima şcoală de grad înalt din Moldova, după modelul Academiei duhovniceşti de la Kiev, înfiinţată acolo de Sfântul Ierarh Petru Movilă. Noul aşezământ de cultură din Moldova, în care se preda în limbile greacă, slavonă şi română, se afla în incinta Mănăstirii „Sfinţii Trei Ierarhi" din Iaşi, având la început şi profesori trimişi de Mitropolitul Petru Movilă al Kievului, ca semn că nu şi-a uitat patria sa, Moldova.

După ce domnitorul Vasile Lupu a pierdut scaunul domnesc în anul 1653, Mitropolitul Varlaam, dornic de liniște și de rugăciune, s-a retras la mănăstirea sa de metanie, Secu, după cum mărturisește cronicarul Miron Costin.

Vrednicul Mitropolit a mai trăit patru ani, în smerenie, în rugăciune și în viețuire sfântă, strămutându-se la veșnicele locașuri către sfârșitul anului 1657. Toate cele agonisite în timpul vieții sale le-a dăruit Mănăstirii Secu.

Marele Mitropolit Varlaam al Moldovei a fost înmormântat în zidul de miazăzi al bisericii Mănăstirii Secu.

Pentru râvna sa în apărarea dreptei credințe, pentru viețuirea sa sfântă și pentru lumina duhovnicească pe care a dăruit-o poporului român dreptcredincios, la propunerea Sinodului mitropolitan al Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, în data de 12 februarie 2007,

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a înscris în rândul sfinților din calendar pe învățatul Mitropolit Varlaam al Moldovei, cu zi de pomenire la 30 august.

Cu ale lui sfinte rugăciuni, Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, miluiește-ne pe noi.

Cântarea a 7-a:

Al înaintemergătorului Irmosul:

N-au slujit făpturii cugetătorii de Dumnezeu, ci numai Făcătorului; ci groaza focului bărbătește înfruntându-o, se bucurau, cântând: Prealăudate Dumnezeul Părinților noștri și Doamne, bine ești cuvântat.

Stând vitejește împotriva lui Irod, mărite înaintemergătorule, pe acesta l-ai mustrat ca pe un nelegiuit, grăind: Nu ți se cuvine a avea patul celui de un sânge cu tine; iar el, nesuferindu-te, a tăiat capul tău.

Ca un proroc preamărit, mai înainte de naștere ai cunoscut pe Domnul și ca pe un Mielușel al lui Dumnezeu, tuturor L-ai arătat, trăgând pe toți către închinăciunea cea dumnezeiască, grăind către Domnul: Dumnezeule, bine ești cuvântat.

Vrând a primi sfârșitul cel fericit, mărite înaintemergătorule, ai trimis pe ucenicii tăi către Hristos Dumnezeu, întrebându-L pe Dânsul: Tu ești, Doamne, Cel ce vine să mântuiască lumea, sau pe altul să așteptăm ?

A Născătoarei:

Răspuns-a Hristos ucenicilor lui: Mergeți și ziceți lui Ioan: Iată, morții înviază, surzii aud, leproșii se curățesc și șchiopii umblă ca cerbul.

Al Ierarhului: Irmos: Nebuna poruncă a tiranului...

Sfinte Ierarhe Varlaam, ne-ai lăsat spre moştenire duhovnicească părinteştile tale cuvinte, ca pe o comoară de mult preţ.

Urmând învăţăturile tale, pilda vieţii şi slujirea lui Hristos, vom ajunge şi noi la asemănarea cu Dumnezeu, Sfinte Părinte Varlaam.

Nu ai suferit, fericite, să auzi pe cei ce huleau şi răstălmăceau cuvintele lui Dumnezeu, nici pe cei fără de judecată care grăiau nedreptate; pe toţi i-ai întors cu glasul cel păstoresc şi i-ai îndreptat către calea cea sfântă şi mântuitoare.

Slavă...

Credinţa cea dreaptă păzind, călătoria săvârşind, împodobit cu virtuţi, când Dumnezeu a binevoit, te-ai retras la Mănăstirea Secu, de unde ai fost chemat de Hristos, pe Care L-ai dorit, la cereştile locaşuri, primind cununa cea neveştejită a împărăţiei cereşti.

Şi acum...

Mântuiţi fiind, prin Cel născut al tău, de osânda căderii celei de demult, pe tine, Maică Fecioară, pricina cea adevărată a mântuirii, împreună cu Fiul tău, Cel ce S-a dat pe Sine izbăvire pentru noi, pururea te lăudăm.

Catavasie: Nebuna poruncă a tiranului...

Cântarea a 8-a:

Al înaintemergătorului

Irmosul:

Pe tinerii cei binecredincioşi în cuptor, naşterea Născătoarei de Dumnezeu i-a mântuit, atunci fiind închipuită, iar acum plinită; pe toată lumea ridică să-ţi cânte Ţie: Pe Domnul, lucrurile, lăudaţi-L şi-L preaînălţaţi în toţi vecii.

Fost-ai proroc al Legii celei Vechi şi al celei Noi, prealăudate, şi mai mare decât toţi prorocii, căci nu te-ai făcut trestie bătută de vânturi, ci ai stat neclintit grăind: Pe Domnul binecuvântaţi-L şi preaînălţaţi-L în toţi vecii.

Nebunîndu-se Irod de boldurile Irodiadei, văzând pe fata prea-desfrânatei dansând, a zis ticălosul: Orice-mi vei cere îţi voi da, până la jumătate din împărăţia mea, cu jurământ. Şi ea a cerut capul înaintemergătorului.

Temniţa ţinea pe Ioan, iar ospăţul ţinea pe Irod veselindu-1. Atunci a jucat fata preadesfrânatei şi, lui Irod plăcându-i, i-a dat întru tot cinstitul şi sfântul cap al înaintemergătorului ca să-1 ducă maicii sale dar preacinstit.

A Născătoarei:

Izbăveşte cetatea ta, Fecioară, de toată înfricoşarea şi vătămarea; de cutremur, de cădere, de robia barbarilor şi de chinul cel înfricoşător al focului celui veşnic; că pe tine, după Dumnezeu, folositoare toţi creştinii te avem, Fecioară.

Al Ierarhului: Irmos: Binecuvântaţi tineri...

Cât de frumoasă este strălucirea în care ai intrat, Sfinte Ierarhe Varlaam! Pe Cel pe Care L-ai dorit şi L-ai slujit, îl vezi acum faţă către faţă şi de slava Lui te minunezi, zicând: Să binecuvinteze toată făptura pe Domnul şi să-L preaînalţe întru toţi vecii.

Toată viaţa ta a fost o jertfa bineplăcută Domnului, vrednicule de laudă. Ascultând de dumnezeieştile porunci, ai îndemnat şi pe păstoriţii tăi a cânta: Să binecuvinteze toată făptura pe Domnul şi să-L preaînalţe întru toţi vecii.

Binecuvântăm pe Tatăl...

Făcutu-s-au moaştele tale de la Mănăstirea Secu izvor de tămăduiri şi loc de mângâiere şi întărire duhovnicească, pentru cei ce cântă: Să binecuvinteze toată făptura pe Domnul şi să-L preaînalţe întru toţi vecii.

Şi acum a Născătoarei:

A Domnului Născătoare Stăpână, rănile sufletului meu şi întinările, cu milostivă rugăciunea ta, Fecioară, vindecă-le şi pe mine cel căzut mă scoală, căci strig: Miluieşte-mă pe mine, păcătosul, ceea ce eşti cu totul fără prihană. Că tu eşti folositoarea şi sprijinitoarea, ceea ce numai tu singură eşti curată şi binecuvântată în veci.

Catavasie:

Să lăudăm, bine să cuvântăm şi să ne închinăm Domnului, cântându-l şi preaînălţându-L pe Dânsul întru toţi vecii.

Binecuvântaţi tinerii...

Cântarea a 9-a:

Al înaintemergătorului Irmosul:

Tot neamul omenesc să salte cu duhul, fiind luminat; şi să prăznuiască firea minţilor celor fără de trup, cinstind sfanta prăznuire a Maicii lui Dumnezeu şi să cânte: Bucură-te, Preafericită, Născătoare de Dumnezeu, Curată, pururea Fecioară.

Băutura cea urâtă şi cina cea necurată, jocul cel fără de frumuseţe au înverşunat foarte pe ticălosul spre turbarea nesaţiului şi plată desfrânatei a dat capul Inaintemergătorului, de care nu este vrednică nici lumea toată, înfricoşătoare este taina!

O, cum Irod cel cumplit nu s-a înfricoşat de Judecătorul cel nemărginit! Ci în sufletul său fiind înnebunit, cu vicleşug hrănea uciderea Botezătorului, cel ce îl mustrase. Şi nesuferind, căuta vreme cu prilej bun şi, găsindu-l, a tăiat pe cel drept.

Intrat-ai cu adevărat de pe pământ în cele sfinte ca un înger, ca cel ce îngereşte ai vieţuit pe pământ, înţelepte. înaintemergătorule al Domnului, adu-ţi aminte în înălţime de cântăreţii tăi, mărite, şi cere iertare păcatelor şi ne dă pace şi milă.

A Născătoarei:

O, Fiule al lui Dumnezeu, îndelung-Răbdătorule Doamne şi Mult- milostive! Prin rugăciunile Botezătorului Tău şi prin rugăciunile celei ce Te-a născut pe Tine, şi ale tuturor sfinţilor Tăi, pe robii Tăi îi mântuieşte şi dă de sus biruinţă poporului nostru bine-credincios, ca un iubitor de oameni.

Al Ierarhului Irmos: Rai de taină...

Plină de bucurie şi de veselie este pomenirea ta, cea de peste an, Sfinte Ierarhe Varlaam. Treimea cea atotstăpânitoare, pe Care ai teologhisit-o, te-a răsplătit după mulţimea strădaniilor şi ostenelilor pe care le-ai săvârşit. înaintea Ei stând acum, Sfinte, rugător pentru lume arată-te.

Izbăveşte, Sfinte Ierarhe, ţara şi poporul în care te-ai născut de toată primejdia şi asuprirea, şi trimite din cer, de la Dumnezeu, pace, bucurie şi linişte celor ce cu dragoste săvârşesc pomenirea ta.

Slavă...

Tâlcuitorule al tainelor cereşti, Cel ce eşti luminat de raza luminii celei întreit strălucitoare, a Tatălui şi a Fiului şi a Sfanţului Duh, pe cei ce cu credinţă te laudă izbăveşte-i de tot răul, iar cu învăţăturile tale, la lumină îi povăţuieşte.

Şi acum..

O, înfricoşătoare minunea ta! Că tu, Fecioară, Născătoare de Dumnezeu, născând pe Unul din Treime, pe Dumnezeu-Cuvântul în chip de nespus, ai arătat taina cea mai înainte de veci ascunsă întru Dumnezeu, Cel ce a zidit toate.

Catavasie: Rai de taină eşti...

LUMINÂNDA

A Prooroculuí, glasul al 2-lea: Podobie: Cu ucenicii să ne suim...

Irod cel fără de lege a tăiat capul cel dumnezeiesc şi sfinţit al înaintemergătorului, nesuferind mustrările lui, nebunul. O, înfricoşătoare îndrăznire! Cu adevărat, dar, să se tânguiască ticălosul, făcând ucidere fără de lege,- iar noi

acum, capul cel cinstit după vrednicie cinstindu-1, slăvim cu cântări de laudă pe Botezătorul lui Hristos.

Slavă..., a Ierarhului, glasul al 3-lea: Podobie: Cercetatu-ne-ai pe noi de sus...

Preaînţeleptule Ierarh, de Dumnezeu purtătorule, cuvintele şi chipul tău ne- au rămas ca nişte comori de mult preţ. Trimite-ne, Sfinte, din cer, putere şi har, ca să ne lumineze minţile şi să ne mântuim.

Şi acum...

Bucură-te, Născătoare de Dumnezeu, Maica lui Hristos-Domnul; luminează-ne haina sufletului nostru ca să ne mântuim.

LAUDELE

Stihirile pe 6, glasul al 8-lea: 3 ale înaintemergătorului şi 3 ale Ierarhului Podobie: O, preaslăvită minune...

Ierarhe al lui Hristos, Varlaam, pe umeri crucea ostenelilor luând, de bunăvoie ai urmat Domnului. Credinţa cea dreaptă ai mărturisit, poporul bine 1- ai povăţuit, Evanghelia ai tălmăcit şi pe eretici aspru i-ai mustrat cu învăţătura ta. Pentru aceasta te cinstim şi te fericim.

Ierarhe, cu adevărat prealăudat, Păstorule cel înţelept şi al nostru luminător, nu înceta a te ruga pentru poporul din care ai răsărit, ca să păzească sfintele predanii şi credinţa curată, cum tu le-ai păzit. Din moaştele tale izvorăsc tămăduiri si se bucură cei binecredincioşi de prăznuirea ta! Cu rugăciunile tale, Sfinte, ajută-ne să ne mântuim.

O, preaslăvită minune! Păstorul cel bun al Moldovei, Varlaam, se prăznuieşte astăzi cu negrăită bucurie. Că de tânăr a ales nevoinţa ca să dobândească viaţa curată asemenea îngerilor. învăţăturile lui şi râvna sa au luminat marginile şi au biruit rătăcirile eresurilor ! Cu ale cărui rugăciuni, Hristoase, mântuieşte sufletele noastre.

Slavă..., glasul al 8-lea:

Bucură-te, Sfinţite Ierarhe Varlaam, cel ce la Sinodul de la laşi te-ai arătat credinţei apărător şi Mărturisirii ortodoxe ostenitor; bucură-te, învăţătorule preaînţelept, cel ce ne-ai lăsat ca tezaur sfânt tâlcuirile Evangheliei în limba poporului tău, pe care l-ai iubit. O, împreună vorbitorule cu îngerii, roagă-te pentru noi lui Hristos ca să ne mântuim.

Şi acum...

Stăpână, primeşte rugăciunile nevrednicilor robilor tăi şi ne mântuieşte de toată nevoia şi necazul.

DOXOLOGIA MARE

După Sfinte Dumnezeule..., troparul înaintemergătorului, Slavă..., al Ierarhului, Şi acum..., al Născătoarei.

Ecteniile şi apolisul Ceasul întâi

La Sfânta Liturghie:

Fericirile, din Canonul înaintemergătorului de la Cântarea a 3-a pe 4 şi din al Ierarhului, Cântarea a 6-a, pe 4.

Prochimen, glasul 1: Gura mea va grăi înţelepciune şi cugetul inimii mele pricepere. Stih: Auziţi acestea toate neamurile, ascultaţi toţi cei ce locuiţi în lume.

Apostolul din Epistola către Evrei (Vil, 26 - VIII, 2):

Fraţilor, un astfel de arhiereu se cuvenea să avem...

Aliluia, glasul 1: Gura dreptului grăieşte înţelepciune... **Stih: Domnul din cer a privit peste fiii oamenilor.**

Evanghelia de la Ioan (X, 9-16):

Zis-a Domnul: Eu sunt uşa... (Evanghelia a doua la Liturghia din Duminica a doua din Postul Mare) **Chinonicul: întru pomenire veşnică va fi dreptul şi de nimic rău nu se va teme.**

ACATISTUL

SFÂNTULUI IERARH VARLAAM, MITROPOLITUL MOLDOVEI

După obişnuitul început, se zic: CONDACELE ŞI

ICOASELE

Condacul 1:

Vrednicului păstor al Bisericii Moldovei şi râvnitorului Ierarh Varlaam laudă de mulţumire îi aducem noi, nevrednicii, că acesta a strălucit cu înţelepciunea şi cu virtuţile între ierarhii Bisericii strămoşeşti, pentru care Hristos i-a dat cununa cea neveştejită a slavei Sale în ceruri, de unde se roagă pentru cei ce-i cântă: Bucură-te, Sfinte Ierarhe Varlaam, tâlcuitor al Evangheliei lui Hristos!

Icosul 1:

Din tinereţe, Dumnezeu te-a hărăzit să fii vas ales al harului Său; căci binecredincioşii tăi părinţi, de bun neam, ţi-au sădit în suflet iubirea de Hristos şi de învăţăturile Lui, încât ai ales să mergi pe calea virtuţilor şi a cunoaşterii de Dumnezeu, pentru care îţi aducem aceste laude:

Bucură-te, cel ce ai fost zămislit ca rod al rugăciunii;
Bucură-te, floare rară odrăslită în ţinuturile Neamţului;
Bucură-te, că la Botez ai primit numele Marelui Vasile;
Bucură-te, mângâiere pentru bunii tăi părinţi;
Bucură-te, că din pruncie sufletul tău a fost locaş al Duhului Sfânt;
Bucură-te, că ai ascultat pe îngerul păzitor, care ţi-a călăuzit paşii copilăriei;
Bucură-te, că dragostea de Dumnezeu a împodobit chipul tău;
Bucură-te, minte trează şi înţelepţită de Duhul Sfanţ;
Bucură-te, suflet luminat de Soarele Hristos;
Bucură-te, că far călăuzitor ţi-a fost dreapta credinţă;
Bucură-te, cel ce te-ai hrănit din dulceaţa Sfintelor Scripturi;
Bucură-te, cel ce nu ţi-ai lipit inima de deşertăciunile lumii;
Bucură-te, Sfinte Ierarhe Varlaam, tâlcuitor al Evangheliei lui Hristos!

Condacul al 2-lea:

Credinţa cea dreaptă având, ai făcut-o lucrătoare prin iubire în sufletul tău şi, luminat fiind de harul Duhului Sfânt, ai trăit pe pământ, încă din fragedă pruncie, asemenea îngerilor, cântând neîncetat lui Dumnezeu, Cel în Treime lăudat: Aliluia!

Icosul al 2-lea:

Ascultând cuvântul lui Hristos, care zice: Cel ce voieşte să vină după Mine să se lepede de sine şi să-Mi urmeze, prin voia lui Dumnezeu, ai părăsit casa părintească şi, asemenea proorocului Ilie oarecând la pârâul Cherit, te-ai adăpostit la Schitul Zosim pe Valea Secului, pentru a te dărui vieţii sihăstreşti, plăcută lui Dumnezeu. Minunându-ne de buna ta alegere, îţi cântăm unele ca acestea:

Bucură-te, doritor de viaţă isihastă;
Bucură-te, că ai dorit primirea îngerescului chip;
Bucură-te, următor şi împlinitor al poruncilor lui Hristos;
Bucură-te, vas ales în care s-a turnat apa Duhului Sfânt;
Bucură-te, candelă aprinsă în obştea Schitului Zosim;
Bucură-te, piatră zidită pe Piatra Hristos;
Bucură-te, tânăr iubitor de nevoinţă;
Bucură-te, suflet luminat de razele iubirii dumnezeieşti;
Bucură-te, pustnic vrednic şi înger întraripat;
Bucură-te, viaţă plăcută lui Dumnezeu şi oamenilor;
Bucură-te, minte plină de înţelepciune dumnezeiască;

Bucură-te, că ţi-ai împodobit viaţa cu sfintele osteneli;
Bucură-te, Sfinte Ierarhe Varlaam, tâlcuitor al Evangheliei lui Hristos!

Condacul al 3-lea:

înzestrat de Dumnezeu cu minte veghetoare şi înţeleaptă, fericite Părinte, te-ai arătat sârguitor împletind ostenelile călugăreşti cu deprinderea limbilor în care s-au scris învăţăturile şi dogmele Sfinţilor Părinţi. Drept aceea, ai tâlcuit, în limba poporului tău, din înţelepciunea Sfântului Ioan Scărarul, cântând lui Dumnezeu: Aliluia!

Icosul al 3-lea:

Zis-a Domnul: Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca ei, văzând faptele voastre cele bune, să slăvească pe Dumnezeu, Care este în ceruri. Tu, Sfinte Varlaam, aprinzându-te din lumina lui Hristos, te-ai făcut lumină pentru cei din vremea ta, încât numele tău a fost cunoscut în toate ţinuturile Moldovei şi toţi se minunau de înţelepciunea dată ţie de Dumnezeu, pentru care noi te lăudăm, zicând:
Bucură-te, lumină aprinsă din lumina lui Hristos;
Bucură-te, întruchipare a virtuţilor creştineşti;
Bucură-te, râu de apă vie spre viaţa cea veşnică;

Bucură-te, fântână din care se adapă cei însetaţi de învăţături;
Bucură-te, hrană duhovnicească pentru cei flămânzi de dreptate;
Bucură-te, tâlcuitor al învăţăturilor Sfinţilor Părinţi;
Bucură-te, dătător de linişte sufletească;
Bucură-te, aducător de pace din pacea lui Hristos;
Bucură-te, pildă monahilor şi credincioşilor evlavioşi;
Bucură-te, îndreptător credinţei şi chip blândeţilor;
Bucură-te, învăţător al înfrânării şi ajutător al neputincioşilor;
Bucură-te, cel ce aduci nădejde şi căldură sufletească;
Bucură-te, Sfinte Ierarhe Varlaam, tâlcuitor al Evangheliei lui Hristos!

Condacul al 11-lea:

Condacul al 4-lea:

Ajungând sfetnic de încredere al voievozilor timpului tău, aceştia ţi-au încredinţat soliri în alte ţări, pe care le-ai împlinit cum se cuvine, fără ca grijile lumii să-ţi răpească din minte smerita cugetare, rugăciunea curată şi gândul la Dumnezeu, Căruia îi cântai neîncetat: Aliluia!

Icosul al 4-lea:

Dumnezeu Cel negrăit şi necuprins cu gândul, nevăzut, neajuns, pururea fiind şi acelaşi fiind, de la care vine toată darea cea bună şi tot adevărul, te-a ales pe tine să fii păstor al Bisericii Moldovei. Drept aceea, domnitorul tării si sfetnicii săi, următori facându-se sfatului Celui Atotputernic, te-au rânduit păstor al turmei celei cuvântătoare, iubitoare de Hristos, încredinţându-ţi toiagul vlădicesc de la laşi. Minunându-ne de darul pe care ţi 1-a dat de la Dumnezeu, îţi cântăm aşa:

Bucură-te, vrednicule păstor al Bisericii Moldovei;
Bucură-te, arhierească slujire prin care ţi-ai împodobit haina sufletului;
Bucură-te, dreptar al slujirii arhiereşti;
Bucură-te, ales al lui Dumnezeu Cel în Treime lăudat;
Bucură-te, învăţător, păstor şi sfinţitor al credincioşilor;
Bucură-te, propovăduitor al Evangheliei lui Hristos;
Bucură-te, slujitor al Adevărului şi om al dreptăţii;
Bucură-te, potir în care s-a turnat harul Duhului Sfânt;
Bucură-te, glasul Cuvântului auzit în Biserica Moldovei;
Bucură-te, rob al lui Hristos şi prieten al sfinţilor;
Bucură-te, preaînţelept semănător al cuvintelor mântuitoare;
Bucură-te, uns al lui Hristos şi urmaş al Apostolilor;
Bucură-te, Sfinte Ierarhe Varlaam, tâlcuitor al Evangheliei lui Hristos!

încredinţându-ţi-se tronul vrednicilor mitropoliţi ai Moldovei, lerarhe Varlaam, plin de putere dumnezeiască ai rânduit cu bună chibzuinţă toată lucrarea Bisericii şi nu te-ai despărţit de ostenelile călugăreşti, ci cu multă dragoste ai împletit munca şi rugăciunea ca să dobândeşti harul lui Dumnezeu, cântând: Aliluia!

Icosul al 5-lea:

Putere de la Dumnezeu ai primit, bunule păstor, nu numai pentru a chivernisi viaţa Bisericii Moldovei, ci şi pentru a mărturisi credinţa cea dreaptă a Mântuitorului Hristos; căci te-ai arătat limbă grăitoare a înaltei teologii, propovăduind lumii dreapta cinstire de Dumnezeu, apărând-o de învăţăturile ereticeşti. Pentru aceasta te cinstim şi te lăudăm, zicând:

Bucură-te, rază a teologiei care a luminat sufletul;
Bucură-te, risipitor al întunericului eresurilor;
Bucură-te, cuget împărtăşit cu înţelepciune dumnezeiască;
Bucură-te, oglindă fără pată a lucrării lui Dumnezeu;
Bucură-te, râu al lui Dumnezeu prin care curge harul;
Bucură-te, cel ce înmiresmezi Ortodoxia cu dumnezeieştile cuvinte;
Bucură-te, apărătorule fierbinte al dreptei credinţe;
Bucură-te, alăută a Duhului Sfânt;
Bucură-te, grai cu răsunet plăcut al tâlcuirilor Sfintei Scripturi;
Bucură-te, ierarh înţelept şi păstor milostiv;
Bucură-te, cel ce ai îndepărtat învăţăturile cele greşite;
Bucură-te, cel ce ai vestit minunile lui Dumnezeu;
Bucură-te, Sfinte lerarhe Varlaam, tâlcuitor al Evangheliei lui Hristos!

Condacul al 6-lea:

Lucrarea învăţătorească din Biserica lui Hristos ai împlinit-o cu multă râvnă, Sfinte lerarhe Varlaam, încât glasul tău înţelepţit de Dumnezeu s-a auzit în toată Ortodoxia, iar păstoriţii tăi s-au împărtăşit din înţelepciunea ta mulţumind lui Dumnezeu şi cântând: Aliluia!

Icosul al 6-lea:

Luminat fiind de Dumnezeu, ai tâlcuit, cuvintele vieţii veşnice ale Evangheliei lui Hristos. Cazania ta, prealuminate lerarhe, a devenit izvor de învăţătură spre cunoaşterea lui Dumnezeu pentru întreg poporul din toate provinciile româneşti. Drept aceea, socotindu-te apostol şi dascăl al neamului nostru, te lăudăm, zicând:

Bucură-te, ctitorul cărţii româneşti de învăţătură;
Bucură-te, tâlcuitor inspirat al Evangheliei;
Bucură-te, cunoscător al tainelor Sfintei Scripturi;
Bucură-te, luminător al poporului român;
Bucură-te, apărător al dreptei credinţe;
Bucură-te, vrednic urmaş al Apostolilor;
Bucură-te, vas ales al Duhului Sfânt;
Bucură-te, trâmbiţă de aur a dumnezeieştilor glăsuiri;
Bucură-te, stâncă neclintită în calea furtunilor;
Bucură-te, ritor înţelept al Cuvântului;

Bucură-te, ostenitor împreună cu Sfântul Ierarh Petru Movilă;
Bucură-te, amvon al sfintei înţelepciuni;
Bucură-te, Sfinte Ierarhe Varlaam, tâlcuitor al Evangheliei lui Hristos!

Condacul al 11-lea:

Condacul al 7-lea:

Tulburată fiind Biserica dreptmăritoare de învăţături străine, la Sinodul de la laşi, ca oarecând la Sinoadele ecumenice, s-a lămurit dreapta credinţă. Tu, Sfinte Ierarhe Varlaam, ai fost diriguitorul acestui sinod, dând slavă lui Dumnezeu şi cântând: Aliluia!

Icosul al 7-lea:

înţelepţiţi de Dumnezeu, ierarhii Sinodului de la laşi s-au arătat apărători ai dreptei credinţe şi luptători pentru unitatea Bisericii Ortodoxe, iar cu luminarea Sfântului Duh au cercetat Mărturisirea de credinţă a Sfântului Mitropolit Petru Movilă, care a fost apoi îndreptar pentru toată Ortodoxia. Ca unul ce ai fost înţelept diriguitor al Sinodului, Sfinte Ierarhe Varlaam, primeşte de la noi această cântare:

Bucură-te, laudă strălucită a ierarhilor;
Bucură-te, dumnezeiesc apărător al adevăratei credinţe;
Bucură-te, stâlp neclintit al Bisericii dreptmăritoare;
Bucură-te, diriguitor al Sinodului de la laşi;
Bucură-te, mărturisitor statornic al Sfintelor Taine;
Bucură-te, ochi veghetor al Bisericii;
Bucură-te, privighetoare a Ortodoxiei cea frumos glăsuitoare;
Bucură-te, vultur al teologiei celei înalte;
Bucură-te, dascăl iscusit al preoţimii;
Bucură-te, povăţuitor al monahilor;
Bucură-te, fulger care risipeşti norii întunecaţi ai eresurilor;
Bucură-te, păstor luminat al credincioşilor;
Bucură-te, Sfinte Ierarhe Varlaam, tâlcuitor al Evangheliei lui Hristos!

împreună cu Vasile Voievod te-ai îngrijit, Sfinte Ierarhe, ca să aduci în biserica Sfinţilor Trei Ierarhi din laşi, pe care tu însuti ai sfinţit-o, moaştele Sfintei Cuvioasei Maicii noastre Parascheva, cea mult folositoare. Aşezându-le în preafrumoasa ctitorie, împreună cu tot poporul, cu multă evlavie, ai cântat lui Dumnezeu, Cel minunat întru sfinţii Săi: Aliluia!

Icosul al 8-lea:

Slujitor al Preasfintei Treimi, cinstitor neîndoielnic al Preasfintei Născătoare de Dumnezeu şi prieten al sfinţilor, nu ai pregetat, Părinte, a înnoi locaşurile închinate lor, în care ai propovăduit, cu timp şi fără timp, Cuvântul Mântuitorului Hristos. Pentru aceasta îţi cântăm:

Bucură-te, că ai fost pătruns de harul Sfintei Treimi;

Bucură-te, cel ce dai lumină oamenilor din lumina lui Hristos;
Bucură-te, cel ce împărţi daruri cereşti din darul Duhului Sfânt;
Bucură-te, prieten al ierarhilor, cuvioşilor şi mucenicilor;
Bucură-te, păstorule cel harnic al turmei lui Hristos;
Bucură-te, cel lăudat împreună cu Sfinţii Ierarhi Petru Movilă al Kievului şi Dosoftei al Moldovei;
Bucură-te, cel împreună cinstit cu toţi sfinţii români;
Bucură-te, sfetnicul de taină al lui Vasile Voievod;
Bucură-te, bogăţie de sfântă înţelepciune;
Bucură-te, vedere pătrunzătoare a tainelor dumnezeieşti;
Bucură-te, albină căutătoare de nectar duhovnicesc;
Bucură-te, apărător şi sprijinitor al poporului obidit;
Bucură-te, Sfinte Ierarhe Varlaam, tâlcuitor al Evangheliei lui Hristos!

Condacul al 9-lea:

Credinţa cea dreaptă păzind, călătoria săvârşind, bogat în fapte bune, Ierarhe Varlaam, după voia lui Dumnezeu, te-ai întors la Mănăstirea Secu, unde ţi-ai dat sufletul în mâinile Dreptului Judecător, şi primind cununa neveştejită a slavei Sale, ai mulţumit, cântându-1 Aliluia!

Icosul al 9-lea:

Mormântul tău din zidul bisericii Sfântului Ioan Botezătorul de la Mănăstirea Secu izvorăşte lumină şi vindecări. Pentru aceea, de veacuri, monahii iscusiţi şi râvnitori ţin aprinsă candela rugăciunilor în biserica odihnei tale. Acelora şi nouă cere de la Dumnezeu ajutor şi ocrotire, ca să îţi cântăm:
Bucură-te, ocrotitorul şi ajutătorul vieţuitorilor Mănăstirii Secu;
Bucură-te, cel ce uneşti cele de jos cu cele de sus;
Bucură-te, cel numărat în soborul sfinţilor nemţeni;
Bucură-te, slugă bună şi credincioasă primită în bucuria Stăpânului Hristos;
Bucură-te, cel care neîncetat ai purtat grijă de păstoriţii tăi;
Bucură-te, cel ce petreci în lumina negrăită a slavei lui Dumnezeu;
Bucură-te, cel ce trimiţi binecuvântare pe pământ;
Bucură-te, cel ce ţi-ai săvârşit viaţa slujind lui Hristos;
Bucură-te, cel ce ai fost îmbrăcat cu haină de lumină;
Bucură-te, că împreună cu Maica Domnului şi cu toţi sfinţii te odihneşti în cămara lui Hristos;
Bucură-te, ierarhe iubitor de ţară şi de neam;
Bucură-te, că toţi credincioşii te cinstesc după cuviinţă;
Bucură-te, Sfinte Ierarhe Varlaam, tâlcuitor al Evangheliei lui Hristos!

Condacul al 10-lea:

Pe Hristos pe care L-ai mărturisit ca Domn şi Dumnezeu şi Mântuitor al lumii, îl vezi acum faţă către faţă în împărăţia cerurilor şi te bucuri de slava cea negrăită a luminii celei întreit strălucitoare, pregătită din veci celor care au iubit, pe pământ, bună-cuviinţa Casei Sale. îndulcindu-te, Sfinte, de darurile cereşti, împreună cu îngerii cânţi: Aliluia!

Condacul al 11-lea:

Icosul al 10-lea:

Lăudăm nevoinţele tale, Preaînţelepte Varlaam, cinstim sfintele tale moaşte, urmăm sfaturile şi învăţăturile tale lăsate nouă moştenire, cântăm cu bucurie încununarea ta în ceruri şi, cu osârdie, te rugăm, Sfinte Părinte, să ne ajuţi în vremea necazurilor şi a ispitelor ce ne vin de la trup, de la lume şi de la diavol, ca să putem cânta:

Bucură-te, rugătorule pentru mântuirea sufletelor noastre;
Bucură-te, vindecătorule de boli al celor care se roagă cu credinţă;
Bucură-te, ocrotitor al monahilor si al sihastrilor;
Bucură-te, sprijinitor al săracilor şi al văduvelor;
Bucură-te, înţelept povăţuitor al tinerilor;
Bucură-te, ajutător al orfanilor şi străinilor;
Bucură-te, dezlegător al blestemelor şi jurămintelor;
Bucură-te, risipitor al întunericului minciunii;
Bucură-te, aducător de belşug duhovnicesc;
Bucură-te, liman al celor pierduţi în vâltoarea ispitelor;
Bucură-te, mângâiere a celor întristaţi şi deznădăjduiţi;
Bucură-te, purtătorule de Dumnezeu;
Bucură-te, Sfinte Ierarhe Varlaam, tâlcuitor al Evangheliei lui Hristos!

Cum vom putea să te lăudăm, după cuviinţă, pentru virtuţile tale, Sfinte Părinte, noi care nu ne-am sârguit îndeajuns să ne apropiem de dragostea lui Hristos, aşa cum tu ai făcut? De aceea, te rugăm să ceri de la Dumnezeu îndurare, milă şi har pentru noi, ca să putem cânta împreună cu tine: Aliluia!

Icosul al 11-lea:

Te rugăm, Sfinte lerarhe, să ne ajuţi a păstra neatinsă de rătăciri credinţa strămoşească şi toate predaniile ei, te rugăm, Părinte, să trimiţi de la Dumnezeu păstorilor noştri înţelepciune şi multă stăruinţă în lucrarea încredinţată lor de Hristos; cere, prealuminate, de la Dumnezeu să apere ţara noastră de primejdii şi necazuri, iar nouă să ne dăruiască evlavie pentru a-ţi cânta:

Bucură-te, podoabă nepreţuită a Bisericii strămoşeşti;
Bucură-te, mărturisitor al lui Hristos;
Bucură-te, laudă a monahilor nemţeni şi bucurie a credincioşilor;
Bucură-te, rugător pentru mântuirea sufletelor noastre;
Bucură-te, floare răsădită în grădina Maicii Domnului;
Bucură-te, săvârşitor al faptelor bune;

Bucură-te, făclie care luminezi calea spre Hristos;
Bucură-te, chip plin de har dumnezeiesc;
Bucură-te, suflet scăldat în lumină cerească;
Bucură-te, sfânt între ierarhii Moldovei;
Bucură-te, întărire a credincioşilor şi mângâiere a celor păcătoşi;
Bucură-te, cel ce eşti în ceruri rugător către Domnul;
Bucură-te, Sfinte Ierarhe Varlaam, tâlcuitor al Evangheliei lui Hristos!

Condacul al 12-lea:

„Minunat este Dumnezeu între sfinţii Săi", dar cu adevărat minunat eşti şi tu, Sfinte Ierarhe Varlaam, între sfinţii neamului nostru românesc, binecuvântat de Dumnezeu pentru rugăciunile sfinţilor lui; ştim, Sfinte Părinte, că moaştele tale ocrotesc glia ţării noastre, iar învăţătura ta sporeşte credinţa fiilor neamului care, luând pildă de la tine, cântă lui Dumnezeu, Celui ce te-a preamărit: Aliluia!

Icosul al 12-lea:

Soborul ierarhilor, cetele preoţilor şi ale monahilor şi obştea binecredincioşilor nu vor înceta a vesti faptele tale, săvârşite pentru poporul din care ai răsărit şi pentru Biserica lui Hristos pe care ai slujit-o cu dragoste. Nădăjduim, Ierarhe Sfinte, că nu vei înceta să fii rugător fierbinte la Bunul

Dumnezeu ca să ocrotească de toată primejdia pe cei care săvârşesc cu dragoste sfântă pomenirea ta şi-ţi cântă:

Bucură-te, arhipăstor iubit de toată suflarea românească;
Bucură-te, străjer care veghezi la hotarele ţării noastre;
Bucură-te, împreună-vorbitorule cu îngerii în ceruri;
Bucură-te, fierbinte ajutător celor ce poartă numele tău;
Bucură-te, povăţuitor al voievozilor şi al conducătorilor evlavioşi;
Bucură-te, propovăduitor binecuvântat de Dumnezeu;
Bucură-te, cel cinstit de întreg neamul românesc;
Bucură-te, cel ce ai adunat nectar din florile Sfintei Scripturi;
Bucură-te, cel ce te hrăneşti din bunătăţile raiului;
Bucură-te, cel ce străluceşti în ceata ierarhilor;
Bucură-te, prieten şi casnic al lui Dumnezeu;
Bucură-te, cel ce ne ajuţi în zilele sfârşitului nostru;
Bucură-te, Sfinte Ierarhe Varlaam, tâlcuitor al Evangheliei lui Hristos!

Condacul al 13-lea:

O, întru tot lăudate, Ierarhe al lui Hristos, Varlaam, sfanţ mitropolit al Ortodoxiei româneşti, trimis ai fost de Dumnezeu la vreme de strâmtorare să fii mărturisitor şi apărător al credinţei strămoşeşti;nouă, celor ce săvârşim cu dragoste sfântă pomenirea ta, roagă-te lui Dumnezeu să ne dăruiască izbăvire din nevoi şi din necazuri, iar la vremea sfârşitului, să ne primească la limanul mântuirii şi, împreună cu tine, să cântăm lui Dumnezeu: Aliluia!

Apoi se zic iarăşi Icosul 1: Din tinereţe Dumnezeu te-a hărăzit... şi condacul 1: Vrednicului păstor... şi se citeşte această

RUGĂCIUNE

Sfinte Ierarhe Varlaam, înţelept arhipăstor şi învăţător al nostru, primeşte rugăciunea noastră cea smerită, grăbeşte şi ne ajută, celor ce ne închinăm sfintei icoanei tale cu credinţă şi cu dragoste. întăreşte-ne în dreapta credinţă, stinge răzvrătirile eresurilor şi depărtează de la noi certurile şi dezbinările, ura şi defăimarea. Ocroteşte ţara în care se pomeneşte numele tău; păzeşte mănăstirile, oraşele şi satele şi pe fiii neamului nostru românesc, de foamete, de cutremur, de potop, de secetă, de bolile cele aducătoare de moarte de necazuri şi de toată reaua întâmplare. Roagă pe Hristos-Domnul să dăruiască tuturor pace şi bucurie sfântă,

bunăstare poporului, ploaie aducătoare de roade, binecuvântare în familii iubire unul faţă de altul, încredere şi dragoste între fraţi, răbdare, spor duhovnicesc credincioşilor, ascultare şi smerită cugetare călugărilor, dreaptă chibzuinţă preoţilor, înţelepciune şi râvnă ierarhilor, ca să păstorească cu sfinţenie poporul credincios, urmând pilda ta. Ajută-ne, Sfinte, în vremea sfârşitului nostru să aflăm milă şi har la Dumnezeu, iar la dreapta judecată, să ne ierte şi să ne aşeze în ceata celor mântuiţi ca să ne bucurăm împreună cu îngerii, slăvind pe Tatăl, pe Fiul şi pe Sfântul Duh, Treimea cea de o fiinţă şi nedespărţită în vecii vecilor. Amin.

XVI. Bibliografie

Izvoare:

1. *Biblia* sau *Sfânta Scriptură,* tipărită sub îndrumarea şi cu purtarea de grijă a Preafericitului Părinte Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti 1988;
2. Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei,* Colecţia Biblioteca Şcolarului, Ediţie îngrijită de Tudor Palladi, Editura Litera, Chişinău 1998;
3. *Cazania lui Varlaam,* ediţie îngrijită de J. Byck, Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1943;
4. Costin, Miron, *Letopiseţul Ţării Moldovei,* Ediţie îngrijită şi prefaţată de Emil Boldan, Editura Tineretului, Bucureşti 1956;
5. Creţulescu, Arhiereu Narcis, *Istoria sfintei Mînăstiri Secu (Xiropotamul), de la începutul ei în anul 1560, până la 1775, scrisă după documente de sfinţia sa părintele Andronic duhovnicul din Sfânta Mănăstire Neamţu, la anul 1862, iară acum copietă, adaosă şi prelucrată de smeritul arhiereul Narcis Creţulescu, tot din acest sobor al Mănăstirii Neamţu, la anul 1888/9. Tomul 11. Partea a II- a. istoria de la început pân-la 1775,* Manuscrisul Nr. 5692 din Biblioteca Academiei Române din Bucureşti;
6. *Dosar Nr. 11 /1957* din Cancelaria Mănăstirii Secu;
7. *Dosarul Canonizarea Sfântului Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei - 2007* din Cancelaria Mănăstirii Secu;

Dicţionare:

8. Chioreanu, Aurora; Rădulescu, Gheorghe, *Mic dicţionar enciclopedic,* Editura Enciclopedica Română, Bucureşti, 1972.

9. Mărculeţ, Vasile; Stănel, Ion; Marcu, George; ş.a., *Dicţionarul domnilor Ţării Româneşti şi ai Moldovei,* Editura Meronia, Bucureşti, 2009.
10. Stoicescu, Nicolae, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova,* Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1971;

Lucrări:

11. Ahrweiler, Helene, *Ideologia politică a imperiului bizantin*, Editura Corint, Bucureşti, 2002;
12. Baidaus, Eduard, *Politica şi diplomaţia Moldovei în timpul domniei lui Vasile Lupu (1634-1653),* Editura Civitas, Chişinău, 1998;
13. Bogdan, N.A., *Oraşul Iasi. Monografie istorică şi socială, ilustrată,* retipărire a ediţiei a Il-a (din 1913), Editura Tehnopress, Iaşi, 2004;
14. Cartojan, N., *Istoria literaturii române vechi,* Editura Minerva, Bucureşti, 1980;
15. Ciobanu, Ştefan, *Istoria literaturii române vechi,* Ediţie îngrijită, note şi prefaţă de Dan Horia Mazilu, Editura Eminescu, Bucureşti, 1989;
16. Crăciun, Gheorghe, *Istoria didactică a literaturii române,* Editura Magister, Chişinău, 1997;
17. Cucoşel, Ierom. Gherasim, *Catalogarea manuscriselor româneşti din biblioteca Mănăstirii Secu,* Editura Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor, Suceava, 1994;
18. Dascălu, Nicolae; Iftimi, Sorin, *Pelerin în Iaşi,* Editura Trinitas, Iaşi, 2000;
19. Dincă, Gheorghe, *Varlaam Mitropolitul Moldovei,* Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1939;
20. Dobjanschi, A.; Simeon, V., *Arta în epoca lui Vasile Lupu,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1979;
21. Dudaş, Florian, *Cazania lui Varlaam în Vestul Transilvaniei,* Editura Mitropolia Banatului, Timişoara, 1979;
22. Dumea, Emil, *Istoria Bisericii Catolice din Moldova,* Editura Sapientia, Iaşi, 2006;
23. Eusebiu Popovici, *Istoria bisericească universală şi Statistica bisericească,* Tipografia cărţilor bisericeşti, Mănăstirea Cernica, Bucureşti, 1926;
24. Filipescu, Ierodiacon Hrisostom, *Bucurii sfinte în glasuri din cetate,* Editura Pim, Iaşi, 2010;
25. Gaftoi-Hotea, Florentina, *Mitropolitul Varlaam şi Damaschin Studitul,* Editura Roza Vânturilor, Bucureşti, 2006;
26. Giurescu, Constantin C., *Istoria României în date*, Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1972;
27. Hodoroabă, N., *O vizită la Mănăstirile Neamţu şi Secu,* Tipografia Mănăstirii Neamţu, Mănăstirea Neamţu, 1928;
28. Holban, Maria; Dresca Bulgaru, Alexandrescu, Cernovodeanu, Paul, *Călători străini în Ţările Române,* Voi. V, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1973;

29. Iliescu, Cătălina, *Biserica Sf Ioan Botezătorul din Iaşi. Câteva lămuriri,* în "Monumentul. Istorie. Arheologie. Restaurare. Conservare", Editura Junimea, Iaşi, 2002.
30. Josanu, Vitalie, *Reflecţii istorice privitoare la cetatea Neamţ: pagini de istorie militară medievală,* Editura Crigarux, Piatra Neamţ, 2009;
31. Lupaş, Ioan, *Istoria bisericească a românilor ardeleni,* Editura Dacia, Cluj Napoca, 1995;
32. Merticariu, Arhim. Lect. Dr. Varlaam; Niţă-Danielescu, Pr. Asist. Dr. Daniel; Vicovan, Pr. Conf. Dr. Ion, *Păstori ai Bisericii şi promotori ai culturii - Mitropoliţii Moldovei de la începuturi până azi,* Editura Trinitas, Iaşi, 2005;
33. Moisescu, Pr. Prof. Gheorghe I.; Lupşa, Pr. Prof. Ştefan; Filipaşcu, Pr. Prof. Alexandru, *Istoria Bisericii Române,* Voi. II, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1957;
34. Iorga, Nicolae, *Inscripţii şi însemnări în bisericile laşului,* Editura Socec, Bucureşti, 1907;
35. Idem, *Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii religioase a românilor,* Voi. I, Tipografia „Neamul românesc", Vălenii de Munte, 1908;
36. Idem, *Istoria literaturii româneşti,* Editura Litera, Chişinău, 1998;
37. Ivaşcu, George, *Istoria literaturii române,* Vol.I, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1969;
38. Mazilu, Dan Horia, *Recitind literatura română veche,* voi. II, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 1998;
39. Melchisedec, Episcopul Romanului, *Notiţe istorice şi archeologice adunate de pe la 48 de mănăstiri şi Biserici antice din Moldova,* Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1885;
40. Mitropolia Moldovei şi Sucevei, *Monumente istorice bisericeşti din Mitropolia Moldovei şi Sucevei,* Introducere de Vasile Drăguţ şi Corina Nicolescu, Editura Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, Iaşi, 1974;
41. Mureşanu, Florea, *Cazania lui Varlaam 1643-1943. Prezentare în imagini,* Tipografia Naţională din Cluj, Cluj - Napoca, 1944;
42. Nicolae, Doina Alina, *Noul Testament în traducerea Mitropolitului Varlaam,* Editura Roza Vânturilor, Bucureşti, 2006;
43. Panaitescu, P.P., *începuturile şi biruinţa scrisului în limba română,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1965;
44. Paşa, I., *Mărturii ale istoriei poporului nostru: Cetatea Neamţului,* Editura S. R. S. C., Bucureşti, 1958;
45. Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* Voi. II, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1992;
46. Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* Editura Andreiană, Sibiu, 2007;
47. Petrescu, Stelian, *Odoarele de la Neamţ şi Secu,* Atelierele SOCEC, Bucureşti, 1911;
48. Popescu, Gr.; Grigoriu, P., *Matei Basarab şi Vasile Lupu,* Editura Enciclopedică Română, Bucureşti, 1970;

49. Porcescu, Pr. Scarlat, *Sfânta Parascheva ocrotitoarea Moldovei*, Editura Casa Ortodoxă, Tesalonic, 1991;
50. Idem, *Episcopia Romanului*, Editată de Episcopia Romanului şi Huşilor, Roman, 1984;
51. Rosetti, Acad. Alexandru; Pop, Prof. Univ. Mihai, *Istoria Literaturii Române*, Voi. I, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1964;
52. Rosetti, Alexandru, *Cîteva precizări asupra literaturii române,* Editura Eminescu, Bucureşti, 1972;
53. Sacerdoţeanu, Aurelian, *Predosloviile cărţilor româneşti 1508- 1617*, Voi. I, Editura Librăria Universitară, Bucureşti, 1938;
5A.Slujba, Viaţa şi Acatistul Sfântului Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei, Editura Trinitas, Iaşi, 2007.
55. Teodorescu, Mirela, *Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc. Studiu filologic şi lingvistic,* Editura Minerva, Bucureşti, 1984;
56. Tomescu, Mircea, *Istoria cărţii româneşti de la începuturi până la* 1918, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1968;
57. Udişteanu, Arhimandrit Dionisei, *Popas la 300 de ani de la moartea Mitropolitului Varlaam Moţoc,* Ediţie îngrijită de Mircea Motrici, Editura Muşatinii, Suceava, 2006;
58. Idem, *Graiul evlaviei străbune,* Ediţie îngrijită de Mircea Motrici, Editura Muşatinii, Suceava, 2005;
59. Varlaam, *Opere. Răspuns împotriva Catehismusului calvinesc,* Ediţie critică, studiu filologic şi studiu lingvistic de Mirela Teodorcscu, Editura Minerva, Bucureşti, 1984;
60. Vlahuţă, Alexandru, *Din trecutul nostru,* Colecţia Biblioteca Şcolarului, Ediţie îngrijită de Anatol Vidraşcu şi Dan Vidraşcu, Editura Litera Internaţional, Bucureşti, 2001;

Studii şi articole:

61. Anania Arhiepiscopul Clujului, Bartolomeu Valeriu, *Varlaam, contemporanul nostru,* în lucrarea *Apa cea vie a ortodoxiei - culegere de texte,* Ediţie îngrijită de Nicoleta Pălimaru şi Maria-Elena Ganciu, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca 2002;
62. Balaban, Narcisa, *Stâlp al Ortodoxiei şi strălucit cărturar,* în „Ziarul Lumina", Nr. 201 (1102), Anul IV, Sâmbătă, 30 August 2008;
63. Băjău, Pr. Drd. Ioan, *Contribuţii mai noi cu privire la izvoarele Cazaniei Mitropolitului Varlaam al Moldovei,* în „Studii Teologice", An. XXVI, 1974, Nr.9-10.
64. Bodogae, Prof. Teodor, *Mitropolitul Varlaam ca teolog,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XXXIII, 1957, Nr.10-12;

65. Bolocan, Conf. dr. Carmen-Maria, *Forme de adresare în discursul oratoric al Sfinţilor Mitropoliţi Antim Ivireanul şi Varlaam,* în „Analele Ştiinţifice ale Universităţii «Al.I. Cuza» Iaşi, (serie nouă)", Teologie Ortodoxă, tom. XIII, 2008;

66. Briciu, Alexandru, *Mitropolia Moldovei, „nesupusă şi neplecată nici unei patriarhii",* în „Ziarul Lumina", Nr. 52 (1556), Anul VI, Joi, 04 Martie 2010;

67. Bulacu, Pr. Mihail, *Cartea românească de învăţătură a Marelui Varlaam Mitropolitul Moldovei*, în „Glasul Bisericii", An. XVI, 1957, Nr. 12;

68. Bursuc, Ionut, *încă nouă sfinţi în calendarul Bisericii Ortodoxe Române,* în „Candela Moldovei", An. XVII, 2008, Nr. 7-8;

69. Idem, *Sfântul Ierarh Varlaam slujitor al credinţei şi culturii creştine. Proclamarea Canonizării Mitropolitului Varlaam al Moldovei -28-30 august 2007*, în „Candela Moldovei", An. XVI, Nr.7-9, 2007;

70. Ciofu, Constantin, *Emoţiile primei zile de curs la Şcoala „ Varlaam Mitropolitul",* în „Ziarul Lumina", Nr. 215 (1717), Anul VI, Joi, 16 Septembrie 2010, p.16.

71.Idem, *Inaugurarea Şcolii „ Varlaam Mitropolitur,* în ‚Ziarul Lumina", Nr.216 (1718), Anul VI, Vineri, 17 Septembrie 2010, pp. 8-9.

72. Ciolan, Ierom. Macarie, *Varlaam Moţoc (f 1657- 1982),* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An.LVIII, 1982, Nr.10 - 12;

73. Idem, *340 de ani de la apariţia Cărţii româneşti de învăţătură a luminatului Mitropolit Varlaam Moţoc,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. LIX, 1983, Nr. 7-9;

74. Chiţu, I. Viorel, *însemnătatea Cazaniei lui Varlaam,* în „Glasul Bisericii", An. XIX, 1960, Nr. 9-10;

75. Chiţescu, Prof. N., *Trei sute de ani de la „Răspunsul la Catehismul Calvinesc" al lui Varlaam al Moldovei (1645 - 1945),* în „Biserica Ortodoxă Română", An. LXIII, 1945, Nr. 11 - 12;

76. Corneanu, Nicolae, *Contribuţia Scoliaştilor la înţelegerea „Scării" Sfântului Ioan Klimax,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XXXIII, 1957, Nr. 8-9;

77. Creţulescu, Arhiereu Narcis *Inscripţiile Monastirei Neamţu,* în „Revista Arhiva", Anul XXI, 1910 , Nr. 1 şi 2;

78. Cvasnii-Cătănescu, Maria, *Retorică românească medievală. Varlaam: „Răspunsul împotriva Catisimului calvinesc"* în *Limbă şi literatură,* Voi. I, Societatea de Ştiinţe Filologice din România, Bucureşti 1995;

79. Dan Zamfirescu, *Cuvântul editorului,* în lucrarea *Mitropolitul Varlaam şi Damaschin Studitul,* de Florentina Gaftoi-Hotea, Editura Roza Vânturilor, Bucureşti 2006;

80. Densuşianu, Aron, *Familia Mitropolitului Varlaam,* în „Revista Critică Literară", An. IV (1896), Nr. 1;

81. Diaconescu, Emil, *O importantă donaţie a Mitropolitului Varlaam făcută Mănăstirii Secu,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XXXIII, 1957, Nr. 10-12.

82. Dinulescu, Şt., *Notiţe despre vieaţa şi activitatea Mitropolitului Moldovei Varlaam, 1632-1653,* în „Revista Candela", An. IV, 1885, Nr. 1;

83. Georgescu, Ilie I., *Ierarhi români, soli diplomatici în veacurile XVI- XVII,* în „Studii Teologice", An. IX, 1957, Nr.3-4;

84. Ghibănescu, Gh., *O nouă lucrare a Mitropolitului Varlaam (Leatsviţa lui Ioan Scarariul),* în „Revista Arhiva", An.XXV, 1914, Nr.3-4;

85. Gonţa, Alexandru I., *Un aşezământ de cultură de la Alexandru Lăpuşneanu pe valea Secului înainte de ctitoria lui Nistor Ureche: Schitul lui Zosin,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XXXVIII, 1962;

86. Grigoraş, N., *Situaţia clerului moldovenesc în prima jumătate a secolului al XVII-lea şi reforma domnitorului Miron Barnovski,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", Anul XXXIII, 1957, Nr. 1-2;

87. Ionescu, Pr. Ion, *Sinodul de la Iaşi 1642,* în „Biserica Ortodoxă Română", An. CX, 1992, Nr.l 1-12;

88. Idem, *Trei sute de ani de la moartea Mitropolitului Varlaam al Moldovei,* în „Mitropolia Olteniei", An. IX, 1957, Nr. 9-10;

89. Irimia, Ion, *Personalitatea religioasă a domnitorului Vasile Lupu,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XVIII, 1942, Nr.12;

90. Istrati, G., *Cazania lui Varlaam (prima încercare de unificare a limbii române),* în „Revista română", An. XIV, 2008, Nr. 53;

91. Ivan, Diac. Prof. Ioan, *Sfântul Antimis. Importanţa unor Sfinte Antimise de la Mănăstirile Neamţ şi Secu,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XLIV, 1968, Nr.5 - 6;

92. Ligor, Al., *Dezvoltarea culturii Moldovei în vremea domniei lui Vasile Lupu,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. LV, 1979, Nr. 9-12;

93. Lupaş, I., *Cartea românească de învăţătură de la 1643 retipărită într-o ediţie transilvană la Alba Iulia în 1699,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XXXIII, 1957, Nr. 10-12;

94. Mangâru, B., *Câteva însemnări din Istoria Bisericii Române cu privire la Sinodul de la Iaşi din 1642,* în „Biserica Ortodoxă Română", An.XXXIX, 1915, Nr. 2;

95. Merticariu, Arhim. Varlaam, *„Casa cea de lut a strămoşilor" - Deschiderea mormântului Sfântului Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei, şi pregătirea sfintelor sale moaşte pentru cinstire - Mănăstirea Secu, 4-6 iunie 2007,* în „Candela Moldovei", An XVI, 2007, Nr. 5-6;

96. Mihail, Pr. Paul, *Circulaţia Cazaniei Mitropolitului Varlaam în Biserica românească,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XXXIII, 1957, Nr.10- 12;

97. Idem, *„Leatsviţa" (Scara Raiului) - traducerea lui Varlaam de la Secu într-o nouă redacţie,* în „Biserica Ortodoxă Română", An. LXXXII, 1964, Nr.l 1 -12;

98. Idem, *Ştiri noi privind Circulaţia Cazaniei Mitropolitului Varlaam,* în „Biserica Ortodoxă Română", An. LXXXII, 1964, Nr. 3-4;

99. Mihălcescu, Mitropolit Irineu, *Petru Movilă şi Sinodul de la Iaşi,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XVIII, 1942, Nr. 12;

100. Miron, Arhim. Lect. Dr. Vasile, *Răspuns împotriva Catehismului calvinesc, o pavăză a ortodoxiei româneşti în lupta contra protestantismului,* în „Biserica Ortodoxă Română", An. CXX, 2002, Nr.7 - 9;

101. Moraru, Pr. Prof. Dr. Alexandru, *Ideea de pocăinţă în Cazania lui Varlaam-1643,* în „Biserica Ortodoxă Română", 1993, Nr. 10 - 12;

102. Năstase, Pr. Gh. A., *Fapte şi întâmplări din vremea Mitropolitului Varlaam,* în „Biserica Ortodoxă Română", An. XCIV, 1976, Nr. 9-12;

103. Nicolae, Mitropolitul Banatului, *Contribuţii ale tâlmacilor români la cunoaşterea „Scării" Sfântului Ioan Sinaitul,* în „Studii Teologice", An. XVI, 1964, Nr.3-4;

104. Nonea, Pr. Constantin, *Legăturile Mitropolitului Varlaam cu Bisericile Ortodoxe din Chev şi Moscova,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XXXIII, 1957, Nr. 10-12;

105. Olteanu, Prof. dr. Pândele, *Izvoare, originale şi modele bizantino- slave, în operele Mitropolitului Varlaam,* în „Biserica Ortodoxă Română", An. LXXXVIII, 1970, Nr. 1 - 2;

106. Idem, *Metoda filologiei comparate în studierea izvoarelor şi în identificarea versiunii neogreceşti a operei „Scara" tradusă de Mitropolitul Varlaam,* în „Mitropolia Olteniei", 1970, Nr. 5-8;

107. Idem, *Damaschin Studitul şi Mitropolitul Varlaam al Moldovei,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An.LII, 1976, Nr. 3-4;

108. Idem, *Importanţa „Cărţii româneşti de învăţătură" denumită şi „ Cazania " Mitropolitului Varlaam al Moldovei la împlinirea a 350 de ani de la tipărire: 1643-1993,* în „Biserica Ortodoxă Română", An. CXI, 1993, Nr.l - 3;

109. Păcurariu, Pr. Prof. Dr. Mircea, *Mitropolitul Varlaam al Moldovei canonizat după 350 de ani de la trecerea sa la Domnul,* în „Teologie şi Viaţă", An, XVII (LXXXIII), 2007, Nr. 7 - 12;

110. Peretz, Ion, *Pravila lui Vasile Lupu şi izvoarele ei greceşti*, în „Revista Arhiva", An. XXV, 1914, Nr. 3-4;

111. Pop, Augustin Z. N., *Neamul Mitropolitului cărturar Varlaam al Moldovei*, în „Biserica Ortodoxă Română", An. LVII, 1939, Nr.5 - 6;

112. Idem, *Viaţa Mitropolitului Varlaam al Moldovei,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XXXIII, 1957, Nr.10 - 12;

113. Popa, Prof. Atanasie, *Care este contribuţia lui Varlaam la Cazania sa din 1643. Stadiul actual al cercetărilor,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XLVIII, 1972, Nr.3-4;

114. Porcescu, Pr. Scarlat, *Locul Mitropolitului Varlaam în Biserica Ortodoxă şi în viaţa culturală a poporului român*, în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XXXIII, 1957, Nr. 10 - 12;

115. Idem, *Hramul Mănăstirii Secu - comemorarea Mitropolitului Varlaam,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XXXIII, 1957, Nr.10 - 12;

116. Idem, *Sfânta Paraschiva cea nouă,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XXXII, 1956, Nr. 3-4;

117. Idem, *Tiparniţa de la Biserica Sf. Trei Ierarhi - Iaşi. Cea dintâi carte imprimată în Moldova (1643),* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XLVII, 1971, Nr. 3-4;
118. Rădulescu, N., *„Cazania lui Varlaam", monument de limbă românească,* în „Biserica Ortodoxă Română", An.XCIV, 1976, Nr.9 - 12;
119. Redacţia, *Proclamarea canonizării Sfântului Mitropolit Varlaam al Moldovei (28-30 august 2007),* în „Biserica Ortodoxă Română", An. CXXV, 2007, Nr. 7-8;
120. Rusu, Oana; Dascălu, Silviu, *Prima Liturghie în Cetatea Neamţului, după secole lungi de tăcere,* în „Ziarul Lumina", Nr. 151 (1353), Anul V, Luni, 6 iulie 2009;
121. Sofron, Prof. Dr. Vlad, *Trei sute de ani de la moartea Mitropolitului Varlaam,* în „Mitropolia Ardealului", An II, 1957, Nr. 9-10;
122. Suttner, Prof. Ernest Christian, *Noi date şi precizări în legătură cu Sinodul de la Iaşi din anul 1642,* în „Biserica Ortodoxă Română", An. XCIII, 1975, Nr.9-10;
123. Șchiau, Octavian, *Circulaţia Cazaniei lui Varlaam în Transilvania,* în „Mitropolia Olteniei", An. XXII, 1970, Nr. 5-6;
124. Şerbănescu, Pr. Niculae, *La trei sute de ani de la moartea Mitropolitului Varlaam al Moldovei,* în „Biserica Ortodoxă Română", An. LXXV, 1957, Nr. 10;
125. Teofan IPS, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, *Cuvânt înainte,* în lucrarea *Mărturii de artă şi cultură ortodoxă din monumente reprezentative ale Arhiepiscopiei Iaşilor: Sfintele Mănăstiri Văratic, Bistriţa, Secu, Pângăraţi şi Vorona: sec. XVI-X1X,* editată de Muzeul Naţional al Satului „Dimitrie Guşti" din Bucureşti, Editura Conphys, Râmnicu Vâlcea 2009;
126. *Tezaurul românesc de la Moscova* în „Ziarul Opinia", Anul XXX, 1934, Nr. 8184;
127. Toma, Stela, *Cazania lui Varlaam după 350 de ani,* în „Studii Teologice", 1993, Nr. 1-2;
128. Vicovan, Pr. Prof. Dr. Ion, *Un eveniment fundamental în istoria Bisericii Ortodoxe: Sinodul de la Iaşi-1642,* în voi. *"Sinodul de la Iaşi şi Sf. Petru Movilă 1642-2002",* Editura Trinitas, Iaşi, 2002;
129. Vlăducescu, Victor, *Mitropolitul Varlaam al Moldovei,* în „Mitropolia Banatului", An. VII, 1957, Nr. 10-12;
130. Zamfirescu, Dan, *Mitropolitul Varlaam în lumina ultimelor cercetări,* în „Magazin bibliologic", 2006, Nr. 2 - 3;

Anexe **XVII.**

Sfântul Ierarh Petru Movilă
Mitropolitul Kievului
(1633-1647)

Vasile Lupu Domn al Moldovei
(1634- 1653)

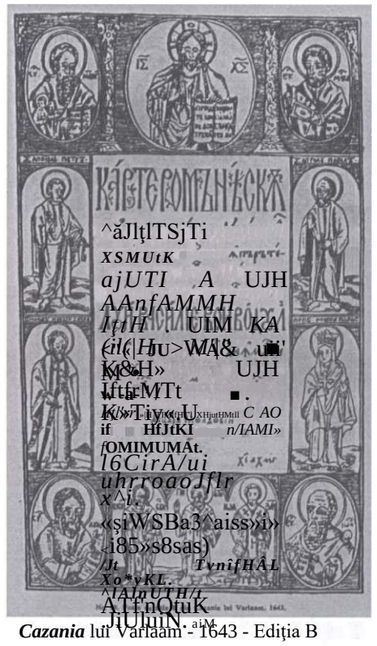

Cazania lui Varlaam - 1643 - Ediţia B

ÂvînTW-m WH mi'nri
^jKiniri
Ijîţî 'Wf» *mnfi-tAir* ni'm*
(fi KiAlll/Â im ^s
yjj} 11-ti.KM.
Aoo«>?in , nirtAi4
uim nK^'i
■>· .xtrtitt îniri nufr.*
^numri x/i^om
fo . HUM ttfaHMMiH KUfUH^mitTt fYA» .

Htf ^OMHKaIIIM^I **4Y4IT4.** *»y(H*
UMM uj/ff KA/tM Qfî
K/MAtU . UIH H
uîfiif .
^uih uî^ri^fl icfc'rfyi, UIH
*l^n-^/^Tfific^*
ic.MiovrMjf. UIH
^HfiH Tfy^Hi • UJ/I Utyfyt
TOJHMfl *UIH* IVjţXff . Mf
A *J^lia (1 Â (1(0 nil*
Bf'LM-h H^Al'<^M\f H
, T f H M H H IASI1HM

(IMţM^.tiJfl I l f H I
1 f %

Model interior ***Cazanie*** - ediţia A

W/l» ♦«Înnr uih uii'nri
*t/v*nin-*
m
i'iTftf Ktnfituri

âi<£«(e^î ir^irfy.u

ernio^t. nfiiAAA AOi(tffH. nittrtAii
iun nilt^KJH^li'f
^(nVll ***A1AITJ,***
UHI^ ***jjlA***
«uri KHjoiHţofi . Mut
*IS*oh«i *mam iia/t Aiif nutri* *ev-^iV*
. :

Wl ^OMH^/U
niM^A i **«(TA . ifm**
UMM WJf(KAfMf
e^lGfcfVl. *UIH* •
t<1AH* **Wăi'l.** *UIH w/ji*
rfKfiti Kjri^i,
IUH IA
n^K . uih
/yfjţii'riyftu . UHUJ^i AVK^
TO

Model interior ***Cazanie*** - ediţia B
fM

De si vedii când vă sămnă
groznic.*
Si nu ie miri
când >â araţi*
puiearnicH. Ci
*puternicul**
putearla-li
tnchipulaftc, ,1
lUvitutu

podoaba-IB
,chlzmea,te. CapU
de buăru fi la
domnii
Moldovrnefli,
Ca putearia aceii
Meri tâ o
ioctXeftl. De unde
mari domni tprt
laudă j-au făcut
cale
de-ucoio n Vatitie
vod au ceput
lucrurile laie. Cu
tnvă/iluri ce In
tara ia
temeHulafte.
nemurho^u nume
pre lume zideaţte.

s ~~s'i «vnivi/fl «yvs PUPinwY ?>~~ r

Pagina de titlu din lucrarea ***Şapte Taine*** (1645)

Vm M fc lltl*_____

ST1HUKI IN STEMA DOMNIEI

Interior verso foaie de titlu ***Cazania*** (1643)

AUTOGRAFUL IV.

Testamentul auiojraf al Mitropolitului Vadaam al Moldovei. (Reprodus dup* V. A. Ureche. Anal. Acad. Tom. X. 1887- Uit.)

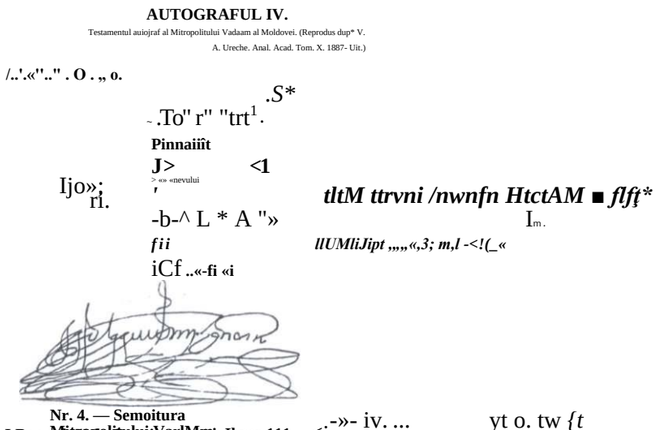

Nr. 4. — Semoitura Mitropolitului Varlaam

I Reprcdu'C de Cănujan a Voi. Il.psr 111, tn Itt Ut- r Simionetcu. Rev. iit. ro după Dan L voL IV. p. »J.)

Semnătura Mitropolitului Varlaam

Testamentul Mitropolitului Varlaam (1657)

Sacosul Sfântului Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei ce a fost donat în anul 1638 de către sfânt împreună cu o bederniță. Acest sacos se păstrează astăzi la Muzeul Național de Artă al României din București

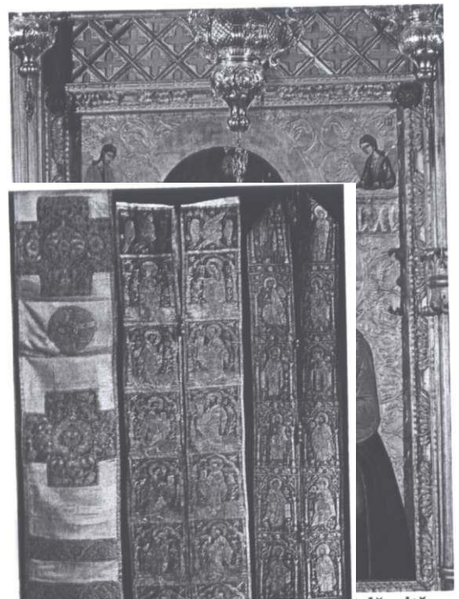

Omofoare şi Icoana Maicii Sfântului Ierarh

epitrahile ce au aparţinut Domnului „ Cipriota" aaruna Varlaam

Sfântului Ierarh Varlaam de către Domnitorul Mitropolitul Moldovei şi Sucevei Vasile Lupu în anul 1647

Bedernița Sfântului Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei
-1635 -

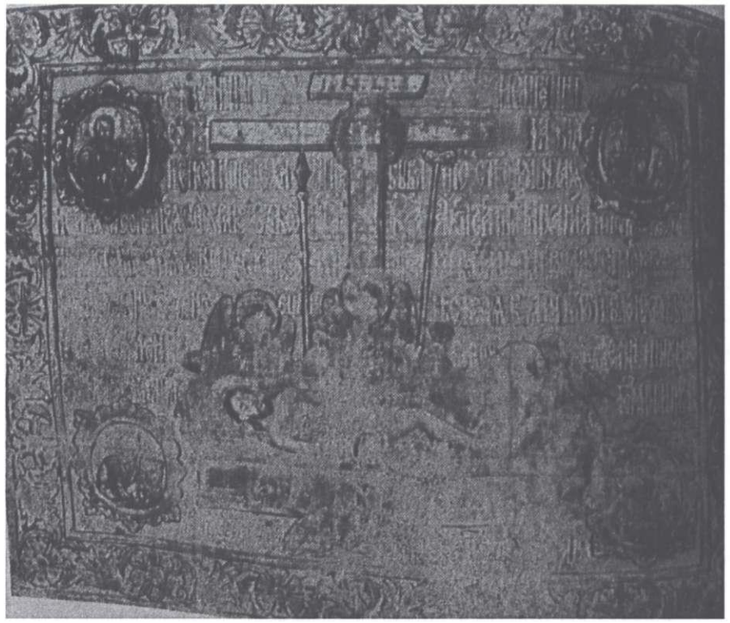

Antimis din vremea Mitropolitului Varlaam de la sericii
Mănăstirii Agapia - 1647

sfințirea Bi

Detaliu Antimis

Tablou cu chipul Mitropolitului Varlaam din reşedinţa mitropolitană de la Mănăstirea Secu

29 August 1957
Fotografie făcută cu prilejul hramului .Mănăstirii Secu ţi a comemorării Sfântului Ierarh Varlaam Mofoc, Mitropolitul Moldovei, la 300 de ani de la moartea sa; în rimpul stăreţiei Arhim. Dionisie Udişteanu.

Acte de la 1957

- Pomenirea a 300 de ani de la trecerea la cele veşnice a Mitropolitului Varlaam -

I. p. I.
MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI SUCEVEI _ 195
1 * *1
Admlnlatratlvă ^
secţia ----------
IM \H S9JJ-
---------- *s-Lf.* Ai—-*1* " *Z&eJr* ■

/ 111! *!* * SF.iumsTrRB sscu
^ /.JUU. !-<«• ^ J^Ralonul Tg.Neamţ

La raportul Nr.316 din a.o., vi an faoe ounoaout oă I.F.S,Mitropolit Dr.Iuatin a aprobat oomemorarea fostului mitropolit Varlaam Moţoo, ou oaozla împlinirii a 300 ani de la moartea 0% în ziua da_2ajuaişţ_ajO.- oînd ae prttznuleţte hramul aoelel aăha»4 tirl, după un program Blo&tjUt d» oonduoerea manftatlrll.- Ha veţi raporta de urmare.—

Din înoredlnţarea I.P.3.Mitropolit

3BCRETAS EPARHIAL,

MMI STERUL CONSTRUCŢIILOR SI MATERIALELOR DE CONSTRUCTII
Departamentul de Arhitectură şi Urbanism
Dir. Monumente de Arhitectură

SF. M-RE SECU
Intrat
19ZJ-- luna Jjjj ~ l'P .

J6.71

Jt^ 1.1957 *ţîttd*
1Q. <////•

Către
MINASTIHEA *ou*
SECU Raionul
Tîrgu Neamţ
Regiunea */yvtfMLJdi cu**ˆmXv*
B a c ă u

La adresa dv.nr.5o7, înregistrată la DAU sub nr.49127y 1117/1957, prin care ne încunoştiinţaţi că în ziua de 29 augi 1957 se va face comemorarea a 3oo de ani de la moartea Mitropolitului Varlaam Moţoc înmormîntat la Secu, cu care ocazie (conform rînduielii şi datinei bisericeşti) veţi deschide şi cerceta mormîntul marelui ierarh, vă comunifcăm următoarele i

1. -Pentru buna regulă a acestei operaţiuni^veţi anunţa din timp Institutul Arheologic al Academiei R.P.R. precum şi Comisia Ştiinţifică a Monumentelor Istorice şi de Artă al _____ Academiei R.P.R. pentru ca aă trimită delegaţi care vor asist la deshumarea şi vor face cercetările arheologice precum şi inventarul obiectelor care s-ar găsi eventual.

2. -Lucrările se vor face cu grijă pentru ca în momentul ridicării pi#l\rei de mormînt, aceasta să nu fie ştirbită sau chiar să se rupă» In tot timpul ridicării piatra de mormînt va fi proptită cu bile.

3. -Dacă, ceea ce este probabil, piatra de mormînt este aşezată pe zidărie şi dacă sub piatră se va găsi o beltă veţi proceda în aşa fel ca dărîmările să se executa cu dalta şi nu cu tîrnăcopul scoţîndu-se cărămidă cu cărămidă»

4»-De îndată ce vor începe lucrările se va redacta un proces verbal în care se vor consemna fazele operaţiunilor de săpare, deshumare şi cercetare. In acest proces verbal va figura şi lista obiectelor ce eventual se vor găsi.

Ş.-Credem că vă puteţi adresa şefului de şantie de la M-rea Neamţ arhitectul Harmening pentru/â*vâ da tenţa tehnică după posibilităţile sale, punîndu-i la c poziţie mijloace de deplasare.

2

' D I R E C T O R ,

. /

Nota prin care se aproba de către Direcţia Monumente de Arhitectură deshumarea osemintelor Mitropolitului Varlaam la 1957

7

vio

August 1957

[

/i^a&t*.

---------- —/----------

<r. <r. jr. *Jufri+ejt«PS*

t flOe>—£>u - ~

$U^*_{J/k}$

'Z-O –

V^aiaJlte ^ *dxro CL+J^Ctei*

l *fty^&yUcZ:,*

dhju. *tfc*^* *Mtu^^*

t f-s. & yoALj*

Q^u /tt< *j^Jsut^^g^^^o-ix^ti^*

Cererea Mănăstirii Secu prin care Mitropolia Moldovei şi Sucevei este înştiinţată şi se cere binecuvântare pentru comemorarea a 300 de ani de la moartea Mitropolitul Varlaam (1957)

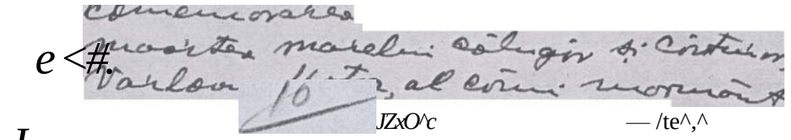

Invitația către autoritățile centrale pentru a participa la comemorarea Mitropolitului Varlaam

REPUPUCA POPULARA ROiUINA

;FÎNTA EPISCOPIE A ROMANULUI ŞI HUŞILOR

Adresa poştală: Slr. Alex. cel Bun
Nr. 5 Telefon lui. 15 R O M A N
Nr. cont vir. 114.M0

■j

Cft **585** din. **16 aug;** 1957
(Au rtptta in rtl>fiini)

nn-

49f}. W.SU ▪

u

P.C.SALE

P.C.ARHB1.DIONISIE
UDIŞTEANU Stareţul SfiM-tiri
Seou Raionul Tg.Neamţ

Ia aorisoarea P.'C ."Voastre Nr.530/957,va faoem ounosout oă am luat aot ou deosebită buourie de invitaţia oe ne-aţi fâout,sâ partioipăm şi anul aoesta la sărbătorirea hramului Sf."Minăstiri,olnd ae va faoe şi pomenirea mitropolituluiVarlaam,după 300 ani de

' "Mulţumindu-vă oalduroa pentru atenţia ou oare ne-aţTonorat, oa rgrrat "vd , Înştiinţam oă fiind re ji- nut "de indafor|rr.pastorale In Eparhie,nu putem lua părîe,oum ar dori sufletul nostru."la aseHOuaaiafi~ eˈştr~aTuj'be.

Cu aoest prilej trimitem P.C.Voastre şi întregului sobor din aoel istorio aşezămînt monahioeso,arhiereşti bineouvîntâri însoţite de urările noastre,oa toţi ouvioşii monahi ea sporaasoă In viaţa duhovni- oeaaoă, inspirînâu-se din viaţa oălugăreasoă şi aotit vitatea oărturăreasoă a Celui oe râmîne pentru tot-deauna o stea călăuzitoare în Biserica noastră strămoşeasoăjluminînd v£aourile,mitropolitul Varlaam.

Cu arhiereşti bineouvîntări.

f Seo sitar Eparhial,

SJ!. M-ir?E SECU

Intrat No. S/f

I9$f. Uto ~~M~~ 2/

Sfânta Episcopie a Buzăului

„Pe C^o^t ^

SrteZj.....

? ş 9 AUG. 1957 ____ __

PREA CUBIOASE PĂRINTE,

Ca răspuns la nr.530/1957»vă face cunoscut că am fl avut toată dragostea să participăm la comemorarea şi proslăvirea memoriei marelui " Varlaam ",înBă interesele Eparhiei nu ne îngădue aceasta.

Vă asigurăm însă,că noi vom fi cu tot sufletul alături de P.C.Voastră şi de participanţi la manifesta ţiile şi ceremoniile comemorative.

Arhiereşti binecuvîntări

E P I S C OfB

Patriarhia Română
Registratura şi Expedifia
Sfânta Episcopie a Buzăului

P.C.Sale

P.C.Arhim.Dionisie Udişteanu,Stareţ ul Sf.M-ri " SECUV

RAIONUL
Tg.NEAMȚ Regiunea
BACAU

•TIREA „Sf TREIME" DELA CATEDRALA REINTREGIR11

=='

A L B A -
I U L I A .

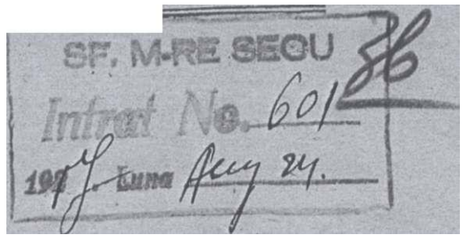

Jir

Către

St?reţia Sf.Mănăstiri

----- Secu ,

Mulţumindu-Vă pentru' invitarea e lua parte la praznicul dela 29 august a.c. ragret trebuie sa Vă comunic ca fiind $s_u$fe- S nu pot lua parte la acest Praznic.

Rog primiţi,odată cu arhiereşti bi- vântări calde ueări de bine $_P$i $_S$po$_r$ invia .'ului.

i

A-Iul ia la 19 august 1957 [

S I A HiT , ;

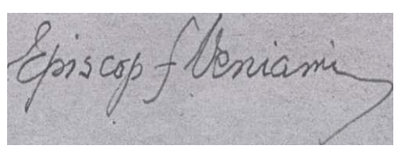

ALBA-IULIA

R. P. R. P'* ortodoxa romînA
O R A D E A

VSILIUL EPARHIAL

Culturală.....
"550/95?

Oradea, la .....
Telefon 37.66 — Cont virament 118.002.

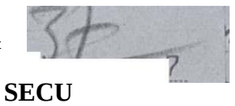

***SF,* M-RE SECU**

(y^b

ie va arăt* numărul

Către

j ~<J ' (^referire la adrsa I.P.Cv. VoastAe cu No. /55o/957,prin care ne faceţi Invitarea de a merge la comemorarea marelui YâRLAAM **îidGHWC - precum şi la hramul** S**-tei Mănăstiri,**

• Vă comunicăm regretul Nostru ;;i^ogr_jleiitrn 1 mpnaIJalllţaţea de ana putsa -erge la comemorarea marelui Varlaam **şi la -ra-^ul Mănăstirii .deoarece tocmai pentru ziua de 29 august a.o.este programată tîrno- *irea** biseircei noui din parohia frunta;"

; - l;iş-raionul: Margh^fi^-reg^neaiOrai •*:;riv-i»e înarea^

tîrnosir:

TA MANSTIRE — S E C U —

Raionul : Tg. N e a m ţ ă u

Tip. „Diecezană" Oradea, Nr 7.

R. P. R.
4R0P0LIA MOLDOVEI $1 SUCEVEI
IAŞI
ĈÎIA Caltaral&

---------- ------- 195

PRSi OTCBRNICB P4RT1ÎTK,

Impllnindu-se,anul acesta, 3oo do ani da la moartea marelui Mitropolit Varlaam al Moldovei şl Suoavel, am hotftrît, între alte aaMfestărl oomemora- tlve, să **înohlnăra numărul de pe septembrle-ootombrle 1957 al revistei Mitropolia Moldovei şl 3uoevel, aoeatul mare Ierarh al Blserloll Romîne.**

invltîndu-vă să binevoiţi a oolabora şl P.C. **Voastră le aoeat număr featlv al revistei noastre, vă rugăm să ne trimiteţi pînă la lo septembrie a.o. un studiu privind *** **() o**

„ *MfaJţl-bJt* £ VnnwJWi^'

/

MITROPOilTOL MOLDOVEI ST SOOBVM,

COÎEILISR CULTJRAL,
*fi-L.?**

.c.iftWi!» jt'n^vvU. /ţf(Viiţ

Ro<siArvi
CABINET MITROPOLIT
Bd ştelan cel Mare

MITROPOLIA MOLDOVEI

si Sfânt 16
700064 IASI Tel.:
-(40) 232/214771
Fax »(40)
232.212656

ŞI BUCOVINEI

Data...^:.®^^
Nr. ..5:0.4.5..

Domnului Adrian Iorgulescu
Ministrul Culturii şi Cultelor

Stim Jte Domnule Ministru,

în şedinţa de lucru din luna februarie 2007 Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a aprobat trecerea în rândul sfinţilor a marelui ierarh şi cărturar Varlaam - Mitropolitul Moldovei, de la a cărui trecere la cele veşnice se împlinesc anul acosta 350 de ani. Mitropolitul Varlaam, apărător al dreptei credinţe şi al unităţii Bisericii, ***stâlp al Ortodoxiei*** şi cinstitor al Sfintei Parascheva, este autc.ru 1 ***Cărţii româneşti de învăţătură,*** lucrare de mare importanţă, cu o largă circulaţie în toate teritoriile româneşti, precum şi organizatorul Sinodului Pancrtodox de la Iaşi din anul 1642.

Proclamarea canonizării va avea loc în data de 30 august 2007 la Mănăstirea Secu, locul unde marele ierarh se află înmormântat. La slujba solemnă de proclamare a canonizării Mitropolitului Varlaam vor participa numeroşi ierarhi din ţară şi străinătate, oficialităţi centrale şi locale, oameni de cultură şi alţi invitaţi.

Singura piesă originală aparţinând Sfântului Ierarh, care se mai păstrează, este Sacosul dăru t Mănăstirii Secu de către Mitropolitul Varlaam în anul 1638, aflat în prezert la Muzeul Naţional de Artă al României, fiind expus în secţia de Artă Medievală a acestui muzeu. Acest Sacos a fost transferat la Mitropolia Moldovei şi Sucevei în anul 1916, împreună cu alte obiecte, fiind dus apoi în Rusia. în anul 1955 a fost restituit Statului Român dar a fost păstrat la Muzeul Naţional de Artă al României, până astăzi. Ţinând cont de importanţa festivităţilor de proclamare solemnă a canonizării marelui ierarh, vă adresăm rugămintea de a ne sprijini pentru primirea în custodie, pe o perioadă de o lună (15 august - 15 septembrie), a Sacosului Mitropolitului Varlaam.

Mulţumindu-vă pentiu sprijin vă adresăm încă de pe acum invitaţia de a participa, în data de 30 august 2007, la Mănăstirea Secu, la proclamarea canonizării Mitropolitului ᵛarlaam.

Cu aleasă pretuire şi binecuvântare,

Mitropolia Moldovei şi Bucovinei Arhiepiscop şi Mitropolit Iaşi

†Daniel
Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI
I A Ş I
INTRARE Nr. 6/13

DIRECŢIA GENERALĂ PATRIMONIU CULTURAL NAŢIONAL DIRECŢIA MUZEE, COLECŢII, GARANŢII GUVERNAMENTALĂ
NR.:3216/DGPCN/DMCGG/11.06.2007

DATA OB.lo nt

CĂTRE:
MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI P.S. DANIEL,
MITROPOLITUL MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI

■ Referitor la adresa dumneavoastră nr. 4589/2007, înregistrată la Ministerul Culturii şi Cultelor cu nr. 3216/DGPCN/17.05.2007, prin care solicitaţi sprijinul Ministerului Culturii şi Cultelor pentru recuperarea Sacosului dăruit Mănăstirii Secu de către Mitroplitul Varlaam, in anul 1683, aflat în prezent la Muzeul Naţional de Artă al României, fiind expus în secţia de Artă Medievală a acestui muzeu, vă aducem la cunoştinţă următoarele:

Potrivit celor menţionate de dumneavoastră, acest sacos a fost transferat la Mitropolia Moldovei şi Sucevei, în anul 1916, împreună cu alte obiecte, fiind dus apoi în Rusia. !n anul 1955, a fost restituit Statului Român, dar a fost păstrat la Muzeul Naţional de Artă al României, până astăzi.

La art. 80 alin. (1) din Legea nr. 182/2000, se prevede procedura de restituire a bunurilor culturale mobile, pe cale administrativă, conform căreia "Bunurile culturale mobile depuse in custodia unor instituţii publice după data de 31 decembrie 1947 vor fi restituite de către instituţiile deţinătoare persoanelor fizice sau juridice care le-au depus, potrivit dreptului comun, la cererea scrisă a acestora, cu avizul Comisiei Naţionale a Muzeelor şi Colecţiilor."

Ca răspuns la adresa noastră, instituţia deţinătoare a bunului, respectiv Muzeul Naţional de Artă al României, ne-a comunicat faptul că nu are în evidenţele sale nici o referire cu privire la deţinătorii anteriori ai bunului cultural în discuţie şi că, în nicio împrejurare, nu a avut o relaţie juridică directă cu Mitropolia Moldovei şi cu Mănăstirea Secu.

în conformitate cu prevederile Legii nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural naţional mobil, cu modificările şi completările ulterioare, foştii deţinători sunt obligaţi să introducă cereri în care să descrie obiectele revendicate, să-şi dovedească titlul şi să demonstreze că au condiţii optime pentru conservarea şi securitatea acestora.

Astfel, în lipsa unui proces-verbal de predare-primire în custodie a sacosului în cauză, încheiat între solicitant, în calitate de predător şi Muzeul Naţional de Artă al României, în calitate de primitor, nu putem da curs solicitării

Bucureşti 011347, Şos. Kiseleff nr. 30, sector 1, O.P. 33, ROMÂNIA; Tel.: 224 46 62; Fax: 224 39 47

dumneavoastră, prin prezentarea acesteia Comisiei Naţionale a Muzeelor şi Colecţiilor, pentru acordarea avizului la restituire.

Cu stimă,

MIRCEA ANGELESCU
DIRECTOR GENERAL

CULTURII ŞI CULTELOR

_.liMUIl ffcinictonilKiiltnrj

I A Ş I
INTRARE Nr. 6079
10.06.2007

DIRECŢIA GENERALĂ PATRIMONIU CULTURAL NAŢION^
DIRECŢIA MUZEE, COLECŢII, GARANŢII GUVERNAMENTALE NR.:
3651/DGPCN/DMCGG/06.06.2007

CĂTRE:
MITROPLOIA MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI, P.S. Mitropolitul Moldovei $i
Bucovinei Daniel

Urmare adresei dumneavoastră nr. 5043/25.05.2007, înregistrată la Ministerul Culturii şi Cultelor cu nr. 3651/DGPCN/06.06.2007, prin care ne solicitaţi sprijinul în vederea primirii în custodie, pe o perioadă de o lună (15 august -15 septembrie 2007), a Sacosului Mitropolitului Varlaam, aflat în prezent la Muzeul Naţional de Artă al României din Bucureşti, vă comunicăm următoarele:

în conformitate cu prevederile art. 21 alin. (2) din Anexa care face parte integrantă din Hotărârea Guvernului nr. 1546/2003 pentru aprobarea Normelor de conservare şi restaurare a bunurilor culturale mobile clasate, coroborate cu dispoziţiile Codului civil, pentru ca bunul să vă poată fi împrumutat, este necesar încheierea unui contract de împrumut, având ca părţi Muzeul Naţional de Artă al României din Bucureşti, în calidate de împrumutător şi dumneavoastră, in calitate de împrumutat.

Bucureşti 011347, Şos. Kiseleff nr. 30, sector 1, O.P. 33, ROMÂNIA; Tel.: 224 46 62; Fax: 224 47

în acest sens, vă rugăm să vă adresaţi Muzeului Naţional de Artă al României din Bucureşti, instituţie publică de cultură, cu personalitate juridică.

De asemenea, în situaţia în care bunul este clasat, va trebui ca, în vederea realizării împrumutului, Muzeul Naţional de Artă al României din Bucureşti să se adreseze Comisiei Naţionale a Muzeelor şi Colecţiilor (pentru acordarea avizului) şi Ministerului Culturii şi Cultelor (pentru aprobare).

Cu stimă,

MIRCEA ANGEL

DIRECTOR GENERAL

DIRECŢIA PATRIMONIU CULTURAL NAŢIONAL

MINISTERUL CULTURII ŞI CULTELOR

ACADEMIA ROMÂNĂ - FILIALA IAŞI
CENTRUL DE ISTORIE ŞI CIVILIZAŢIE EUROPEANĂ Str. Cuza Vodă nr. 41 - IAŞI 700 038 Tel., fax 032/212441 stela_c@rdslink.ro Nr. 100/03.07.2007

RAPORT DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ PREVENTIVĂ

Mănăstirea Secu a fost ctitorită de marele vornic Nestor Ureche în 1602. Pe locul noului lăcaş a existat, în secolul al XVI-lea, un schit, numit Schitul lui Zosin.

Cripta unde a fost înhumat mitropolitul Varlaam (c. 1585-1657) se află pe latura de sud a bisericii, la întâlnirea absidei laterale cu latura naosului. Cavoul a fost săpat în grosimea fundaţiei şi a zidului bisericii, încă din timpul vieţii mitropolitului. La dorinţa stareţului nu s-a desfăcut mormântul de sus în jos, deoarece trebuia demontată piatra cu inscripţie, fixată foarte bine de DMI, în deceniul opt al secolului XX, atunci când s-au făcut ample lucrări de restaurare a bisericii. Inscripţia de pe piatra de mormânt originală a fost descrisă şi consemnată de N. Iorga (***Inscripţii din bisericile României,*** fascicula I, Bucureşti, 1905, p. 31), având următorul conţinut: < Lângă zidul bisericii, în dreapta, la absidă, pe o piatră albă, sfărâmicioasă şi sfărâmată în parte, sub o ocniţă: Dedesupt, o floare. în jur, un chenar săpat. „Această piatră pe mormânt şi-a făcut-o şie archiepiscopul Varlaam Mitropolit... (?)..., în al zecelea an al archieriei lui, în anul 7150" (1642)>.

Lucrarea de cercetare arheologică a obiectivului a fost atacată, conform dorinţelor exprimate de beneficiari, respectiv DCCPCN Neamţ şi Mănăstirea Secu, printr-o casetă, de 2 x 1 m, practicată în faţa grilajului ce delimitează cripta, pentru a se putea pătrunde astfel în interiorul cavoului prin peretele sudic. După înlăturarea unei bucăţi din trotuarul din piatră de râu, construit de DMI, şi a stratului de molozuri a apărut extradosul bolţii din cărămidă şi peretele de sud al cavoului, construit tot din cărămidă. De la bun început s-a făcut o primă constatare, şi anume că bolta a fost spartă din vechime pentru a se umbla în interior şi apoi a fost prost reparată. Continuându-se cercetarea s-a observat faptul că mormântul a fost violat, cel puţin, de două ori. Prima dată, probabil, când a fost amenajat un alt cavou amplasat în partea sud-vestică a celui cercetat, al cărui perete nordic este parţial comun cu peretele mormântului mitropolitului. în acele împrejurări, probabil, osemintele lui Varlaam au fost împrăştiate, îmbrăcămintea şi odoarele parţial furate. A doua oară, într-o perioadă mai târzie, cripta a fost spartă din nou şi interiorul cavoului a suferit mult mai mult. Atunci au fost aduse diverse materiale şi a fost reînhumat un individ ale cărui caracteristici se află descrise în Anexa 2. Facem aceaste afirmaţii deoarece, la golirea criptei s-au făcut toate observaţiile ştiinţifice necesare, deşi aproape tot interiorul era răscolit, nici unul dintre schelete nefiind găsite în poziţie anatomică, ci cu totul dispersate. Ceea ce trebuie să remarcăm, totuşi, este faptul că stratul de circa 0,20 -0,25 m de pe fundul gropii a fost mai puţin deranjat cu ocazia celei de a doua profanări, astfel că majoritatea oaselor gălbui au fost descoperite în această zonă, precum şi resturile de îmbrăcăminte brodate cu fir de aur şi argint. Tot de aici au fost scoase părţile metalice ce proveneau de la sicriul din lemn de stejar al monahului. în acest fel, ne-am putut da seama, în timpul cercetărilor, că ***acestea*** sunt osemintele mitropolitului.

Cea de a doua spargere a fost mult mai nefericită, deoarece în cavou au fost înghesuite, la întâmplare, pe lângă scheletul amintit, care avea craniul perforat de un orificiu, molozuri amestecate cu resturi dintr-un al treilea schelet, diverse materiale de construcţie, obiecte de folosinţă liturgică şi chiar oase de animale. Această a doua spargere a cavoului credem că a avut loc în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Nu ştim dacă scheletul al doilea a fost mutat intenţionat din locul unde fusese înmormântat iniţial sau a fost îngropat aici, posibil, în timpul luptelor dintre eterişti şi turci, când mănăstirea a fost scena unui puternic conflict armat. Se ştie că, după un timp s-au făcut reparaţii la mănăstire şi atunci credem că s-a umblat din nou la cavou, încercându-se să se repare bolta, iar cu acel prilej s-a turnat o mare cantitate de mortar din var cu nisip, material care a cuprins pe treisferturi interiorul criptei, făcând cu totul dificilă scoaterea materialelor arheologice şi a osemintelor întregi. Tot atunci a fost remontată piatra de mormânt orginală găsită de Melchisedec şi de N. Iorga, ante 1885.0 ultimă intervenţie a făcut-o DMI-ul, în perioada amintită, când a montat pe un soclu o piatră de mormânt nouă. Restrurile din mortar din ciment sunt foarte puţine, lipsind urme de intervenţii, din acea dată, în interiorul criptei.

Iniţial, cavoul a fost foarte atent săpat în grosimea fundaţiei, fiind uşor feţuit. Peretele de sud a fost construit în întregime din cărămidă. Pentru a se realiza bolta s-a decupat, în peretele de nord al fundaţiei, un lăcaş de lăţimea unei cărămizi care constituia baza de pornire a bolţii. Dimensiunile criptei sunt impresionante: lungimea interioară = 2,20 m; lăţimea în partea vestică = 0,95; iar în cea estică = 0,75 m; înălţimea în mijlocul bolţii = 1,10 m; iar înălţimea de la pardoselă până la pornirea de boltă = 0,70 m. Având în vedere execuţia deosebită a criptei şi faptul că lăcaşul a fost construit chiar de cel ce va fi canonizat, am făcut propunerea să se păstreze şi să se amenajeze muzeistic cavoul spre vizionare. In acest scop, s-ar impune realizarea unui proiect întocmit de un arhitect specialist în monumente istorice. De asemenea, în timpul lucrărilor am constatat că fundaţia bisericii, deci şi cripta, zac într-o pânză de apă, care izvorăşte continuu, drenul existent, fie nu funcţionează, fie nu face faţă situaţiei. în consecinţă, am propus o reformulare a drenului, în caz contrar cavoul va deveni piscină, în cel mai scurt timp.

Deşi cercetările au durat puţin timp, condiţiile au fost deosebit de grele. Pe lângă faptul că materialele arheologice erau înecate în mortarul de var amintit, iar scoaterea lor a necesitat o atenţie şi muncă deosebită, cercetarea ultimelor straturi s-a făcut cu apa până la glezne, cu toate că aceasta era evacuată continuu.

Complexitatea lucrării, datorată mai ales condiţiilor de păstrare a scheletului mitropolitului, precum şi încărcătura religioasă pe care o vor căpăta relicvele după canonizare, ne-a determinat să chemăm o echipă de la **Secţia de Cercetări Antropologice** a Academiei Române - Filiala Iaşi, care a studiat şi autentificat scheletele şi a întregului material osteologic prelevat de noi, întocmind o *Notă de expertiză antropologică,* care va fi prezentată în anexă şi din care reiese vârsta, înălţimea şi bolile de care au suferit indivizii, precum şi alte detalii. O atenţie deosebită s-a dat osemintelor mitropolitului, care se potrivesc cu informaţia istorică pe care o deţinem.

Cercetarea arheologică s-a desfăşurat în prezenţa reprezentantului D.C.C.P.C.N. Neamţ, doamna arheolog Elena Ciubotaru, a stareţului Mănăstirii Secu, arhim. Vichente Amariei şi a muzeografului specialist al muzeului mănăstirii, protos. Andrei Ghiaţă. Materialul arheologic a fost predat muzeului Mănăstirii Secu, urmând a fi restaurat în cadrul Centrului de Conservare şi

Restaurare a Patrimoniului de Artă Creştină „Resurectio" şi de specialiştii din cadrul Laboratorului Naţional de Restaurare Iaşi.

La sfârşitul cercetărilor arheologice s-a încheiat un proces-verbal între toţi cei prezenţi şi care reprezintă: Filiala Iaşi a Academiei Române - Centrul de Istorie şi Civilizaţie Europeană; D.C.C.P.C.N. Neamţ; Mitropolia Moldovei şi Bucovinei, Mănăstirea Secu. Şi acest proces-verbal îl anexăm în copie.

Pentru o mai bună înţelegere a situaţiei întâlnite de-a lungul cercetărilor noastre anexăm câteva planşe cu fotografii unde se observă situaţiile descrise mai sus, precum şi aspecte ale ansamblului Mănăstirii Secu unde a avut loc cercetarea. De asemenea, în anexe prezentăm procesul-verbal de predarea întregului inventar osteologic, precum şi a tururor materialelor arheologice descoperite în cripta lui Varlaam. în acelaşi timp, este predată *Notă de expertiză antropologică.*

Ca urmare a cercetărilor arheologice desfăşurate ia Mănăstirea Secu, judeţul
Neamţ, identificat cu codul RAN __ , în perioada 4-6 iunie 2007, arheologii dr. Stela Cheptea şi Bobi Apăvăloaei propun menţinerea încărcării cu sarcină istorică a criptei mitropolitului Varlaam.

DIRECTOR, Dr.

Stela Cheptea

Mormântul Sfântului Ierarh Varlaam în timpul lucrărilor de deshumare
(4-6 iunie 2007)

Moment din timpul expertizei antropologice

Mitropolia Moldovei şi Bucovinei
A r h i e p i s c o p i a I a ş i l o r
Mănăstirea Secu
Comuna Vânători - jud. Neamţ
Telefon/Fax 0233/25 18 62
Data 16.07.2007

COD IBAN R022RNCBO199005 311370001 CONT
2511.A01.0.531I37.0199.ROL 1 B C R. Tg. Neamţ
C.F. 3428738

INVENTAR AL OBIECTELOR DIN MORMÂNTUL MITROPOLITUL'I V ARLAAM

LUATE SPRE RESTAURARE

în momentul deshumării osemintelor Mitropolitului Varlaam ce a avut loc în data de 04-05 iunie 2007 sub îndrumarea Doamnei Arheolog Dr. Stela Chcptea, cercetător în cadrul Centrului de Istorie şi Civilizaţie Europeană Iaşi, s-au găsit următoarele obiecte ce au fost luate spre restaurare de către Prea Cucernicul Părinte Cristian Murariu, Director al Centrului Resurrectio:

1. **O cruce de piatră de dimensiuni mici (2x5 cm);**
2. **Fragmente de frescă;**
3. **Fragmente fir metalic (aur şi argint);**
4. **Cioburi oală lut;**
5. **Două cărămizi între care a rămas imprimată urma unei cruci de lemn reprezentată prin câteva fibre lemnoase (se presupune a fi crucea de călugărie a Mitropolitului Varlaam);**
6. **Fragment metalic de formă circulară (posibil a fi suportul din partea superioară al unei candele);**
7. **Fragment dintr-un pahar de candelă din sticlă;**
8. **Două mânere din fier (ruginite);**
9. **Şapte colţarc de sicriu din fier (ruginite şi rupte);**
10. **Patru cuie din fier (ruginite);**
11. **Un fragment dintr-un mâner de la un posibil cuţit sau copie;**
12. **Fragmente foarte mici de veşmânt de culoare verde.**

Menţionăm faptul că toate obiectele se află într-o stare avansată de degradare datorită condiţiilor de umiditate avansată în care s-au aflat.

Muzeograf al Mănăstirii Secu,
Mh. Iustin Câmpanu

Director al Centrului Resurrectio,
P.C. Părinte Cristian Murariu

hfrpQ/J 436d/f-oj-.Tcoj

Către **părinte stareţ Vichenţie Amariei Mănăstirea Secu, Comuna Vânători, judeţul Neamţ**

Mănăstirea SECU
Judeţul NEAMŢ
REGISTRATURA
NR./feO
DATA-^Q*-**
I

Spre ştiinţă
-Mitropolia Moldovei şi Bucovinei, Cabinet Mitropolit
bd. Ştefan cel Mare nr.l6, 700064 Iaşi **- DCCPCN a judeţului Neamţ**

Referitor la **conservarea mormântului Mitropolitului Varlaam de la Mănăstirea Secu, judeţul Neamţ, înscrisă pe Lista monumentelor istorice, codul NT II a A 10 735.**

Lucrărilor de desfacere a criptei Mitropolitului Varlaam în prezenţa şi a d-nei Stela Cheptea, în calitate de arheolog, au creat premise favorabile pentru degradarea porţiunii respective a zidului de sud al bisericii cu hramul „Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul" din incinta Mănăstirii Secu.

în aceste condiţii, pentru eliminarea riscurilor de degradare a bisericii vă solicităm să transmiteţi de urgenţă o documentaţie tehnică privind măsurile ce se vor lua pentru asigurarea conservării criptei.

Recomandăm următoarele:

- **reconstituirea din cărămida refolosită a bolţii şi peretelui de sud al criptei utilizînd mortar de var,**
  realizarea unei hidroizolaţii verticale la zidul criptei ^ protejată de o zidărie din cărămidă,
- **realizarea unei hidroizolaţii orizontale la partea inferioară a gropii şi umplerea cu pământ - de preferinţă lut impermeabil,**
- **refacerea trotuarului şi a rigolei colectoare a apelor meteorice,**
- **redactarea unui document despre deschiderea mormântului care să fie introdus ca mărturie în interiorul criptei, în timpul unei ceremonii.**

Director

ROMÂNIA DIRECŢIA GENERALĂ PATRIMONIU CULTURAL NAŢIONAL MINISTERUL CULTELOR
General
Dr. Mircea ANGHELESCU

Director D.M.I.A.

Arh. Dan NICOLAE t

Inspector arh. Daii^Cisilevici M»A 10735/3. 0607

HWSOV

(Prin purtarea de grijă a Cui (Dumnezeu, Sfântul Sinod al (Bisi Ortodoxe Iţpmâne, în şedinţa din 12 - 13 fe6ruarie 2007 a apro6a propunerea Sinodului Mitropolitan** aC **Mitropoliei Moldovei (Bucovinei de canonizare a mareCui Mitropolit fi cărturar Vartaa, Moţoc.

Cu Binecuvântarea înalt (Prea Sfinţitului (Daniel, Mitropolit Moldovei şi (Bucovinei, Binecuvântare acordată prin adresa nr. 38i din 24 aprilie 2007, s-a Hotărât deshumarea Sfântului Ierarh Vartaa, MitropolitulMoldovei, fiindo6ţinută şi apro6area nr. 3494 a (Di\ generale de (Patrimoniu Cultural Naţional din cadrul Ministeruli Culturii şi Cultelor.

(Deshumarea a avut loc în data de 04 fi 05 iunie 2007, sui supravegherea arheologilor (Dr. Stela Cheptea fi (Bogdan Apăvălbae cercetători la Centrul de Istorie fi Civilizaţie (Europeană Iaşi fi î. prezenţa (Delegaţiei Mitropoliei Moldovei fi (Bucovineiformată din <? C Arhimandrit Varlaam Merticariu, <P. C. Exarh Arhimandrit Clemen Naralam, (P. C 'Preot Consilier Nicolae (DascăCu, <P. C. (Preot Inspei Constantin (Prodan,** ŒP. C ***(Diacon Nicolae (Dima, a (Delegaţiei de Cultură, Culte fi (Patrimoniu Naţionala Judeţului Neamţ forma din (Domnul (Prof. (Dr. Adrian A lui gheorghe fi (Doamna O (Elena Ciuhotaru - arheolog fi a Conducerii Mănăstirii Secu - Stareţ (Prea Cuviosul (Părinte Arhimandrit Vichentie Amariei, Eclesia (ProtosinghelAndrei gheaţă fi Secretar Monah Iustin Câmpanu.

în urma deshumării s-a întocmit (Procesul Verbal nr. 113 din 0. iunie 2007 la care s-a anexat fi un Inventar al o6iectelor ce s-au găsii în mormântul Sfântului Ierarh Varlaam.

Secretar,

Monah.

Arhim. VlCWEmiE AMJl(RJ<EI

teAJ®

Mitropolia Moldovei si Bucovinei

ARHIEPISCOPIA IAŞILOR

MănâUitea Seeu

Com. Vânători - Jud. Neamț

Nr. __ J.71 ___ din_J4.08.2007.

CĂTRE
CONSILIUL JUDEȚEAN AL JUDEȚULUI NEAMȚ PREFECTURA
JUDEȚULUI NEAMȚ

Cu respect Vi rugăm să binevoiți a ne acorda sprijinul în vederea obținerii unei Hotărâri de Guvern pentru acordarea unui ajutor financiar din fondul de rezervă al Guvernului, necesar mănăstirii noastre pentru buna desfășurare a evenimentelor prilejuite de Proclamarea oficială a Canonizării Sfântului Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei ce va avea loc pe data de 29 august 2007, precum şi pentru refacerea Schitului Nifon, după cum reiese din Nota de Fundamentare anexată.

Avem promisiunea că vom fi susținuți pentru obținerea unui ajutor financiar, dar nu stă în putința noastră determinarea emiterii unei HG şi Vă rugăm să faceți demersurile necesare în vederea rezolvării acestei probleme.

Mulţumindu-vă pentru înțelegere şi ajutor, rugăm pe Bunul Dumnezeu să Vă dăruiască multă sănătate şi să Vă binecuvinteze activitatea.

Secretar, Mh. Iustin Câmpanu

NOTĂ DE FUNDAMENTARE

Anul 2007 constituie atât pentru Mănăstirea Secu din judeţul Neamţ unul dintre cele mai importante momente din viaţa ei, cât şi pentru întreaga Ortodoxie românească, aceasta întrucât în şedinţa din 12-13 februarie 2007, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, la propunerea Sinodului Mitropolitan Iaşi, a aprobat trecerea în rândul sfinţilor a marelui cărturar şi mitropolit al Moldovei Varlaam Moţoc, de la a cărui trecere la cele veşnice se împlinesc anul acesta 350 de ani. Mitropolitul Varlaam, apărător al dreptei credinţe şi al unităţii Bisericii, *stâlp al Ortodoxiei* şi cinstitor al Sfintei Parascheva, este autorul *Cărţii româneşti de învăţătură,* lucrare de mare importanţă, cu o largă circulaţie în toate teritoriile româneşti, precum şi organizatorul Sinodului Panortodox de la Iaşi din anul 1642.

Proclamarea canonizării va avea loc în data de 29 august 2007 la Mănăstirea Secu. locul unde marele ierarh se află înmormântat. La slujba solemnă de proclamare a canonizării Mitropolitului Varlaam vor participa numeroşi ierarhi din ţară şi străinătate, oficialităţi centrale şi locale, oameni de cultură şi alţi invitaţi.^

în vederea canonizării, înalt Prea Sfinţitul Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, a acordat înalta binecuvântare în vederea scoaterii sfintelor moaşte din mormânt şi depunerea acestora într-o raclă din argint aurit parţial cu scene din viaţa marelui ierarh, potrivit personalităţii acestuia. Valoarea acestei racle care este în lucru la Monetăria Statului - Bucureşti se ridică la suma de aproximativ 120.000 RON.

Momentul canonizării va fi marcat şi prin editarea unor materiale potrivite acestui prilej (confecţionarea unei medalii din bronz şi a unei insigne, pictarea unui număr de aproximativ 45 de icoane de protocol pentru ierarhii şi oficialităţile importante care vor participa la eveniment). Toate acestea necesită o sumă în valoare aproximativă de 50.000 RON.

întrucât spaţiul în care se va desfăşura slujba este restrâns, se impune montarea a 2 (două) ecrane TV (4x4 metri), unul în incinta mănăstirii şi celălalt în exteriorul acesteia, închirierea întregii aparaturi necesitând suma de 25.000 RON.

întrucât slujba propriu-zisă va fi urmată şi de o agapă frăţească care presupune un număr mare de invitaţi şi credincioşi, se impune modernizarea blocului alimentar şi procurarea din timp a celor necesare bunei desfăşurări a acestei activităţi (schimbarea faianţei şi mobilierului în bucătărie, reamenajarea grupurilor sociale, procurarea veselei,

tacâmurilor şi paharelor necesare, precum şi a tuturor alimentelor). Toate acestea necesită o sumă în valoare aproximativă de 200.000 RON.

Suma totală aproximativă de care avem mare nevoie, necesară pregătirii acestui important eveniment este în valoare de 400.000 RON.

Totodată Vă facem cunoscut că în apropierea mănăstirii noastre există un schit pendinte de aceasta ctitorit în anul 1690 de cel care după aceea a înfiinţat Schitul Prodromu din Muntele Athos, Ieroschimonahul Nifon. Acest schit ce poartă numele ctitorului (Schitul Nfon), a fost cu câţiva ani în urmă mistuit de un incendiu şi acum suntem în faza de reconstruire.

întrucât suntem angajaţi şi în alte activităţi foarte ample şi posibilităţile financiare ale mănăstirii sunt foarte reduse, pentru finalizarea lucrărilor începute Ia acest schit (acoperirea bisericii şi a turnului clopotniţă, tencuirea, pictarea şi dotarea cu cele necesare bisericii, precum şi amenajarea spaţiilor interioare pentru chilii necesită peste 600.000 RON.

Totalul sumelor necesare în mod imperios mănăstirii noastre în acest moment după cum reiese de mai sus este de 1.000.000 RON.

Mitropolia Moldovei si Bucovinei
ARHIEPISCOPIA IAŞILOR
JHănâitirea Secii
Com. Vânători - Jud. Neamţ
Nr._ 182_____ din 18.08.2007

<Doamnă (Primar;

în fiecare an, pe data de 29 august, mănăstirea noastră îşi ser6ează hramuC„Tăierea Capului Sfântului Ioan (BotezitoruC. însă, această zi va constitui anuC acesta, un îndoit prilej de Sucurie şi unuC din cete mai importante momente din viaţa Ortodoxiei <Rpmâneşti, întrucât în această zi va avea loc {Proclamarea Oficiată a Canonizării marefui cărturar şi mitropofit af Moldovei Varlaam Moţoc, data de 30 august constituind prima zi de pomenire a Sfântului Ierarh Varlaam.

Cu această ocazie, se vor oficia Sfintele Sluj6e cuvenite, în data de 28 august la ora 17°° - SCuj6a (Privegherii pe 29 august în jurul orei 9^{30} - Slujba Sfintei Liturghii, Ca ora 12P° având Coc <Proclamarea Solemnă a Canonizării Sfântului Ierarh Varlaam, MitropoCituC Moldovei în ziua de 30 august SCuj6a Sfintei Liturghii va începe înjuruCorei 9^{00}.

Cu acest prilej Vă invităm să vă 6ucuraţi împreună cu noi cu ocazia acestui eveniment deosebit. Cu frăţească dragoste în (DomnuC,

STAREŢ,
Mim. VICWENI1<EAMA<RJ<EI Secretar,
. . A . fT\ Monah Iustin Câmpanu
AMm.VtcMW M. Jutân

'Domniei Sale
•Doamnei Maria (Petrariu

(Primar alcomunei 'Vânători Neamț

PROCES VERBAL,

încheiat azi 10 august 2007,

Comisia pentru pregătirea Proclamării Canonizării Sfântului Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei, formată din:

1. Prea Cucernicul Părinte Consilier Profesor Mihai Vizitiu
2. Prea Cuviosul Părinte Exarh Arhim. Clement Haralam
3. Prea Cuviosul Părinte Exarh Cultural Arhim. Timotei Aioanei
4. Prea Cuviosul Părinte Exarh Arhim. Dosoftei Şcheul
5. Prea Cuviosul Părinte Exarh de Zonă Arhim. Pavel Toderiţă
6. Prea Cuviosul Părinte Arhim. Benedict Sauciuc
7. Prea Cucernicul Părinte Consilier Cultural Nicolae Dascălu
8. Prea Cucernicul Părinte Director al Radio Trinitas Ciprian Apetrei
9. Domnul Consilier Mircea Precupan
10. Prea Cucernicul Părinte Protopop Ioan Dogariu
11. Prea Cucernicul Părinte Director al Centrului Resurrectio Cristian Murariu
12. Prea Cucernicul Părinte Inspector Ion Şerban
13. Prea Cuviosul Arhim. Vichentie Amariei, Stareţ al Mănăstirii Secu
14. Monah Iustin Câmpanu - secretar al Mănăstirii Secu

a procedat la analizarea situaţiei concrete la momentul de faţă aflată în mănăstire şi am constatat următoarele:

- Apartamentele oficiale sunt în stadiul de finalizare.
- Se lucrează la faianţarea grupurilor sanitare de pe latura de S-E, ce sunt destinate oaspeţilor de la sala de mese.
- Se lucrează la podiumul pentru slujbă.
- S-au efectuat lucrări de reparaţii şi zugrăveli la muzeu, urmând a se monta la ferestre perdele speciale pentru filtrarea luminii.

- Pe scenă va fi pusă o mochetă de culoare grena, iar plafonul va fi tapiţat cu pânză de culoare deschisă. De finalizarea lucrărilor la podiumul pentru slujbă se va ocupa P.C. Protopop Ioan Dogariu, materialele necesare fiind achitate de toate protopopiatele din judeţul Neamţ.
- întrucât baldachinul nu poate fi confecţionat din metal până la evenimentul canonizării, propunem să fie adus unul din lemn din Grecia, care a fost identificat de P.C. Arhim. Dosoftei şi care este din lemn sculptat. în cazul în care se aprobă aducerea unui baldachin din lemn, cerem înalta Binecuvântare ca, după data de 15 august, P.C. Arhim. Dosoftei să meargă în Grecia împreună cu P.C. Protopop Ioan Dogariu pentru a aduce acest baldachin.
- S-au finalizat lucrările de reconstituire la mormântul Sfântului Ierarh Varlaam, conform proiectului aprobat de Ministerul Culturii şi Cultelor, prin Direcţia Generală pentru Patrimoniu Cultural Naţional.

Comisia propune ca programul de slujbă să fie următorul:

- Slujba de priveghere din zilele de 28, respectiv 29 august, se va oficia între orele 17^{00} - 21
- Slujba Sfintei Liturghii din zilele de 29, respectiv 30 august, se va oficia între orele $9^{3<f}$-12^{00}.
- Proclamarea oficială a Canonizării Sfântului Ierarh Varlaam va avea loc în data de 29 august 2007, la ora 12^{00}.
- îmbrăcarea ierarhilor pentru slujbă se va face începând cu ora 9^{00}, în spaţiile menţionate mai sus.
- P. C. Consiler Nicolae Dascălu se va îngriji de mapele pentru participanţii la Colocviul de la Mănăstirea Neamţ din 28 august, mape care vor conţine: icoana Sf. Ier. Varlaam, pliantul tipărit cu ocazia canonizării, programul colocviului, pliant cu programul canonizării, o vedere cu Mănăstirea Secu.
- Propunem ca pe lângă ierarhii invitaţi, în data de 29 august să slujească:

o Membrii Permanenţei Consiliului Eparhial; o Părinţii Stareţi ai mănăstirilor Secu, Sihăstria, Bistriţa,

Putna, Cernica, Nicula, Popăuţi, Golia; o P.C. Protopop al oraşului Tg. Neamţ; o P. C. Director al Seminarului „Veniamin Costachi" - Neamţ;

o P.C. Decan (sau Prodecan) al Facultăţii de Teologie

Ortodoxă „Dumitru Stăniloae" - Iaşi; o P.C. Director al

Radio Trinitas

- Domnul Consilier Ing. Mircea Precupan propune ca, motivat de faptul că în prezent e mare nevoie de zugravi şi nu se găsesc în zonă şi

nici la Iaşi, 4 zugravi din echipa „Meşterul Manole", care în prezent nu execută lucrări de zugrăveli la Casa „Panaghia", să fie detaşaţi la Mănăstirea Secu pentru zugrăvirea trapezelor şi a blocului alimentar, spaţii ce urmează a fi verificate de Autoritatea de Sănătate Publică Neamţ.

- P.C. Părinte Ion Şerban va veni în data de 16 august la Mănăstirea Secu cu un inspector de la Autoritatea de Sănătate Publică Iaşi, care va face recomandările necesare legate de amenajările de la bucătărie şi blocul alimentar.
- Până la data de 16 august P.C. Arhim. Vichentie va pregăti lista personalului care va ajuta la prepararea mâncării, în vederea efectuării analizelor medicale impuse.

Drept pentru care s-a încheiat prezentul Proces Verbal

ÎU

Prea Cucernicul Părinte Consilier Profesor Mihai Vizitii^ Prea Cuviosul Părinte Exarh Arhim. Clement Haralam Prea Cuviosul Părinte Exarh Cultural Arhim. Timotei Aioanei Prea Cuviosul Părinte Exarh Arhim. Dosoftei Şcheul Prea Cuviosul Părinte Exarh de Zonă Arhim. Pavel Toderiţă Prea Cuviosul Părinte Arhim. Benedict Sauciuc Prea Cucernicul Părinte Consilier Cultural Nicolae Dascălu Prea Cucernicul Părinte Director al Radio Trinitas Ciprian Apetrei Domnul Consilier Mircea Precupan Prea Cucernicul Părinte Protopop Ioan Dogariu Prea Cucernicul Părinte Director al Resurrectio Cristian Murariu Prea Cucernicul Părinte Inspector Ion Şerban

Prea Cuviosul Arhim. Vichentie Amariei, Stareţ al Mănăstirii Secu *l}lIm Q,* Monah Iustin Câmpanu - secretar al Mănăstirii Secu QU^ J/ustf*^

CANONIZAREA SFANTULUI IERARH VARLAAM MITROPOLITUL MOLDOVEI
MITROPOLIA MOLDOVEI SI BUCOVINEI
SFANTA MANASTIRE SECU 1602

Medalia jubiliară emisă de către Monetăria Statului cu ocazia Canonizării Sfântului Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei

Poşta Republicii Moldovei a emis la 11 septembrie 1999 o marcă poştală cu chipul Mitropolitului Varlaam.
Imprimată la Tipografia "Bundesdruckerei", Germania.

Mitropolia Moldovei şi Bucovinei
Arhiepiscopia Iaşilor
Mănăstirea Secu
Comuna Vânători - jud. Neamţ

Telefon/Fax 0233/25 18 62
Nr. 243/07.10.2007

CONT R022RNCB0199005311370001
B.C.R. Tg. Neamţ C.F. 3428738

BUGET

cu cheltuielile prilejuite de Proclamarea Oficială a Canonizării Sfântului Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei

A. Cheltuieli confecţionare raclă şi medalii:
1. **Raclă - 106.637^3 RON**
2. **Medalii — 8.617,5 RON *TOTAL A: 115.254.83 RON***

B. Amenajare spaţii
1. Amenajare spaţii cazare protocol:
a. Faianţă, gresie - băi reşedinţă mitropolitană - 5.576,94 RON
b. Instalaţii sanitare - 231 RON
2. **Amenajare spaţii pregătire hrană -32.763,7 RON**
3. **Instalaţie apă bucătărie - 1.134,12 RON**
4. **Materiale de curăţenie -20.540,35 RON**
5. **Iluminat parcare - 5.704,98 RON**
6. **Transmisie slujbe şi mijloace de comunicare:**
   a. **Ecrane proiecţie şi transmisie slujbe -21.627,46 RON**
   b. **Birotică pentru secretariat - fax - 411,75 RON**
7. **Amenajare scenă -15.809,21RON**
8. **Policandru pentru scenă - 850 RON**
9. **Amenajare sală de mese pentru oficialităţi:**
   a. **Aer condiţionat - 4.320 RON**
   b. **Veselă-3.033,95 RON**
   c. **Tacâmuri-3.487,96**
10. **Amenajare climatizare muzeu - 452,20 RON**
11. **Amenajări mormânt - hidroizolaţie - 5257,64 RON *TOTAL B: 121069.43 RON***

C. Protocol - cadouri :
1. **Icoane protocol şi casete-26.500 RON**
2. **Sacoşe personalizate - 6.343,50 RON**
3. **CD-uri audio, DVD-uri video, icoane, pliante - 11.480,88 RON *TOTAL C: 44.324,38 RON***

D. Protocol masă :
1. **Oficialităţi-20.000 RON**
2. **Pelerini - 12.946,3 RON *TOTAL D: 32.946,3 RON***

E. Combustibil pentru transport auto-405,06 RON
F. Alte cheltuieli: 86.000 RON
TOTAL GENERAL Cap. A+B+C+D+E+F = 400.000 RON

STAREŢ, Arhim. VICHENTIE AMARIEI **CONTABIL,**

Moment din timpul ultimului parastas în cinstea Mitropolitului Varlaam
Mănăstirea Secu, 28 august 2007

Moment din timpul Sfintei Liturghii din ziua Canonizării Sfântului Ierarh Varlaam Mănăstirea Secu, 29 august 2007

Momentul prezentării Tomosului Sinodal de Canonizare a Sfântului Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei, Mănăstirea Secu, 29 august 2007

"Bawu^^W^dKWi^I^^H^HI Preşedintele României Domnul Traian Băsescu Mulţimea de credincioşi prezentă la Canonizarea împreună cu oficialităţi locale şi cu Sfântului Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei Arhimandritul Vichentie Amariei

Mănăstirea Secu, 29 august 2007 **Stareţul Mănăstirii Secu**

Engolpion având reprezentat pe Sfântul Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei, darul Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei la vremea aceea, oferit tuturor ierarhilor prezenţi la Canonizarea marelui ierarh de la Mănăstirea Secu

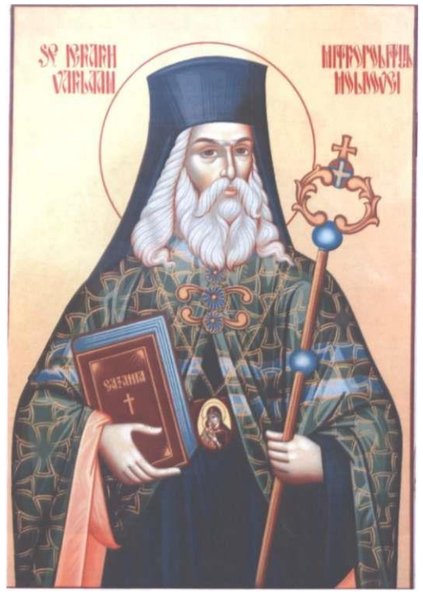

Icoana oficială de la Canonizarea Sfântului Ierarh Varlaam

Racla cu sfintele moaşte ale Sfântului Ierarh Varlaam Mitropolitul Moldovei

Mormântul de la Mănăstirea Secu unde au fost osemintele Sfântului Ierarh Varlaam, aşa eum se păstrează astăzi

SF KŞfţt uhwwum

l^liMlf ti

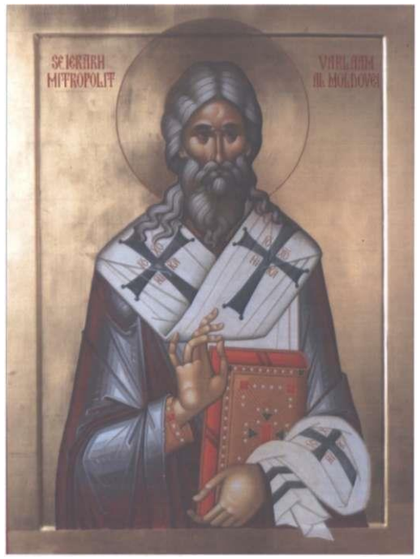

Alte reprezentări iconografice ale Sfântului Ierarh Varlaam, Mitropolitul Moldovei

EDITURA ŞI TIPOGRAFIA PIM
Şoseaua Ştefan cel Mare şi Sfânt nr. 4, Iaşi - 700497
Tel.:0730.086.676; Fax: 0332.440.730 E-mail:
editura@pimcopy.ro www.pimcopy.ro

Tipar digital realizat la:

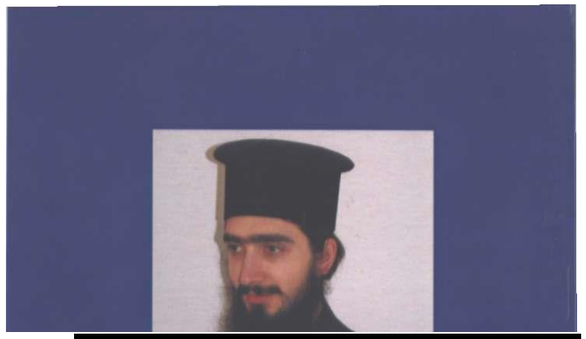

r ^

Bun apărător al Ortodoxiei, prin grija ce a arătat-o faţă de cler şi credincioşi, prin refacerea sau zidirea lăcaşurilor de cult, prin misionarismul din ţară şi din afara graniţelor, prin păzirea eparhiei de erezii şi învăţături străine, prin atenta supraveghere a vieţii monahale, precum şi printr-o bogată activitate tipografică, Varlaam, Mitropolitul Moldovei, rămâne în conştiinţa românilor de pretutindeni un ierarh de seamă şi sfânt al Bisericii. Având o viaţă pilduitoare, el este cel dintâi arhiereu care nu ţine cont de graniţele politice, în inima sa neexistând moldovean, muntean sau ardelean, ci români de pretutindeni, fiind pentru Biserica Moldovei un soare al lui Dumnezeu care şi-a răspândit razele sale peste tot pământul, încălzind în Duhul Sfânt cu credinţă, nădeje şi dragoste sufletele păstoriţilor săi.

Ierod. Hrisostom Filipescu

Troparul Sfântului Ierarh Varlaam, glasul 1:

11 Florian Dudaş, op. cit., p. 15.
[24] Holban, Maria; Dresca Bulgaru, Alexandrescu, Cemovodeanu, Paul, op. cit., p.278.
[25] Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii religioase a românilor,* Voi. I, Tipografia „Neamul românesc", Vălenii de Munte 1908, pp.52-53.
[27] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei,* Colecţia Biblioteca Şcolarului, Ediţie îngrijită de Tudor Palladi, Editura Litera, Chişinău 1998, p.218.
[28] Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* Editura Andreiană, Sibiu 2007, p.235.
[40] Augustin Z. N. Pop, *Viaţa Mitropolitului Varlaam al Moldovei,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XXXIII, 1957, Nr.10-12, p. 743.
[42] Augustin Z. N. Pop, op. cit., p.745.
[74] Prof. dr. Pândele Olteanu, op. cit., p.124.
[76] Prof. dr. Pândele Olteanu, op. cit., p. 128.
[77] Gh.Ghibănescu, *O nouă lucrare a Mitropolitului Varlaam (Leatsviţa lui Ioan Scarariul),* în „Revista Arhiva", An.XXV, 1914, Nr.3-4, p.68; Florentina Gaftoi-Holtea, *Mitropolitul Varlaam şi Damaschin Studitul,* Editura Roza Vânturilor, Bucureşti 2006, p.86.
[80] Nicolae, Mitropolitul Banatului, *Contribuţii ale tâlmacilor români...,* p.150.
[82] Arhimandrit Dionisie Udişteanu, *Popas la 300 de ani de la moartea...,* p.20.
[83] Biografii de asceţi şi martiri.
[102] Pr. Constantin Nonea, op. cit., p.813.
[109] Gheorghe Dincă, op. cit., p.6.
[111] *Ibidem,* p.305.
[112] Melchisedec, Episcopul Romanului, *Notiţe istorice şi archeologice adunate de pe la 48 de mănăstiri şi Biserici antice din Moldova,* Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti 1885, p. 21; Augustin Z. N. Pop, *Viaţa Mitropolitului Varlaam al Moldovei....,* p.753.
[113] Arhiereu Narcis Creţulescu, op. cit., p.94.
[116] Pr. Niculae Şerbănescu, op. cit., p. 1018.
[128] Ion Irimia, *Personalitatea religioasă a domnitorului Vasile Lupu,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XVIII, 1942, Nr.12, p.282.
[123] A.Dobjanschi, V.Simeon, *Arta in epoca lui Vasile Lupu,* Editura Meridiane, Bucureşti 1979, p.12.
[129] Arhim. Lect. Dr. Varlaam Merticariu, Pr. Asist. Niţă Dan Danielescu, Pr. Conf. Dr. Ion Vicovan, *Păstori ai Bisericii şi promotori ai culturii - Mitropoliţii Moldovei de la începuturi până astăzi,* Editura Trinitas, Iaşi 2005, p. 63.
[124] Pr. Constantin Nonea, op. cit., p.814.
[138] Melchisedec, Episcopul Romanului, op. cit., p.188.
[152] Augustin Z. N. Pop, *Viaţa Mitropolitului Varlaam al Moldovei,* p. 758.

[154] **Pr. Paul Mihail, *Circulaţia Cazaniei Mitropolitului Varlaam în Biserica românească,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", An. XXXIII, 1957, Nr.10-12, p. 820.**

[170] ***Ibidem,* p.130.**

[177] **N. A. Bogdan, op. cit., p.459.**

[191] **Substanţă ceroasă folosită în parfumerie.**

[201] **Dimitrie Cantemir, op. cit., p.231.**

[207] ***Ibidem,* p. 27.**

[210] **Stela Toma, op. cit., p.50.**

[211] **Pr. Paul Mihail, *Ştiri noi privind Circulaţia Cazaniei Mitropolitului Varlaam,* în „Biserica Ortodoxă Română", An. LXXXII, 1964, Nr. 3-4, p.372.**

[217] **Stela Toma, op. cit., p.53.**

[219] **Prof. Dr. Sofron Vlad, op. cit., p. 647.**

[224] **Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, *Ideea de pocăinţă în Cazania lui Varlaam-1643,* în „Biserica Ortodoxă Română", 1993, Nr. 10-12, p.67.**

[225] **Bartolomeu Valeriu Anania Arhiepiscopul Clujului, *Varlaam, contemporanul nostru,* în lucrarea *Apa cea vie a ortodoxiei - culegere de texte,* Ediţie îngrijită de Nicoleta Pălimaru şi Maria-Elena Ganciu, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca 2002.**

[226] **Dan Zamfirescu, *Cuvântul editorului,* în lucrarea *Mitropolitul Varlaam şi Damaschin Studitul,* de Florentina Gaftoi-Hotea, Editura Roza Vânturilor, Bucureşti 2006, p.13.**

[239] **N. Rădulescu, „ *Cazania lui Varlaam ", monument de limbă românească,* în „Biserica Ortodoxă Română", An.XCIV, 1976, Nr.9-12, p.1069.**

[240] **Florea Mureşanu, op. cit., p.87; Stela Toma, op. cit., p.54.**

[250] **G. Istrati, *Cazania lui Varlaam (prima încercare de unificare a limbii române),* în „Revista română", An. XIV, 2008, Nr. 53, pp. 10-12.**

[263] **Acad. Alexandru Rosetti, Prof. Univ. Mihai Pop, op. cit., p.362.**

[278] **Săvârşi, muri.**

[280] **Varlaam, *Opere. Răspuns împotriva Catehismusului calvinesc,* Ediţie critică, studiu filologic şi studiu lingvistic de Mirela Teodorcscu, Editura Minerva, Bucureşti, 1984, p. 185-189.**

[283] **Gr. Popescu, P. Grigoriu, op. cit., p.80.**

[293] ***Ibidem,* p.41.**

[305] **Trăsură.**

[310] **Obiecte casnice.**

[311] **Vas de lemn făcut din doage, mai larg la mijloc decât la capete, folosit pentru păstrarea lichidelor, a murăturilor, etc; Butoaie.**

[318] **Veşmânt arhieresc lung până la genunchi, având mâneci largi.**

[319] **Melchisedec, episcopul Romanului, op. cit., p.20.**

[320] **Arhiereu Narcis Creţulescu, *Inscripţiile Monastirei Neamţu,* în „Revista Arhiva", Anul XXI, 1910, Nr. 2, p.87.**

[327] **Arhiereu Narcis Creţulescu, *Inscripţiile Monastirei Neamju,* Nr. 1, p.41.**

[328] **Antimisul (gr. avtinrivaiov - „în loc de masă") este o bucată de pânză de in sau mătase, de formă pătrată sau dreptunghiulară (50/60 cm) pe care este imprimată icoana Punerii în mormânt a Mântuitorului şi simbolizează giulgiul în care a fost înfăşurat trupul Mântuitorului când a fost pus în mormânt. In Antimis se găseşte cusută o părticică din moaştele unui sfânt mucenic. Pe Antimis se pun Potirul şi Discul în timpul Liturghiei şi numai pe el se face sfinţirea Darurilor. Fără antimis nu se poate săvârşi Sfânta Liturghie. în biserică, antimisul se păstrează în altar, pe Sfânta Masă, sub Sfânta Evanghelie, iar când Sfânta Liturghie se oficiază în aer liber, el ţine locul Sfintei Mese (după cum îi arată şi numele). Sfântul antimis este sfinţit, semnat şi dat de episcopul locului, indicându-se parohia sau biserica unde a fost dat pentru slujire, cu hramul ei. Atunci când episcopul se schimbă, antimisele vechi (semnate de episcopul precedent) sunt retrase şi noi antimise sunt sfinţite şi distribuite parohiilor de noul episcop.**

[336] **Arhimandrit Dionisie Udişteanu, *Popas la 300 de ani de la moartea...,* p.60.**